T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

MEVLÂNA ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

MEVLÂNA VE MEVLEVÎLİK ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

VELED ÇELEBİ İZBUDAK'IN MESNEVİ TERCÜMESİ'NİN YENİ YAZIYA AKTARIMI

(5. CİLT, 1-4. DEFTERLER; 1- 2347. BEYİTLER)

GÖNÜL ASLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman Prof. Dr. Ali TEMİZEL

Konya – 2020

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı	GÖNÜL ASLAN
Numarası	147201001004
Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
Tez Danışmanı	PROF. DR. ALİ TEMİZEL
Tezinin Adı	VELED ÇELEBİ İZBUDAK'IN MESNEVÎ TERCÜMESİ'NİN YENİ YAZIYA AKTARIMI (5. CİLT, 1-4. DEFTERLER; 1-2347. BEYİTLER)
Tezinin İngilizce Adı	TRANSFER OF VELED CELEBİ IZBUDAK'S MASNAVI TRANSLATION TO MODERN TURKISH LANGUAGE (5. VOLUME, 1-4. BOOKS; 1-2347. COUPLETS)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **VELED ÇELEBİ İZBUDAK'IN MESNEVÎ TERCÜMESİ'NİN YENİ YAZIYA AKTARIMI (5. CİLT, 1-4. DEFTERLER; 1-2347. BEYİTLER)** başlıklı bu çalışma **13 / 07 / 2020** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvanı	Adı Soyadı	Jüri	İmza
PROF. DR.	ALİ TEMİZEL	DANIŞMAN	
PROF. DR.	MEHMET KIRBIYIK	ASİL	
PROF. DR	YUSUF ÖZ	ASİL	

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER II
ÖN SÖZ III
ÖZET V
SUMMARY VI
KISALTMALAR VII
GİRİŞ 1
1. BÖLÜM 5
1.1. Mevlâna'nın Hayatı 5
1.2. Mevlâna'nın Eserleri 7
1.3. Veled Çelebi İzbudak'ın Hayatı 9
1.4. Veled Çelebi İzbudak'ın Eserleri 10
2. BÖLÜM 14
VELED ÇELEBİ İZBUDAK'IN MESNEVÎ TERCÜMESİ 14
2.1. NÜSHA TAVSİFİ 14
2.2. METNİN YENİ YAZIYA AKTARIMINDA DİKKATE ALINAN ESASLAR 16
2.3. VELED ÇELEBİ İZBUDAK'IN MESNEVÎ TERCÜMESİ'NİN METNİ 19
2.3.1. Beşinci Cilt, Birinci Defter: 19
2.3.2. Beşinci Cilt, İkinci Defter 78
2.3.3. Beşinci Cilt, Üçüncü Defter 91
2.3.4. Beşinci Cilt, Dördüncü Defter 133
3. BÖLÜM 158
DEĞERLENDİRME VE BULGULAR 158
SONUÇ 162
KAYNAKÇA 163

ÖN SÖZ

Edebiyatta bir nazım şekli olmasına rağmen mesnevî denilince aklımıza hiç şüphesiz Mevlâna'nın eseri gelmektedir. Çünkü Mesnevî yüzyıllardır Anadoluda okunmuş, eğitici ve yol gösterici temel bir eser olarak kabul görmüştür. Konularının evrensel nitelik taşımasından dolayı hâlen dünyanın her yerinde farklı dinlere mensup kişiler tarafından okunan bir eser olma özelliği taşımaktadır.

Dinî, tasavvufî, ahlakî bir eser olan Mesnevî'nin yazıldığı dönemden bu yana birçok tercümesi ve şerhi yapılmıştır. Bu tercümelerden biri de Veled Çelebi İzbudak (1869-1953) tarafından, 1937-1940'da Osmanlı Türkçesiyle Arap harfli olarak hazırlanmış olan ve Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesin'de, İhtisas nu. 5223'de yer alan Mesnevî tercümesidir. Bu tercüme Mesnevî'nin mensur tam tercümesidir ve istinsahı Veled Çelebi'nin isteği üzerine Şücâeddin Onuk tarafından yapılmıştır. Daha sonra Abdülbâki Gölpınarlı tarafından gözden geçirilen tercüme, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilk baskısı 1942-1946 yıllar arasında olmak üzere defalarca basılmıştır.

Eserin istinsahını yapan ve kendisi de bir Mevlevî olan Mehmed Şücâeddin Onuk, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan bu eserin Veled Çelebi'nin tercümesinden farklılıkları olduğunu söyleyerek, 6 cilt ve 30 defterden oluşan tercümeyi Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'ne bağışlamıştır. Bu yazmanın 1. cildi 4 defterden, 2. cildi 5 defterden, 3 cildi 6 defterden, 4. cildi 5 defterden, 5. cildi 8 defterden, 6. cildi 5 defterden oluşur. Bu defterlerden 2. cildin 5. defteri ile 3. cildin 1. defteri; 3. cildin 6. defteri ile 4. cildin 1. defteri; 5. cildin birinci defteri ile aynı cildin 2. defteri bir aradadır.

Tercümeyi orijinal metninden okumak isteyenlerin istifade etmesi amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Çalışmamızda Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesiyle Arap harfli olarak hazırlanmış olan tercümenin 5. cildinin ilk dört defteri yeni yazıya aktarılmıştır. Üzerinde çalıştığımız tercümede 3. defterin 41. sayfasına kadar herhangi bir beyit numarası yoktur. Beyitlerin takibini kolaylaştırmak için 1. defterin ilk beyitinden başlayarak beyitlere numara verilmiştir.

Yazma eserde bulunan konu başlıkları, çalışmamızda büyük harfle yazılmıştır. ء (') ve ع (‘) metinde gösterilmiş, karışmaya sebep olabileceği düşünülen kelimelerde uzun ünlüler (ˆ) düzeltme işareti ile gösterilmiştir. Arapça olarak verilen âyet-i kerîmeler ve hâdis-i şerifler dipnotlarda Türkçeye çevrilerek ve metin içindeki dipnot sırasına göre verilmiştir.

Çalışmamızda, istinsahı 677/1278'de Konyalı Muhammed b. Abdullah tarafından tamamlanan ve Konya Mevlâna Müzesi nu. 51'de bulunan mevcut en muteber yazma nüsha esas alınarak hazırlandığından daha bilimsel ve akademik olduğu düşünülen, Adnan Karaismailoğlu'nun tercümesinden de, orijinal metin ile karşılaştırmak sûretiyle istifade edilmiştir.

Bu çalışma, Mesnevî hakkında bilgilerin yer aldığı girişi, takip eden üç ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî'nin ve Veled Çelebi İzbudak'ın hayatı ve eserleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

2. bölüm olan "Metin" bölümünde "Nüsha Tavsifi" başlığı altında Mevlâna Müzesi nu. 5223 kayıtlı mensur tercümenin detaylı bir tanıtımı yapıldıktan sonra metnin yeni yazıya aktarımında dikkat edilen esaslar verilmiştir. Devamında ise Mesnevî'nin 5. cildinin 1. defterinin mukaddimesi ve dört defterde yer alan beyitlerin yeni yazıya aktarılmış hâli yer almaktadır.

"Değerlendirme ve Sonuç" bölümünde Cumhuriyet döneminde yapılan bazı tercümeler ile üzerinde çalıştığımız tercümenin farklılıkları tablolar hâlinde sunularak çalışmanın sonucu ortaya konulmuştur.

Çalışmamın her aşamasında benden desteğini esirgemeyen danışmanım, Prof. Dr. Ali Temizel'e ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Gönül Aslan

Konya, 2020

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	GÖNÜL ASLAN
	Numarası	147201001004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ALİ TEMİZEL
	Tezin Adı	VELED ÇELEBİ İZBUDAK'IN MESNEVÎ TERCÜMESİ'NİN YENİ YAZIYA AKTARIMI (5. CİLT, 1-4. DEFTERLER; 1-2347. BEYİTLER)

ÖZET

Mesnevî, konularının evrensel nitelik taşımasından dolayı dünyada en çok aranan ve okunan eserler arasındadır. Bu nedenle yazıldığı dönemden bu yana birçok şerhi ve tercümesi yapılmıştır. Bu tercümelerden birisi de çalışmamıza konu olan Veled Çelebi İzbudak'ın yaptığı Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde nu. 5223'de kayıtlı tercümedir. Bu nüsha daha önce Abdülbâki Gölpınarlı tarafından gözden geçirilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından defalarca basılmıştır. Basılan eser ile yazma nüsha arasında farklılıklar olduğu da bilinmektedir. Çalışmamızda Veled Çelebi İzbudak tarafından Osmanlı Türkçesiyle Arap harfli olarak hazırlanmış, daha sonra Abdülbâki Gölpınarlı adına basılmış olan tercümenin, orijinal metninden okumak isteyenlerin istifadesi amacıyla, 5. cildinin ilk dört defteri ile sınırlı bir çalışma yapılmıştır.

Eserin aslına sadık kalmak için, metin içinde köşeli parantez ile verilen dipnotlar ve bu dipnotların açıklamaları değişiklik yapılmadan verilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden literatür taramasının da kullanıldığı bu çalışma Mesnevî ile ilgili yapılacak çalışmalara katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mesnevî, Mevlâna, Veled Çelebi İzbudak.

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	GÖNÜL ASLAN
	Numarası	147201001004
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları / Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmaları
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ALİ TEMİZEL
	Tezin İngilizce Adı	TRANSFER OF VELED CELEBİ IZBUDAK'S MASNAVI TRANSLATION TO MODERN TURKISH LANGUAGE (5. VOLUME 1-4. BOOKS; 1-2347. COUPLETS)

SUMMARY

Masnavi is within most searched and read works in the world since its subjects have universal nature. Thereby many comments and translations were made since it was written. One of these translations is the translation which is registered in no 5223 in Mevlana Museum Library which was translated by Veled Çelebi İzbudak which is subject matter of our study. One copy was reviewed by Abdülbaki Gölpınarlı before and printed many timesby Ministry of National Education. It is known that there are differences between printed and written work. A transliteration work which is limited with first four books of 5th volume was made for utilization of work which was prepared in Ottoman Turkish with Arabic letters and then printed by Abdülbaki Gölpınarlu later by people who want to read it from original work.

Some of determined differences were mentioned in footnotes and evaluations section in table form. Footnotes which were given by translator in square brackets were given at bottom of page with same manner for adhering to original of the translation. This study where literature scanning from qualitative research methods was used aims to guide studies related to Masnavi.

Keywords: Mesnevî, Mevlâna, Veled Çelebi İzbudak.

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
AÜ	: Atatürk Üniversitesi
bk.	: bakınız
C.	: cilt
çev.	:çeviren
DİA	:Türk İslam Ansiklopedisi
haz.	:Hazırlayan
Ktp.	:Kütüphane
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
MEGSB	:Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
Nu.	: numara
s.	: sayfa
S .	: sayı
TDK	:Türk Dil Kurumu
vb.	:ve benzeri
yay.	: yayınları

GİRİŞ

Mesnevî dinî, tasavvufî ve ahlakî konuların yer aldığı, Mevlâna Celaleddin-i Rumî'nin 6 cilltten müteşekkil olan eserinin adıdır. Esere adını veren mesnevî, iki mısranın birbiri ile kafiyeli olduğu bir nazım şeklidir ve uzun manzum eserlerin yazılması için tercih edilmiştir. Bu nedenle tasavvufî meseleler, aşk hikâyeleri hep mesnevî nazım şekli ile yazılmıştır. Mevlâna Mesnevî'sini bu nazım şekli ile yazdığı ve Mesnevî de *"Bu Mesnevî kitabıdır. O ulaşma ve kesin bilme sırlarını açıklamada dinin asıllarının asıllarının asıllarıdır…"* [1] dediği için olsa gerek bu isimle anılır olmuştur. Ayrıca Mesnevî'ye Keşşâfü'l-Kurʾân, Fıkh-ı Ekber, Saykalü'l-ervâh ve Hüsâmînâme gibi isimlerin de verildiği bilinmektedir fakat şârihler bu isimlerin Mesnevî'nin özelliklerini yansıtan isimler olduğunu belirtilmiştir[2]. Mesnevî'nin tam adı ise Mesnevî-i Ma'nevî'dir.

Mesnevî'nin yazılmaya başlandığı tarih kesin olarak bilinmemekle beraber Mevlâna'nın hayatının son on beş yılını kapsamaktadır. Mesnevî'nin ikinci cildine 15 Receb 662/13 Mayıs 1264 tarihinde başlanılmıştır. Ayrıca Mesnevî'de birinci cildin bitiminden sonra bir müddet ikinci cilde başlanılmadığı yazmaktadır [3].

Ahmed Eflâkî'nin anlattığına göre Mevlânâ'nın kâtibi ve ilk halifesi Hüsâmeddin Çelebi, Mevlânâ'ya Dîvân'daki gazellerin epeyce bir yer tuttuğunu, dostların Senâî ve Ferîdüddin Attâr'ı zevkle okuduklarını söyleyerek müridlerin irşadı için Hakîm Senâî'nin Ḥadîḳatü'l-ḥaḳīḳa'sı gibi mesnevi tarzında ve Ferîdüddin Attâr'ın Manṭıḳu'ṭ-ṭayr'ı vezninde mârifet sırları ve sülûk konularında, mesnevi türüne yönelmesini rica etmiştir. Önce Mevlâna bu isteği geri çevirmiş daha sonra kendi söylediğini talebesi yazarsa bu işe başlayabileceğini söylemiştir[4]. Bunun üzerine Mevlâna'nın irticalen söylediği beyitleri Hüsameddin Çelebi kaydedip, düzenlemiştir. Bu durum Mevlâna'nın hayatının son yıllarına kadar sürmüştür.

Mesnevî'de Mevlânâ'nın yazım sürecinde bazen sabaha kadar söylediği ve Hüsâmeddin Çelebi'nin bu yüzden uykusuz kaldığı, acıkıp bir şeyler yediği sırada ilham kaynağının bulandığı gibi hususlar anlatılır. Hüsâmeddin Çelebi, Mevlânâ'nın Mesnevî'yi yazdırırken hiçbir kitaba müracaat etmediğini, eline kalem almadığını, medresede, Ilgın kaplıcalarında, Konya hamamında, Meram'da aklına ne geldiyse söylediğini, kendisinin de

[1] Mevlâna Celâleddin Rûmi, *Mesnevî*; haz. Adnan Karaismailoğlu, Kültür ve Turizm Müd. yay. Konya2007, s.44.
[2] Ahmet Kabaklı, *Mevlâna*, Türk Edebiyat Vakfı yay., İstanbul 1984. s. 203.
[3] Adnan Karaismailoğlu, *age*., s.34.
[4] Eflâkî, *Menâkıbü'l-Ârifîn*, I-II, çev. Tahsin Yazıcı, Hürriyet Yay., İstanbul 1973. s.167.

bunları hemen zaptettiğini, hatta yazmaya yetişemediğini söyler. Bazan geceli gündüzlü birkaç gün hiç durmadan söylediğini, bazan aylarca sustuğunu belirtir. Bu durum, ilâhî hakikatlere dair mânaların insân-ı kâmilin ayna mesabesinde olan kalbine dâimî bir surette tecelli edip bazı anlarda dilden taşmasına işaret eder[5].

Mevlâna, Allah'a olan aşkını, Peygamber'e olan sonsuz bağlılığını, İslamiyete karşı en samimi hislerini ve insanlığa olan saygı, sevgi ve hoşgörüsünü en güzel örnekleriyle Mesnevîsinde dile getirmiştir. Bu bakımdan, asırlardır Mesnevî'nin batıdan doğuya, güneyden kuzeye tüm dünyayı dolaşması, her milletin ve her kültürün ilgisini çekmiş olması, içerisinde barındırdığı mesajlarda ve hikâyelerde gizlidir. Mesnevî'de muhtelif dini inançlar, tasavvufi esaslar, özellikle varlık birligi (vahdet vücud) nazariyesi, kâinatın yaratılışı, insan-ı kâmil ve kutup meselesi, bir şeyhin gerekliliği ve şeyhe mutlak itaatin önemi, peygamberlik, velilik, irade, kaza ve kader meselesi, ilhamın vahiy ile ilişkisi ve her ikisinin de aynı şey oluşları, ibadetlerden asıl amacın ne olup olmadığı vs. gibi konulara yer verilmekte; bunlarla ilgili hikâyeler, Kur'ân-ı Kerîmde geçen kıssalar ve âyetler, hadisler, konu ile ilgili görülen meşayih sözleri ve menkıbeleri anlatılmakta; her bir hikâye ve her söz, telkin edilmek istenen fikir ile bağdaştırılmakta ve ona göre açıklanmaktadır. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Mesnevî'nin tek bir konusu yoktur ve anlatılanlara âyet ve hadislerle deliller getirilmiştir. Hemen hemen akla gelebilecek her konuya Mesnevî'de rastlamak mümkündür [6].

Mevlâna eserinde, vahdet-i vücûd anlayışını gerçek hayattan alınan örneklerle bazen de hayali hikâyelerle anlatmış, hikmetli sözler ve öz bilgilerle düşüncelerini okuyucularuna kalıcı bir şekilde yerleştirmeyi amaçlamıştır denilebilir. Mesnevî, tasavvufun asıl konusu olan vücûd ve vücûdun zuhur mertebelerinden, insan-ı kâmilden bahseden ve geniş manada bakıldığında ilâhî aşkı anlatan bir eserdir.[7]

Kaynağını Kur'an-ı Kerîm ve hadîslerden alan Mesnevî konularının evrensel bir nitelik taşıması, sosyal, dinî ve günlük hayata dair çeşitli durumlarda insanlara yol göstermesi nedeniyle, en çok okunan eserlerdendir. Bu nedenle farklı zamanlarda doğu ve batı dillerinde birçok tercüme ve şerhleri yapılmıştır. Mesnevî günümüzde de üzerinde en çok çalışılan eserler arasındandır. Bunun sebebi ise Mesnevînin içerdiği konuların hitap alanının geniş olması, birleştirici, yol gösterici olması ve her bilgi düzeyinde insanın daha kolay

[5] Semih Ceyhan" *Mesnevî*", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (*DİA*), C. 29, Ankara 2004, s. 329.
[6] Selman Karadağ, *Türk Edebiyatında Manzum Mesnevî Tercümeleri ve Mehmed Şâkir Efendi'nin Mesnevî Tercümesi (İnceleme-Metin*), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya 2018, s.28.
[7] Selman Karadağ, *age.,* s.29.

anlayabileceği tahkiye usulü ile hakikate yönlendirmesidir. İnsan-ı kâmili temsil eden ney'in inlemesi ile başlayan Mesnevî, âyetler, hadîsler, hikâyeler, fıkralar, özdeyişler, günlük hayattan örneklerle doludur[8].

Mesnevî, Türkçeye ilk defa Mu'inî tarafından 2. Murad adına manzum olarak çevrilmiştir. Bu nedenle *"Mesnevî-i Muradî"* adıyla anılmıştır. 842/1438 tarihinde yazılan bu eser basılmamıştır[9]. Sûdî, Şem'i, Rüsûhî, İsmail-i Ankaravî, Sarı Abdullah Efendi, Şeyh Galib, Nahifî Mesnevî üzerinde çeşitli dönemlerde çalışma yapan önemli isimlerden bazılarıdır.

20. yüzyılın başarından itibaren de Kenan Rifâî, Veled Çelebi, Ahmet Avni Konuk, Tâhirü'l Mevlevî, Muhlis Koner, Abdülbaki Gölpınarlı, Şefik Can, Âmil Çelebioğlu, Mesnevî üzerine çalışma yapan isimlerdendir. Bunlardan Ahmed Avni Konuk ve Abdülbaki Gölpınarlı Mesnevî'yi baştan sona kadar tercüme ve şerh etmişlerdir. Tahirü'l Mevlevî'nin ömrü 5. defterin başlarına kadar şerh etmeye yetmiş kalan kısmı ise talebesi Şefik Can tamamlamıştır. Veled Çelebi İzbudak da Mesnevî'nin tamamını mensur olarak tercüme etmiş, bu tercümeye Abdülbâki Gölpınarlı tarafından açıklamalar ilave edilmiş ve beyitler Nicholson'un neşrettiği Mesnevî'ye göre numaralandırılmıştır. Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu, Nahifî tercümesini günümüz harflerine aktarmıştır[10].

Cumhuriyet döneminde Mesnevî üzerinde çalışma yapanlar arasında Feyzullah Sâcid Ülkü, M. Faruk Gürtunca, Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, Feyzi Halıcı, Feridun Nâfiz Uzluk, Midhât Baharî Beytur, Orhan Kuntman, Ahmed Remzi Akyürek, Mehmed Önder, Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs-Hicabî Kırlangıç gibi araştırmacıları sayabiliriz.

Çeşitli yerlerde birçok nüshası olan Mesnevî' nin en eski nüshası Veledî Nüsha diye bilinen, Mevlâna Müzesi'nde 51 numarada kayıtlı olan nüshadır. Sultan Veled'in dervişlerinden Muhammed b. Abdullah el-Konevî tarafından Hüsâmeddin Çelebi ile Sultan Veled'in nezareti altında Mevlânâ'ya okunup düzeltilen aslî nüshanın müsveddelerinden istinsah edilen bu nüsha Mevlânâ'nın vefatından beş yıl sonra tamamlanmıştır. Günümüzde

[8] Yakup Şafak, Mesnevi Tercüme ve Şerhlerinin Türk Kültüründeki Yeri *Uluslararası Mevlâna Sempozyumu Bildirileri,* (8-12 Mayıs 2000), C.2, s. 212. http://yakupsafak.com/yazilar/45.pdf, Erişim tarihi: 19.06.2020.

[9] Hüseyin Güllüce, *Kur'ân Tefsiri Açısından Mesnevî*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum 1998, s. 78.

[10] Yakup Şafak, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Hz. Mevlâna ve Eserleri Üzerine Çalışma Yapanlar, *Konya'dan Dünyaya Mevlana ve Mevlevilik*, Konya 2002, s. 252-253.

en yaygın kullanılan Mesnevî tercümesi de Veled Çelebi İzbudak'ın Veledî nüshasına dayanan çevirisidir[11].

Veled Çelebi İzbudak 23 Ekim 1937 ve 2 Şubat 1940 yılları arasında tercüme ettiği eseri, Şücâeddin Onuk'a 5 Kânûn-i sâni 1938 - 1 Teşrîn-i sâni 1942 tarihleri arasında istinsah ettirmiştir.

Konya Mevlâna Müzesi Ktp. İhtisas, nu.5223'de kayıtlı olan eser, 6 cilt, 30 defterden (1639 varak) oluşmaktadır. Bu tercüme Abdülbâki Gölpınarlı tarafından gözden geçirilerek, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından birçok kez basılmıştır. Şücâeddin Onuk, bu basılan eseri aslına uygun bulmamış elinde bulunan tercümeyi Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'ne bağışlamıştır. İstinsâhını yaptığı eserin başında şu açıklama mevcuttur:

"Merhum Veled Çelebi Efendi, Mesnevî-i Şerif'i tercüme etmeye başladıkları zaman tarafımdan da istinsâh emir buyurmuşlar idi. Fakir de emirlerine imtisalen kendi el yazıları ile olan defterlerden birinci cildin başından altıncı cildin sonu kadar Hâtime-i Velediye ile birlikte istinsâh etmiş idim. Son defterin boş kalan sahifelerine de Divân-ı Kebir'den muhtarâtının bir kısmını kaydettim. Bu tercüme bilâhare Ma'ârif Vekâleti tarafından tab'ettirilmiş ise de tercüme aynen muhafaza edilmeyerek birçok değişiklikler yapılmış olduğundan Çelebi Efendi'nin yapmış olduğu tercümeyi görmek isteyenlerin istifâdelerini te'min ve bu fakîr-i pür-taksîr için de vesîle-i rahmet olur ümîdiyle Mevlâna Müzesi Kütüphânesine bırakıyorum. 20 Cemâziye'l âhir 1378- Bende-i Hazret-i Mevlâna Şücâeddin Onuk." [12]

Mesnevî ayrıca Arapça ve İngilizce'ye tam olarak; Fransızca, Almanca, İspanyolca, İtalyanca, Rusca, Japonca, Flemenkçe, Lehçe, Urduca ve Korece'ye de seçmeler halinde tercüme edilmiştir. Ayrıca Arapça, Farsca, Urduca ve İngilizce şerhlerde yapılmıştır[13].

[11] Semih Ceyhan*"* Mesnevî*", DİA*, C. 29, Ankara 2004, s. 329.
[12] Veled Çelebi İzbudak, *Mesnevî Tercümesi*, Konya Mevlâna Müzesi Ktp., nu.,5223. (Eserin başında ve tercümesi yapılan metnin dışında Şücaeddin Onuk tarafından yapılan açıklama).
[13] Hüseyin Güllüce, *age.*, s.80.

1. BÖLÜM

1.MEVLÂNA VE ESERLERİ HAKKINDA

1.1. Mevlâna'nın Hayatı

Mevlâna, 6 Rebîu'l-evvel, 604 – 30 Eylül, 1207 tarihinde Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Belh'de doğmuştur. Adı Muhammed, lakabı Celâleddin'dir. Bundan başka Hüdâvendigâr, Mollâ-yı Rûm, Mevlânayı-Rûm lakabıylarıyla da anılır[14]. Efendimiz anlamındaki Mevlâna lakabı Mevlâna Celâleddin Muhammed ile birlikte özel bir isme dönüşmüştür. Diyâr-ı Rûm denilen Anadolu'da ömrünün büyük bir kısmını geçirmesinden ötürü Anadolulu demek olan Rûmî ismi ile de tanınmıştır[15]. Mevlâna'nın babası manevî şahsiyeti ve bilgeliği dolayısıyla Sultânü'l-Ulemâ (Bilginlerin Sultanı) unvanını almış, Belh şehrinin saygınlığını kazanmış birisi olan Hüseyin Hatibî oğlu Bahaeddin Veled'dir. Annesi Mümine Hatun ise Harzemşahlar hanedanındandır[16].

Babası Bahaeddin Veled ailesi ve yakın dostları ile beraber Moğol istilası nedeniyle Belh'ten tahmini 1212-1214 yıllarında ayrılmıştır[17]. Bu göç esnasında yolları Nişabur'dan geçmiş burada Ferîdüddin Attar ile karşılaşmışlardır. Bağdat, Şam, Mekke, gibi dönemin önemli şehirlerinden geçerek önce Malatya'ya, sonra Erzincan'a buradan daha sonra ise yedi yıl ikâmet ettikleri Larende'ye (Karaman) varmışlardır. Bu yolculuk sırasında devrin önemli birçok âlim ve mutasavvıfı ile karşılaşılmıştır. Hiç şüphesiz bu kişilerin Mevlâna'nın manevi dünyasının şekillenmesinde büyük katkısı vardır. Bahâeddîn Veled, Karaman'da 1225 yılında henüz 17 yaşında olan Mevlâna'yı, kafilenin üyelerinden olan Semerkantlı Lala Şerefeddîn'in kızı Gevher Hatun'la evlendirmiş ve bu evliliğin akabinde 623/1226'da Sultan Veled, sonrasında da Alâeddîn Çelebi dünyaya gelmiştir.

Karamandaki yaklaşık yedi yıllık ikametleri sırasında Mevlâna'nın annesi Mümine Hatun ile ağabeyi Alâeddîn Muhammed vefat etmiş ve bugün Mâder-i Mevlâna Türbesi olarak bilinen yerde toprağa verilmişlerdir[18]. Selçuklu Devlet'in hükümdarı Sultan Alâeddin'in daveti üzerine Bahaeddin Veled 1228 yılında Karaman'dan Konya'ya gelip, burada kendisine tahsis edilen Altunapa (İplikçi) Medresesi'ne yerleşmiştir. Bahâeddin Veled,

[14] Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyat Tarihi*, Ankara 2006, s. 88.
[15] Adnan Karaismailoğlu, *Mevlâna Celaleddîn Rûmî, Mesnevî Tercümesi I*, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya, 2008, s.18.
[16] Bediuzzaman Firûzanfer, *Mevlâna Celâleddin*, çev. F.N.Uzluk, MEB yay. İstanbul, 1989, s.51-53.
[17] Ahmet Eflaki, Âriflerin Menkıbeleri, çev. Tahsin Yazıcı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 96-95.
[18] Adnan Karaismailoğlu, "*Mevlâna'nın Hayatı ve Çevresi*", Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevilik, İstanbul 2002, s. 23.

Mevlâna'nın ilk mürşididir. Bahâeddin Veled'in 1231 yılında vefat etmesi üzerine, o zaman daha henüz 24 yaşında iken saygılı bir ilim ve din bilgini olmuş babasının vasiyeti ve dostların isteği ile babasının makamına geçmiştir. Mevlâna, İplikçi Medresesi'nde vaazlar vermeye başlayıp, kısa zamanda Konya ve çevresinin ruhânî lideri konumuna gelmiş ve bu süreçte babasının müritlerinden Tirmizi Seyyid Burhaneddîn Mevlâna'ya tasavvufî eğitim vermeye başlamıştır. Seyyid Burhaneddîn, buluşmalarından 9 yıl sonra Kayseri'de vefat ettikten beş yıl sonra ise Şems-i Tebrizî Konya'ya gelmiştir[19]. Bu dönemde Mevlâna'nın ayrıca; Moğol istilasından korunmak amacıyla birçok âlimin ve bilgenin sığındığı ve böylece ilmî ve manevî araştırmalar merkezi haline gelen Şam ve Halep'te de eğitim gördüğü bilinmektedir[20].

Mevlâna'nın hayatında özel bir yere ve öneme sahip olan Şemseddîn Muhammed Tebrîzî'nin Konya'ya ilk olarak gelişi 26 Cemaziyelahir 642/29 Kasım 1244 tarihindedir. Şems ile karşılaşmalarının ardından Mevlâna halkla tamamen ilgisini kesmiş ve tüm vaktini onunla sohbette geçirmeye başlamıştır. Bu durum bir süre sonra Mevlâna'nın öğrenci ve müritleri arasında hoşnutsuzluğa neden olmuş, çıkan dedikodular nedeniyle Şems-i Tebrîzî 21 Şevval 643/10-11 Mart 1246 günü Konya'dan ayrılmıştır. Bu ayrılış Mevlâna'yı son derece etkilemiş ve üzmüştür. Mevlâna, oğlu Sultan Veled'i Şems'i bulup getirmesi için Şam'a göndermiş 15 ay kadar sonra 644/1246-1247'de birlikte geri dönmüşlerdir. Ancak beraberlik uzun sürmeyerek Şems 645/1247-1248 yılı içerisinde tamamen kaybolmuştur. Bu kayboluşun ardından Mevlâna iki defa Şam'a gitmiş ancak Şems'i bulamamıştır[21]. Şems'in kaybolmasının ardından, Selâhaddîn Zerkûbî 'yi kendisine halife ve dost edindi. Bu dostluk on yıl sonra Selâhaddîn Zerkûbî'nin vefâtına kadar sürdü. Daha sonra aynı sıfata Hüsâmeddîn Çelebi'yi tayin etti. Ömrünün son on dört, on beş yılını Mesnevî'yi söylemekle geçirdi. Mevlâna, hayatın sonuna kadar Konya'da yaşamış ve 672/16 Teşrin 1273 (17 Aralık 1273) yılında pazar günü Konya'da vefat etmiştir[22].

Mevlâna Müslümanlığı katı kuralcılıktan, Kur'an-ı Kerîm'i yasaklar manzûmesi olarak yorumlanmaktan kurtaran büyük şair ve mütefekkirdir. Onun dünya görüşünün

[19] Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, *Eski Türk Edebiyat Tarihi*, Ankara 2006, s.88.
[20] B. Fürûzanfer, *age.*, s. 72
[21] Adnan Karaismailoğlu, "*Mevlâna'nın Hayatı ve Çevresi",* Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevilik, İstanbul 2002, s. 25-26.
[22] Ahmet Attilâ Şentürk, Ahmet Kartal, *age.*, s. 89.

merkezinde insan vardır. "Hamdım, piştim, yandım" sözü ile insanın manevî yolculuğuna işaret etmektedir[23]. Yine neyin inlemeleri hep insan-ı kâmil olabilmek içindir.

Doğuda ve Batı'da birçok önemli yazar ve şairin kendisinden övgü ile bahsettiği Mevlâna, büyük bir mutasavvıf ve veli olmasının yanısıra, üstün bir fikir adama ve dünyanın en büyük şairlerindendir. Mesnevî başta olmak üzere eserleri, çeşitli dillere çevrilmiş ve en çok aranan temel eserler arasında kendine yer edinmiştir[24].

1.2. Mevlâna'nın Eserleri

Mevlâna'nın eserlerinin tamamına yakını Farsça'dır. Bazı şiirleri ve mektupları arasında Arapça ve Türkçe olanlar da vardır. Fakat bunların sayısı oldukça azdır.

1. Dîvân-ı Kebîr (Dîvân-ı Şems-i Tebrîzî) : Gazel ve rubâîlerden meydana gelen eser çok geniş bir hacme sahip olduğundan Dîvân-ı Kebîr, gazellerde genellikle Şems, Şems-i Tebrîzî mahlasları kullanıldığından Dîvân-ı Şems, Dîvân-ı Şems-i Tebrîzî adıyla anılmaktadır. Şiirlerin çoğu Mevlâna'nın Şems ile buluşmasından sonraki döneme aittir. Gazellerde mahlas olarak Selâhaddin (Selâhaddîn-i Zerkûb), Hüsâmeddin Çelebi isimlerine de rastlanır. Ayrıca "Hâmûş" mahlasının kullanıldığı şiirler de vardır. Bunlardan daha çok zâhidâne olanlarının ilk dönemde söylendiği sanılmaktadır. Eserdeki rubâîler ayrı bir kitap olarak da derlenmiştir[25].

2. Mesnevî: Mesnevî tarzında yazıldığı için bu adla anılan eserin diğer adı Mesnevî-yi Manevîdir. 6 cilt ve yaklaşık 26 bin beyit olan bu eser Farsça'dır. Mevlâna'nın diğer eserleri arasında en çok üzerinde durulandır. Birinci cilt 1259-1263 yılları arasında tamamlanmış diğer kalan kısım Mevlâna'nın ölümüne yakın bir zamanda (1273) tamamlanmıştır[26]. Mesnevî dinî ve tasavvufî bir meseleyi, âyet ve hâdisleri temel alarak tahkiye yöntemiyle anlatan bir eserdir.

3. Fîhî Mâ Fîh: "İçindeki içindedir, ondaki ondadır" manasına gelen Fîhî mâ Fîh muhtelif konulardaki sohbetlerinin, yakınları ve müritleri tarafından kaleme alınmasıyla kitaplaştırılmıştır. Adı eski nüshalarda geçmemekle birlikte bazı yazma nüshalarda "Esrâru'l-

[23]Ahmet Mermer, Selahattin Hidayetoğlu, Mustafa Erdoğan, Neslihan Koç Keskin, *Osmanlı Şiirinde Mevlâna Övgüleri ve Mevlevilik Unsurları,* TDV yay. Ankara 2009.
[24] Ahmet Kabaklı*, Mevlâna*, Türk Edebiyat Vakfı yay., İstanbul 1984. s. 175.
[25] Tahsin Yazıcı, *"Divan-ı Kebir",* DİA, İstanbul 1994, C.9, s.432.
[26] Ahmet Atillâ Şentürk, Ahmet Kartal, *age*., s.89.

Celâliyye" olarak yazılmıştır[27]. Altı tanesi Arapça diğerleri Farsça olan 72 bölümden oluşur. Bölümler genellikle bir âyet ya da bir hadîsin yorumu yahut da Mevlâna'ya sorulan bir soru ile başlar. Bu eser Mevlâna'nın hayatına ve düşünce tarzına dair önemli bilgiler içermektedir[28].

4. Mecâlis-i Seb'a: Mevlâna'nın 7 vaazından veya hutbesinden oluşan, Farsça-Arapça mensur bir eser olan Mecâlis-i Seb'a'yı kimin kaleme aldığı bilinmemektedir. Ağır bir dille yazılmış eser birbirine girmiş tâbir ve terkiplerle doludur. Meclisler, Arapça bir hutbe ile başlar sonra dua içeren Farsça bir kısım ile devam eder. Ardından konu ile ilgili seçilmiş bir hadis ve bu hadisin şerhi, Mesnevî de olduğu gibi darbımeseller, hikâye, âyet ve şiirlerden yararlanılarak yapılır[29].

Bu yedi mecliste asıl şerh edilen hadislerle beraber kırkbir hadis geçer. Bu meclislerde Senaî'nin Hadikasından, Attar'ın eserlerinden, Divân-ı Kebir'den Mesnevî'den ve Fîhi Mâ Fîh'den de beyitler mevcuttur.[30]

e) Mektûbât: Eserin isminden anlaşılacağı üzere Mevlâna'nın yakınlarına, dostlarına, bazı âlimlere, bilhassa devlet büyüklerine ve önemli şahıslara yazdığı 147 mektubun, ölümünden sonra bir araya getirilmesinden oluşmuş bir eserdir[31]. Bu mektuplar devlet adamlarına nasihat niteliğinde olanlar, maddi ve manevi yardım ricasında bulunanlar için yazılanlar, sorulan sorulara dinî ve ilmî olarak cevapların verildiği mektuplar olmak üzere genel olarak üç kısımda incelenir[32].

[27] Yakup Şafak, "*Hz. Mevlâna'nın Eserleri", Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî*, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya 2010, s.23.
[28] Şentürk, Kartal, *age.*, s.93.
[29] Şentürk, Kartal, *age.*, s.92.
[30] Mevlâna, *Mecâlis-i Seb'a*, çev, Abdülbâki Gölpınarlı, Konya Turizm Derneği yay. Konya 1965, s.3.
[31] Yakup Şafak, *Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, Bütün Eserleri (Seçmeler),* Karatay Belediyesi Kültür Yayınları, Konya, 2013.
[32] Emine Yeniterzi, *Mevlâna Celaleddin Rumî*, Ankara 1997, s.41.

1.3. Veled Çelebi İzbudak'ın Hayatı

Mevlâna Celâleddîn'in onsekizinci göbekten oğlu olan Veled Çelebi 1869 yılında Konya'da dünyaya gelmiştir. Tam adı Muhammed Bahaüddîn Veled'dir. Babası Necip Çelebi, annesi Rabia Hanımdır[33]. O hem Osmanlı döneminin hem de Cumhuriyet döneminin kültür birikimine sahip bir fikir adamı olmasının yanısıra aynı zamanda bir dil âlimidir[34]. Abdülbâki Gölpınarlı, onun 1925 yılında ikinci defa çelebilik makamına tayin edildiğini ve Konya Mevlevî Dergâhı'nın son şeyhi olduğunu söyler.

O hatıralarında çok küçükken Elmas Hanım adında yaşlı bir kadının mektebinde ders aldığını, daha sonra Çarçar Hoca adında bir muallimin mektebine devam ettiğini yazar. Rüştiyeden sonra ise Mevlâna Dergâhı'na bitişik olana Sultan Veled Medresesi'ne gitmiştir[35]. Konya'da tahsil hayatından sonra Vilayet'in Yazı İşleri Dairesi'nde 4 yıl memurluk yapmış daha sonra ise İstanbul'a gitmiştir. İstanbul'da Bahâriye Mevlevîhânesi'nde iki yıl kadar ikâmet etmiştir.

Çeşitli kurumlarda memurluk yapan Veled Çelebi, II. Meşrûtiyet'in ilânından sonra memuriyetten istifa ederek kalemiyle geçinmeye niyetlenmiş; bu sıralarda vekâleten Galata Mevlevîhânesi şeyhliğine atanmış bir müddet sonra da asil olarak iki yıl kadar görev yaptıktan sonra Sultan Reşad tarafından azledilen Abdülhalim Çelebi'nin yerine Konya Mevlâna Dergâhı postnişinliğine tayin edilmiştir[36].

Birinci Dünya Savaşı sırasında Mevlevîlerden oluşan, Mücâhidîn-i Mevleviyye Taburu'na komutanlık eder. Halkın ve ordunun moralini yüksek tutmak için gönderilen bu tabur, birlik olarak savaşa katılmamıştır. Üç sene Şam'da kaldıktan sonra Konya'ya dönerler[37].

I. Dünya Savaşı sonrasında İttihat ve Terakkî Partisi hükümetten uzaklaştırılınca Sultan Vahideddin tarafından görevden alınarak yerine tekrar Abdülhalim Çelebi getirilmiştir. Şûrâ-yı Devlet azalığına seçilen Veled Çelebi, Millî Mücadele hareketine katılmak üzere 1921 yılında Ankara'ya gitmiştir. Dil çalışmaları ile yeni kurulan hükümete destek vermiş ayrıca 20 yıl milletvekilliği yapmıştır.

---

[33] Metin Akar*, Veled Çelebi İzbudak*, TDK yay. Ankara 1993. s.17-18.
[34] İsmet Kayaoğlu, "Çağdaş Mevlevi Bilgin ve Edip Veled Çelebi İzbudak 1868-1953*", 6. Milli Mevlâna Kongresi*, (24-25 Mayıs 1992) Konya s. 51-58.
[35] Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı yay. Ankara 1994, s.1-2.
[36] Yakup Şafak, Yusuf Öz, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Anılar*, Timaş yay, İstanbul 2009, s. 8.
[37] Metin Akar, *age.,* s.17-18.

4 Mayıs 1953 yılında vefat eden Veled Çelebi, eşi ve kızı ile beraber Ankara Cebeci Mezarlığı'da medfûndur[38].

1.4. Veled Çelebi İzbudak'ın Eserleri

1. Türk Dili Lügati: Müellifin Ahmed Midhat Efendi ve Necip Âsım'ın teşvikiyle değişik dillerden yazma ve basma sözlükleri ile diğer eserleri tarayarak kırk yıl içinde meydana getirdiğini söylediği eser on iki ciltlik bir sözlük çalışmasıdır. Eserde o zamanın Türkçesinde bulunan bütün sözcükler tek tek ele alınmış ve alfabetik sıraya göre dizilmiş ve açıklamaları yapılmıştır. 1926-1930 yıllarında son şeklini alan eser Türk Dil Kurumu Kütüphanesi yazmalar bölümünde bulunmaktadır.

2. Letâif-i Hoca Nasreddin: Veled Çelebi'nin, daha önce basılan Nasreddîn Hoca kitaplarındaki fıkralara, henüz yazıya geçmemiş başka fıkraları ekleyerek meydana getirdiği eser 388 fıkra ihtiva etmekte olup Rusça, Ermenice, İngilizce ve Yunanca'ya tercüme edilmiştir.

3. Türk Diline Medhal: Veled Çelebi'nin Türk Dili ile ilgili yaptığı kısa bir inceleme kitabıdır. "Türk Dili" adındaki 12 ciltlik sözlüğe ön söz ve giriş olarak yazılmış daha sonra genişletilerek ayrı bir kitap olarak yayınlanmıştır[39]. İstanbul'da 1339 yılında basılmıştır.

4. Dîvân-ı Türkî-i Sultan Veled: Veled Çelebi'nin, daha önce Tercümân-ı Hakîkat ve Servet-i Fünûn mecmualarının Girit muhacirleri yararına ortaklaşa çıkardıkları özel sayıda ve Türk Derneği mecmuasında yayımladığı iki makale ile Konya Müzesi Kütüphanesi'ndeki eserlerden derlediği Sultan Veled'e ait Türkçe şiirlerden meydana gelmektedir.

5. Atalar Sözü: Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcut (Fâtih, nr. 3443) Teshîl adlı Türkçe tıp kitabının sonunda yer alan 696 atasözünü ve bu atasözleri ile ilgili bir sözlüğü ihtiva eder. Eser 1936 yılında Türk Dil Kurumu tarafından basılmıştır.

6. El-İdrâk Hâşiyesi: Kilisli Muallim Rifat, Ebû Hayyân'ın el-İdrâk li-lisâni'l-Etrâk adlı eserinin Beyazıt Devlet Kütüphanesi Veliyyüddin Efendi bölümündeki bir nüshasına ilâve edilmiş 1359 Türkçe kelimeyi istinsah ederek Veled Çelebi'ye vermiş, Veled Çelebi de bunların karşılıklarını bularak bir sözlük haline getirmiştir.

---

[38] Yakup Şafak, Yusuf Öz, *age.*, s. 43.

[39] Süleyman Efendioğlu, " Veled Çelebi İzbudak'ın Türk Diline Medhal adlı eseri üzerine bir inceleme", *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.26, Erzurum 2004., s .23.

7. Mesnevî Tercümesi (I-VI, İstanbul 1942-1946). Mesnevî'nin ilk mensur Türkçe çevirisidir. Abdülbâki Gölpınarlı çeşitli şerh ve tercümelerle karşılaştırarak esere son şeklini vermiş ve her cildin sonuna açıklayıcı notlar ilave etmiştir. Eserin daha sonra birçok baskısı yapılmıştır[40].

8. Canlı Tarihler-Hatıralarım: Veled Çelebi'nin özel hayatı ile ilgili bilgilerin bulunduğu eserdir. Enver Behnan Şapolyo'nun hazırladığı bu eser Türkiye Yayınevi'nde basılmıştır.

9. Lisân-ı Farisî: Fars dili anlamına gelen eserde yazar eski kültürümüzde Farsçanın önemli bir yeri olduğunu bu nedenle bu dilin kurallarının iyi bilinmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur. Eser, Hürriyet matbassında 1307 tarihinde İstanbulda basılmıştır[41].

10. Ferheng-nâme-i Sadî Tercümesi: Şeyh Sadî"nin Bostan isimli eserine XIV. yüzyıl şairlerinden Hoca Mesud, Türkçe aruz vezni ile bir tercüme yapmıştır. Veled Çelebi ise bu eserden seçtiği binin üzerinde beyte açıklamalar ilave etmiştir. 1924 yılında Marif Vekâletince basılmıştır.

11. Fethiyyat-ı Divan-ı Kebir Tercümesi: Basılmamış. Mufassal bir eserdir[42].

12.Hayru'l-Kelâm, Vasiyet-nâme-i Şerife Şerhi: Hz. Mevlâna"nın Arapça vasiyetinin şerhidir. İlk önce Ceride-i Sûfiyye'de parça parça yayımlanmış sonra İstanbul Necm-i İstikbâl Matbaasında 1911-1912 taihinde 77 sayfa olarak yayınlanmıştır. Veled Çelebi Konya'da postnişin iken kitap halinde basılmıştır[43].

13.Es-Seyfü'l Kâtı' fî Reddi ale'l Cildi's Sâbi: Mesnevi"nin yedinci cildinin olmadığı dair yazılmıştır.

14.Kur'an-ı Kerim Elifbası ve Kur'an-ı Kerim Tilâvetine Medhal: 1923 yılında basılmıştır.

15.Leylâ ile Mecnun: Hükümetin yasak etmesi üzerine tamamı basılamamıştır. 1895'te yüz sayfa olarak basılmıştır[44].

---

[40] Mustafa Kara, "İZBUDAK, Veled Çelebi (1869-1953)", *DİA*, C. 23, İstanbul 2001, s. 503-505.
[41] İsmet Kayaoğlu, *agm.*, s.58.
[42] Yakup Şafak, Yusuf Öz, age., s.155.
[43] İbrahim Kunt, Mehmet Emin Şen, *Veled Çelebi'nin Hayru'l Kelâm adlı eseri*, SEFAD,2016(36) s.238.
[44] İsmet Kayaoğlu, *agm.*, s.57.

16.Livanü'l-Vifak: Sema, devran ve bu meclislerde çalınan musiki aletlerinin caiz olduğuna dair matbu olmayan bir eserdir.

17.Mecmûa-i Eş'ârım: Veled Çelebi'nin şiirlerinden oluşmuş bir eserdir.

18.Menakıb-ı Hazret-i Mevlâna: Bu eser mufassal olarak, Türkçe ve Arapça olarak üç farklı şekilde Feridun Nafiz Uzluk Arşivinde mevcuttur. Bazı araştırmacılar Tarih-i Sâdât-ı Mevleviyye adlı eser ile aynı olduğunu düşünmüştür[45].

19.Muhakemetü'l-Lügateyn: Mir Ali Şir Nevaî'nin eserini Çağatayca'dan Osmanlı Türkçesine tercüme etmiştir. İkdam matbasında 1315 yılında basılmıştır.

20.Muvazene: Ebu Temam ile Buhteri'nin Arapça şiirlerinin kıyası niteliğinde bir çalışmadır. 1895 yılında basılmıştır[46].

21. Rubâ'iyyat-ı Hazret-i Mevlâna: Divan-ı Kebir'de bulunan rubaîlerin derlemesi niteliğindedir. 1894'te basılmıştır.

22.Nakş-i Cebîn: Veled Çelebi"nin terceme-i hâlidir. Bunun gibi küçüklü büyüklü farklı notları ve cep defterleri de vardır[47].

23.Seçme Hadis-i Şerifler: İki büyük deftere sayısız hadis-i şerîf yazıp tercüme etmiştir ve bu esere Seçme Hadis-i Şerifler ismini vermiştir.

24.Şerh-i Aşk-nâme-i Hazret-i Bahaeddin Sultan Veled: Eser Mihran Matbaası'nda 1890 yılında, İstanbul'da basılmıştır.

25.Türk Alfabesi: Türk alfabesinin özellikleri, sayısı ve mahreçleri hakkında bir eserdir. Basılmamıştır.

26.Türkçe İtikat: Türkçe olarak hece vezninde yazılmış, mini bir eserdir. 1331"de basılmıştır[48]**.**

27.Aynü'l-Hayat: Fuzulî'nin Su Kasidesi'nin şerhi niteliğindedir. Matbu değildir[49].

---

[45] Metin Akar, *age.*,s.114.
[46] Metin Akar, *age.*, s. 115.
[47] Yakup Şafak, Yusuf Öz, *age.*,s.156.
[48] İsmet Kayaoğlu, *agm*., s.58.
[49] Yakup Şafak, Yusuf Öz, *age.*, s.155-156..

28.Muvazane: Arap Edebiyatına dair yazılmış bir eserdir şiirlerinin 1897'de basılmıştır.

29.Birbirimizi Kırmayalım: Evkâf-ı İslamiye matbaasında 29 sayfa olarak 1923 yılında basılmıştır. İleri gazetesinde Mevlevîlikle alakalı iftira boyutunda gereksiz bir yazı ve resim yayınlanmış, bunun üzerine Veled Çelebi cevap niteliğinde bu eseri yazmış ve cümle mevlevîleri temsilen "Meşâyih-i Mevleviyye" imzasını atmıştır. Eserin 20.-29. sayfaları arasında 22 Mart 1340 Hâdim-i Mevleviye Mehmed Ziya imzasıyla çeşitli açıklamaları içeren "Mukaddemâtımızla Oynanılmasın" başlığı altında Mevlevîler ve Mevlevîlikle ilgili ayrı bir kısım bulunmaktadır[50].

30.Arapça Gramer: Dersaadet Matbaasın'da 1908 yılında İstanbul'da basılmıştır.

31.Müstesna Sözler: Divan Edbiyatın ait tetkitler olup "Türk Yurdu" mecmuasında yayınlanmıştır.

32. Darülfünûn Dersleri: İstanbulda Sırat-ı Müstakim Matbaası'nda 1912 yılında basılmıştır.

33. Bedayi'ül Efkâr: Bahaî müstearı ile Karabet Matbaası'nda 1894 yılında basılmıştır[51].

[50] Ali Temizel*, Mevlâna, Çevresindekiler, Mevlevîlik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler*, Konya 2009, s.85.
[51] İsmet Kayaoğlu, *agm*., s.58.

2. BÖLÜM

VELED ÇELEBİ İZBUDAK'IN MESNEVÎ TERCÜMESİ

2.1. NÜSHA TAVSİFİ

Konya Mevlâna Müzesi Ktp., nu. 5223

30 defter halinde 1693 varak olan eserin, 1. cildi 4 defterden, 2. cildi 5 defterden, 3 cildi 6 defterden, 4. cildi 5 defterden, 5. cildi 8 defterden, 6 cildi 5 defterden oluşur. Bu defterlerden 2. cilt 5. defter ile 3. cildin 1. defteri; 3. cildin 6. defteri ile 4. cildin 1. defteri; 5. cildin birinci defteri ile de aynı cildin 2. defteri bir aradadır[52]. Eserin dışı beyaz-kahverengi karton kapaklıdır. Ciltlerin kapakları son yıllarda yapılmış ve iç varaklardan oldukça büyüktür. Eser, normal sarı kâğıdın "a" yüzüne oldukça okunaklı bir rika hatla istinsah edilmiş olup, bütün yaprakların "b" yüzleri boştur. Bazı sayfaların altında yer yer dipnotlar vardır. Bu dipnotlar bazen bir âyet-i kerîmenin ya da hadîs-i şerîfin Arapçası'dır. Bazen de metin içinde açıklamaya gerek duyulan bir ifadedir. Dipnotların olduğu kısım günümüz dipnot sisteminde olduğu gibi asıl metinden çizgi ile ayrılmıştır. Bu çizgi çoğunlukla kırmızı kurşun kalemle yapılmıştır. Yine tercümenin başka yerlerinde de kırmızı kurşun kalem kullanılmıştır. Bütün defterlerin cilt, kâğıt ve yazı özellikleri aynıdır. Sıklıkla metin içinde parantez, köşeli parantez, nokta ve virgül kullanılmıştır. Fakat bu noktalama işaretleri yeterli değildir.

Mesnevi'nin asıl metninden önce müstensih Şücâeddîn Onuk tarafından yapılan, Veled Çelebi İzbudak'ın Mesnevi defterlerinin istinsahına başlandığına dair bir açıklama bulunmaktadır. Çalışmamızın konusu olan 5. cildin ilk dört defterinde bazı başlıkların sağ tarafına numara verilmiştir. 1. ve 2. defterlerde hiç beyit numarasına yer verilmezken 3. defterin 41. varakından itibaren ve 4. defterde sayfa başlarında beyit numarası verilmiştir. 5 cildin 1. defterinin ilk sayfasında sol üst köşede tercümeye başlanma tarihini 11 Rebiülevvel 1358 (2 Mayıs 1939) Veled Çelebi hemen altında ise istinsaha başlandığı 22 Ağustos 1940 Şücâeddîn yazmaktadır.

[52] Ali Temizel, *age.*,s.129.

5. cildin 8. defterinin son varakında;

"*İşbu beşinci cild-i şerîf İstanbul'da Üsküdâr'da Kâdıköy sâhillerinden Bostancı ile Maltepe arasında Küçükyalı denilenn mahalde deniz kıyısında yeni yaptırdığımız sâhilhânede tercümesi hitâm bulmuştur.*

25 Cemâziyelâhir1358 'Arabî

26 Haziran 1355 Rûmî

11 Ağustos 1939 Milâdî

Yozgat Mebûsu Veled Çelebi İzbudak"[53] yazılıdır.

Hemen altında ise müstensihin şu notu yazılıdır:

"Fakîr pür-taksir tarafından istinsahı da muvakkat me'muriyetle Beylik Âhur nâm mahalde bulunduğum esnâda istasyon civârındaki kereste fabrikasına âid bir odada tamam olmuştur. Elhamdülillâh".

"7 Şa'ban 1360, 'Ârabî, 17 Ağustos 1357 rûmî, 30 Ağustos 1941 milâdî, Şücâeddîn Onuk".

5.Cilt 1. ve 2 Defter: İki defter birarada ve 68 varaktır. 1 defter 56 varaktan, 2. defter ise 12 varaktan oluşmaktadır.

Baş:1a

بسم الله رالرحمن الرحيم بيليكزوآكلامش‌اوليكزكه (شريعت) شمعه كبيدر. يول كوسترير [١] مع ما فيه شمعه يى اله آلمقله يول كيديلمش اولمازو بير ايش ياپلمش‌الماز يوله كيريشديككده بو كيريشك (طريقت) در [٢] مقصوده اريشيرسك بوده (حقيقت) در [٣]

Son 68a

هر نه قادار اغاجك دالى بوداغى يشيل بولونسه بيله كوك خاراب اولدقدن صوكرا يشيللكدن نه فايدا اولور.آما كوكو صاغلام اولمقله برابر يشيللكى اولماز سه آز زمانده يوز يرندن يشيللك چيقارير . سن او دوستك علمنه باقمه عهد و وفاسنه باق علم قابوق كيبدر وفاده اونك ايچيدر.

[53] Veled Çelebi İzbudak, *Mesnevî Tercümesi*, Konya Mevlâna Müzesi Ktp., nu.,5223, 5. Cilt 8. Defter.

5. Cilt 3. Defter: 51 varaktır.

Baş:1a

كوتوآدام كتولوكده قرار قيليپ ده ايى آداملرك ده سعدتلرى اثرينى مشاهده ادينجه شيطان كسيلر شيطان در كه خيره مانع ارلور خرمانى يانان كمسه حركسك خرمانينك ده ياندىغينى استر (عبادت ايدن قولى عبادتدن منع ايده نى كورمه دنكمى بويورولىور)[١]

Son: 51a

بينه بتكرار ديوانه وارى كلدم اى چان هايدى هايدى چابوق بير زنچير كتير سوكيليمک زلفى زنجريندن باشقه اكر اكى يوز زنجير كتيرسك قيراريم.

5 Cilt 4. defter: 33 varaktır.

Baş: 1a

(انسانلر بقسينلر نه دن ياراتلديلر) مألنده كى آيت كريمه [١]حكمنچه چاريغى و كوركى زييارت ايتمه نك حكمتى حقنده بيانات. آيازك عشقى قصه سى ياپراغينى چويير. جونكه او اسرار ايله طوپطولو بير دفينه در. چاريغى كورك ايله برابر كورمك ايچين [٢] بو سببله هر كون حجره يه كيدردى/

Son: 33a

قطب كندى اطرافنده دور ايله ين ذاتدر كوكلر اونك اطرافينده دور ايلرلر. اكر سن اونك خاص قولى و كوله سى ايسك كمى يى تعمير ايله مه سينه ياردم ايت.ياردىم ايتمكدن او دكيل سن استيفاده ايدرسين (جناب حاق ياردىم ايده رسه كز سيز ياردم كورورسيكز بويورمشدر.)

2.2. METNİN YENİ YAZIYA AKTARIMINDA DİKKATE ALINAN ESASLAR

Çalışmamıza konu olan Mesnevî tercümesi, XX. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmıştır. Osmanlı Türkçesi özelliklerini göstermekle beraber günümüz Türkçesinin özelliklerini de yansıtmaktadır.

1. Yazma eserde görülen geçmiş zaman ekinin dar-yuvarlak şekilleri (-du,-dü) kullanılmamıştır. Çalışmamızda kelimeler ünlü uyumuna göre okunmuştur.

دوگديگى : döktüğü اولدى: oldu , بويوردى: buyurdu

2. Teklik 3. Şahıs iyelik eki düz-dar ünlü ile yazılmıştır. Ünlü uyumuna göre okunmuştur.

كوكلى: gönlü سوزى: sözü

3. Metinde sıklıkla kullanılan “ ايچون، كه” ki ve için olarak okunmuştur. Ta kim “ تا كم” ifadesi yazıldığı gibi değiştirilmeden verilmiştir.

4.Metinde geçen bazı kelimeler günümüzde kullanıldığı şekliyle verilmiştir. amuce: amca, bağçe: bahçe, altun: altın ya’ni: yani, onunçün: onun için vb.

5. Çalışmamızın aslına sadık kalmak için metne müdahale edilmemesi için uğraşılmış, uzun ünlüler, ayın ve hemze, bazı istisnalar haricinde genellikle gösterilmiştir.ضعيف : za‘îf , ديو : dîv, ديوار: dîvâr, اعما: a‘mâ, مع مافيه : ma‘mâfih, كا نه: ke-enne-hu, نشئه:neş’e.

6. Tercümede bazı kısımlarda noktalama işaretleri kullanılmıştır. Nokta ve virgülün yanısıra, tırnak içinde gösterilmesi gereken bazı kısımlar parantez içinde verilmiştir. Nokta, virgül, parantez ve köşeli parantez metin içinde kullanıldığı şekilde muhafaza edilmiştir.

7. Yazma eserde dipnotlar köşeli parantez içinde verilen sayılarla gösterilmiştir. Eserin aslına sadık kalmak için bu dipnotlar aynı şekilde verilmiştir. Tercümenin aslında bulunan dipnot sistemi muhafaza edilmiş, metin içinde köşeli parantez içerisinde rakam ile verilen dipnot sayfa altında aynı şekilde verilmiştir.

8. Üzerinde çalıştığımız mensur tercümede sadece 3. defterin 41. varakından sonraki sayfaların başlarına beyit numaraları verilmiştir. Beyitlerin takibini kolaylaştırmak amacıyla 1. defterden başlayarak beyitlere numara verilmiştir.

9. İsimlerden sonra gelen –dîn eki kelimeye birleşik yazılmıştır. Celâleddîn, Şücâeddîn, Hüsâmeddîn gibi.

10. Arapça, Farsca kelimeler ve terkipler sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu kelimeler olduğu gibi verilmiştir. “Rabbu’l-‘ibâd, Rabbu’l-‘âlemin hâlet-i nez‘, nefsü’l-emr, âlem-i bâlâ, ta‘avvüz, bî-nazîr vb.”

11. Rasûllullâh, ‘Aleyhisselâm gibi kelimeler birleşik şekilde yazılmıştır.

12.Üzerinde çalıştığımız Osmanlı Türkçesi metinde tırnak işareti yerine parantez işareti kullanılmıştır. Parantez işareti dışında kullanılan tırnak işaretleri tarafımızdan

anlaşılırlığı arrtırmak için eklenmiştir. Asıl metinde tırnak işareti, ünlem ve soru işaretleri yoktur.

13. Rahmet-i İlâhî, mekr-i İlâhî gibi Allah'ın adına işaret eden kelimeler büyük harfle yazılmıştır.

14. Tercümede bazı kelimelerde yazım birliği yoktur. (فایدا)- (فائده) gibi iki şekilde yazılan kelimeler vardır. Bu kelimeler metinde geçtiği şekilde yeni yazıya aktarılmıştır.

2.3. VELED ÇELEBİ İZBUDAK'IN MESNEVÎ TERCÜMESİ'NİN METNİ

2.3.1. Beşinci Cilt, Birinci Defter:

[1ª] BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

Biliniz ve anlamış olunuz ki (şerî'at) şem'a gibidir, yol gösterir[54]. Ma'mâfîh şem'ayı ele almakla yol gidilmiş olmaz ve bir iş yapılmış olmaz. Yola giriştiğinde bu girişin (tarîkat) dır[55]. Maksûda erişirsen bu da (hakîkat)'dır[56]. Bu sebepten (hakîkatler meydana çıkınca şerî'atler bâtıl olur) demişlerdir[57]. Şuna benzer ki bir bakır altın olur yâhût esasen altındandır. Onun ne kimyâ 'ilmine ihtiyâcı vardır ki o şerî'atden 'ibârettir ne de kendini kimyâya sürmeye hâcet vardır ki o da tarîkatdır. Medlûle [yani aranılan şeye] eriştikten sonra delîl aramak çirkindir. Ama medlûle erişmeden delîli terk etmek de çirkinliktir. (Şerî'at) kimyâ 'ilmini bir üstâttan veya bir kitaptan öğrenmeye benzer. (Tarîkat) da o 'ilâçları kullanmaya ve kimyâya sürmeye benzer. (Hakîkat) ise bakırın altın olmasıdır kimyâ bilenler, biz bu 'ilmi biliyoruz diye onun bilgisi ile sevinirler. Kimyâ yapanlar da biz böyle işler yaparız diye kimyâ yapmakla sevinirler[58]. Hakîkatı bulanlar ise biz altın olarak kimyâyı bilmekten de yapmaktan da kurtulduk diye hakîkat ile sevinirler ki (her zümre kendilerinde olanla sevinirler) [7][59]. buyurulmuştur. **[2ª]** Yâhût şerî'atin misâli tıp 'ilmini öğrenmektir. Tarîkat de tıbbın icâdına göre perhîz edip 'ilâçları yemektir. Hakîkat de ebedî bir sıhhatle iyi olup her ikisinden de kurtulmaktır. Bir adam şu sağlıktan ölürse ondan şerî'at de tarîkat de ayrılır. Eğer hakîkate mâlik ise o hakîkat Rabbimin beni nasıl mağfiret ettiğini keşke kavmim bileydi [1][60] diye na'ra urur. Eğer hakîkati yoksa o vakit de (keşke kitabım bana verilmeyeydi. Hesabımın ne olduğunu bilmeyeydim, âh keşke bir def'a gelip geçmiş olaydı zenginliğim bana fâyda vermedi. İkbâl ve saltanatım mahvoldu gitti) meâlinde feryâd eder [2][61]. Şerî'at 'ilimdir

[54][1] Şerî'at - Yol ma'nâsınadır. Her dinde inanlara dîn hükmünce dünyevî uhrevî kendi yolunu gösteren hükümlere (şerî'at) derler.

[55] [2] Tarîkat de yoldur. Bu ise ancak âhiret yolunu gösterir.

[56][3] Hakîkat sûfîye ıstılâhınca dînin dünyevî, uhrevî bütün hükümlerini ma'nen görüp bilmek ondan zevk almak o 'âlemde yaşamaktır.

[57][4] Bu kelâmın ma'nâsı hakîkate erişenler için din yolunu öğrenmeye hâcet kalmaz, görmüş gibi bilir hakîkat içinde yaşar demiştir. Yoksa hükmü ve lüzûmu kalmaz demek değildir.

[58][5] Kimyâ eski zamanda çok uğraşılan bir 'ilimdir ki gûyâ ba'zı 'ilâçları terkiple bakır ile karıştırmak iyice yoğurmak sûretiyle altın şekline girermiş. Daha böyle terkiblerle kıymetli ma'den taklîdi yaparlarmış. Aslı olsa ilerletilirdi.

[59][7] Kur'ân-ı Kerîm, Müminun, 23 /53. "(İnsanlar ise din) işlerini kendi aralarında parça parça ettiler. Her grup kendinde bulunan ile sevinmektedir." âyet-i kerîmesidir.

[60][1] Kur'ân-ı Kerîm, Yâsîn, 36/26-27. (Kavmi onu öldürdüğünde kendisine: "Cennete gir!"denildi. O da, keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseydi!) âyet-i kerîmesidir.

[61][2] Kur'an-ı Kerîm, Hakka, 69/25-26. (Kitabı kendisine sol tarafından verilen ise şöyle der: "Keşke kitabım bana verilmeseydi.")

tarîkat da ‘ameldir. Hakîkat ise Tanrı’ya erişmektir. (Tanrısına kavuşma isteyen kimse değerli iş yapsın. Tanrısı kulluğuna hiçbir nesneyi eş tutmasın [3][62].

[3ª]

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

1. Yıldızların nuru Sultân Hüsâmeddîn Çelebi, beşinci cilde başlamaya tâliptir.
2. Ey keremkâr ve safâ üstâtları üstâdı olan Hüsâmeddîn Çelebi [1][63].
3. Halk kapalı ve katı olmasaydı, kezâlik [bu ma‘nâyı hazm edecek] boğazlar dar ve za‘îf olmasaydı,
4. Medhinde ma‘nânın hakkını edâ ederdim, bu lisândan başka bir nev‘i âgaz açardım.
5. Lakin şahinin gıdâsı yont kuşuna gelmez, imdi müdâhene eylemekten başka çare yoktur [2][64].
6. Zindân halkı arasında medhini söylemek yazıktır, ben onu ruhânîler cem‘iyetinde söyleyeyim.
7. Seni bu ‘âlem halkına eni konu anlatmak onlara ‘özrdür. [Ters anlarlar]. Onu ‘aşk sırrı gibi onlardan gizli tutarım.
8. Medh, bildirmek kapalı yerleri yırtıp açmak demektir. Güneş ise anlatmaya bildirmeye muhtâç değildir
9. Güneşi medh eden (iki gözüm parlak, ağrı görmemiştir) diye kendi gözlerini medh etmiş olur.
10. Dünya güneşini zemmetmek de (iki gözüm kördür, karanlıktır, kötüdür) diye kendini zemmetmektir.
11. [Gökler tahtında] saltanat süren güneşe bu ‘âlemde haset eden kimseyi sen affet.
12. Güneşi, güneşin porsuk nesnelere tazelik, güzellik vermesini gözlerden kapayabilirler mi?

[62][3] Kur’an-ı Kerîm, Kehf, 18/110 (De ki: “Ben, yalnızca sizin gibi bir insanım. Şu var ki bana, ilâhınızın, sadece bir ilâh olduğu vahyolunuyor. (Artık her kim rabbine kavuşmayı bekliyorsa dünya ve ahirete yararlı iş yapsın ve rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.) âyet-i kerîmesidir.

[63][1](Üstâdân-ı safâ, yârân-ı safâ) zaman-ı Mevlâna’da ta‘bîr-i mahsûs idi, (safâ) temîzlik demektir. (Temîz ustalar temiz arkadaşlar) ma‘nâsındadır. Temîzliğe çok ehemmiyet verilmiştir. Hâlâ biz Mevlevîler mektuplarımızda (İhvân-ı bâ safâya ‘aşk ve niyâz ederiz) diye selâm göndeririz.

[64][2] Âb u rovgan kerden – Yağ altında su gizlendiği gibi lakırdıyı kapalı söylemek Hüsâmed-dîn Çelebi Efendimizin vasfı açıkça söyleyenecek olsa bu sûret kelimeleri hakkıyla ifade edemediğinden dar ‘akîdeli olanların belki havsalasına sığmaz.

13. Yâhût hudûtsuz nûrunu eksiltebilirler mi? Yâhût onun saltanatını gidermeye kim kalkışabilir?
14. Büyük sultânların kim hasûdu olursa o haset, ona ebedî ölüm olur.
15. Senin kadr ve merteben ‘akılların erişeceği mertebeyi geçmiştir. ‘Akıl seni anlatmaya kalkışınca fuzûlluk etmiş olur.
16. Her ne kadar **[4ª]** ‘akıl, seni anlatmaktan ‘âciz ise de yine o bâbda ‘âcizâne bir hareket lâzımdır.
17. Bir şey, kâmilen anlaşılmazsa da bilmelidir ki hepsi de terk edilmez. [Mümkün mertebe îzâh edilir.]
18. Bulutun döktüğü yağmur tûfânını içmek kâbil değildir diye hiç su içmek terk edilir mi?
19. Eğer esrârı ortaya [çıplak olarak] atamazsan o esrârın kabuğu olan kelâm ile idrâklarını tazele.
20. Nutuklar, sana nispetle kabuktur. Fakat başka bir anlayışlara göre pek a‘lâ içtir.
21. ‘Arşa nispetle gök çok aşağıdadır yoksa [nefsü’l-emrde] toprak yığını olan yere göre çok yüksektir.
22. Şimdi ben senin senânı söylediğimde onu elden kaçırıp da hasret çekmelerinden evvel seni anlayalar.
23. Sen Tanrı nûrusun, o cânı Hakk’a çekicisin; halk ise o vehâmın, şüphelerin karanlıklarındadır.
24. [O nûra kavuşmak için] şart olan sana, ta‘zîmdir ki bu ta‘zîm o görmezlerin gözüne sürme çeksin.
25. Ey keskin kulaklı kimse! Tanrı’dan nûr çek. Sıçan gibi değil isen karanlıklarda uğraşma.
26. Geceleri gezen gevşek görüşlü kimseler hîç imân meş‘alesi etrâfında tavâf ederler mi?
27. Dînden kaçıp da bu karanlığa giden tabî‘at hayvânına, ehline bu kabîl ma‘âni, müşkül ve ince nüktelerdir.
28. Kendi hünerinin argaçını, arışını süslesin diye gözünü bir türlü güneşe doğru açamaz.
29. Ba‘zı ağaç gibi ki fare gibi yerleri delik deşik eder. [Kök salar] da üzerinde dallar hâsıl etmez.
30. Bu insânoğlunun yürek sıkıcı dört vasfı vardır ki bu dört, ‘aklın çarmıhı olmuştur.

(DÖRT KUŞ AL ONU KUCAĞINDA TUT İLH.) ÂYET-İ KERÎMESİ TEFSÎRİ [1][65]

31. Ey zamanımızın İbrâhîm-i Halîl'i! 'Akıl bıçağıyla bu yol vuran dört kuşu öldür.
32. Çünkü bu kuşlardan her biri karga gibi 'akıllıların 'akıl gözünü oyar çıkarır.
33. Bu vücûdun dört vasfı, Hazreti Halîl'in kuşları gibidir. Onları öldürsen **[5ª]** câna halâs bağışlar.
34. Ey Halîl! İyinin, fenânın halâsı için bunların başını kes de ayaklarda bağlardan kurtulsun.
35. Kül [ve esâs] sensin insânların hepsi ise senin cüz'ilerindir. Çöz kim onların ayağı senin ayağındır.
36. 'Âlem, senden hayat gülistânı olur. Bir süvâri yüz askerin arkası [yardımcısı] olur.
37. Çünkü bu vücûd dört hûyun makâmıdır Adları da fitne arayıcı dört kuştur.
38. Eğer sen halkın ebedî yaşamasını istersen bu kötü ahlâktan ibâret dört kuşun başını kopar.
39. Sonra da onları öyle bir sûrette dirilt ki artık onlardan zarar gelmesin.
40. Yol vuran bu ma'nevî dört kuş halkın gönlünde vatan tutup buluşmuştur.
41. Çünkü Ey Tanrı Peygamberi! Bütün gönüllerin emîri sensin.
42. Bu yaşayan dört kuşun başını kes bâkî olmayan halkı sen ebedî kıl.
43. Bunlar kaz, tâvûs, karga ve horozdur. Bu vücûdlarda ki dört ahlâkın misâlidir.
44. Kaz hırstır, horoz da o şehvettir. Mansıb, tâvûs gibidir.
45. Karga da tûl-i emeldir. Arzusu odur ki o ümît besler. Ebediyyen yaşamına yâhût uzun 'ömre tama' eyler.
46. Kaz hırstır ki, gagası yerdedir. Yerde gömülü yaş kuru [ne varsa] onu arar.
47. O gırtlak hiçbir zaman muattal kalmaz. Tanrı fermânından yalnız (yiyiniz) emrinden başkasını dinlemez [1][66].
48. Yağmacı gibidir, duvarı deler, çabuk çabuk kendi cevvâlini doldurur.
49. İnci taneleri, nohut döküntüleri [ne bulursa] iyi kötü o çula tıkıştırır.
50. Vakit dar, fırsat az, o korkuyor anlamadan, mümkün mertebe çabuk koltuğa koyuyor.

[65][1] Kur'an-ı Kerîm, Bakara, 2/260. Hani İbahim, "Rabbim! Bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster" demişti. (Allah ona) "İnanmıyor musun?" deyince, " Hayır (inandım) ancak kalbimin tatmin olması için" "Öyleyse dört kuş tut. Onları kendine alıştır. Sonra onları parçalayıp her bir parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra daonları çağır. Sana uçarak gelirler. Bil ki, şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." âyet-i kerîmesidir.

[66][1] Kur'an-ı Kerîm, Â'râf, 7/31. Yiyiniz, içiniz, ama israf etmeyiniz âyet-i kerîmesinden yalnız (yiyiniz) emrini yerine getiriyor. Asıl (israf etmeyiniz) fermânını düşünmüyor ki çok ihâtalı bir kelâm-ı mu'cizdir. Çünkü her şeyde israf 'aksi te'sîr yapabilir.

51. Kendi sultânına i‘timâdı yok, başka bir tama‘kâr daha karşıma çıkar diye düşünür.
52. Ama mü’min o [ebedî] hayata i‘timadından dolayı dura dura, ağır ağır yağma eder.
53. Elden kaçırmaktan, **[6ª]** yağmacıdan emîndir; padişâhın düşmâna kahrını o anlamıştır.
54. O, diğer kapı yoldaşlarının ona ortak olup da bâd-ı hevâcılık yapmayacaklarına emîndir.
55. Halkın zabt u rabtında padişâhın ‘adaletini görmüştür kim kimse kimsenin civârına zâlim yaklaştıramaz.
56. Tabî‘i ‘acele etmez sâkin olur, hatasının gayb olmayacağına emîndir.
57. Bundan dolayı ağır davranır, sabr ve te’enni eyler gözü tok, zengin ve cebi temizdir.
58. Çünkü ağır davranış Tanrı nûrundandır, ‘acele ise şeytânın katına senden ileri gelir [1][67].
59. Çünkü şeytân onu fakîrlikle korkutur, sabır niyetini, ayaklarını kesmek sûretiyle öldürür.
60. Kur’ân-ı Kerîmden dinle kim şeytân tehditleriyle seni şiddetli fakîrlikten korkutur [2][68].
61. Tâ kim pis şeyi yiyesin ‘acele ile pis şeyleri toplayasın, onda ne mertebe mürüvvet var ne te’enni ne de sevâp var.
62. Tabî‘i kâfir, yedi karınıyla yer; dini, gönlü ince ve za‘îf, karnı şişmandır.

RESÛLULLÂH EFENDİMİZ’İN (KÂFİR YEDİ Mİ‘DE DOLUSU YER MÜ‘MİN İSE BİR Mİ‘DE DOLUSU YER) MEALİNDEKİ HADÎS-İ ŞERÎFLERİNİN SEBEB-İ VÜRÛDU HAKKINDADIR [3][69].

63. Resûlullâh Efendimiz akşâm namazına mescid-i sa‘âdetlerine geldiklerinde, kâfirler Peygamber Hazretleri’ne misâfir geldiler.
64. (Pâdişâhımız, ey âfâkta sâkin olanlardan her türlüsünü misâfir kabûl eden! Biz buraya konuk geldik.
65. Fakîriz, uzaktan gelmişiz, hâydi bizim başımıza ihsânını, envârını dök.)
66. O ‘adâlet sultânı bütün **[7ª]** pâdişâhın ve ahâlinin yardımcısı yüzünü ashâbına çevirdi.
67. Buyurdu ki: Ey arkadaşlarım! Taksîmleşiniz çünkü siz benimle, benim hûyumla dolmuşsunuz.

[67][1] (‘Acele şeytandandır, yavaşlık Rahman’dan) eseri meşhûruna işârettir.
[68][2] Kur’an-ı Kerîm, Bakara, 2/268. (Şeytân sizi fakîrlikle korkutur ve çirkin şeyleri emr eder. Tanrı ise kendi mükafât ve hayâtını va‘d eyler. Tanrı’nın herşeyi geniş ve ‘ilmi vâsi‘dir.) me’alindeki âyet-i kerîmedir.
[69] [3] (Mü’min, bir bağırsağı ile kâfir ise yedi bağırsağı ile içer) eser-i şerîfidir.

68. Her askerin vücûdu pâdişâhla dolu olur. Ondan dolayı saltanat düşmânına kılıç vururlar.
69. Sen pâdişâhın hışmıyla o kılıçları vuruyorsun yoksa kardeşleri için sana hışım gelir mi?
70. Günâhsız kardeşine pâdişâhının hışmının aksi ve te'siri olarak on batman gürzü[70] vurursun.
71. Pâdişâh bir cândır, hep askerler onunla doludur. Rûh su gibidir, bu vücûdlar da birer ırmaktır.
72. Eğer pâdişâhın rûhu suyu tatlı ise bundan ırmaklar lezzetli su ile dolu olur.
73. Çünkü halk pâdişâhın hûyu ile hûylanır [1][71]. (Abese) [2][72] sultânı böyle buyurdu.
74. Her sahâbe bir misâfir seçti. Aralarında emsâlsiz bir şişman var idi.
75. Şişman bir vücûd var idi. Kimse onu götürmedi. Bardak dibinde tortu gibi o mescidde kaldı.
76. Herkesden geride kaldığı için onu Hazret-i Peygamber götürdü. Sürüde süt verir yedi keçi vardı.
77. Yemek vakti sağılmak için o keçiler evde bulunurlardı [3][73].
78. O Ebu'l Kaht 'Ûc Bin Oğuz, ekmeği, yemeği o yedi, keçinin sütünü hep göçürdü [4][74].
79. Hepsi de o keçilerin sütüne iştihâlı olduklarından dolayı bütün Ehl-i Beyt-i Kirâm hiddetlendi.
80. Tablaları yiyerek mi'desini davula döndürdü. On sekiz kişinin kısmetini yalnız başına yedi.
81. Uyku zamanında gidip hücresine oturdu. Hâlâyık da hiddetinden kapıyı kilitledi.
82. Hâricten **[8ª]** kapının zincirini taktı. Çünkü ona kızgın ve muğber idi.
83. Kâfirin gece yarısı yâhût sabâhleyin ihtiyâcı ve karın ağrısı zuhûr edince,
84. Yatağından kapıya fırladı. Elini kapıya koyunca kapalı buldu.
85. O hîlekâr kapıyı açmaya türlü türlü çare aradı, asla kapı açılmadı.
86. İhtiyâç ihtiyâç üstüne geldi. Ev de dâr idi. Çâresiz şaşkın bir hâlde o hayrân kaldı.

---

[70] Metinde "gözü" olarak yazan kelimede " ra" harfinin unutulduğu düşünülmüş ve anlam bütünlüğünü sağlamak açısından gürzü okunmuştur.

[71] [1] (İnsanlar, başlarındaki buyruk sâhibinin dinine, yoluna, yordamına uyarlar) eser-i meşhûruna işârettir.

[72] [2]] Kur'ân-ı Kerîm, 'Abese, 80/1-2 (Suratını astı, yüzünü çevirdi. Çünkü ona gözü görmeyen biri gelmişti.) âyet-i kerîmesi ile başlayan sûre-i celîlede, bir takım esrâr-ı Rabbâniye bulunduğundan (Sultân-ı 'Abese) şerefiyle teşrîf buyurulmuştur.

[73] [3] Başka bir nüshâ (و قت خور دن شیر آن هر هفت را خوردآن بد بحت از حرصآیا) tarzındadır.

[74] [4] O kâfire Hazreti Pîr Efendimiz (Ebu'l Kaht) diye künye verip adını da 'Ûç Bin 'Ûz demişlerdir. Ma'lûmdur ki ('Ûc Bin 'Unuk) seksen ârşın boyunda o nispette irilikte bir 'âcûbe imiş. Kâfiri irilikte ona benzetmiş, babasını veya milletini de Oğuz göstermiş.

87. Çâre düşündü, uykuya büzüldü, uykuda kendini bir vîrânede gördü.
88. Çünkü hâtırında vîrâne vardı. Bir de baktı ki orada uykuya varmıştı.
89. Kendini tenhâ bir vîrânede görünce her muhtâç gibi derhâl işedi.
90. Uyandı birde baktı ki o yatak pislikle dolu. Izdırâbından deliye döndü.
91. Kusûrunu örtecek bir şeyi bulunamayan o nev'i rüsvâylıktan dolayı onun içinden yüz türlü feryâd koptu.
92. Dedi ki: "Uykum uyanıklığımdan daha çirkin, iyi işim işsizliğimden daha kötüdür."
93. Kâfirlerin mahşer günü yaptıkları gibi "eyvâh, eyvâh" diye bağırdı!
94. Ne zaman gece bitip de açılmadan hâsıl olan kapı sesiyle kalksın diye beklerdi.
95. Tâ ki ok yaydan çıktığı gibi fırlasın, tâ ki kimse onu o hâlde görmesin.
96. Kısa uzundur, kısa keseyim kapı açıldı o da dert ve gamdan halâs buldu.

MİSÂFİRE HAZRETİ PEYGAMBER EFENDİMİZİN HÜCRE KAPISINI AÇMASI, AÇAN KİMSENİN HAYÂLİNİ BİLE GÖRMESİN VE MAHCÛB OLMASIN VE KABÂHATLİ KABÂHATLİ DIŞARI FIRLASIN DİYE KENDİNİ GİZLEMESİ HAKKINDADIR.

97. Hazreti Peygamber sabahleyin gelip kapıyı açtı. O yolunu şaşırmış kimseye sabahleyin yol verdi.
98. O kusûrlu kimse utanmasın diye Hazreti Peygamber kapıyı açıp gizlendi.
99. Tâ kim o kabahatli bir hâlde çıkıp gitsin. Tâ kim kapıyı açanın arkasını önünü görmesin.
100. Yâ bir şey ardına gizlendi yâhût da Tanrı eteği ondan onu gizledi.
101. Tanrı boyası ba'zen örtüp mahiyeti meçhûl perdeyi, o bakan kimse yüzüne çeker [1] [75].

[9ª]

102. Tâ kim çekindiği kimsenin yan tarafını bile görmesin. Kudret-i İlâhî ondan daha çok çok ileridedir.
103. Hazreti Peygamber onun geceki hâllerini gördü ama Tanrı fermânı ona mani' oldu.
104. Tâ ki o şaşırmadan ona kapıyı açsın, tâ ki o reziletinden ötürü bir kuyuya düşmesin.

[75][1] Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/138. (Allah'ın boyasıyla boyandık. Boyaca O'ndan daha güzel olan kim vardır?) âyet-i kerîmesini Cenâb-ı Hüdâvendigârımız kendilerine hâs bir 'irfân-ı Muhammedî ile tefsîr ve te'vîl buyurmuşlardır.

105. Fakat o kendisini öylece görsün diye hikmet-i ilâhî ve fermân-ı semâvî zuhûra geldi.
106. Nice düşmânlıklar var ki o dostluğa müncerr olur. Nice tahribât var ki o ma‘mûriyyeti mûcîb olur.
107. Fuzûllardan biri kasten o yatağı huzûr-ı peygamberîye getirdi.
108. Ke-enne-hu (bak misâfirin ne yaptı) demek istedi. Rahmeten lil‘âlemin Efendimiz bir gülme salıverdi.
109. Buyurdu ki: “O matarayı önüme getir de ben hepsini kendi elimle yıkayayım”
110. Herkes (Allâh ‘aşkına cânımız, tenimiz sana kurbân olsun) dediler.
111. Sen bırak, bu pisliği biz yıkayalım, bu nevi‘ işler el işidir gönül işi değildir [1][76].
112. Ey (li ‘ömrike) teşrifâtına mazhar zât! Tanrı senin ‘ömrüne kasem etti. Seni halife kılıp tahta oturttu.
113. Biz sana hizmet için yaşarız, o hizmeti sen yaparsan o sûrette biz neciyiz.
114. Buyurdu ki: “ Onu ben bilirim fakat bu öyle bir zamandır ki bunu elimle yıkamamda bir hikmet vardır”.
115. Peygamberin fermânı olduğundan dolayı tabî‘i (bunda ne sır varsa zuhûr etsin) diye dinlediler.
116. O pislikleri bilhâssa fermân-ı İlâhî olduğundan dolayı ehemmiyetli bir sûrette yıkadı. Öyle taklît ve riyâ kabîlinden değildi.
117. Onun içinden (sen bunu yıka bunda kat kat hikmet vardır) denildi.

HAZRETİ PEYGAMBERİN O MÜLEVVES YATAĞI TAM ELİYLE YIKADIĞI ESNÂDA O KÂFİRİN GERİ GELMESİNİN SEBEBİ VE ONUN MAHCÛB OLMASIVE ELBİSESİNİ YIRTMASI VE KENDİNE KENDİ HÂLİNE FERYÂD ETMESİ

[10ª]

118. Gâvurcuğun yâdigâr bir heykeli var idi [1][77]. Onu kaybolmuş görmekle durup dinlenemedi.
119. Dedi ki: “ Gecelediğim hücrede heykeli bilmeyerek orada bırakmışım.”
120. Utanıyordu ama hırs utanmasını giderdi. Hırs ejderhâdır, ufak nesne değildir.
121. Heykel için koşarak Peygamberin evine gitti ve Peygamberi gördü.

[76][1] Yani (Yâ Resûlallâh senin bütün vücûdun kalp gibi timsâl-i vahiy ve ‘irfân olmuştur. Öyle bizim ellerimiz gibi et, kemik, deri değildir) demek istediler.
[77] [1] Heykel: Boğaza asılır nüshâ veya mini mini mücessim bir ‘aziz şekli olabilir.

122. O Tanrı eli, o pisliği kendi eliyle güzelce yıkıyordu, kötü gözler ondan ırak olsun.
123. Heykeli hâtırından çıktı, onda öyle bir heyecân hâsıl oldu ki yakasını yırttı.
124. O, iki elini yüzüne, başına vurdu. Başını duvara, kapıya çarpıyordu.
125. Bir hâlde ki burnundan, başından kan aktı. O büyük zât ona merhamet etti.
126. O bağırıp çağırdı. Halk etrâfına toplandı. Kâfir (çekilin ey ahâlî!) diye bağırıyordu.
127. (Ey ‘akılsız kafa!) diye başına vuruyordu. (Ey nûrsuz yürek!) diye göğsüne vuruyordu.
128. Ey kendisi bütün yeryüzü, bu değersiz toprak parçası bir ‘uzuv senden utanıyor diye yerde secde kılıyordu.
129. Sen bütün dünyâ sayılırken Tanrı emrine itâ‘at ediyorsun. Ben ise zâlim, ahmak, azgın bir cüz’üm.
130. Sen bütün dünyâ iken aşağılık görünür ve Tanrı’ya karşı titrersin. Ben cüz’ olduğum hâlde ‘aksine ve çalım satıyorum.
131. Dâ’ima başını göğe kaldırıp: “Ey cihân kıblesi! [sana karşı] yüzüm yoktur” diyordu.
132. Haddinden ziyâde titreyip çarpınınca Hazret onu kucağına çekti.
133. Onu dinlendirdi, çok okşadı. Ona gözünü açtırdı. Ona âşinâlık bahşetti.
134. Bulut ağlamadıkça çimen güler mi? Çocuk ağlamadıkça süt çoşar mı?
135. Bir günlük çocuk bile yolunu biliyor. (Ağlayayım da şefkatli dadı erişsin) diyor.
136. Sen ise ağlamadıkça o dadılar dadısının bâd-ı hevâ süt vermediğini bilmiyorsun.
137. (Çok ağlayınız) buyurdu. Bu emre kulak ver kim ihsân-ı İlâhî sütü çoşsun.
138. Bulutun ağlaması ile birde güneşin harâretidir kim dünyânın direği bu iki nev‘i iplik ile dokunur.
139. Eğer güneşin harâreti ile bulutun yaşı olmasaydı **[11ª]** bizim vücûdlarımız böyle şişman ve iri olur muydu?
140. Bu harâretle, bu ağlama esâs teşkîl etmeseydi bu dört mevsimin hepsi ma‘mûr olur muydu?
141. Güneşin harâreti ve cihân bulutunun ağlamasıdır ki, dünyânın ağzını tatlı bulundurur.
142. ‘Akıl güneşini dâ’imâ fıkırdat, gözünü de bulut gibi yaş coşturucu kıl.
143. Küçük çocuk gibi yaşlı göz gerektir. Gözünün suyunu gideren ekmeği hiç yeme.

144. Vücûd gece gündüz ekmekten istifâdelidir. Cân ağacı ise yaprak dökümünde ve hazândadır [1][78].
145. Ten beslenmesi hemân cân eksilmesidir. Bunu eksiltmeli onu artırmalıdır.
146. (Tanrı'ya borç veriniz) fermânı bu vücûd nebâtından borç veriniz de gönülde onun yerine çimenler bitsin ma'nâsınadır
147. Borç ver, vücûd nebâtından eksilt kim (gözler görmediği) fermânı yüz göstersin [2][79].
148. Vücûd kendini tezekten hâlî ederse büyüklük miski ve incisi ile doldurur.
149. Bu pisliği verir, temîzlik götürür, (sizi temîzler) [3][80] fermânından istifâde eder.
150. Şeytân aman sakın hâ sen bundan pîşmân ve mahzûn olursun diye seni korkutur.
151. Bütün bu hevesleri terk edersen çok aldanmış ve pîşmân olmuş olursun.
152. Bunu ye; heyecân ve mizâca muvâfık 'ilâçtır. Onu istifâde etmek ve tedâvî eylemek için iç.
153. Hem de (bu vücûd merkeptir neye alışmış ise o ona muvâfıktır) nîyetiyle ye iç.
154. Sakın hûyunu değiştime ki sahtına halel gelir, damağında kalbinde yüz türlü 'illet hâsıl olur.
155. O alçak şeytân bunun gibi birçok tehdîtler ileri sürer ve halka yüz türlü efsûn okur.
156. Hatta nefsini aldatmak için kendini halkı tedâvîde Câlinus Hekîm yerine koyar.
157. Ey amca! (Senin dermânın derdindir) der. Buğdayı yedirdiğinde Âdem ataya da böyle söyledi idi.

[12ª]

158. O gece hey hey diye gürültüyü basar, o esnâda hemân dudaklarına yavaşayı kıstırır [1][81].
159. En 'âdî şeyi, taşı la'l gibi göstermek için at nallanırken dudaklarına yaptıklarını yapar.
160. Onun nallanması iki iş arasındaki tereddüttür ki: Şöyle mi yapsam böyle mi yapsam demesidir. 'Aklını başına al.

---

[78] [1]Büyümekte ağaca benzeyen cân, yaprak dökümü hâline yani güz vaktindeki tevakkuf hâlinde döner.

[79] [2]En meşhûr ve sahîh hâdis-i şerîftir ki (Cennette gözler görmedik, kulaklar işitmedik, şu topraktan yaratılan beşerin hâtrına gelmedik şeyler var) hâdis-i şerîfine işârettir ki hayât-ı uhrevînin asla bu 'âleme benzemediğini ve 'âlem fezâsıyla tasvîr bile edilemeyeceğini beyân buyurur. İşte cenneti, cehennemi vesâ'ireyi bu yolda düşünmeli ve yâhût iyi düşünenlerden dinlemeli, O halk kitâplarındaki cennet cehennem masallarından yükselmelidir.

[80] [3] Kur'ân-ı Kerîm, Ahzâb, 33/33. (Evlerinizde oturun ve daha önce Câhiliye döneminde olduğu gibi açılıp saçılmayın, namazı güzelce kılın, zekâtı verin, Allah'a ve resulüne itaat edin. Ey peygamber ailesi! Allah'ın istediği, sizden kirliliği gidermek ve sizi tertemiz kılmaktan ibarettir.):Tanrı mutlakâ sizden pislikleri giderecek ve iyice temîzlemek sûretiyle temîzleyecektir.

[81] [1] Yâvâşâ- Farsîde de (levâşe) derler ki atı nallarken dudaklarına kıstırdıkları iki tahtadır.

161. Hazreti Peygamber hangisini ihtiyâr ettiyse onu yap, delilerin, çocukların yaptığını yapma.
162. (Cennet süslendi) ne ile süslendi (sevilmedik şeylerle) [2][82]Onunla ekini doldu.
163. Hîleden kurnâzlıktan yüz türlü efsûnları var ki onlarla ejderhâ bile olsa sepete sokar.
164. Akarsu dahi olsa kapanır ‘asrın ‘allâmesi dahi olsa ona karşı güler.
165. Hîç olmazsa ‘aklını başka ‘akılla birleştir. (İşleri aralarında meşveretledir) [3][83] âyetini okuyup onunla ‘amel eyle.

HAZRETİ MUSTAFÂ(SALLÂLLÂHU ‘ALEYHİ VESSELEM)’İN O MİSÂFİR ‘ARABI TALTÎF BUYURMASI ONUN DA MAHCÛBLUĞUNDAN VE NEDÂMETİN ATEŞİNDEN DOLAYI KENDİSİ İÇİN FERYÂD EYLEMESİ VE GÖSTERDİĞİ IZDIRÂBI TESKÎN EYLEMESİ

166. Bu sözün sonu gelmez o ‘Arap o sultânın eltâfına hayrette kaldı.
167. Deli oluyordu ‘aklı ürktü, Hazreti Mustafâ’nın ‘akıl eli onu geri çekti.
168. Buraya gel dedi o da ağır uyku(da)n kalkan bir adam gibi geldi.
169. Buyurdu ki: “Buraya gel haydi sersemlik yapma, kendine gel. Bu cihette senin için işler var.”
170. Onun yüzüne su serpti. O da konuşmaya başlayıp: “(Ey Tanrı şâhidi! Bana kelime-i şehâdeti telkîn et)” dedi.
171. Tâ kim şehâdet edip [küfürden] harice çıkayım. Bu varlığa kandım artık. Şu ovâya gideyim.
172. Biz bu fasıl da‘vâ kâdısının mahbes bodrumunda (elest) ile (belâ) [4][84] da‘vâsı için geldik.
173. Mâdem ki imtihân olarak (belâ) dedik ve bizim sözümüz **[13ª]** ef‘âlimiz de şehâdet ve beyân eyler.
174. Niye kadının mahbesinde oturalım, biz şehâdet için gelmemiş miydik?
175. Ey şâhit nice bir kadı bodrumunda hapsolacaksın? Vaktiyle şehâdetini ver. [yeter]
176. Seni buraya onun için da‘vet etti ki sen o şehâdeti edesin ve ‘inat etmeyesin.

[82][2] -Cennet hoşlanılmayan şeylerle kaplanılmıştır- eseridir (cennet sevilmedik şeylerle süslenmiştir, cehennem de iştihâ veren şeylerle süslenmiştir) ma‘nâsınadır.
[83][3] Kur’ân-ı Kerîm, Şûrâ, 42/38. (İşleri de aralarındaki danışma ile yürür) âyet-i kerîmesidir.
[84] [4] Ezelde rûhlar yaratıldığında onlara ‘âlem-i bâlâdan (Elestü bi-Rabbiküm- “Ben sizin Tanrı’nız değil miyim?” diye nidâ gelecek ehl-i îmân olan rûhlar (belâ: evet Tanrımızsın yâ Rabbî!) diyecekler buna işârettir.

177. Sen kendi ‘inâdından bu daracık yerde oturup iki elini [şöyle yanına] salıvermişsin.
178. Ey şehâdet edecek kimse! Sen o şehâdetini edâ etmedikçe bu bodrumdan nasıl kurtulabilirsin?
179. Bir anlık iştir; tekrâr ederek, koşuşarak kısacık işi kendine uzun etme.
180. İster yüz senede, ister bir zamânda bu emâneti edâ edip kurtul.

NAMÂZ, ORUÇ GİBİ HÂRİCÎ NESNELER DÂHİLİNDEKİ NÛRUN VÜCÛDUNA ŞEHÂDETTEN ‘ÎBÂRET OLDUĞUNA DÂ’İR

181. Bu namâz, oruç, hac muhârebe dahi i‘tikâdî cihetinden şehâdet eylemektir.
182. Bu zekât, hediye ile hased [gibi kötü hûyların] terki dahi kendi ma‘neviyâtından şehâdet eylemektir.
183. Yemek sofrası yapmak, misâfir da‘vet etmek (ey büyükler, bizde sizinle berâberiz) ma‘nâsını ifâde eyler.
184. Hediyeler, armağânlar, peşkeşler, hep o zâtlara sizlerle başım hoştur diye şehâdettir.
185. Bir adamın bir mâl ile veya ehemmiyetli tedbîrlerle meşgûl olması ke-enne-hu (benim gizli bir cevherim var) ma‘nâsı ifâde eyler [1][85].
186. Meselâ şu zekâtı **[14ª]** vermesi, oruç tutması ke-enne-hu takvâdan veyâ sehâdan cevherim var ma‘nâsına her ikisiyle de şehâdettir.
187. Oruç ke-enne-hu (bu adam helâl gıdâdan bile takvâ edip yemedi. Bil kim bu adamın harâmla râbıtası yoktur.)
188. O zekâtı der ki: “ Bu kimse kendi mâlından dağıtıyor, artık din kardeşleri mâlını çalar mı?”
189. Eğer ‘ibâdeti hîlekârlıkla yaparsa bu iki şâhîdi Tanrı’nın mahkeme-i ‘adâletinde cerh olur [1][86].
190. Avcı odur ki saçtığı dâneleri kuşlara merhametinden değil bil ki onları avlamak için saçar.
191. Ramazânda oruç tutan kedi vardır ki uyanık olmayan avı avlamak için kendini uyuruna koyar.

[85] [1] Bir kimsenin gizli gizli işlerle uğraşması, müphem telâşları onun ehemmiyetli bir maksat uğruna uğraştığına delâlet eder. Ehemmiyetli işi olmayan aslâ telâş göstermez.
[86] [1]Bir kimse hâkim yanında mesel falân kimseden şu kadar para alacağı olduğunu iddi‘â ederse bunun içinde iki kimseyi şâhit gösterir, eğer o işte hîlesi varsa ve o yolda şâhid uydurmuşsa hâkim o iki işi ince eleyerek o şâhitlerin yalancılığı mrydâna çıkar ona (şâhid cerh olmak) derler.

192. Bu ters mu‘âmelesinden dolayı birçok halkı su’-i zanna düşürür. Zekât veren, oruç tutan müslümânları da bednâm eder [2][87].
193. Bu adamın ters hareketiyle berâber ‘İnâyet-i Râbbaniye ‘âkıbet onu bunların hepsinden pâk eder.
194. Rahmet-i İlâhiye onun kabahatlerinin önüne geçer. Ayın on dördünde bulunmayan bir nûru ona bahşeyler.
195. Cenâb-ı Hak onun çalışmasını budar, bu karışıklıklardan pâk eyler.
196. Rahmet-i Rabbâniye onu bu şaşkınlıklardan temîzlemiştir.
197. Tâ kim Tanrı‘nın ‘azîm miğferini zâhîr olup ihâtalı kalkanı onu felâketten koruya.
198. Su onun için gökten yağar ki pislenmiş nesneleri bu pislikten temîzleye.

SUYUN HEP PİSLİKLERİ TEMÎZLEMESİ SONRA DA TANRI TE‘ÂLÂ’NIN O SUYU PİSLİKLERDEN PÂK EYLEMESİ HAKKINDADIR. TABÎ‘Î HAK TE‘ÂLÂ HAZRETLERİ’NİN BİR VASFI DA (KUDDÛSTÜR: TEMÎZ)’DİR. [15ª]

199. Suyu [kullanmakla] işe yaramaz hâle geldi, pis oldu bir hâlde ki hiss-i beşerî o suyu red eyledi.
200. Cenâb-ı Hak yine o suyu doğruluklu denize götürdü. Tâ kim Tanrı kereminden su, suyu temîzledi.
201. Ertesi sene yine o su ötekini çekerek geldi “ Hey nerede idin?” “ Hoşluk denizinde idim!
202. Ben buradan pis gittim, temîz geldim. Hil‘at alıp bu toprak ‘âlemine geldim.”
203. Ey pisler! Benim tarafıma geliniz çünkü benim hûyum Tanrı hûyu hâsıl etti.
204. Bütün çirkinliklerini kabûl ederim. ‘ifrît [gibi pislere] temîzlik veririm.
205. Bulaşınca yine oraya giderim, temîzliklerin aslının aslı cihetine giderim.
206. Pislenmiş eski hırkayı orada başımdan soyarım. Bâri-i Te‘âlâ bana temîz hil‘at verir.
207. Onun işi o, benimki de budur. Cenâb-ı Râbbül‘âlemîn cihânı süsleyicidir.
208. Eğer bizim bu pisliklerimiz olmasaydı, suya bu icâzet-nâme ihsân buyurulur muydu?
209. O altın keseleri çalmış müflis, arayarak köşe bucak gider.
210. Tâ kim yeni biten ot üzerine serpsin, tâ kim yıkanmamış çehreyi yıkasın.

[87] [2] Bir kimse halkı avlamak için oyunla riyâ ile namâz kılar, oruç tutar; bu kabil adamların hîlesi, riyâsı meydâna çıkarsa halk sâf müslümânlar hakkında da şüphelenmeye başlar.

211. Tâ kim hamâl gibi elsiz, ayaksız olan gemiyi denizlerde baş üstünde götürsün
212. Onun gizli yüzbinlerce ‘ilâçlar var, ondan bu ‘ilâçlar hep meydâna çıkar.
213. Her bir incinin cânı, her dânenin rûhu eczâhâneye taşınır gibi hep denize gider.
214. Yeryüzü yetimleri ondan beslenirler. Aç toprağa yüz türlü gıdâ ondan gelir.
215. Sermâyesi kalmayınca kirlenir o da bizim gibi yeryüzünde şaşkın bir hâle gelir.

BULANIK HÂLE GELDİKTEN SONRA SUYUN HAK TE‘ÂLÂ’DAN YARDIM DİLEMESİ

216. İçinden bir inilti çıkarıp der ki: “Yâ Rabbî ihsân ettiklerini dağıttım, fakîr kaldım.
217. Ey (fazla isteyen varmı?) [1][88] hazînesinden sermâye veren sultaân! Sermâyemi temîze pise dağıttım” der.
218. Buluta (onu güzel makâma götür) der. (Ey güneş! Sen de o suyu yukarı çek) der.
219. Onu türlü yollara sürer ‘âkıbet onu ucu bucağı bulunmayan deryâya eriştirir.
220. Bu sudan maksat evliyâullâh’ın cânıdır. O sizin bulanık kirlilerinizi temîzler.
221. Dünyâ, halkının gadrı sebebiyle kirli olursa ‘arş-ı a‘zamın temîzlik bağışlaması cihetine gider.

[16ª]

222. Eteğini sürüyerek o taraftan yine ihâtalı temîzliğiyle ve halka vereceği dersleriyle geri gelir.
223. Herkesi teyemmümden, kıble tâliplerini kıble aramaktan kurtarır [1][89].
224. (Ey Bilâl, rûhumuza râhat bahşet!)[2][90] hadîsi muktezâsınca halkla karışıp görüşmekten huzûru bozulup yine o seferi arar [3][91].
225. Ey güzel sesli, nağmeli Bilâl! Minâreye çık, göç davûlunu çal [4][92].
226. Cân sefere gitti, beden olduğu yerde durur. Cân ‘avdet vaktinde onun için selâm der [5][93].

---

[88] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Kâf, 50/30.(O gün cehenneme "Doldun mu?" diyeceğiz; cevap verecek: "Daha yok mu?) âyet-i kerîmesine işârettir.

[89] [1] müstakil mezhep erbâbı olan ehl-i esre göre su bulunmamak veya ba‘zı sebeplerden dolayı suyu isti‘mâle imkân olmamak gibi pek ufak mahzûrdan dolayı bile şeri‘at kolaylık gösterir ve usûlü vechile topraktan âbdestini alır.

[90] [2] Hazreti Peygamber içi sıkıldığında, Hazreti Bilâl’e teganni ederek neş’elenirlerdi. Sahîh hadîstir.

[91] [3] Bu sefer Hazreti Peygamber’in meselâ mi‘râç-ı şerîf gibi ‘âlem-i ma‘nâya urûcları ve o ‘âlemde bir müddet safâyâb olmalarıdır.

[92] [4]Burada göçmek beşerîyyet işlerinden bir müddet kurtulup o safâlı nağmeler delâletiyle ‘âlem-i ma ‘nâda yaşamaktır.

[93] [5] ‘Ârifler namâzda beşerîyetten fânî olup doğrudan doğruya Hakla Hak olurlar. Onun için namâz mü’minin mi ‘râcıdır. İşte mi‘râçdan ‘avdetinde mü’min kardeşlerine beşerîyyetine (İslâm- ı ‘Alî’nin) der.

227. Şu temsîller, söz arasında vâsıta misâlîdir. Halkın anlaması için vâsıta şarttır [6][94].
228. Vâsıtadan irtibâtını kes, semenderden başka vâsıtasız ateşe kim girebilir?
229. Sen ateşten tabî‘atını müstefîd edebilmekliğin için evlâ hamâm lâzımdır. [Ki harâretle aranızda vâsıtadır]
230. Sen Halîlullâh gibi [vâsıtasız] ateşe giremeyince hamâm sana elçi, sıcak su da rehber olur.
231. Doymak Hak’tandır, ma‘mâfih tama‘kâr insânlar, ekmeğin vâsıtalığı olmadıkça doymaya nasıl erişirler?
232. Lütuf Hak’tan gelir fakat çemenistânın, gülistânın arada perdesi olmadıkça o letâfet bulunamaz.
233. Eğer cismin vâsıtalığı kalmazsa o vakit Hazreti Mûsâ gibi ayın ziyâsını kendi koynunda bulur.
234. Suyunda [yukarıda söylediğimiz] hünerler şâhittir ki suyun derûnu eltâf-ı ilâhîye ile doludur.

HÂRİÇTEKİ İŞLER, SÖZLER DÂHİLDEKİ İŞÂRETLERE VE ENVÂRA ŞÂHİTTİR

235. İnsânın işi ile sözü fikrinin iki şâhididir. Bu ikisinden sen onun bâtına istidlâl eyle.
236. Senin fikrinin hareketi onun içine kadar gidemiyorsa meselâ hastanın sidiğine bakarak marazını anla.
237. Hastaların sözü ve fikri işte o sidiktir. Cismâniyet tabîbinin elinde delîl budur.
238. Ama rûh tabîbi hastanın cânına nüfûz eder. Cân yolundan da îmânına kadar gider.
239. İyi kötü ef‘âle **[17ª]** ihtiyâçları yoktur. Onlarda çekininiz, onlar gönüllerin câsûsudurlar.
240. Bu fi‘ilin ve kavlin şâhidini ondan iste o ırmak gibi denize erişmiştir.

O MEBHÂS BEYÂNINDA DER Kİ: KAVL VE Fİ‘İLLE ZÂHÎR OLMASINDAN DAHA ZİYÂDE ‘ÂRİFİN Fİ‘İLİ VE KAVLİ OLMAKSIZIN, NÛR KENDİNİ MÜNEVVİR ŞAHSIN İÇİNDEN HALKA ZÂHİR EDER. MESELÂ GÜNEŞ YÜKSELİNCE HOROZUN ÖTMESİNE, MÜ’EZZİNİN EZÂNINA HÂCET KALMAZ. KAVLİ VE Fİ‘İLİ ZÂHİR ETMEDEN ONUN NÛRUNA ŞEHÂDET EDER.

[94] [6]Böyle suyun ‘âlem-i belâya urûcu ne kadar beşeriyyete hebûtu, sonra teyemmüm, namâz vesâ’ire gibi şuradaki birçok misâller birer vâsıtadır. Ehl-i ma‘nâ olmayanların ‘aklı ermesi için bu misâller getirilmiştir.

241. Ama ‘ârifin nûru kim haddini geçmiş ve çölleri, ovaları onun nûru doldurmuştur.
242. [İşte o nûrun kendi] şâhitliği [başka] şâhitlerden ve tekellüflerden bu fedâ-yı hayâttan ve sehâdan fârig olmuştur.
243. O cevherin nûru hârice parlayınca artık bu sofûluklardan fârig olmuştur.
244. İmdi sen atık ondan ef‘âline ve sözüne şâhit isteme. Çünkü iki cihân ondan gül gibi açılmıştır.
245. Bu şehâdet ne demektir? Gizli bir şeyi izhârdan ‘ibârettir. İster kavil ister fi‘il isterse gayrısı olsun.
246. Maksat cevherin sırrını izhâr eylmektir. Bu vasıf bâkîdir ama ‘arz ‘ârızî ve geçicidir.
247. Bu altının koyduğu nişâne mihekk üzerinde kalmaz. Ama altın hîç şüphesiz iyi bir nâm ile bâkî kalır.
248. Bu namâz, muhârebe, oruç dahi bâkî kalmaz. Ama cân güzel bir sît ile bâkî kalır.
249. Cân böyle bir işler ve sözler izhâr eyledi. Emr-i İlâhî mihekkine cevherini sürttü, derler.
250. ‘İtikâdım doğrudur, işine şâhidim lakin şâhitlere karşı bir şüphe var.
251. Bil kim şâhitleri tezkîye [1][95] gerektir. Onun tezkîyesi kalbin ihlâsıdır.
252. Ve bil kim ancak ona mevkûftur. Verdiğin sözü tutmuş kavlinin şâhididir, ‘âhdini muhâfazada fi‘ilinin şâhididir.
253. Eğer kavlin şâhidi ters söylerse merdûddur **[18ª]** Eğer fi‘lin şâhidi ters his olunursa o da merdûddur.
254. Tenâkussuz [1][96] kavl ve fi‘l gereklidir kim kabûl olunması tam zamanında karşına gele.
255. (Sözleriniz darmadağınıktır) [2][97] kavl-i şerîfi vechile tenâkuslar içindesiniz. Gündüz diker gece sökersiniz.
256. İmdi tenâkuslu şehâdet olur mu? Meğerki Tanrı merhametinden hüküm vere.
257. İş ve söz gizliyi ve gönlü izhârdan ‘ibârettir gizlenmiş sırrı her iksi peydâ eyler.
258. Şâhidin tezkîye olunca kabûl oldu yoksa muttasıl emeklemekte mahbûstur.
259. Ey harın kimse! Sen çekiştikçe onlarda çekişirler sen onlara intizâr et onlarda mütenazırdırlar [3][98].

[95] [1]tezkîye: Şâhidin doğru adam olduğunu tahkîk eylemek.
[96] [1]Tenâkus: Bir sözün bir söze uymaması delîlin da‘vâya zıt olması.
[97] [2] Kur’ân-ı Kerîm, Leyl, 92/4. (Elbette çabalarınız farklıdır) âyet-i kerîmesidir.
[98] [3] Kur’ân-ı Kerîm, Secde, 32/30 (Artık sen onlara aldırma ve bekle. Zaten onlar da bekliyorlar) âyet-i kerîmesidir.

HAZRETİ PEYGAMBERİN MİSÂFİRİNE KELİME-İ ŞEHÂDETİ ‘ARZ EYLEMESİ

260. Bu sözün sonu gelmez Hazreti Peygamber ona îmânı telkîn etti, o yiğit de kabûl etti.
261. O mübârek şehâdet bağlı düğümleri çözmüştür.
262. O mü’mîn oldu. Hazreti Peygamber (bu gece bizim misâfirimiz ol) buyurdu.
263. O dedi ki: “Vâllahî ebediyyen senin misâfirinim her nerede olursam nereye gitsem yine misâfirinim.
264. Senin yaşattığın, âzâd ettiğin kapıcınım, bu ‘âlemde. Öbür ‘âlemde de senin sofrândayım.”
265. Kim bu gezide sofrâdan başka seni ihtiyâr ederse ‘âkıbet boğazı kemikten yırtılır.
266. Her kim senin sofrândan gayrısına girerse bil kim şeytân onunla çorba kâsesinin ortağıdır.
267. Her kim senin komşuluğundan [başka yere giderse] şüphesiz şeytân onun komşusudur.
268. Eğer sensiz uzun uzadı yolculuğa giderse kötü şeytân onun yoldâşı ve sofrâ arkadaşıdır.
269. Eğer has ata binerse o bizim hasûdumuzdur şeytânda onun ardına binmiştir.
270. Zevcesinden çocuğu olursa şeytân onun nesline ortaktır.
271. Cenâb-ı Hak Kur’ân’da sizin mâllarınıza çocuklarınıza ortak olmasını beyân eder buyurmuştur [4][99].
272. Hazreti Peygamber, nâdir beyânâtında bunu Hazreti ‘Ali’ye söylemiştir.

[19ª]

273. Yâ Rasûlallâh sen bu peygamberliğini bulutsuz güneş gibi tamâmen sen gösterdin.
274. Senin bu yaptığını iki yüz ana yapmamıştır.‘Îsâ’nın mu‘cizesi ‘Âzer’e kılınmamıştır [1][100].
275. Cânım senden işte cân kazanmıştır ‘Âzer dirilmişse de yine o anda ölmüştür.
276. O gece Hazreti Peygamber’in misâfiri oldu. Bir keçinin sütünün yarısını içip ağzını kapadı.

[99] [4] Kur’ân-ı Kerîm, İsrâ, 17/64. (Haydi, onlardan gücünün yettiklerini sesinle (telkinde bulunarak) çağrınla ayart! Süvarilerinle yayalarınla onlara karşı ordu topla; mallarına, evlâtlarına ortak ol, kendilerine vaadde bulun) me’âlindeki âyet-i kerîmedir.

[100] [1] Hazreti ‘Îsâ (‘Âzer) nâmında ölmüş bir kimseyi diriltmiş ve o kimse yine o anda ölmüştür.

277. Hazreti Peygamber (süt ve yufka ye) diye ısrâr ettiyse de nifâksız söylüyorum, "Vâllâhî doydum" dedi.
278. Nezâket göstermiyorum kibârlık ve terbiye gibi şeyler düşünmeyerek diyorum ki ben bugün dün gecekinden fazla doydum.
279. Bu kandîl bir katre zeytinyağıyla nâsıl doldu diye bütün ehl-i beyt-i kirâm hayrette kaldı.
280. Bir ebâbîl kuşunun gıdâsı olan nesne böye bir filin mi'desini nâsıl doyurdu?
281. Bu fil vücûdlu kimse sivrisinek kadar yiyor diye kadın erkek arasında bir fısıltıdır gitti.
282. Hırs, vehim ve kâfirlik hep baş aşağı olup ejderhâ, bir karınca gıdâsıyla doydu.
283. O dilenci gözlülük, o küfr ondan gitti. Îmân gıdâsı onu iri ve şişman eyledi.
284. Sığır açlığından çarpınan kimse Meryem gibi cennet ta'âmı şâhit eyledi.
285. Cennet meyvesi gözüne doğru koşunca cehennem gibi mi'desi teskîn buldu.

CÂN GIDÂSI OLAN NÛR, EVLİYÂ-YI İLÂHIN CİSMİNE GIDÂ OLUR; RÛHUN DA DOSTU OLUR (ŞEYTÂNIM ELİMDE MÜSLÜMÂN OLDU) BUYURULDU [2][101].

286. Ey îmânın ancak kavil cihetiyle kanâ'at eyleyen, îmânın kendisi evvel ni'met ve ta'amdır.
287. Gerçi îmân cânın ve fikrin gıdâsı ise de, cismin de – Ey oğul!- ondan nasibi vardır.
288. Eğer vücûd devi ondan gıdâlanmasaydı Peygamber Efendimiz (şeytânım kendi elimde Müslümân oldu) buyurur muydu?
289. Şeytân eğer ölüyü dirilten yemekleri yemeseydi Müslümân olur muydu?
290. O kör ve sağır olan dev, dünyâya 'âşıktır; meğerse 'aşkı da ancak 'aşk kesermiş [3][102].
291. Yakîn 'âleminin gizli olmasında tevdiye eyledikçe 'aşk yükünü de yâvâş yâvâş oraya çeker.
292. Ey karnına harîs! İşte böyle yüksel, aranan yol ancak gıdâyı değiştirmekle hâsıl olur.

[101] [2] [Eslem, şeytân-ı 'Ali'ydi) hadîsi- şerîfidir.
[102][3] (Felân şeyi ancak felân şey keser) sözü Fârsî'de darb-ı meseldir. (felân şeyin çâresi felândır) makâmındadır.

[20ª]

293. Ey hasta gönüllü kimse! Tedâvî için yüksel; bütün tedbîrlerin hülâsası mizâcı değiştirmekle olur.
294. Ey ta‘âma merhûn olarak mahbûs kalan! Eğer sütten kesilmeye katlanabilirsen o vakit kurtulursun.
295. Açlık içinde mutlak hayli ta‘âm vardır, araştır, iste, ey ondan müteneffir olan kimse!
296. Nûr ile gıdâlan göz gibi ol. Ey insânların hayırlısı! Sen de meleklere uy.
297. Melek gibi Tanrı tesbîhini gıdâ eyle de melekler gibi ezâ ve cefâdan kurtulasın.
298. Cebrâ’îl eğer cîfe cihetle uğraşmazsa o kuvvet husûsunda kerkesten aşağı kalır mı?
299. Dünyâda ne güzel sofralar kurulmuştur ama bâyâğı kimselerin gözünden gâyetle gizlenmiştir.
300. Dünyâ ni‘metle dolu bir bâğ hâlinde olsa bile yine yılanın, karıncanın hissesi toprak olur.

CİSMÂNİYYET ERBÂBININ GIDÂ-YI RÛHU İNKÂR EYLEMESİ VE ONLARIN BÂYÂĞI GIDÂ ÜZERİNE TİTREMELERİ

301. Gerek güzün, gerek bahârın olsun onların gıdâsı topraktır. Sen kâ’inât sultânısın yılan gibi niçin toprak yersin.
302. Küçücük kurt, ağaç içinde (kimse ‘âlemde böyle helvâ yememiştir) der.
303. O pislikler arasında fışkı kurdu dünyâda murdârlıklardan başka bir şey görmez [1][103].
304. Ey bî-nazîr Tanrı! Mâdem ki kulaklara bu sözlerden halka taktın [‘İnâyetlerini cihâna] saç.
305. Bizim kulaklarımızdan tutup o meclise sürükle kim, Senin sâf şarâbından o sarhoşlar içsinler.
306. Bize mâdem ki bundan bir koku eriştirdin ey dîn Tanrısı! O fıçının ağzını bağlama.
307. Ey ilticâgâhımız, ihsânın aslâ deriğ edilmeyerek erkek, kadın sütten içsinler. [O şarâbı] içsinler.
308. Ey daha du‘â edilmeden kabûl eden ve gönüllerde her dem yüz kapı açan Tanrı!
309. Yazılardan birkaç harf nakşeyledin, o nakşın ‘aşkından taşlar bile mum kesildi.

[103] [1]Ba‘zı nüshâda (جز نجاست کلاغ شد نجاست مرورا چشم و چراغ) beyiti vardır ki kuzgun necâsetten başkasını anlamaz. Necâset ona göz ve ışık gibi parlâk göründü) demektir.

310. Kaş nûnu, göz sâddı, kulak cîmini, nice ‘aklı, fikri fitnelemek için nakşeyledin
311. Senin o harflerinden ‘akıllar çok ince görücü oldular. Ey dosdoğru üstâd bu yazılar muttasıl yaz.
312. Fikre uygun ‘âlem-i ‘ademde birbiri ardınca çok hoş tarzda nakş-ı hayâl tanzîm eylemiştir [2] [104].

[21ª]

313. Ben mevcûda değil, ‘ademe ‘âşığım çünkü ‘adem sevgilisi daha çok vefâkârdır.
314. Levh-i hayâl üzre gözden, kaştan, yanaktan, benden gâyet tûhâf harfler yazdın.
315. Tedbîrleri kâmilen dürüp bükmek için haklıları hep, bu hurûf ve eşkâli kırâ’at ve hale hasr eylemiştir.

LEVH-İ MAHFÛZ’UN TEMSÎLİ VE HERKESİN ‘AKLININ ONU İDRÂK EYLEMESİ, HERKESE O LEVHDEN NASÎB VE KISMETİ NE İSE HER GÜNLÜĞÜ O YOLDA VERİLİR. NÂSIL Kİ CEBRÂ’ÎL ‘ALEYHİSSELÂM LEVH-İ MAHFÛZ’DAN İDRÂKI, NASÎBİ O YOLDA ALIR.

316. Meleğin Levh-i Mahfûz’dan alması gibi ‘âkıl bezi dahi her sabâh her günlük dersini alır.
317. ‘Âlem-i ‘ademde sevâd-ı hurûfu sevdâ-kâr ‘âşıkları hayrette bırakacak sûrette harfler vardır.
318. Herkes bir hayâl ardınca mashara olmuştur. Bir hazîne sevdâsıyla köşeyi bucağı kazar durur.
319. Nîce mütehaşşem şahıs bir hayâlden ötürü dağlardaki ma‘denlere müteveccih olmuştur.
320. Öbürü de şedîd gayretli bir hâlde başka bir hayâlden dolayı inci bulmak sevdâsıyla denizlere müteveccih olmuştur.
321. Öbürü de kilisede râhiplik sevdâsındadır. Öbürü ise hırsından dolayı boyuna ekip dikmektedir.
322. Öbürü hayâlden ötürü halâs bulanların yolunu vurmaktadır. Diğeri ise yine hayâlden dolayı hastalara merhem olmuştur.

[104] [2] Nakş-ı hayâl: Her gün istikrârına, tahsiline, terbiyesine, kanına, cisminin sıhhat ve sa‘yine, ‘aklına, fikrine ve emsâle göre levh dimağına her gün nakş olunan düşüncelerine insân onları akşâma kadar tatbîk eyler. Onların ba‘zısı her günlük mevkît zamanlık, ba‘zısı da mâdâm’l hayât (hayat devam ettikçe) levh hayâlinde münakkaş bulunur. İcâbında kullanır.

323. Birisi periyle okumak üflemek sûretiyle ‘aklını kaybetmiş, bir diğeri de ‘âlem-i nücûm sevdâsına kadem koymuştur.
324. O dâhilî rengârenk hayâllerden dolayı hâriçte bunları türlü renklerde görür.
325. Bu ne işle meşgûldür diye bu ona hayrân o biride ta‘âmından ötürü diğerinin ‘aleyhindedir.
326. Eğer bu hayâller birbirlerine uygunsuz olmayalardı hârice çıktıklarında gidişleri ayrı ayrı olur muydu?
327. Cân kıblesini gizlediklerinden ötürü herkes bir câna müteveccih olmuştur.

MUHTELÎF GİDİŞLERİN VE TÜRLÜ TÜRLÜ HİMMETLERİN TEMSÎLİ NAMÂZ VAKTİNDE KARANLIKTA KIBLEYİ ARAYANLARIN VEYÂ DENİZE DALANLARIN ARAYIŞTA İHTİLÂFLARI GİBİDİR.

[22ª]

328. Bir kavim gibi ki araştırırlar kıble hayâliyle bir cihete birikirler.
329. Sabâh vakti ka‘be yüz gösterince kimin yolu kaybettiği keşfolur.
330. Yâhût su içinde tâ dibindeki dalgıçlar gibi ki koşarak herkes bir şey alır.
331. Cevher ve kıymetdâr inci, saçı keşfolur.
332. Birisi küçük küçük inciler doldurdu öbürü ise taş kırıntıları ve kumlar götürürdü.
333. Tanrı kıyâmet gününde de böyle herkes bir şey ile mübtelâ kılar.
334. Kahredici rüsvây kılıcı, fitneye düşürür.
335. İşte böyle her kavim pervâneler gibi dünyâda bir şem‘a etrafında kanat çırpar.
336. Kendilerini bir âteşe vururlar, kendi şem‘aları etrafında tavâf eylerler.
337. Tâli‘-i Mûsâ’sı, âteşten ümîdvârıdırlar ki onun parıltısından ağaç daha yeşillenir [1][105].
338. Her gürûh o âteşin fazîletini işitip her kıvılcımı o âteşten zan eyledi
339. Sabâh vakti ebedîyyet nûrû zuhûr edince o vakit o kıvılcımların ne biçim şem‘a olduğu görülür.
340. O zafer şem‘asından kimin kanadı yanmışsa o şem‘a ona gâyet güzel yetmiş kanat verir.
341. Fakat iki gözü kapanmış pervâne kötü şem‘a elinde kanadı yanmış olarak kalmıştır.

[105] [1] Hazreti Mûsa Tanrı didârını müşâhede eylemek üzere dağa gittiğinde bir ağacta âlâv müşâhede eyledi. O âlâv ağacı yakıcı değil belki dalına, budağına, köküne, yaprağına, daha ziyâde tarâvet bahşeder buyurdu. Tanrı o ağaca tecellî eylemiştir.

342. Pişmânlık ve yanıp yakılma içinde çırpınır. Gözleri kapayan hevâ ve hevesten dolayı âh eyler.
343. Onun şem‘ası der ki: “Ben zâten yanmışım seni yanmaktan ve kahır ve senemden nâsıl kurtarabilirim?
344. Onun şem‘ası (Ben zâten baştanbaşa yanmışım, ben başkalarını nâsıl parlatırım?) diye ağlar.

VÂY O KULLARIN ÇEKTİKLERİ HASRETE[2][106] ME’ÂLİNDEKİ ÂYET-İ KERÎME’NİN TA‘BÎRİDİR.

345. O der ki: “ Ben senin şekillerine mağrûr oldum, aldandım. Asıl hâlini çok geç gördüm.

[23ª]

346. Şem‘a sönmüş, şarâp kaldırılmış, sevgili sâkî de bizim ters görüşümüz ‘ârı içinde bocalıyordu.
347. Kârlar borçlandıran zarar oldu. Tanrı’ya körlükten şikâyet eylemekle şikâyet ederiz.
348. Yaşasın güvenç kardeşlerin rûhları kim onlar Müslümândır, mü’mîndir, ‘ibâdet içindelerdir.
349. Herkes yüzünü bir cihetten tarafa çeviirmiştir. O ‘azîzler ise yüzlerini cihet olmayan tarafa döndürmüşlerdir.
350. Her kara kuş bir cihetten başka bir cihete uçar, bu kara kuşlara cihetsizlik muvâfık olmuştur.
351. Biz ne hava kuşlarıyız ne de ev kuşuyuz. Bizim dânemiz dânesizlik dânesidir.
352. Bizim nasîbimiz ondan dolayı boldur ki bizim hil‘at dikişimiz yırtmak sûretiyledir.

ESKİDEN FERÂCEYE (FERECİ) DEDİKLERİNİN SEBEBİ BEYÂNINDADIR.

353. Bir sûfî müşkilâta düştüğünde cübbesini yırttı; yırtması ‘akabinde onun huzûruna bir genişlik bir inbisât geldi.
354. O yırttığı libâsın adını (fereci) koydu. Bu lakap o halâs bulmuş zâttan ‘âleme yayıldı.

[106] [2] Kur’ân-ı Kerîm, Yâsin, 36/30. (O kullara yazıklar olsun! Kendilerine bir peygamber gelmeye görsün, onu mutlaka alaya alırlardı.) âyet-i kerîmesine işârettir.

355. Bu lakap ‘âleme yayıldı sâfını o şeyh aldı. Halkın zihninde onun tortusu olan harfler kaldı.
356. Bunun gibi her ismin sâfı olur, onun ismi tortu gibi terk olunmuştur.
357. Kil yiyenler tortuyu alırlar, sûfî sabretmeksizin sâfî cihetine gitmiştir.
358. Dedi ki: “Her tortunun sâfı olur. Bu delâletten dolayı temîzlik ve berrâklık cihetine gider.
359. Tortu güçlüktür, sâfîsi onun kolayıdır. Sâf hurma gibidir, tortu da onun mahsûlüdür.
360. Güçlük kolaylıkladır, sakın me’yûs olma, Bu yaşayış içinde ölümden bir yol bulursun.
361. Ey oğul! Sâf istersen cübbeyi yırt kim, onun içinden sâflık hemân baş göstersin.
362. Sûfî diye sâflık isteyene derler. Yoksa sof elbise ve hırka yamamak ve mütevâzı‘âne **[24ª]** ağır ağır yürümek ve emsâli değildir.
363. Bu kötü herîflere göre sûfîlik hırkası, söküğünü dikmek ve yamamak ve boyun şalı gibi şeylerdir.
364. O safâ-yı kalp ve güzel nâm kazanmak hayâliyle eski giymek ister ama.
365. O safâ-yı kalp hayâliyle tâ aslına kadar gitmelisin. Nâsıl ki kedi koku alarak, tâ ekmeğe kadar gider [ve ekmeği bulur]
366. Ey ‘aşk arayan! Koku kılavuzdur. Hazreti Ya‘kûb kokusuyla ‘aşktan görücü olmadı mı?
367. Hayâl sana gayret sopası oldu, kademe kademe tâ cemâl ve visâl sarâyı perdesine eriştirdi.
368. Yolu olmayan arayıcıya önüne gelen her hayâl (dur) diye yolunu kapar.
369. Ancak tiz kulaklı, keskin ‘akıllı olup da nusret-i ilâhîye askerlerinden çoşkun hâle gelirse [onun yolu açılır].
370. Şâh bile olsa sevk-i hayâl ile hareket etmez. Ancak şâhidin okunu gösterir ondan sonra yollanır. [1][107]
371. Bu sersem gönle tedbîr bağışla. Bu iki kat olmuş kemânlar ok ihsân eyle.
372. Kerîm olan zâtların kâsesinden bu arzın toprağına o gizli şîşeden bir cür‘a döktün.
373. O cür‘adan nişâne olarak zülfe, yüze nişâneler damladı. Onun için pâdişâhlar toprağı öperler [2][108].

[107] [1] Eski zamânda pâdişâh uzakta bir kimseye haber gönderir ise o elçiye kendi okundan bir tânesini verirmiş, o okta ismi ve rumuzu yazılı olduğundan pâdişâh gönderdiğine inanılırmış.
[108] [2] Büyükler huzûrunda oturulduğunda veyâ bir ma‘bette oturulduğunda Mevlevîler gibi yeri öpmendir.

374. Bu topraktan güzellik alan letâfet cür‘asıdır ki gece gündüz onu cândan, gönülden öpersin [3][109].

375. Toprak karışık cür‘a, böyle mecnûn ederse onun sâf olanı seni ne yapmaz.

376. Aya, güneşe, hamer burcuna, ‘arşa, kürsîye, zuhal burcuna hep birer cür‘a dökülmüştür.

377. Herkes bir kesek önünde[4][110] elbisesini yırtıyor o kesek hüsn-i ezelîden cür‘a içmiştir.

378. Ne ‘acayiptir ki sen ona cür‘a diyorsun yâhût da kimyâdır ki onun bir te’sîrinden fânî, bâkî oluveriyor.

[25ª]

379. Ey mütefennin kimse! Sen onun te’sîrini ciddiyetle ara. (Ona ancak temîzler dokunabilirler) buyurulmuştur [1][111].

380. Altına, yâkûta, incilere bir cür‘a, şarâba, mezeye, yemişlere bir cür‘a, latîf güzellikler yüzüne bir cür‘a dökülmüştür.

381. O sâf revâkın kendisi nâsıl olur [sen kıyâs et].

382. Çünkim dilini buna sürer [ve o çehreyi öper] sen yâ o [çehredeki güzelliği] topraktan hâlini [rûh-u mücerred] görürsen ne olursun.

383. Çünkim ölüm vaktinde o sâf [rûh] ölüm hasebiyle vücûd toprağından ayrılınca,

384. O kalan [vücûd toprağını] hemân defnedersin çünkü böyle ‘âlî rûh ile böyle aşağılık cisim hiç birleşir mi?

385. Cân bu cism-i ciyef senden hâlî olarak ‘arz-i cemâl ederse o visâlin letâfetini ben söylemeye ki kâdir değilim.

386. Ay, bu bulutu olmaksızın parlaklığını gösterdiğinde ben o ‘âlî mes’eleyi şerhe kâdir olamam.

387. O tatlı ve lezzetli ta‘âmlarla dolu mutbah ne güzeldir ki şu pâdişâhlar o mutbahın çanak yalayıcılarıdır.

388. Ne güzeldir o dîn sahrâsı harmanı, her harman onun dâne toplayıcısıdır [2][112].

389. Ne güzeldir o kedersiz ‘ömür deryâsı kim yedi deniz ona nisbetle bir şebnem kalır.

---

[109] [3] Yani öpülen sevgili topraktan yaratılmış bir toprak olduğu hâlde güzelliğine hayrân olup öpersin.

[110] [4] Bu kesek de topraktan yaratılmış insân veyâ sevgilidir.

[111] [1]] Kur’ân-ı Kerîm, Vâkı‘a, 56/79. (Ona ancak tertemiz olanlar (melekler) dokunabilir) âyet-i kerîmesine işârettir.

[112] [2] Dâne toplayan- Harman kalktıktan sonra yerde kalan dâneleri toplayan fukarâdır ki onlar bu gıdâyı biçildiğinde başak toplarlar onlarda mecmû‘andan bir harmacık yapıp kışlığını hâzırlayan dul ve fakîr kadınlardır.

390. Elest sakîsi, bu el altında ma‘iyyetlerden olan acı toprağın başına bir cür‘a dökünce,
391. O toprak cûşa geldi. Biz işte o çoşanlardanız, bir damla daha damlat kim gâyetle hareketten kalmış bir hâldeyiz.
392. Müsâ‘de olursa yokluktan nâle edeyim. Bunları söylemek câ’iz değil ise işte sustum.
393. Bu dolaşıp duran kazın beyânıdır. Hazreti Halîl’den öğrendiğim o kaz öldürülesidir.
394. Kazda hayırdan şerden başka şeyler de vardır. Kim [söylersem] başka sözlerin fevt olmasından korkarım.

[26ª]

TÂVÛSUN O SÂFÎ TABÎ‘ATI, HAZRETİ İBRÂHÎM’İN ONU ÖLDÜRMESİNİN SEBEBİ

395. İmdi ad, sân sevdâsıyla, cilve satan tâvûs mebahisine geldik.
396. Onun hüneri hayırla, şerle halkı avlamaktır ama kendi onun neticesinden ve fâ’idesinden bî-haberdir.
397. Tuzak gibi bî-haberâne av avlar. Bu işten maksat ne olduğunu, tuzak ne bilir.
398. Tuzağın avlamaktan ne fâydası var ne zararı ben onun böyle beyhûde tutmasına hayrânım.
399. Ey birâder! İki yüz türlü dil dökerek dostlar kazanıp yine bıraktın.
400. Doğduğundan beri işin budur: Dostluk tuzağıyla adam avlamaktır.
401. Bu avlayıştan, bu birikişten, bu olup bitmekten bir kere topla bakalım argac, arış bir şey kazandın mı?
402. Ey nurâni olmayan! Vakit epeyce geçti, gün kısaldı sen hâlâ şunu bunu avlamak ardıncasın.
403. Onu yakala, bunu tuzaktan bırak, öbürünü de ‘âdî adamlar gibi avla.
404. Yine bunu bırak öbürünü araştır, işte bîhaber çocukların oyunu budur.
405. Gece olur senin tuzağında bir av bile yoktur. Tuzak sana baş ağrısından ve kayddan başka bir şey değildir.
406. İmdi sen tuzakla kendini avlamış oldun, imdi mahbûs ve nasîbten mahrûm kaldın.
407. Zamana da öyle yuzak saçı olur ki bir ahmaklar gibi kendini avlar.
408. Halkın avcılığı domuz avcılığına benzer, birçok zahmet çekildiği hâlde ondan bir lokma yemek harâmdır.
409. ‘Aşktır ki ancak avlamaya değer işte o kadar. Fakat o hiç kimsenin tuzağına sığar mı?
410. Sen meğer gelip de ona av olasın, kendi tuzağını terk edip onun tuzağına düşesin.

411. ‘Aşk kulağıma yavaşça yavaşça (av olmak avcılıktan daha hoştur) der.
412. Kendini benim âbdâlım yap ve onunla mağrûr ol. Güneşliği terk edip zerre ol.
413. Benim evimde sâkin ol ve evsiz ol şem‘alık **[27ª]** da‘vâsında bulunma, pervâne ol.
414. Tâ kim hayât çâşnisini tadasın. Kulluk içinde gizli saltanat göresin.
415. Dünyâda tersine na‘l müşâhade eyleyesin [1][113] Tahtaya merbût kimselere pâdişâh adı komuşlardır [2][114].
416. Boğazındaki ip ile duvara asılmış gibi mevki‘ne merbût kimseler vardır ki onun etrafına (işte pâdişâh tâçdârdır) diye toplanmışlar.
417. Gâvûr büyükleri türbesi gibi dışı müzeyyin örtülü, içi ise Tanrı kahrına uğrayanın mekânıdır.
418. Kabirleri kireçle sıvayıp süslemişler, herkesin gözü önüne şek perdesi çekmişler.
419. İşte senin miskin tabi‘âtın da nûrlu hünerlerle süslü kabir gibidir. Mumla yapılan nahl ağaçı gibi yapraksız ve yemişsizdir [3][115] .

ONUN BEYÂNINDADIR Kİ HAKKIN LÜTFUNU HERKES BİLİR VE HAKKIN KAHRINI DA HERKES BİLİR VE HERKES KAHIRDAN KAÇAR VE TANRI LÜTFUNA SARILIRLAR AMA CENÂB-I HAK KAHIRLARI LÜTFUNDA GİZLEMİŞ, LÜTUFLARI DA KAHIRDA SAKLAMIŞTIR. TERSİNE NÂL KOYMAK VE ALDANMAK KABÎLİNDEDİR VE MEKR-İ İLÂHÎDEN TÂ KİM EHL-İ TEMÎZ VE HAK NÛRUYLA NAZAR EDENLER BUGÜN Kİ HÂLİ GÖRENLERDEN VE ZÂHİR GÖRENLERDEN AYRILSIN (HANGİNİZİN HÜSN-İ ‘AMELİNİZ OLDUĞUNU TECRÜBE ETMEK İÇİN) BUYURULMUŞTUR [4][116].

420. Bir dervîş öbür dervîşe der ki: “ Ey amca! Tanrı didârını nâsıl gördün?”
421. O da dedi ki: **[28ª]** “ Keyfiyetten, mahîyetten münezzeh gördüm. Ama bu soru bir sözdür, ben onun kısaca misâlini söyleyeyim.
422. Hak Teâ‘lâyı gördüm ki sol tarafında cehennem, sağ tarfında kevser ırmağı var.

---

[113] [1] Büyücüler birisinin felâkete uğraması için evinin bir tarafına tersine na‘l ve daha ba‘zı şeyler gömerlermiş. Koca karılardan tahkîk etmeli.

[114] [2] Yani ne kadar müzeyyin ve kıymetdâr olursa olsun gâyesi tahta iskemleden ‘İbâret olan tahta merbût olup kendini o tahtın muktefâsı bulunan bir takım teşrifâta bağlayanlar mahrûz bir zaman için kendi ârzûsuyla kendini esîr eden ‘akılsız ve fikirsiz kimselerdir ki onların bu fânî ve bin türlü hâ’ileli ve gâ’ileli esâretten dolayı câkâ satmalarına ‘ârifler güler hatta acırlar.

[115] [3] Bayramlarda düğünlerde sâ’ir eyyâm-ı mahsûsada, dallı budaklı ağacı türlü kumaşlarla, renkli kâğıtlarla süsler ve her tarfını mumla donatırlar. Kandillerde, düğünlerde, bayramlarda ona bakarak eğlenirler.

[116] [4] Kur’ân-ı Kerîm, Mülk, 67/2. (Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu deneyerek göstermek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur. O, güçlüdür, çok bağışlayıcıdır) âyet-i kerîmesidir.

423. Sol tarafında cihânı yakan ateş gördüm, sağ tarafında hoşluk ırmağı gördüm.
424. Ateş cihetine bir kısım insânlar el uzatmışlar. Sevinerek ve mest olarak o kevsere erişmek isterler.
425. Lakin tersine bir oyun ve her şâki ve tali‘li kimse önünde oynanıyor.
426. Ateş ve kıvılcım içine kim giderse, o kevser ırmağı ortasından baş çıkarır.
427. Sol tarafına giden de derhâl ateşin tâ ortasında bulundu.
428. Kim ki sağ tarafa ve âb-ı zülâl cihetine gitse ateş ortasından ve sol taraftan baş çıkardı.
429. Ateşli sol tarafa giden sağ taraftan baş çıkardı.
430. Pek az kimse bu gizli şey’in sırrına erişebilir. Onun için pek az kimse ateşe atılıyordu.
431. Tanrı başına talih saçısını saçtığı kimse, suyu terk edip ateşe kaçtı.
432. Halk hâzır zevki kendileri ma‘bûd kıldıklarından tabî‘ bu oyuna onlar aldanır.
433. Küme küme, saf saf hırslarından ‘acelelerinden dolayı ateşten çekinip suya kaçtılar.
434. Tabî‘ olarak ateş ortasından baş gösterdiler. Ey habersizler! ‘İbret alın, ‘ibret alın.
435. Ateş (Ey yabânî ahmaklar! Ateş değilim ben makbûl suyum) diye bağırır.
436. Ey görüşü olmayan! Göz bağlayıcılık yaptılar, sen bana gel. Ateşten hîç endişe etme.
437. Ey Halîl! Burada kıvılcım ve duman yoktur. O Nemrûd’un sihrinden, hîlesinden başka bir şey değildir.
438. Sen Halîlullâh gibi merd isen ateş sana sudur. Sen de pervânesin.
439. Pervânenin rûhu (keşke yüzbinlerce kanadım olsaydı) diye nidâ eyler.
440. (Nâ-mahremler gözlerinin, gönüllerinin körlüğüne amansız ateş içinde yanaydım) der.
441. Eşekliğinden câhil bana acır, ben hakîkati bildiğimden dolayı ona acırım.
442. Husûsâ ki solda hayât bağışlayan böyle bir ateşe ki pervânenin işi de bizim ‘aksimizedir.
443. Pervâne nûr görür nâra saldırır. Gönül ise nârı görür de nûra gark olur.
444. Hazreti Halîlullâh **[29ª]** dostları kimlerdir sen göresin diye taraf-ı İlâhîden böyle bir oyun zuhûra geldi.
445. Ateşe su şekli verdiler ateş içinde de bir çeşme salıverdiler.
446. Sihirbâz hünerle halk arasında bir sahan pirinci kurtla dolu hâle getirir.
447. Sihirle nefes ederek evin içini kurtla akreple dolu yapar. Hakîkatte ise akrep falân yoktur.

448. Cadı bunun gibi yüz türlü sihir yapınca artık cadıyı yaratan neler yapmaz.
449. Şüphesiz kadın erkek Tanrı sihriyle ipsiz olarak mansıb kuyusuna asılmışlardır.
450. Kölesi ve uşağı olan sihirbâzlar yont kuşu gibi tuzağa düşmüşlerdir.
451. Kur‘ân-ı Kerîm’i oku da sihr-i helâli [1][117] gör. Dağlar gibi baş aşağı olan mekr-i İlâhîye bak [2][118].
452. Ben Fir‘avun değilimki Nil cihetine gideyim. Ben Halîlullâh gibi ateş cihetine gidiyorum.
453. Ateş değil, o lezzetli sudur. Öbürü de mekr-i İlâhî ile ateşli sudur.
454. İmdi hoş müsâdeli peygamber (Zerre kadar ‘aklın, oruçtan da namâzdan da iyidir.) diye ne güzel söyledi [3][119].
455. Çünki ‘aklın cevheridir, o ise ‘arazdır [4][120]. Bu ikisi de onun kemâl bulması için farz olmuştur.
456. Tâ kim [oruç, namâz] o[‘akıl] âyînesine cilâ olur zîrâ ‘ibâdetten sîneye sâflık gelir.
457. Ama eğer âyîne esâsından bozuk ise cilâyla ele, güç gelir.
458. Bu âyînelerden en liyâkatli olanını ise bir parça cilâlandımak kâfîdir.

[30ª]

‘AKILLARIN BİRBİRİNDEN FARKI ASIL YARATILIŞTADIR. (MU‘TEZİLE)[1][121] BU FİKRE MUHÂLİFTİR ONLAR DERLER Kİ: “ ‘AKL-I CÜZZİ ESÂSTA HERKESTE BİRDİR BU FARK OKUMADAN RİYÂZATTAN[2][122] VE TECRÜBE GİBİ ŞEYLERDEN HÂSIL OLUR.”

459. İyice bil ki ‘akılların bu farkları mertebe cihetinden yerden göğe kadardır.
460. ‘Akıl var ki güneşin kurusu gibidir. ‘Akıl vardır ki zühre ve şehâb yıldızlarından daha az nûrludur.
461. ‘Akıl var kim cerâğ kadar olmaktan neş’elidir. ‘Akıl var kim ateş kıvılcımı mesellidir.

---

[117] [1] Sihir ma‘lûmdur ki eski zamanda halkın gözünü bağlayarak burada pirinci bir tas kurt göstermek misâli gibi türlü türlü şu‘bedeler yapmaktadır ki bu haramdır fakat gâyet yüksek ma‘nâlarla ta‘bîrlerle süslenmiş halkı teshîr eden sermest ve gayş eyleyen ba‘zı âyât-ı kerîme ve Mevlâna gibi yüksek fikirli zâtların ba‘zı zengin şi‘irlerinde(sihir helâl) ta‘bîr ederler.

[118] [2] Kur’ân-ı Kerîm, İbrâhim, 14/46 (Tuzaklarını Allah bilip dururken onlar tuzaklarını kurmaya devam ettiler. Oysa onların tuzaklarıyla dağlar yıkılıp yok olacak değildi!) âyet-i kerîmesine işârettir.

[119] [3] Hazreti şârih efendimiz bu bâbda ki müteaddîd hadîsleri yazıp onlar üzerinde muhakkıkâne fikirler yürütmüştür.

[120] [4] Cevher, ‘araz mütekellim ıstılâhıdır. Esâsı olan ve ebedî olan nesneye cevher onlardan hâsıl olan ve uzun zaman bâkî olmayana da ‘araz derler.

[121] [1]Mu‘tezile- İslâmda bir mezheptir, en ziyâde ‘aklıyât ile meşgûl olurlar.

[122] [2]Eskiden ‘ilim adamları fikirlerini intizâma koymak ve nûrlandırmek için hücre-gâhında yemesini, içmesini yoluna koyarlardı.

462. Eğer onun önünden bulut sıyrılırsa, Tanrı gören nûr ona ‘akıllar bahşeyler.

463. Halkın ‘akılları onun ‘aklının ‘aks eylemesinden müteneffir olmuştur.

464. Asıl onun ‘aklı misktir ve herkesin ‘aklı koku müsâbesindedir.

465. Merdân- ı İlâhî ‘akl-ı küll ve nefs-i külldür [3][123]. ‘Arş-ı kürsîyi onlardan ayrı bilme.

466. Onun zâtı pâkî, mazhar-ı haktır [4][124]. Haydi! Sen ondan Hakk’ı iste başkasından isteme.

467. ‘Akl-ı cüzz’i [5][125] asıl ‘aklın adını lekelemiştir. Dünyâ emelleri, erleri nâmerd bırakmıştır.

468. Öbürü av münâsebetiyle avcının güzelliğini müşâhede etti. Bu ise avcılık hasebiyle av gamı çekti.

469. Öbürü hizmetinden ötürü efendinin nâzına mazhar oldu. Bu ise kendisinin efendi olmasından dolayı ‘izzet tarîkinden neşr-i envâr eyledi.

470. O fir‘avunluktan dolayı suya esîr oldu. Sıbt-ı Benî İsrâ’îl ise esîrlikten çıkıp efendi oldular.

471. Bu ma‘kûs bir oyundur, en güç ferzînbend [6][126]dir. **[31ª]** Hîle arayıp arayıp durma, tâlih ve ikbâl mes’elesidir.

472. Hîle ve hîle üzerinde telleri dokumaya çalışma çünki zengîn olan Zât, hîlekâra o kadar meydân vermez.

473. Sen hizmet uğrunda çâre ara da sana da bir ümmet içinde nübüvvet müyesser olsun[1][127].

474. Bir hîle yap da kendi hîlenden kurtul, hîle yap da hased [vesâ’ire fenâ hûylardan] kurtulasın.

475. Hîle yap da en küçük bende olasın ve noksânlığa doğru giderek [ilâ-nihaye] efendi olasın.

476. Ey eski kurt! Sen hem tilkisin hem de hizmet gaydındasın. [Bu hâliyle] asla efendilik elde etmeye çalışma.

477. Lakin pervâne gibi ateş içinde koş, keseni ona arşı kapama, temîz harekette bulun.

---

[123] [3] ‘Akl-ı küll- nefs-i küll: Zât-ı ûlûhiyetten, enbiyâ ve evliyâya bahş olunmuş, ilâhî keskinlikle yükselmiş ‘akıl ve fikirdir. İnsânlar onların sohbetlerinden ve terbîyetinden ve eserlerinden feyz alır, menba‘ onlardır.

[124] [4] Enbiyâ ve evliyâ beşeriyyetten ve dünyâ ile meşgûliyetten külliyen kurtularak hazdan ilhâm alırlar. Onun için ‘aklı beşerî onların bil ki görgüleri derecesine erişemezler.

[125] [5] ‘Akl- cüzz’i: Bizim gibi hem dünyâ hem ‘ukbî işlerle meşgûl olan, bilgilerini ilhâmlarını enbiyâ ve evliyâdan alan kimselerin ‘aklıdır.

[126] [6] Ferzînbend: Satrançta bir kapının bağlanmasıdır ki hasım onu açmakta müşkilât çeker.

[127] [1] (Evi içinde şeyh, kavmi içindeki peygambere benzer) me’alindeki esre işârettir ki peygamberler kelâmını teblîğ ettiklerinden onlarda peygambere nesebiyye edilmişlerdir.

478. Kuvveti bırak tazarru‘ ve niyâzı ele al kim ey fakîr, cihetine merhamet müteveccih olur.
479. Susuz ve muztarr kalmış olanın feryâdı ma‘nevîdir fakat o azgının ki soğuk bir feryâddır.
480. Yûsuf’un kardeşlerinin ağlaması hîledir onların derûnu hasedle ve kötü hûylarla doludur.

O A‘RABÎ HİKÂYESİDİR Kİ ONUN KÖPEĞİ AÇLIKTAN ÖLÜYORDU. HÂLBÛKİ ONUN DAĞARCIĞINDA EKMEK VE AZIK DOLU İDİ. O KÖPEK İÇİN FERYÂD EDİYORDU, Şİ‘İRLER İNŞÂD EDİYOR İDİ. BAŞTA YÜZÜNE VURUYORDU AMA DAĞARCIĞINDAN BİR LOKMA EKMEĞİ KÖPEĞE VERMEK ELİNDEN GELMİYORDU.

481. Köpek ölüyordu o ‘Arap da ağlayarak gözyaşı döküyor ve (felâket) diyordu [2][128].
482. Bi yolcu geçiyordu dedi kim : “Ne ağlıyorsun senin nâle ve feryâdın kimin içindir?”
483. Dedi kim : “ iyi hûylu bir köpeğe mâlik idim, işte o zavâllı yol ortasında ölüyor.
484. Gündüz bana avcılık gece de bekçilik ediyordu. Keskîn görüşlü avcı ve hırsızı kovalayan idi.”[3][129]
485. “Hastalığı nedir, yaraladılar mı?” dedi. “İt açlığı hastalığına **[32ª]** tutuldu.” dedi
486. Sen bu hastalığa ve düşkünlüğe sabret, sabredenlere Tanrı ‘inâyeti karşılık ihsân etti.
487. Ondan sonra dedi ki: “ Ey âzâde meşreb re’is! Elindeki o dolu dağarcık ne?” der.
488. Dedi kim: “ Benim dünden kalma ekmeğim, katığım, yemektir, vücûdumun gıdâsı olmak üzere taşırım”
489. Dedi kim: “ Niçin o köpeğe ekmeğinden katığından bir miktar vermezsin?”
490. Dedi kim : “ O derece muhabbet ve imdâd elimden gelmez. Hayât yolunda ekmek ve gıdâ parasız elde edilmez ama gözyaşları bedavadır.”
491. Yolcu dedi kim: “ Ey hava tutmuş tulum, o bir parça ekmek senin yanında gözyaşından daha mı iyidir?

[128] [2] Bir nüshada (هین چه سازم مر مراتد بیر چوست زین سپسی من چون توانم بی توز یست)beyiti vardır ki (ne yapmalıyım, bunun için tedbîr nedir? Bundan sonra ben sensiz nasıl yaşarım?) demektir.
[129] [3] İkinci mısra‘ bir nüshâda (شیر نز بودی نه سک ای پهلوان) der ki (ey pehlivân! O köpek değil erkek aslan idi) demektir.

492. Gözyaşı kandır kederle su hâline gelmiştir. Beyhûde dökülen kan, toprağa değmez mi?"

493. O [A'râbî] bütün küllünü iblîs gibi hakîr etmiştir. Bu küllün bir parçası da kıymetsizlikten başka olamaz.

494. Ben o kimsenin kuluyum kim, vücûdunu o kerem ve ihsân sâhibi sultândan başkasına satıp fedâ etmez.

495. O ağlayınca göklerde ağlar, o inlerse gökler (Yâ Rabbî, Ya Rabbî) diye nidâ eylerler.

496. Ben o himmetine tapınan bakırın kuluyum. Kim o kimyâdan başkasından kırılıp tahammür olunamaz [1][130].

497. Du'â esnâsında kırık eli kaldırır. Tanrı ihsânı kırık dökük olanlar cihetine uçar.

498. Ey birâder, sen bu dar kuyudan kurtulmak istersen bilâ-tereddüd ateşe atıl [2][131].

499. Tanrı mekrini gör, kendi mekrini bırak. Ey mekri diğer mekr edenleri mahcûb bırakan kimse! [3][132]

500. Eğer senin mekrin, mekr-i İlâhîde fânî olursa gâyet acayip bir pusuyu açmış olursun.

501. Kim o pusunun en aşağı bir köşesi bekâ te'mîn eder. Ebedîyyen yükselmek ve terfî etmek yolunda [4][133] olur.

[33a]

İNSÂNLARIN KENDİNİ BEĞENMİŞLİĞİNDEN DAHA MÜHLİK HİÇ BİR İNSÂN KÖTÜ GÖZÜ OLAMAZ. MEĞER KİM ONUN GÖZÜ NÛR-I İLÂHÎYE TEBDÎL OLMUŞ OLA KİM (BENİMLE GÖRÜR, BENİMLE İŞİTİR) [1][134] BUYURULMUŞTUR. O KENDİNDEN FÂNÎDİR.

---

[130] [1] Vaktiyle eski kimyâ 'ilmi muktezâsınca güyâ bakır içine bir parça altın katıp daha ba'zı maddeler dahi 'ilâvesiyle bir çok altın vücûda getirirlermiş.

[131] [2] Bu mısra'da (burâder-birâder) cinâsı lafzî olduğu gibi daha bir çok ebyât-ı şerîfede lafz-ı mu'tevî cinâslar ve daha sâ'ir edebî san'atlar var ki Türkçeye ma'at-teessüf çıkmaz. Zaten hîç bir tercüme aslın bütün güzelliğini nakledemez.

[132] [3]Mekr-i ilâhî: Tanrı tarafından gelen kazâ ve hükm-ü, takdîrdir ki câhil insânlar başlarına gelen ba'zı âfetleri gidermek yâhût hevâ-yı nefsânîlerden birini icrâetmak ve onunla hükm-ü takdîri bozmak isterleronların o mekr ve hîlelerine karşı Tanrı tarafından gelen hükme onlara karşılık olsun diye (mekr) buyurulmuştur.

[133] [4]Burada da (kemîne) ve (kemîn) san'atı vardır.

[134] [1](Benimle duyar, benimle görür.) meşhûr hadîs-i kutsîye işârettir yukarıda geçti.

502. Tavûsun kanadını görme ayağını gör tâ kim kötü göz pusudan baş göstermesin [2][135].

503. Çün kim kötü gözlerden dağları bile zangır zangır titrer. Kur'ân-ı Kerîm'de (nazarı değer) [3][136] âyetini oku öylece bil.

504. Çamursuz, yağmursuz yol ortasında dağ gibi Hazreti Peygamber zangır zangır titredi.

505. Bu ayak kaymak neden geldi zannetmem ki bu hâl boşuna olsun diye ta'accübde kaldı.

506. İlanihâye âyet-i kerîme nâzil olup peygamberi agâh eyledi ki (sana bu hâl kötü gözün mücâdelesinden geldi) buyuruldu.

507. Eğer senden başkası olaydı hemân hîç olurdu. Göze tutulup mahvolmaya mahkûm olurdu.

508. Lakin hıfz-ı İlâhî 'azametiyle imdâda geldi. Ayağının kayması ondan bir nişânedir.

509. 'İbret alıp sen bu dağa bak. Ey ottan daha aşağı olan vücûd ['azamet- i İlâhîye karşı] kendi yaprağını ortaya atmağa kalkışma.

KUR'ÂN-I KERÎMİ DİNLEDİKLERİNDE KÂFİRLER GÖZLERİYLE SENİN AYAĞINI KAYDIRIRLAR [SANA GÖZ DEĞDİRİRLER](BU MUTLAKÂ DELİDİR) DERLER. O KUR'ÂN İSE ANCAK BÜTÜN İNSÂNLARA AHKÂMINI HÂTIRLÂTMAKTAN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR. ME'ÂLİNDEKİ ÂYET-İ KERÎME'NİN TA'BÎRİDİR [4][137].

[34ª]

510. Yâ Resûlallâh! O derede öyle adamlar var ki kötü gözler ile kerkes avlarlar.

511. Gözleriyle orman aslanlarının kellesini parçalarlar. Bir hâldeki o aslan feryâd eder.

512. Güvercin avlar gibi bir kere deveye göz değdirir. Ondan sonra ardınca kölesini gönderir.

513. O devenin iç yağını satın al diye çarşıya gönderir çünkü yol üzerinde deve sakat olur düştüğünü görür.

---

[135] [2]Meşhûr der ki tavûs kanatlarına kuyruğuna bakar kibirlenir, kabarırmış o esnâda gözü ayağına dokununca o kocaman çirkin siyâh ayağından dolayı mahcûb olup feryâdı basarmış.

[136] [3] Kur'ân-ı Kerîm, Kâlem, 68/51. (O inkârcılar Kur'an'ı işittikleri zaman, seni gözleriyle devireceklermiş gibi bakar) âyet-i kerîmesine işârettir.

[137] [4] Kur'ân-ı Kerîm, Kâlem, 68/51-52.(O inkârcılar Kur'an'ı işittikleri zaman, seni gözleriyle devireceklermiş gibi bakar, "Şüphe yok o bir delidir" derler. Oysa Kur'an, âlemler için öğütten başka bir şey değildir.) âyet-i kerîmesidir.

514. Hastalıktan dolayı o devenin başı kesilir çünkü [o anda] seke seke atla iddi‘âlaşmaya kalkışır [1][138].
515. Hasedden ve kötü gözden hîç şüphesiz gökler bile dönmesini hareketlerini değiştirirler.
516. Su gizli dolap meydânda ama dönmek hususunda asıl iş sudadır.
517. Kötü gözün ‘ilâcı iyi gözdür. Kötü gözü tekmesi altında (lâ) yapar.
518. Rahmet dâ’imâ ileridedir iyi göz rahmettendir. Kötü göz ise kahr ve la‘net mahsûlüdür.
519. Rahmeti intikâmına gâlip geldiğinden bu sebeple her peygamber hasmını yenmiştir.
520. Peygamber rahmet neticesidir onun zıddı olan çirkin hûylu da kahr neticesinden hâsıl olmuştur.
521. Kazın hırsı bir kat mansıbınki elli kattır. Şehvet hırsı yılan mansıb hırsı ise ejderhâdır.
522. Kazın hırsı boğaz ile fercin iştihâsındandır. Riyâset hırsında ise bunun yirmi misli derc olmuştur.
523. İnsân mansıbta ulûhîyetten dem vurur. Tanrı ile şirkte tama‘ eden nâsıl afüvv olunur?
524. Âdem atanın zellesi [2][139] boğazdan ve şehvetten idi İblîs’inki ise tekebbür ve mansıbtan idi.
525. Şüphesiz Âdem hemân istiğfâr eyledi. İblîs-i la‘în ise tevbe eylemeye kibir etti.
526. Boğaz ve ferc hırsı da kötü damardan ileri gelse de o mansıb gibi değildir. Onda tevâzu‘ vardır.
527. Bu riyâsetin kökünden, dalından bahsedecek olursam başka müstakil bir defter gerektir.
528. ‘Arap serkeş ata (şeytân) der. Merada yayılan hayvâna bu nâmı vermez.
529. (Şeytânlık) lügatde baş çekmektir. Bu sıfat ise lügatte müstahak olur.
530. Yüz kimse **[35ª]** bir sofra etrafına dizilir ama iki re’islik tâlibi bütün dünyâya sığmaz.
531. O başka birinin daha yeryüzünde saltanat sürmesine tahammül edemez. Bu şeriklik kininden dolayı bir pâdişâh babasını öldürür.

[138] [1]Yani deve keskin bir göze geldiği gibi o anda çarpılır. Atla iddi‘a edercesine sür‘atle sekmeğe başlar ve binâen‘aleyh hastalanır derhâl murdâr olmasın diye başı kesilir.
[139] [2] Zelle: Ayak kayması ma‘nâsına olup ‘akıbette pişmân olunan ufak günâhlara itlâk olunur.

532. İşittin mi ki (saltanat zürriyetsizdir) [1][140] derler. Saltanat tâlibi ‘â’ile ‘alâkasını kesmiştir.
533. Çünkü o zürriyetsizdir. Onun evlâdı yoktur. Ateş gibi kimse ile râbıtası yoktur [2][141].
534. Ateş ne bulursa yakar hîç bir şey bulamazsa kendini yakar bitirir.
535. Hîç ol da onun diş zahmetinden kurtul. Onun örs gibi yüreğinde merhamet arama.
536. Ama hîç olursan o vakit örsten asla korkma. Her sabâh fakr-i mutlaktan ders al [3][142].
537. Ulûhîyet Tanrı’nın büründüğü ridâdır kim o ridâyı bürünürse ona vebâl olur.
538. Tâç onundur ki bizimki ancak kemerdir [4][143].Haddini tecâvüz edenin vây başına gelene!
539. Senin bu tâvûs tüylerin, senin için fitne ve felâkettir. Çünkü müşterek ve mukaddes olmaya kalkışmış olursun [5][144].

O HAKEMİN HİKÂYESİDİR Kİ TÜYLERİNİ GAGASIYLA YOLUP ATAN BİR TÂVÛSU GÖRDÜ VE VÜCÛDUNU TÜYSÜZ VE ÇİRKÎN BİR HÂLE KOYUYORDU. TA‘ACCÜBLE HAKEM “ACIMIYOR MUSUN?” DEDİ. DEDİ KİM “ACIYORUM FAKAT BENİM ‘İNDİMDE CÂNIM DAHA ‘AZÎZDİR. BU TÜYLER İSE CÂNIMIN DÜŞMÂNIDIRLAR.”

[36ª]

540. Bir tâvûs kırda tüylerini yoluyordu. Hakemin biri gidiyordu, oradan geçti.
541. Dedi ki : “ Ey tâvûs! Böyle makbûl tüyü acımadan kökünden niçin yoluyorsun?
542. Böyle süslü bir kâftânı parçalayıp üstünden soymaya gönlün nâsıl râzı oluyor?
543. Kıymetinden ve makbûllüğünden dolayı hâfızlar Kur’ân-ı Kerîm’e nişâne koyarlar.
544. Fâ’ideli havâdan istifâde için tüylerinden yelpaze yaparlar.
545. Bu ne şükrânsızlıktır, pervâsızlıktır. Sen bilmez misin ki onun nakkâşı kimdir?

---

[140] [1] El mülk-i akîm: Meşhûr bir sözdür pâdişâhlarda ana baba, evlâd, akrabâ olmaz. Kimden şüphelenirse kimi istemezse onu yok eder.

[141] [2] Ateş teşbîhi misâlsiz bir misâldir. Hakîkaten onun bir şey ile râbıtası olmaz. Kim dokunursa mahveder kimseyi bulamazsa kendi kendini mahveder.

[142] [3] Fakr-i mutlak: Hîç bir şey ile ‘alâkası olmamak, bir şeye mâlik bulunmamak dâ’ima Hakka muhtâç olmak, her matlûbunu Haktan almak

[143] [4] Tâç pâdişâh libâsıdır. Kulun, hizmetkârın, maiyetin ‘alâmeti belindeki kulluk kemeridir. Onunla hizmete girişir.

[144] [5] Yani fakr-i mutlakın ‘aksi olarak kendisini her güzelliğe mâlik bilmek, kendinde her şeyin her fazîletin vücûdunu farz edip onunla ‘azamet satmak.

546. Eğer bilirde nâz ediyorsan kasten o armayı koparıyorsan;
547. Nice nâz vardır ki o günâh sayılıverir de kulu pâdişâhın gözünden düşürür.
548. Nâz etmek şekere düşer ama çok yeme çünkü birçok muhâtarası var.
549. Niyâz bâbında olmak eminlik diyârıdır [1][145]. Gel sen nâzlanışını terk et mizâhlık tarîkinde yaşa.
550. Nice nâzlananlar kanat çırptı o hâl ‘âkıbet o kimseye vebâl oldu.
551. Nâz güzelliği seni bir zaman parlatırsa da onda gizli olan korku ve endişe ‘âkıbet seni eritir.
552. Bu niyâz ise her ne kadar vücûdu zayıflandırırsa da nihâyet sîneyi nûrlu ayın on dördü gibi yapar.
553. Mâdem ki ölüden bir diri meydâna çıkarıyor kim ki ölü olursa o ‘akıllıdır.
554. Çünkü ölüden diri çıkarıyor cânlı nefs ölüm cihetine meyl eder.
555. Ölüden ol da ölüden diri çıkaran ilticâh-gâhımız bu ölüden bir diri meydâna çıkarsın.
556. Güz mevsimi olursan bahârın zuhûrunu görürsün, gece olursan gündüzün geldiğini görürsün.
557. O kanadı yolma kim sonra dikiş tutmaz. Ey güzel çehereli! Mâtemle çehreni tırmalama.
558. Kuşluk güneşi gibi olan bir çehren vardır öyle bir çehreyi tırmalamak hatâdır.
559. Öyle bir çehreyi tırnakla yaralamak kâfirliktir. Güneşin yüzü onun ayrılığında mâtem eylemektedir.
560. Yoksa kendi çehreni görmüyor musun? Dâ’imâ ‘inâtcılık düşünen hûyunu bırak.

[37ª]

O MEBHÂS BEYÂNINDA DER KİM NEFS-İ MÜTMA’İNE[1][146] NİN SÂF VE SÂDELİĞİ DÜŞÜNCELERDEN KARMAKARIŞIK OLUR MESÂLA ÂYÎNE ÜZERİNE BİR ŞEY YAZARSAN VEYÂ NAKŞEDERSEN, ONU TEMİZLESEN DAHİ BİR LEKE VE KUSÛR KALIR.

561. Vücûdtaki nefs-i mutma’inenin yüzünü düşünce tırnakları(nın) yarası bozar.
562. Kötü düşünceyi zehirli tırnak kıyâs eyle, cân yüzünü zorlaya zorlaya tırmalar.
563. Maksadı müşkül düğümleri çözmektir. Yâldızlı kanatları pisliğe sokmuş olur.

[145] [1] Niyâz bâbı: Dervîşlikte ıstılahtır. Da’imâ Hakka ‘arz-ı ihtiyâç edip kendinde bir şey görmemek ve ondan herşeyi istemektir.

[146] [1] Sûfîye, nefs (râziyye, mârziyye, mutma’ine) vesâ’ire olarak birkaç kısma ayrılır. (mutma’ine) inâncı kemâl bulmuş Haktan her gelene râzı olmuş olan terbîyeli sâlikin nefsîdir.

564. Ey tahkîk sonuna varmış kimse! Sen düğümü çözülmüş farzeyle Boş kese üstüne katı düğüm vurulmuş olur.
565. Düğümleri çözmekle ihtiyâr oldun birkaç düğüm daha çözülmüş farzet.
566. Bizim gırtlağımızda en kutlu düğüm şudur ki: Sen süprüntü müsün? Yoksa talihli misin? [bunu bilmelisin].
567. Eğer insân isen sen şüpheyi hal eyle. Eğer adam nefsine mâlik isen nefsini bu uğurda harç et.
568. Âyânın ‘arzın ta‘rifini ve hudûdunu bildin farzeyle [2][147]. Asıl kendi haddini bilmelisin onu bilmek zarûrîdir.
569. Kendi haddini bilince bu tehdît ve ta‘riklerden kaç. Ey toprakla oynayan hadd ve pâyânı olmayan ‘âleme eriş.
570. ‘Ömrün mahmûl ve mevzû‘ mes’elelerinde geçti. Basîretsizlerin görüşsüzlerin ‘ömrü mesmû‘âtta[148] geçer [3][149].
571. Her delîl neticesiz ve esersiz ve bâtıldır. Sen kendi neticene bak.
572. Hîç bir yapıcısız eser san‘at gördün mü? Kim kıyâs-ı iktirânîye kâni‘sin [4][150].
573. Filozof gürûhu, sînesi sâf ‘ârifler ‘aksine olarak boyuna delîllerden vâsıtalar arattırır.
574. ‘Ârif ise medlûl uğruna başını yakasına çekip delîllerden o kabîl perdelerden kaçar.
575. Eğer filozofun dumanı **[38ª]** ateşe delîl ise bizim dumansız o ateş içindeki hâlimiz hoştur.
576. Husûsâ bir ateş ki çok nesebî ve dostluğu hasebiyle bize dumandan daha yakındır.
577. Cân ‘âlemine gidip de cânın tahayyülâtı uğrunda duman cihetine varmak gâyet kara bir meşgûliyettir.

HAZRETİ PEYGAMBER EFENDİMİZİN (İSLÂMDA RUHBÂNİYYET YOKTUR) KAVL-İ ŞERÎFLERİ BEYÂNINDADIR [1][151].

578. Kanadını yolma, sen onu gönlünden çıkar. Düşmânın bulunması [farz olan] olan cihâtın şartındandır [2][152].

---

[147] [2] ‘ayn- cem‘i (‘ayân) eşyânın hakîkati, aslı (arz) eşyâdan bir şeyi üstünde gelip geçici şeylerdir, renkler gibi.
[148] mesmû‘ât: işitilen, duyulan, haber alınan şeyler.
[149] [3 Mütehaddislerin mübtedâ ve (haber) dediklerine mütekellimîn (mahlûl -merzû‘) derler. (Mesmû‘ât) ise bizim hocanın ağzından işittiğimiz, okuduğumuz, kitaplarda rivâyet olunan şeylerdir.
[150] [4]Kıyâs-ı iktirânî meselâ ‘âlem mütegayyirdir. Her mütegayyir hâdestir öyle ise ‘âlem hâdestir tarzında mütekellimînin yaptıkları kıyâstır ki gâyesi bir faraziyeden ‘ibârettir.
[151] [1] (İslâmda ruhbâniyet yoktur) eser-i meşhûrudur.
[152] [2] Yani karşıda düşmân olduğundan dolayı onunla cihât muhârabe farzdır. Düşmân olmasaydı cihât farz olmazdı.

579. Düşmân olmayınca cihât muhâl olur. Her nev‘i iştihâ olmadıkça esbâbına emsâl kalmaz.
580. Senin bir şey’e meyl ve hevesin bulunmadıkça sabra hâcet kalmaz. Hasım olmadıkça senin süvâri ‘askerine ne ihtiyâcın olur.
581. Kendini hâdım edip de ruhbân olma âfet fazîleti şehvete merbûttur.
582. Hevâ ve heves olmadıkça hevâdan nehy etmek icâp etmez. Ölülere karşı gâzîlik göstermek mümkün olmaz.
583. Tanrı (dağıtınız) buyurdu. İmdi para kazan, eskiden beri biriktirilmiş para olmadıkça sarf etmek olmaz.
584. Gerçi Tanrı mutlak olarak (dağıtınız) buyurdu. Ama sen onu(kazanın sonra dağıtın) diye oku [3][153] .
585. İmdi iştihâ tuzağı olarak (yeyiniz) buyruldu. Ondan sonra da (isrâf etmeyiniz) buyuruldu. O da ‘âfete delâlet eder.
586. Çünkü mübteda olmayınca haberin olması mümkün değildir [4][154].
587. Sende sabır zahmeti olmayınca mâdem ki şart bulunmadı cezâsını da zuhûr eylemez.
588. O ne güzel şarttır. O ne neş’eli cezâdır. O cânları artıran, gönülleri okşayıcı cezâdır.

[39ª]

CENÂB-I HAK’TAN ‘ÂŞIĞA İHSÂN BUYURULACAK ‘İBÂDETİN CEZÂSI YİNE KENDİDİR MA‘NÂSINA BEYÂNÂTTIR.

589. **‘**Âşıkların neş’eside kederi de de yine odur. El emeği ve hizmet ücreti de yine odur.
590. Ma‘şûktan başka eğer temâşa bile olsa, o ‘aşk herze kabîlinden bir sevdâdır.
591. O ‘aşk öyle bir şu‘ledir ki yerinde parlarsa ma‘şûktan başka ne bulursa yakar mahveder.(lâ) [1][155]
592. Kılıcı Hak’tan gayrı bütün eşyâya havâle edilince artık sen bak (lâ) dan başka ne kalır.
593. Bir (illallâh) bakî kalır başka hepsi gider. Var ol ey iştirâkı yakan muazzam ‘aşk.
594. Zaten o gecekilerde o idi sonrakilerde odur. Şirki, şirketi şaşı gözden başkasıyla göremezsin.

[153] [3]Yemek, içmek olmasaydı isrâftan men‘ edilmezdi.
[154] [4] mübtedâ, bir sözün başlangıcı haberde onun netice ve icâbıdır. (Zübed) mübtedâ,‘âlem haberi.
[155] [1] Lâ İlahe illallâh: Tanrıdan başka hîç ma‘bûd yoktur me’alindeki kelime-i şehâdetin (lâ) sesi kılıca belki de çatallı zülfikâra benzetildi. O kılıcı Hak’tan mâ‘adâ bütün eşyâyı kesip (yoktur) dedi mahv eyledi.

595. ‘Acabâ o hüsnün ‘aksinden başka hüsn olur mu? Cism hîç cândan başka şeyden harekete gelir mi?
596. Cânında bir halel olan teni bâl içine yatırsan yine hoş olmaz.
597. Bunu o kimse bilir ki bir günceğiz yaşamış ve o cânlar cânı elinden şarâp kadehini kapmış ola.
598. Ama o çehreyi gözü görmeyen kimsenin ‘indinde şu duman parçası da cân sayılır.
599. ‘Ömr bin Abdu’l-‘azîzi görmeyenin ‘indinde Haccâc zâlimde ‘âdil sayılır.
600. Mûsâ’nın ejderhâsının sebâtını görmeyen sihr iplerinde de hayât ümît eyler.
601. Tatlı su içemeyen kuş tuzlu su içinde kanat çırpar [neş’e izhâr eder].
602. Her zıt zıttıyla bilinegeldiğinden yaralanmayı gören kimse taltif edilmenin ne olduğunu bilir.
603. Şüphesiz onun için dünyâ mukaddim gelmiştir kim Elest Bezmi’nin [2][156] kadrîni bilesin.
604. Buradan kurtulunca oraya gideceksin. Ebedî şeker‘âleminde şükre müstağrik olacaksın.
605. Diyeceksin ki: “Ben orada toprakla oynuyordum şimdi bu tertemîz ‘âleme firâr eyledim.
606. Keşke ecelim bundan evvel olaydı da korkular içinde çektiğim ‘azâblar daha az olaydı.”

[40ª]

RASÛLUL’LÂH EFENDİMİZİN (HER ÖLEN KİMSE ÖLÜMDEN DAHA EVVEL ÖLMESİNİ İSTER. İYİ ADAM İSE İYİLİĞE DAHA EVVEL KAVUŞMASINI İSTER, KÖTÜ ADAM İSE KÖTÜLÜĞÜ DAHA AZ OLUR) KAVL-İ ŞERÎFLERİ TEFSÎRİDİR.

607. Bundan dolayı o anlayışlı Peygamber buyurdu kim her kim ki ölüp bu cismâniyyetten gidince
608. Onda buradan gitme ve ölüm hasreti olmaz lakin daha geç kalma ve farzını kaçırma hasreti olur.
609. Her ölende şu temenni olur kim keşke bundan evvel maksada erişseydi.

[156] [2] Elest Bezmi: İbtidâ-yı fıtrât ise de burada ‘âlem–i bekâ ve bezm ûlûhiyyet ve cennet cehennem vesâ‘ir takdîr edip ‘âlemi var ise o mirâd olunmuştur.

610. Eğer kötü adam ise kötülüğü biraz eksik olur. Eğer iyi ise çabucak cennet evine gider.
611. Kötü adam der kim haberim yoktu, her an ben günâh perdesini arttırmışım.
612. Eğer ben bundan daha çabuk bu ‘âlemden geçip gideydim bu yerde daha az olurdu.
613. Harislikten kanâ‘atkâr yüzü o kadar yırtma kibirden dolayı huşu‘çehresini daha çok paralama.
614. Yine bu yola hasîslikten ötürü yüzünü tırmalama. İblislikten dolayı secdekâr güzel yüzü yırtma.
615. Cenneti süsleyen o kanadı koparma o yol gösteren kanadı yolma
616. Tâvûs bu nasîhati dinleyince kendine baktı sonra da feryâda başlayıp, ağladı.
617. O dertlinin feryâdı ve ağlaması esnâsında orada kim varsa onları da ağlattı.
618. Kanadı niye yoluyorsun diyen kimsede cevâbı almadan pişmân olup o da ağlamaya başladı.
619. “Fuzûlî olarak ben ona niye sordum, o zâten kederle dolmuş imiş bende onu yaktım” dedi.
620. Onun gözünden toprağa yaşlar aktı. O her gözyaşından yüzlerce cevâp derc olunmuştu.
621. Sâdıkâne ağlama cânlara te’sîr etti, gökleri ‘arşıda ağlattı.
622. Hîç şüphe yok ki ‘âkıllar ve kalpler ‘arşlılardır. Bu beşerriyyet hicâbı elinde yine ‘arş nûrunda yaşarlar.

O MEBHAS BEYÂNINDA DER Kİ ‘AKIL VE RÛH HÂRÛT VE MÂRUT’UN BÂBÎL KUYUSUNDA MAHBÛS OLDUKLARI GİBİ BU SU VE TOPRAK ‘ÂLEMİNDE MAHBÛSLARDIR.

623. O temîz ‘akıl ile kalp, Hârût ve Mârût gibi bu ‘âlemde korkunç bir kuyuda bağlı dururlar.
624. Bu saklı şehvânî ‘âlemde günâhlarından ötürü bu kuyada bağlanmışlardır.
625. İyiler, fenâlar ihtiyârî olarak sihri ve sihir bozmasını bu iki kimseden öğrenirler.
626. Ama önce (sakın ha sen bizden sihr öğrenip ma‘lûmât toplama) diye nasîhât verirler.
627. “Biz bu sihri [Tanrı tarafına] **[41ª]** ibtilâ ve imtihân olarak sana öğretiyoruz” derler.

628. İmtihân için [o şahsın] ihtiyârî olması şarttır. İktidârsız da ihtiyâr olamaz.
629. Gerek hayr gerek şer insânlarda ki meyl bir tarafa gizlenip uyur hâlde olan köpekler gibidir.
630. Kudretleri olmayınca merdûd köpekler [kendilerinde yakma kudreti olduğu hâlde] sakîn bir hâlde duran odun parçaları gibidir.
631. Ortaya bir leş atılınca o vakit köpeklere hırs sûru üfürülmüş olur.
632. O sokakta bir eşek geberirse o anda yüz dâne uyumuş köpek derhâl uyanır.
633. ‘Âlem gaybın gizli köşelerine giden hırslar yakalarındaki başlarını hemân çıkarırlar.
634. Her köpeğin kılıca kılı birer diş kesilir. Hîle olmak üzere kuyruk sallamaya başlarlar.
635. Belinden yarısı hîle, üst tarafı ise kinden odunu ele geçiren küçük ateş gibidir.
636. Kıvılcım kıvılcım olarak ‘âlem-i lâmekândan alavının dumanı tâ göklere erişir.
637. Yüz dâne köpek bu vücûdda gizlidir. Av köpeği olmadıklarından şöyle gizli dururlar.
638. Yâhût gözleri kapanmış şâhîndirler perde altında av ‘aşkıyla yanıyor.
639. Külâhını çıkarsan, avı da görürse o vakit dağları tavâf eyler.
640. Hasta olan iştihâ saht ve sükûn bulur. Gönlü de saht cihetine mâ’il olur.
641. Ekmeği, elmayı, karpuzu görünce iştihâ ile zarar korkusu karşılaşırlar.
642. Eğer çok sabırlı ise görmek ona fâydâ verir. O heyecân gevşek tabî‘atına iyidir.
643. Sabrı yoksa görmemek evlâdır. Zırhsız kimseden onun uzak olması daha iyidir.

TÂVÛSUN SORAN KİMSEYE CEVÂBI

644. Ağlaması bitince dedi ki: “ Haydi, sen renge, kokuya bağlanmış kalmışsın.
645. Sen onu bilmiyorsun ki her cihetten yüz türlü felâket bu tüyler yüzünden bana gelir.
646. Nîce merhametsiz avcı dâ’imâ bu tüylerden ötürü her tarafıma tuzak kurar.
647. Nîce ok atanlar bu kanatlardan ötürü havaya, benim üzerime ok atarlar.
648. Bu kazâ ve belâ ve bu fitnelerden dolayı kendimi zabt etmek katına mâlik olamadığımdan,
649. O yetişir kim çirkin ve iğrenç olmalıyım kim bu dağlarda ovalarda emin bulunmalıyım.
650. Ey yiğit bu [bu süslü tüyler] bana kendimi beğenmek silâhım oluyor, kendini beğeniş bu hodbînlerin başına yüz belâ getirir.”

HÜNERLER KESKİN ZEKÂLAR VE DÜNYÂ MÂLI TÂVÛSUN KANADI GİBİ İNSÂNIN CÂNININ DÜŞMÂNIDIR ME'ALİNDEDİR.

[42ª]

651. İmdi hüner, tuzağı görmeyen hâm-ı ervâh kimselerin helâkını mûcîbdir.
652. İhtiyâr o kimseye lâyıktır kim o kimse ihtirâz-kârane kendine mâlik ola.
653. Sende kendini korumak ve ihtiyât olmazsa vesîle olanı uzaklaştır ve ihtiyârını def' eyle.
654. Benim tecelligâhım ve ihtiyârım işte bu kanatdır. Yolayım onu kim onun kasdı benim başımadır.
655. [Süslü olmayan] sabırlı kimse kendi kanadını yok farz eder kim tüyleri onu şer ve felâkete düşürmez.
656. Onun kanadı ona ziyân değildir, yolmasın bir ok gelecek olursa karşısına kalkan getirir.
657. Ancak güzel tüy bana düşmândır çünkü cilve yapmamak elimden gelmez.
658. Eğer yolumda sabrım ve korunmam olsaydı ihtiyârımdan debdebe ihtişâmım artardı.
659. Ben çocuk yâhût fitneye düçâr olan sarhoş gibiyim.
660. Kılıç benim elimde zafer 'alâmeti olurdu.
661. Güneş gibi nûr saçan 'akıl gerektir. Kim doğrudan başka olmayan kılıcı vura.
662. Mâdem ki nûrânî mahcub salâh 'akla mâlik değilim imdi silâhı denize nasıl atmayayım?
663. Şimdi kılıcı kalkanı kuyuya atmalıyım. Çünkü bu hasmıma silâh olacaktır.
664. Yârdım ve istinâd kuvvetine mâlik olmadığımdan o şimdi kılıcı elimden alır ve bana vurur.
665. Yüzümü kapamayan bu 'ârsız hûylu nefse rağmen der ki: Ben de yüzümü tırmalıyorum.
666. Tâ kim bu cemâl ve bu kemâl eksilmiş ola yüzde o güzellik kalmayınca artık vebâle düşmem.
667. Yüzümü bu niyetle tırmalayınca artık günâh olmaz çünkü yara ile bu yüz örtülmüş olur.
668. Eğer gönlümde zâten yüzü kapalılık hûyu olsaydı güzel çehrem sâflıktan başka bir şey artırmazdı.
669. Baktım ki kuvvetim, hünerim, sâlahım yoktur. Hasmı görünce hemân silâhı kırdım.

670. Tâ kim benim kılıcım onu ikmâl etmesin, tâ kim hançerim benim başıma âfet olmasın.
671. Damarım hareket ettiği sûretçe kaçarım, insân kendinden firâr etmen kolay olur mu?
672. Başkasından firâr eden kimse ondan ayrılınca artık firâr eyler.
673. Ben ki firâr husûsunda hasmım yine kendimdir artık kıyâmete kadar benim işim koş yere koş.
674. Kendi gölgesi kendine hasım olan kimse Hind'e gitse de iş değildir Hûten'e gitse de [1][157].

[43ª]

GÜNEŞİN NÛRUNDA FÂNİ OLAN YILDIZLAR GİBİ TANRI BEKÂSINDA FÂNİ OLAN VE KENDİ ESRÂRINDAN VE HÜNERİNDEN EMÎN BULUNAN KENDİNDEN GEÇMİŞ ZÂTLAR VE SAN'ATINDA DER Kİ FÂNİ OLDUKLARINDAN DOLAYI ONLAR İÇİN ÂFET VE MUHÂTARA KORKUSU KALMAMIŞTIR.

675. Onun fânîliği fakr ile süslenirse o Hazreti Muhammed gibi gölgesiz olur.
676. (Fakîrlik benim iftirâhımdır) [1][158] kelâm-ı şerîfine fânîlik ziynet olunca o şem'anın alevi gibi gölge sezâ olur.
677. Şem'a baştan ayağa alev olunca artık gölgesi için onun etrafında dolaşmak kabîl olamaz.
678. Mûm dökenin maksadına uygun olabilmek için mûm kendinden de gölgeden de aleve doğru kaçtı.
679. Mumcu "(ben seni fânî olsun diye döktüm)" dedi. Mum da "(işte ben de onunçün fânîliğe kaçtım)" dedi.
680. Bu farz olan idi fânîlikten yoksa eğreti olan güneş şu'â'ı gibi değildir.
681. Şem'a ateşte külliyen fânî olunca ne şem'adan eser görürsün ne de ziyâsını görürsün.

[157] [1] Hûten: Şarkî Türkistân'da meşhurdur.
[158] [1] (Yoksulluk benim övündüğüm şeydir) hadîs-i şerîf olmak üzere gâyetle meşhûrdur. Fakar bu fakîrlik tembel tembel oturup insânlığın başına bâr olmak değildir. Belki mâl Kârûn'a mâlik olsa bile onu kendine put etmeyip onu mahaline sarf ettikten başka dâ'imâ Hakk'a ihtiyâcını bilmek ve Hakk'ın 'atâyâsını dilemektir.

682. Sûret ateşinin mûm ile devâm eylemesi zulmeti def‘ eylemesi husûsunda âşikâr görünür.
683. Ama cism şem‘asının mûmu yüzünü ‘aksinden o eğildikçe cânın nûru artar.
684. Bu bâkî parıltıdır, o fânîdir cân şem‘asında ilâhî bir şu‘le vardır.
685. Bu cismânîyet ateşi, alevi nûr olunca o fânî şem‘adan artık gölge uzaklaştı.
686. Bulutun gölgesi yere düşer ama aya gölge arkadaş olmaz.
687. Ey iyilik düşünen! Kendinden geçmek bulutsuzluk demektir. Kendinden geçmek ayın kursu gibi kalır.
688. Yine sürülmüş ve ayın nûru gidip bir hayâl kalmış olduğu hâlde bir bulut gelirse, bu bulutun perde olmasından dolayı nûru za‘îf oldu. O nûr-ı şerîf hilâl gibi oldu.
689. Ay buluttan ve dumandan bir hayâl gösterir.
690. Vücûd bulutu bizi hayâl düşünücü kıldı.
691. Ayın letâfetine bak, kim bu da onun letâfetindendir kim bulutlar bize düşmândır dedi.
692. Ay buluttan, dumandan fâriğdir, ay gökler üzerinde düz durur.
693. Ayı bizim gözümüzden gizlediği için **[44ª]** bulut bizim düşmânımız ve hâsım cânımızdır.
694. Bulut perdesi hûrîyi bize koca karı gibi gösterir. Dolunayı hilâlden daha küçük gösterir.
695. Ay bizi ikrâm kucağına oturttu. Bizim düşmânımızı da kendini düşmân bildi.
696. Bulutun sâflığı ve suyu zâten bu aydandır. Her kim buluta ay itlâk ederse o çok azgındır.
697. Ayın nûru buluta erişince bulutun kara yüzü ayın ‘inâyetiyle değişti.
698. Gerçi ayın rengiyle renklendi ve devletlendi ama o bulutta o âbın rengi ‘âriyettir.
699. Kıyâmette ay, güneş vazîfelerinden ‘azl olacaktır. Artık göz ziyânın aslıyla meşgûl bulunacaktır.
700. Bu sultanın ‘âriyet olduğunu bu yol uğrağından asıl karâgâha gidileceğini bilecektir.
701. Dadı iki üçü günlüktür, eğretidir. Anacığım sen beni kucakla.
702. Benim kanadım buluttandır, perdedir, kesâfetlidir. O çok nûrunun ‘aks eylemesinden latîf olmuştur.
703. Kanadı da onun letâfeti de daha yolda iken bulayım. Tâ kim ayın lûtfunu yine ayın kendinden göreyim.

704. Ben dadı istemem anam daha hoştur. Ben Hazreti Mûsâ gibiyim benim dadım anamdır.
705. Ben bulutun lûtfunu vâsıtadan istemem çünkü bu râbıta halkın mûcib helâkı olmuştur.
706. Yâhût da o bulut ayın hûyu ile hûylana da artık o ayın yüzüne perde olmaya [o vakit ye'is yoktur].
707. Onun sûreti enbiyâ ve evliyânın cismi gibi yokluk vasfında görülür.
708. Öyle bulut kendisi perdelik yapmaz belki ma'nen fâ'ideli olmak üzere perde birinci olur.
709. Öyle kim aydınlık bir sabâhda yağmur damlar. Hâlbûki yukarıda bulut görülmez.
710. O sulayış Hazreti Peygamberin mu'cizesi idi kim onun şerhi başka bir mâcerada söylenir.
711. Bulut idi ama ondan bulutluk hûyu gitmişti. İşte 'âşıkın cismi sabırla böyle olur.
712. Yine cismdir ama ondan cismâniyyet hâssası gitmiştir. O tebdîl olunmuş, ondan renk ve koku gitmiştir.
713. Kanat başkasınındır ama baş benimdir. O baş kulağın gözün evi ve cismin de direğidir.
714. Başka birinin av avlaması için cân fedâ etmek küfr-i mutlaktır ve hayırdan ümîdi kesmektir.
715. Sakın tûtîler önünde şeker olma belki zehir ol da ziyândan emîn ol.
716. Yâhût da başkasının takdirâtıyla sevinmek için kendini köpekler önünde leş yap.
717. İmdi Hazreti Hızır gemiyi bununçün sakatladı tâ kim [bu vesîle ile] gemi zâlim elinden kurtuldu.
718. (Fakîrlik benim iftihârımdır) kelâm-ı 'âlîsi bunun için makbûl oldu kim (Yâ Rabbî tama'kârlardan sana sığınırım) demektir.
719. Ma'mûre halkının hırsından kurtulmak için defîneyi harâbelere gömerler.
720. Eğer kanadını yolamazsan yürü halveti ihtiyâr et. Tâ kim büsbütün **[45ª]** şunun bunun hevsâtına harc olma.
721. Çünkü sen hem lokmasın hem lokma yiyicisin. Sen hem yenilen hem de yiyen olursun. 'Aklını başına al.

ONUN BEYÂNINDADIR KİM, TANRIDAN BAŞKA HERŞEY YİYİCİ VE YİNİCİDİR. O KUŞ GİBİ KİM ÇEKİRGE OLMAYA KASDEYLEDİ, O ÇEKİRGE AVLAMAKLA MEŞGÛL AMA KENDİNİ AVLAMAYA KASDEDEN ARDINDAKİ ŞÂHÎTTEN GÂFİLDİR. İMDİ EY YİYİCİ AVCI KİMSE! SENİ AVLAYIP YİYECEK OLANDAN EMÎN OLMA. HER NE KADAR GÖZÜN BAKMASIYLA ONU GÖRMÜYORSAN ONU 'İBRET GÖZÜYLE GÖR TÂ KİM İNŞÂRANE GÖZÜN DE AÇILSIN.

722. Bir kuşcağız kurt avlamakla meşgûl idi. Kedi fırsat bulup onu kaptı.
723. Hem yiyen hem yenen idi ama kendi avcılığı esnâsında başka bir avcıdan haberi yoktur.
724. Hırsız her ne kadar kumaş çalmakla meşgûl ama polis adamlarıyla berâber onun ardında idi.
725. Onun 'aklı eşyâ ile ve kapının kilidi ile meşgûldür. Hâlbûki polisten [ve mâlı çalınanın] seher vaktindeki âhından bî-hâber idi.
726. Kendi işiyle o kadar meşgûl kim, kendini araştıranı hâtırlamaz bile.
727. Ot berrâk suyu içer ama onu ta'kip eden hayvân ve mi'desi de onu otlar.
728. İşte o ot da hem yiyici hem yinici oldu. İşte Tanrı'dan başka bütün mevcûdât böyledir.
729. Mâdem ki kendisi (O sizi yediricidir ama kendisi yemez) [1][159] buyuruyor Tanrı. Yinen ve yiyen et ve deri değildir.
730. Yiyen ve yinen hiç pusuda sâkin olan yiyiciden emîn olabilir mi?
731. Yinenin emîn olması mâtemi da'vet eyler. Öyle bir dergâha ilticâ eyle kim, o yemekten münezzehtir.
732. Her hayâlde başka bir hayâli yer. Onun fikri de öbürünün fikrini otlar.
733. Sen bir hayâlden kurtulmaya kadir değilsin, ondan kurtulmak için boyuna uyuyorsun.
734. Fikrin arıdır uyumaklığın da sudur. Sen uyanıp da [başını sudan çıkarınca] yine arılar hücûm ederler [2][160].
735. Hayâller arı gibi uçar gâh bu tarafa çeker gâh öbür tarafa gider.

[159] [1] Kur'ân-ı Kerîm, En'am, 6/14. (De ki: "Gökleri ve yeri yoktan var eden, yediren ama yedirilmeye ihtiyacı olmayan Allah'tan başkasını mı dost edineceğim?") me'alindeki âyet-i kerîmeye işârettir.

[160] [2]Herîfin birine kovandan arı hücûm etmiş. Kendini suya atmış, başını çıkarmasa boğulacak çıkarsa arılar dalayacak. İş bu hikâyeye işârettir.

736. Bu yiyip yiyenlerin en küçüğü şu hayâlâttır, ondan ilerisini artık Cenâb-ı Zü'l-Celâl bilir.

737. Öbür galîzler elinden sen hâydi, (ben saklarım) buyuran Tanrı'ya kaç.

[46ª]

738. Yâhût da eğer sen o saklayıcı cihetine kaçamazsan, o saklayışı bulan zâtlara ilticâ et.

739. Elini pîrden mâ'adâsına eline uzatma çünkü onun elini Tanrı tutmuş ve destgîr olmuştur.

740. Senin 'aklının pîri perde altında fâlan nefsle berâber buluna buluna çocukluğu hûy edinmiştir.

741. 'Akl-ı kâmili başka bir 'akılla yoldâş kıl da 'aklın o kötü hûylarından vazgeçsin.

742. Sen elini onun eline verip bi'at edersen yiyiciler elinden hârice fırlamış olursun.

743. Senin elin o bi'at ricâli elinden olur kim (Tanrı eli onların elinden üstündür) [1][161] buyuruldu.

744. O çok bilici ve derîn görücü ve hükmünden pîr olmuş zâtın eline sen el vermelisin.

745. Ey mürît, işte o zamanî peygamberidir çünkü nur-ı nübüvvet ondan zuhûr eylemektedir.

746. Burada iken ke-enne-hu Hudeybiye [2][162] de hâzır olursun ve ol ashâb bi'atıyla berâbersin.

747. İmdi sen de cennetle müjdelenmiş on arkadaştansın deh-dehî ta'bîr olunan [3][163] altın gibi sâf olursun.

748. Tâ kim o berâberlik tahakkuk eyleye zîrâ insân kendine dost eylediği kimse ile çifttir.

749. Bu 'âlemde o 'âlemde onunla berâberdir. Bu hüsn-i ahlâk sâhibi Hazreti peygamberin kelâmıdır.

750. Buyurdu kim : "İnsân sevdiğiyle berâberdir" [4][164] Kalp matlûbundan ayrılmaz.

751. Her nerede tuzak ve yem varsa orada oturma 'âcîzlere galebe edenleri yine 'âcizlere galebe edenlerden bil.

752. Ey 'âcizler miyânında 'âcizlere galebe eden! Bunu bil kim, ey yiğit! El eden üstündür.

---

[161] [1] Kur'ân-ı Kerîm, Fetih, 48/10. (Allah'ın eli onların elleri üzerindedir) âyet-i kerîmesine işârettir.

[162] [2] Hudeybiye, Mekke yolunda bir mahalledir ki Hazreti peygamber orada ashâbıyla bi'at eyledi, Mekke fethine karâr verildi.

[163] [3] 'Aşere-yi mübeşşere – ta'bîr olunan peygamberin on arkadaşıdır ki onlar cennetle müjdelendi, onlar mutlaka cennete girmişlerdir (deh-dehî) Mevlâna zamanında en sâf ve kıymetdâr altın paranın adıdır.

[164] [4] (İnsân sevdiğiyle berâberdir) hadîs-i şerîfidir.

753. İmdi ‘acabâ sen zebûnlardan mısın? Yoksa zebûnlara galebe eden misin? Dâ’imâ talep husûsunda korkak davran.
754. (Önlerinde, artlarında set) [5][165] âyet-i kerîmesiyle yâd olunanlardan olma. Hasım meydânda iken sen yine o hasmı göremezsin.
755. Avlamak hırsı onu avlanmaktan gâfil bırakmıştır. O kendisi ‘âşık iken ma‘şûkluk çalımı satar.
756. Serçeden aşağı olma, bak kim o önünü ardını ‘ayânen nasıl görür.
757. Dâne yanına gelince önüne, ardına o anda birkaç kere başını yüzüne çevirir.
758. ‘Acabâ önümde, ardıda avcı var mı? Tâ kim onun korkusundan dolayı şu lokmadan el çekeyim der.
759. İmdi fâsık ve fâcirler hikâyesine bak. Daha evvel dostların, komşuların ölümüne bak.
760. Zâhirde vâsıta yokken onlar nasıl helâka eriştiler. Bugün o **[47ª]** her hâlde sende ve senin efrâdında müşâhede olunur [1][166].
761. El görünmediği hâlde gürz onlara nasıl işkence eyledi. İmdi bil kim Tanrı elsiz de intikâm alır.
762. Hak varsa nerededir? Diye soran şimdi işkenceyi görünce(evet işte) diye ikrâr eyledi.
763. (Cânım bu çok uzak şeydir, pek ‘acâyiptir) diyen (aman ne yakınmış) diye yaş döküyordu.
764. Gönül tuzaktan kaçmasını vâcip görüyor ama zâten tuzak senin kanadına yapışmıştır.
765. Ben bu menhûs tuzağı kökünden koparayım, bir maksût uğrunda ağzım zehr kesilmesin.
766. Ben bu cevâbı senin ‘aklına göre söyledim. Anla ve arayıp taramaktan geri durma.
767. Hırs ve hasedden ‘ibâret olan bu ipi kes (boyunlarında bükülmüş ip vardır) [2][167] âyetini hatırla.

HAZRETİ İBRÂHÎM ‘ÂLEYHİSSELÂM’IN KARGAYI ÖLDÜRMESİNİN SEBEBİ BEYÂNINDADIR. O HANGİ SIFATI KOPARMAKTIR O MÜRÎDDE ÖLDÜRÜCÜ KÖTÜ BİR SIFATTIR.

[165] [5] Kur’ân-ı Kerîm, Yâsîn, 36/9. (Onların önlerinden bir set, arkalarından da bir set çektik) âyet-i kerîmesidir.
[166] [1]İnsân türlü hastalıklarla, türlü felâkete uğrayarak ölür işte onlar hep ma‘nevî topuz ve kılıçtır ki dâ’imâ insânları öldürmektedir. O Tanrı elidir ama görünmez.
[167] [2] Kur’ân-ı Kerîm, Leheb, 111/10 (Boynunda da ipten bükülmüş bir halat bulunacak) âyet-i kerîmesidir.

768. Bu sözün sonu ve ondan fârig olmak yoktur. İmdi Ey Halîlullâh! Sen kargayı niye öldürdün?
769. Tanrı emriyledir Fermân-ı İlâhî'nin hikmeti nedir? Bir parça onun esrârından söylemelidir.
770. Kara karganın gak gak demesi ve na'rası dâ'imâ cismin muammer olmasını diler.
771. İblîs gibi, pâk ve tek olan Tanrı'dan kıyâmete kadar bu cismin yaşamasını diledi. (Yâ Rabbî, beni cezâ gününe kadar yaşat) [2][168] dedi.
772. Keşke (tövbeler olsun ya Rabbî) deseydi.
773. Tövbesiz yaşayış cânı yıprandırmaktır, Hak'tan ga'ib olmak [sağ olsa dahî] hâzır ölümdür.
774. Hak'la olmak şartıyla yaşayış da ölüm de, ikisi dahî hoştur. Hak'la berâber olmazsa âb-ı hayât ateştir.
775. Hakk'ın o huzûr-u akdesinde uzun 'ömr dilemek de Tanrı la'netinin te'sîrindendir.
776. Cenâb-ı Hak'tan, kendisinden başkasını istemek artmak zannolunur. Ama nefsü'l emrde eksilmektir.
777. Husûsa ki bîgâneliğe gark olmuş bir 'ömür ola. Aslan huzûrunda tilki meşrepli bir hayâttır.
778. Ke-enne-hu (bana uzun 'ömür ver de daha çok gerileyim, mühletimi artır da daha çok kocalayım) demektir.
779. Tâ kim o la'nete nişângâh ola. La'nete tâlib olan en kötü adamdır.
780. En hoş 'ömür Tanrı kurbiyyetinde, cân beslemektir. Karganın yaşaması mahzâ fışkı deşelemek içindir.
781. Ke-enne-hu (bana uzun 'ömür ver de bu fışkıdan yiyeyim, bana dâ'imâ bunu gıdâ kıl. Çünkü ben çok sütü bozuk mahlûkum) demektir.
782. Eğer o kokmuş ağızlı, gübre yemeyeydi (yâ Rabbî, beni bu ma'işetten kurtar) derdi.

[48ª]

MÜNÂCÂT

783. Ey toprağı altına tebdîl eden Tanrı! Ey başka bir toprağı da Âdem ata yapan Allâh!
784. Senin işin mâhiyyetleri değiştirmek ve mazhar ihsân eylemektir. Benimki de unutkanlık, yanılmak ve hatâdır.

[168] [2] Kur'ân-ı Kerîm, A'râf, 7/14. (İblîs, "Bana insanların yeniden diriltilecekleri güne kadar mühlet ver" dedi) âyet-i kerîmesine işârettir

785. Yanılma ve unutmamı ‘ilme tebdîl eyle. Ben hep sümük gibi ‘ârîyim. Sen beni hilme tebdîl eyle [1][169].

786. Ey tuzlu toprağı ekmek yapan! Ey ölü ekmeğe cân veren Tanrı!

787. Sen şaşkın cânı rehber kılarsın, yolunu şaşırmışı Sen peygamber kılarsın [2][170]

788. Sen yerin parçasını gök yaparsın, yıldızlardan yere ‘ilâve eder artırırsın.

789. Her kim bu cihândan âb-ı hayât hâsıl ederse ona bir başkasından derhâl ölüm gelir.

790. Âfâka nazar eden gönül gözü gördü ki, bunda nice mineler yeşillenmiştir.

791. Eşyânın aslını değiştirmeler, cümleyi ihâta eden iksir, dikişsiz ten hırkasının dikilmesi gibi nice uyuşmalar.

792. Sen bu varlık ‘âlemine geldiğin ve su, toprak, rüzgâr, ateş olduğun esnâda.

793. O hâlinde bâkî kalaydın sana tarik-i İlâhîden bu yükselmeler nasıl erişirdi?

794. Tebdîl kılan Hak. Cânından evvelki varlığın kalmamıştır. Tanrı onun yerine daha iyi bir varlık koymuştur.

795. Buna benzer daha yüzbinlerce varlıklar baştan başlayıp ikinciye olmak üzere devâm etmektedir.

796. Sen aradaki vâsıtaları bırak da bunu sen tebdîl edenden bil. Çünkü vâsıtalardan dolayı asıl onun esâsından uzaklaşırsın.

797. Nerede vâsıta artarsa ayrılık zuhûr eyler vâsıta eksildikçe visâl zevki artar.

798. Sebebi öğrenmek meyli, hayretini eksiltir. Hâlbûki o hayret sana Cenâb-ı Hazret’e yol gösterir.

799. Sen bu bekâları o fânîliklerden buldun, o sûrette fânîlikten niye yüz çeviriyorsun.

800. O fânîliklerden ey değersiz kimse ne ziyân gördün ki bekâya yapıştın kaldın.

801. Mâdemki senin ikincin birincinden daha iyidir imdi fânîliği ara kim tebdîl olanın kanatları vardır.

802. Ey ‘inatçı! Yüz binlerce **[49ª]** haşri tâ varlık ibtidâsından bugüne kadar gördün.

803. Cemâdlıktan haberin olmaksızın nemâya, nemâdan hayât vesâ’ir ibtilâlar cihetine gittin.

804. Tekrâr pek hoş olan ‘akıl ve temyîz cihetlerine, tekrâr bu beş altı [‘adetler-ile sayılan hayât] dışına doğru,

805. Deniz kenârına kadar bu ayak izleri görünür ama deniz içinde ayak izi lâdır.

---

[169] [1]Bu tercümeyi okuyan şaşacak, “burada sümük teşbîhinin ne münâsebeti var başka bir şey bulamadı mı?” der. Hâlbûki metinde sümük ma‘nâsına olan (خلم) ile(حلم) lafızları cinâsından dolayı bu kelimeyi kullanmıştır. Metinde ifâde çok hoş görülür fakat tercümede bu cinâs kalmayınca hoşlukta kalmaz, okuyan hayrette kalır.

[170] [2] Kur’ân-ı Kerîm, Duhâ, 93 /7. (Seni yol bilmez halde bulup yol göstermedi mi?) âyet-i kerîmesine işârettir.

806. Zîrâ insânların karışmalarından dolayı bu karada köyler vardır, vatanlar ve içtimâ‘ yerleri vardır.
807. Yine denizin durgunluğunda menzilleri görülür ama dalgalanınca ne dîvârı kalır ne damı.
808. O yolda ayak izi peydâ olmaz, O menzillerin ne nişânı görünür ne de adı bilinir.
809. [Ana karnında tedricle] nemâ bulmaktan tâ cânlanıncaya kadar iki menzil arasında yüz misli menzil vardır o fenâ ‘âleminde [1][171].
810. Bu vârlıkları gördüğün hâlde bu cismin bâkî olduğuna ne yapıştın kaldın.
811. Ey karga bu cânını fedâ kıl ve şahin ol. Tanrı tebdîli karşısında fedây-ı hayât eyle.
812. Tâzeyi al, eskiyi bırak çünkü her bugünki senen eski senenin üç mislinden fazladır.
813. Eğer ağaç gibi dağıtıcı değilsen eskiyi eski üzere koyup anbar kıl.
814. Ne kadar eski ve kokmuş ve çürümüş nesne varsa hep görmemişlere onları hediye götür.
815. Yeni mahsûller gören zâten senden satın almazlar. Onlar Hak tarafından avlanmışlardır, senin tarafından avlanmazlar.
816. Ey çorak sel suyu! Nerede kör kuşlar kümesi varsa onlar senin etrafına toplanırlar.
817. O çorak sular otları daha beter kör yapar. Çünkü çorak su körlüğü arttırır.
818. Su ve çamur içindeki çorak suyu içtiklerinden dolayı ehl-i dünyânın hep kalpleri kördür.
819. O gizli olan âb-ı hayâta mâlik olmayınca bu ‘âlem hep çorak ver, gözlük al mübâya‘asından ‘ibârettir.
820. Sen bu hâlde bâkî olmak ve anılmak istersin. Sen zencîler gibi kara yüzlülükle memnûnsun.
821. O zenci siyâhlıkla onun için müsterîhtir kim zâten onun doğuşu ve aslı zencîdir.
822. Ama önce güzel ve ay yüzlü olan kimsenin yüzü kararırsa o bunun çâresini arar.
823. Uçan kuş yeryüzünde kalakalacak olsa dâ’imâ gussa ve inleme içinde olur.
824. Ama evlerde yaşayan kuşlar yeryüzünde hoş vakit geçirirler. Dâne devşirir, şen şâtır gezer.
825. O zâten aslında uçucu değildir. Öbürü ise uçucudur, dâ’imâ kanatları açıktır.

[171] [1] Metinde dipnot numarası verildiği hâlde dipnotun açıklaması yer almamaktadır.

[50ª]

EFENDİMİZ BUYURDULAR Kİ: “ ÜÇ NEV‘İ KİMSEYE MERHAMET EDİNİZ. BİR KAVMİN EŞRÂFINDAN İKEN DÜŞKÜN HÂLE GELMİŞTİR, ZENGİN İKEN FAKÎR OLMUŞTUR, BİRİSİ DE O ‘ÂLEMDEDİR Kİ CÂHİLLER ELİNDE OYUNCAK OLMUŞTUR.

826. Hazreti peygamber buyurdu ki kim: “ Zengin iken fakîr düşen kimsenin hayâtına acıyınız.
827. Birde memleket eşrâfından iken hakîr düşene, birde ahmak kavim içinde bulunan güzide ‘âlime acıyınız.”
828. Ey büyükler eğer farazâ dağdan, taştan yaratılmış iseniz bile bu üç zümreye acıyınız.
829. Birisi ‘azîz iken hakîr düşmüştür, birisi de zengin iken parasız, pulsuz kalmıştır.
830. Üçüncüsü de o ‘âlem kim cihânda ahmaklar arasında yaşamaya mübtelâ olmuştur.
831. Çünkim ‘azîz iken hakîr düşmek kan vücûddan bir ‘uzvun kesilmesi gibidir.
832. Vücûddan kesilen ‘uzuv ölür. Yeni kesilen kımıldar ama uzun sürmez.
833. Geçen sene (elest câmını) nûş eden bu sene zahmet ve baş ağrısı âfetine uğrar. [Yine o neş’eyi arar].
834. Köpek gibi yeri samanlık olanda hîç sultânlık hırsı bulunur mu?
835. Günâh işleyen kimse tevbe etmeye kalkışır yolunu şaşıran kimse âh u enîn eyler.

ÂHÛNUN EŞEK ÂHÛRINDA MAHBÛS OLMASI GÂH ÇEKİŞMEKLE MASHARAYA ALMAKLA O EŞEKLERİN ONA TA‘N EYLEMESİ. ÂHÛNUN KENDİ GIDÂSI OLMAYAN KURU SAMAN YEMEĞE MECBÛR OLMASI KISSADIR VE BU EHL-İ DÜNYÂ VE ASHÂBI-I ŞEHVET ARASINDA TANRI’NIN HÂS KULU VASFIDIR. KİM İSLÂM GARÎB OLARAK BAŞLADI GARÎB OLARAK DA ‘AVDET EDECEKTİR. GARÎBLERE NE MUTLU.

836. Bir avcı bir âhû avladı. O merhametsiz kimse onu âhûra tıktı.
837. Öküzlerle, eşeklerle dolu âhûra o kimse zâlimâne âhûyu haps etti.
838. Âhû vahşetinden dolayı her tarafa firâr eyliyordu. Avcı geceleyin o eşeklerin önüne saman döküyordu.
839. Her öküz ve eşek açlıktan ve iştihâdan dolayı samanı şekerden daha hoş yiyorlardı.

840. Âhû gâh bir taraftan gâh öbür tarafa kaçıyor, gâh tozla dumanla sûrâtını buluyordu.
841. Her kimi kendi zıddıyla bırakırlarsa o ‘ukûbet **[51ª]** bir nev‘i ölüm ‘add eylemişlerdir.
842. Hazraeti Süleymân hüthüte demiş ki huzûrumdan ayrıldığına muğber, bir ‘özür söylemezsen öldürürüm yâhût bir işkence yaparım.
843. Öyle bir işkence kim sayıya, tahmîne sığmaz.
844. Ey güvenç olan zât ‘acabâ o ne biçim ‘azâp olsa gerek.
845. Ey âdemoğlu! Sen bu beden içinde ‘azâptasın. Rûhun kuşu başka bir cins ile bağlıdır.
846. Rûh şâhîndir, tabî‘at hisleri de kargalardır. Şâhîn, kargaların, baykuşların nice dâğlarını yemiştir.
847. O rûh inleye inleye onların arasında ke-enne-hu Sebzvârlılar içinde Ebûbekr gibi bigâne kalmıştır.

SULTÂN CELÂLEDDÎN MUHAMMED HÂREZMŞÂH RAHİM-ALLÂH HİKÂYESİDİR KİM AHÂLİSİ BÜTÜN RÂFIZÎ OLAN SEBZVÂR ŞEHRİNİ HARAB İLE İSTÎLÂ ETMİŞTİ. HALK AMÂN İSTEDİLER DEDİ KİM “AMÂN VERİRİM AMA BU MEMLEKETTEN BANA (EBÛBEKR) ADLI BİR HEDİYE GETİRİNİZ.”

848. Alp Ûlûğ Sultân Muhammed Hârezmşâh müstahkim kılmasıyla meşhûr, sebzvâr da muhârebe eylemişti.
849. Pâdişâhın ‘askerleri onlara cihânı dar eylediler ve ‘asker düşmânın katline koyuldu.
850. Halk pâdişâh huzûrunda secde edip (el-amân, kulağı küpeli köleniziz bize cânımızı bağışla) dediler.
851. Her hangi harâç tahsîsâtı isterseniz her mevsimde o bizden daha fazlasıyla gelir.
852. Ey yârdımcı isteyen! Cânımız da senindir, e olur birâz zamân o da bizde emânet kalsın.
853. Dedi kim : “Siz huzûruma Ebûbekr adlı bir kimse getirmezseniz benden cânınızı kurtaramazsınız.
854. Şehrinizden Ebûbekr adlı birisini ey korkak millet, bana hediye getirmezseniz,
855. Ey aşağılık millet, ben sizi [ot gibi] biçerim ne harâç isterim ne mârtâvâl dinlerim”.
856. (Sen bu memlekette Ebûbekr arama) diye çuvallarla altın yoluna döktüler.

857. Sebzvâr'da Ebûbekr, yâhût ırmak içinde kuru kesek ne gezer? , dediler.
858. Pâdişâh altınlardan baş çevirip; "ey puta tapanlar! Siz bana armağan olarak Ebûbekr getirmedikçe hiç fâyda yok.
859. Ben çocuk değilim kim altın gümüş vermekle hayrân kalıvereyim".
860. Ey zebûn! Secde edip imâna gelmedikçe eğer mescidi karış karış ölçsen yine fâyda yoktur.
861. Bu virân şehirde **[52ª]** Ebûbekr var mı diye sağa sola adamlar saldırdılar.
862. Üç gün üç gece koştuktan sonra za'îf bir Ebûbekr buldular.
863. Yolcu idi hastalanıp orada kaldı. Hastalık hasebiyle yüreği kanını yüzüne döküyordu.[1][172]
864. O harâb bir yerde uyuyordu onu görünce (Hâydi koş) dediler.
865. "Hâydi kalk, sultân seni istiyor. Senin sâyende memleketimiz ölümden kurtulacak" dediler.
866. Ebûbekr dedi kim ayağa ve yürümeğe mâlik olaydım kendim yoluma maksûduma doğru giderdim.
867. Bu düşmân diyârında kalır mıydım? Dostalarımın diyârına doğru giderdim.
868. Cenâze taşıyan salı getirdiler, Ebûbekr'i omuzlarına aldılar.
869. Ebûbekr'den bir nişâne görsün diye hamâllar onu Hârezmşâh huzûruna çekerek götürdüler.
870. Bu dünyâ Sebzvâr şehridir ve merdân-ı İlâhî orada ehemmiyetsiz ve hakîrdir.
871. Hârezmşâh da Tanrı misâlidir. Bu rezîl kavimden gönül ister.
872. Buyurdu kim: " Tanrı sizin sûretinize bakmaz tedbîr alıp ashâb-ı kulûbu arayınız.
873. Ben size de erbâb-ı kulûb cihetinden nazar ederim yoksa 'ibâdetinizin şekline ve altın saçmanıza değildir.
874. Sen kendi gönlünü gönül sandın da ehl-i dil aramasını bıraktın.
875. Gönül odur kim eğer bu yerlerin göklerin yüz misli ona girse derhâl kaybolur.
876. Sen böyle gönül kırıntılarına gönül deme Sebzvâr şehrinde Ebûbekr arama.
877. Erbâb-ı kulûb altı cihetli aynadır, Cenâb-ı Hak ondan şeş cihetine [2][173] nazar eyler.
878. Her kimin kim mekânı şeş cihet olursa onu vasıta kılmaksızın Tanrı kâ'inâta nazar eylemez,
879. Reddederse onun için eder yine kabûl ederse de sebep odur.

[172] [1] İkinci mısra' kadîm nüshada(در یکی کوشهٔ خرابهٔ پرحرض:çürük, harâb bir köşede kalmıştı) demektir.
[173] [2] Şeş ciheti-yukarı, aşağı, sağ, sol, ön, ard.

880. Onun vasıtalığı olmaksızın Tanrı kimseye rızk vermez. İşte ashâb-ı visâlden bir şemme söyledim.
881. İhsânını önce onun avucuna koyar onun avucundan da merhamete lâyık olanlara verir.
882. Onun elinin mahiyyeti ma‘lûm olmayarak mükemmel sûrette deryâ-yı külle ittisâli vardır [3][174].

[53ª]

883. Öyle bir ittisâl kim söze sığmaz onun îzâhı lüzûmsuz teklif olur vesselâm.
884. Cenâb-ı Hak buyurur kim “ey zengin! Ey iki büklüm tevâzu‘ gösteren! Yüz çuval altın yerine gönül getir.
885. Eğer gönül senden râzıyım, o baş çevirirse ben de çeviririm.
886. Ey cânını kapıma takdîm eden! Ben sana bakmam o gönüle bakarım. Sen bana onu hediye eyle.
887. O seninle nasılsa ben de öyleyim cennetler anaların ayağı altındadır [1][175].
888. Ana, baba ve asıl yaratılış ondan ‘ibârettir. Gönülle cismi birbirinden fark eden ne mübârektir.
889. Sen ona (işte sana gönül getirdim) dersin o da sana der ki : “ Bu gönül iki para etmez.
890. Kutb-ı ‘âlim olan gönlü bana getir kim o insânların cânının cânının cânının cânıdır”.
891. O mübârek ve nûrânî gönüle, o gönüller sultânı mütenazırdır.
892. Sen günlerce Sebzvâr’ı gezersin, dikkatle aradığın hâlde öyle bir gönül bulamazsın.
893. O sûrette pejmürde porsuk bir gönülü teneşîr tahtası üstüne koyup oraya çekersin.
894. “Pâdişâhım işte sana gönül getirdim, Sebzvâr’da bundan daha iyi gönül bulunmaz” dersin.
895. Pâdişâh sana der ki: “Ey cür’etkâr! Senin buraya getirdiğin ölü gönüldür, burası mezarlık mı?
896. Hâydi, sen pâdişâh-meşrep gönül getir kim ka’inâtın Sebzvâr’ına imân ondan hâsıldır.”
897. Öyle gönül bu ‘âlemde gizlidir çünkü karanlıkla aydınlık iki zıddırlar.
898. O gönlün tabî‘at Sebzvâr’ına düşmânlığı tâ (Elest) Bezmi’nden beri mîrâs kalmıştır.

[174] [3] Deryâ-yı kül – bütün mevcûdâtın menba’ı, yaratıldığı mahal ve ka’inâta her şey’in dağıtıldığı mekândır.
[175] [1] (Cennet anaların ayakları altındadır) hadîs-i şerîfidir.

899. Çünkü o gönül şâhîndir, dünyâ kargalık diyârıdır bir cinsten olmayanı yabancı cinsin görmesi dâğ-ı derûn olur.
900. Eğer melâmet ile hareket ederse münâfıklık olur, o kâmîl göstermek sûretiyle hareket edilmiş olur.
901. Nasîhatçi nasîhatı kısa kessin diye zorâkî evet der, ‘aşk ve şevk ile değil.
902. Çünkü bu berbâd, murdâr arayıcı karganın kat kat yüzbinlerce hîlesi vardır.
903. Eğer onun nifâkını kabûl ederse kurtulmuş olur. O nifâkı istifâde edici için, mahz sadâkat olur.
904. Çünkü o sâhip-dil iyilikten hasenâttan bizim pâzârımızda ne alırsa kusûrlu şey almış olur.
905. Cânsız değilsen yine sâhip-dili ara. Eğer sultânın ‘aksi değilsen gönül cinsinden ol.
906. Onun riyâsı senin hoşuna gider. Çünkü o velî-allâh değil senin velîndir.
907. Senin tabî‘atın, senin hûyun üzere yaşayan senin tabî‘atına göre hem velîdir hem nebîdir.

[54ª]

908. Ey kâhyâ! Hâydi, hevâyı bırak kim Tanrı kokusu dâ’imâ burnuna erişe [1][176]
909. He**v**â-yı nefsânîden dolayı dimâğın fâsid olmuştur, dimâğın yanında misk ve ‘anber değersizdir [2][177].
910. Bu sözün sonu yok bizim âhû, âhırda oradan oraya kaçıp duruyor.

ÂHÛ İLE EŞEKLER ÂHIRI KISSASI BAKÎYESİ

911. Günlerce göbeği hoş kokan âhû eşekler âhûrunda işkence çekiyordu.
912. Balığın karada çektiği gibi hâlet-i nez‘den muzdarip idi. Ke-enne-hu misk ile fışkı bir hokkada muazzeb idi.
913. Eşeğin biri diyordu ki: “ Bu vahşi-zâdenin şâhâne tabî‘atı ve pek hoş nâzı var.”
914. Öbürü de alaya alarak: “Bu cezr u med ‘âleminde [3][178] bir inci ele geçirmiştir hîç ucuz verir mi?” diyordu.
915. Öbür eşek de diyordu ki : “ Sen bu nezâketle saltanat tahtına yan gelmelisin.”

---

[176] [1] Ba‘zı nüshalarda bu beyit (مرو هرایکذار نا یویت شود وان مشام خوش عبر خوت شد) tarzındadır ki yine o me’aldedir.

[177] [2] Birde burada (عاشقی تو بر نجاست همچو زاغ بوی مشکت می نکبرد در دماغ)beyiti nüsha olarak görülür ma‘nâsı (karga gibisin necâsete ‘âşıksın misk kokusu senin dimâğına yaraşmaz) diye olur.

[178] [3] Cezr u med- Denizin gâh içeri çekilmesi gâh sâhile uzamasıdır ki o rüzgârdan furtunadan olur. Ke- enne-hu fırtına sâhile bir inci dalga ile atmış bu da bulmuştur.

916. Öbür eşek artık imtilâ derecesinde doyup yemeye mecâli kalmamakla lutfen resmî bir lisânla âhûyu da‘vet ediyordu.
917. Âhû da (ey felân oğlu felân benim iştihâm yok, hastayım) ma‘nâsına olarak başını arkaya sallayordu.
918. Eşek diyordu ki : “(Bilirim nâz ediyorsun yâhût kibârlığıma halel gelir diye ihtirâz eyliyorsun.)”
919. Âhû kendi kendine diyordu ki : “ O senin gıdândır çünkü senin eczâ-yı vücûdun o gıdâlarla hâsıl olmuştur.
920. Ben bahçelerle ülfet etmişim berrâk sular, gülistânlar olan mahalde istirâhat edegelmişim.
921. Kazâra bu ‘azâb benim başıma gelmişse o hûyum, o tertemiz tabî‘atım hîç zâ’il olur mu?
922. Fakîr oldumsa dilenci meşreb olacak değilim â! Elbisem eski ama gönlüm yenidir.
923. Ben sünbülü, lâleyi, reyhânı bile bin türlü nâz ve istiğnâ ile yiyordum,” dedi.
924. Eşek cevâben dedi ki: “Evet sen boyuna lâf et gurbette hezeyândan çok dem vurulur.”
925. Âhû dedi kim: “Göbeğim da‘vâmın şâhididir o öd ve ‘anberi minnet altında bırakırım.
926. Ama bu da‘vayı kim dinler? Burnu koku alanlar dinlerler. Ama fışkıya tapan eşeklere bu koku harâm olmuştur.
927. Eşek yolda giderken öbür eşeğin sidiğini koklar. Ben bu gürûha miski nâsıl ‘arz edeyim.
928. Su’âllere cevâb veren Hazreti Peygamber bunun için (İslâmiyet bu ‘âlemde garîbdir) remzini buyurmuştur.
929. Çünkü Zâtları, **[55ª]** meleklerle hemdem olsalar bile yine akrabası dahi ondan kaçarlar.
930. Halk sûretâ onu kendi cinslerinden ‘addederler ama aradıkları kokuyu onda bulamazlar.
931. Öküz heykelleri arasında hakîki aslan gibidir kim sen onu uzaktan temâşâ eder. Fakat yakından deşelemeye kalkışma.
932. Ama deşeleyecek olursan ten öküzünü kaybetmiş olursun. Çünkü o ten öküzünü aslanca yaralar.
933. Öküzlük tabî‘atı derisini başından soyar. Hayvânlık hûyunu hayvândan giderir.

934. Öküz iken onun huzûrunda, aslan olursun ama eğer sen öküzlükten memnûn isen aslanlık arama!

(BEN BESİLİ YEDİ SIĞIR GÖRÜYORDUM Kİ ONLARI YEDİ ZA‘ÎF SIĞIR YİYORDU) [1][179] ÂYET-İ KERÎMESİNİN TEFSÎRİDİR. HAK TE‘ÂLÂ ZA‘ÎF ÖKÜZLERİ AÇ ASLAN ŞEKLİNDE YARATTI KİM O ŞİŞMÂN SIĞIRLARI İŞTİHÂ İLE YEDİLER. HER NE KADAR UYKU AYÎNESİNDE GÖRÜLEN SIĞIRLAR HAYÂLÂTDAN ‘İBÂRETTİR AMA SEN MA‘NÂSINI ALMAYA BAK.

935. Gayb gözünde kapı açılınca o ‘Azîz-i Mısır rü’yâda gördü.
936. Çok besili yedi sığırı diğer za‘îf yedi sığır yedi.
937. O za‘îf sığırlar derûnlarında aslan idiler yoksa sığırları nâsıl yerlerdi.
938. İmdi iş başında olan sûretâ beşerdir ama onda adam yiyici aslan gizlidir.
939. İnsânları güzelce yer, yalnız bırakır. Eğer onu müte’essir ederse onun tortusu sâf olur.
940. İmdi bir tortu ile bütün dertlerden kurtulur tâ Sühâ Yıldız’ına kadem basar.
941. Lâfâzan karga gibi nice bir beyânâtta bulunacaksın. Ey Halîlullâh horozu niçin kestin.

HAZRETİ İBRÂHÎM’İN HOROZU ÖLDÜRMESİ MÜRÎDİN BÂTININDA MÜHLİK OLAN HANGİ MEZMÛM SIFATIN SÖKÜP KOPARMASINA İŞÂRETTİR. ONUN BEYÂNINDADIR.

942. Horozu öldürmenin hikmeti nedir söyle de ben de ta‘accübler edip cânda sübhânallâh diyeyim.
943. **[56ª]** Horoz şehvet ehlindendir. O da gâyetle şehvet-peresttir. O zehirli hezeyân şarâbından sarhoştur.
944. Ey vasî! Eğer nesil gâyesi olmasaydı Âdem ata o cimâ‘ın utanmasından ötürü kendini hâdım ederdi.
945. Mel‘ûn şeytân Tanrı’ya: (Ben bu avı daha geniş isterim) dedi.
946. Şeytâna altın, gümüş, at sürüsü gösterdi (Sen halkı bununla avlayabilirsin) dedi.

[179] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Yûsuf, 12 /46. Sûre-i Yûsuf’ da (Rüyada görülen yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedisi yeşil, diğer yedisi kuru olan başaklar hakkında bize yorum yap) âyet-i kerîmesine işârettir.

947. Var ol diye tahsîn etmekle berâber yine surâtını astı, turunç gibi sıkılmış ve ekşi surâtlı oldu.
948. O gerilmiş şeytâna en kıymetli ma‘denlerden nice cevâhir pîş-keş çekti.
949. “Ey mel‘ûn! Al başka bir tuzak daha” dedi.
950. (Ey güzel ‘inâyetkâr daha ziyâde ihsân et) dedi.
951. Yağlı, tatlı yemekler ve kıymetdâr şarâblar ve ibrişimden türlü türlü kumaşlar ihsân buyurdu.
952. Şeytân (Yâ Rabbî senden ziyâde, murâd isterim tâ kim insânları bükülmüş kendirlerle bağlayayım) dedi. “Hem de er ve sağlam yürekli olan sarhoş gezen de o bağları merdâne bir sûrette kıralar.
953. Bu tuzak ve bu hevâ-yı nefsânî ipleri hasebiyle senin merdlerin ile diğer nâmerdler seçilsin.
954. Ey ulûhiyet tahtında oturan sultân! Erleri de veren ve şiddetli hîleler ihdâs eyleyen başka tuzak isterim” dedi.
955. Şarâbla çalgıyı da getirip onun önüne koydu. Bir miktar güldü ona bir parça memnûn oldu.
956. Ezelî azdırıcı olan, Tanrı’ya yine dedi kim: Yâ Rabbî! Fitne denizi dibinden toz kopar.
957. Kullarından biri Hazreti Mûsâ değil mi? O denizde tozdan perdeler vücûda getirdi [1][180].
958. Su her cihetten yularını çekti deniz dibinden toz tabakası yükseldi.
959. Tanrı erkeklerin ‘aklını sabrını yağma eyleyen kadınların güzelliğini ona gösterince,
960. İmdi şeytân parmak şıkırdatıp oynamaya başladı (Hâydî çabuk ver muradıma ereyim) dedi.
961. O sarhoş bakışlı, ‘aklın fikrin karârını elinden alan gözleri gördü.
962. ‘Âşıkların gönlü atın üzerinde yanıp kavrulan dilberlerin âteşîn sâf yanağını gördü.
963. Yüz, ben, kaş ve akîk gibi dudaklar, bir hâldeki Hak ince bir perdeden tecelli eylemiştir.

[180] [1] Şerh-i Mesnevî (Bahru’l ‘Ulûm) Hindî Hazretleri buyurur ki: Mûsâ ‘Aleyhisselâm nâsıl ki (Hâdî) ism-i şerîfine mazhar idi. Nil’de mü’mînler için tozlu topraklı yol vücûda getirdi. Onlar selâmete geçtiler, Fir‘avun ise şeytân gibi (Mudill) ismine mazhar olduğu için o da Tarik-i Hak’tan (Mudill) ismiyle azdırıldı. Pervâsızca o da ‘askeriyle Nil’e daldı. Nil’in ortasında suya gark oldu. İşte bunun gibi Şeytân (Yâ Rabbî bana Mudill ism-i şerîfinle tecelli et de ben de insânları dalâlet denizine gark edeyim dedi.

964. Şeytân o cilveyi, o hafif bir tarzda sıçrayışları gördü ke-enne-hu Tanrı'nın hafif bir perdeden tecelli eylemesi gibi idi.

2.3.2. Beşinci Cilt, İkinci Defter

BEŞİNCİ CİLD İKİNCİ DEFTER

[1ª]

(BİZ İNSÂNI EN GÜZEL ŞEKİL VE HEY'ÂTDA YARATTIK, SONRA DA AŞAĞILARIN AŞAĞINA GERİ ÇEVİRDİK) VE (ÇOK YAŞATTIĞIMIZ KİMSENİN ŞEKLİNİ TERS ÇEVİRİRİZ- YANİ İHTİYÂRLATINCA GENÇLİĞİNİN GÜZELLİĞİNİN 'AKSİ BİR SİMÂ ALIR) ÂYET-İ KERÎMELERİNİN TEFSÎRİDİR [1][181].

965. Nice Âdem gibi kimselere melek secde kıldı o da Âdem gibi yine makâmından 'azlolundu[2][182].
966. (Eyvâh bu nice varlıktan sonra yokluk nedir?) dedi. (Çok yaşadığın günâhın odur) denildi [3] [183].
967. Önünde Cebrâ'îl, saçından tutarak (Hâydi bu ebedilik diyârından, bu hoş mahlûklar gürûhundan) diye sürükledi, çıkardı.
968. Âdem (O 'azîzlikten sonra bu zelîllik nedir?) dedi. O da (birisi ihsândır öbürü de 'adâlet hükmüdür) dedi.
969. "Ey Cebrâ'îl! Sen bana cândan secde ediyordun, bugün beni cennetten niye kovuyorsun?"
970. Hazân vaktinde yapraklar dökülmesi gibi imtihân esnâsında üzerimden hulle uçuyor [4][184].
971. O ay gibi parlayan çehre ihtiyârlıkta keler sırtı gibi oldu.
972. Güzel ve parlak olan baş ve yüz ihtiyârlıkta sevimsiz ve dazlak oldu.
973. Kargı gibi saflar yaran ve koşan boy, ihtiyârlıkta kemân gibi iki kat oldu.
974. Lale rengi, zağferân rengi oldu ondaki aslanlık kuvveti, kadınlar yüreği gibi oldu.
975. Yiğitlik fenni ile bir adamı şöyle koltuklayıveren kimse şimdi giderken onun koltuğuna giriyorlar.

---

[181] [1] Kur'ân-ı Kerîm, Tîn, 95/4-5 ve Kur'ân-ı Kerîm, Yâsîn, 36/68. (Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.) ve (Kime uzun ömür verirsek onu yaratılış çizgisinde tersine çevirириz. Hiç düşünmezler mi!) âyet-i kerîmeleridir.

[182] [2] Cenâb-ı pîr efendimiz bu bâbda (Âdem)'in yaratılışı ve cennetin mâhiyeti ve Cebrâ'îl'in hakîkatî ve ebediyyet cennetinden fânîlik diyârına çıkarılması nüktesi hakkında hîç bir kitapta görülmeyen nâdir hakâyıkı irâd buyuruyorlar.

[183] [3] Bütün eşyâ ve zerrât-ı kâ'inât hep tahavvül terk-i teâlâya koşmakta derler binâen aleyh bu hakîkatten gâfil olup da bu cihânda kakılıp kalmak istenildi. Allâh, peygamber ve evliyâullâh mu'âheze ederler.

[184] [4] Cennette Âdem'e giydirilen hulle burada îzâh buyuruluyor.

976. Bunlar tabî'î kederlerin, perişânlıkların eserlerindendir ve bunların hepsi de ölümün elçisidir.

(SONRA ONU AŞAĞILIKLARIN AŞAĞISINA GERİ ÇEVİRDİK MEĞERKİ İNANIP DEĞERLİ İŞLER YAPANLAR [BÖYLE DEĞİLDİR] ONLARA DA MİNNET EDİLMEYEREK ECİR VE MÜKÂFÂT VERİLECEKTİR) ME'ALİNDEKİ ÂYET-İ KERÎME TEFSÎRİDİR [5][185].

[2ª]

977. Ama nûr-ı İlâhî bir kimseye yâr olursa ona ihtiyârlıktan za'if ve noksân gelmez.
978. Onun gevşekliği sarhoşun gevşekliği gibi [neş'eden] der. O gevşekliğe nice Rüstemler gıpta eyler.
979. Ölse bile kemikleri zevke müstağrıktı, zerre zerre her ışıltılarında şevk nûru tecelli eder.
980. Ama onda nûr-ı İlâhî yoksa yemişsiz bağdır. Hazân onu alt üst eylemiştir.
981. Gül kalmaz [Güzelliği devâm etmez], simsiyâh dikenler ot yığını gibi sapsarı değersiz bir hâlde kalır.
982. Yâ Rabbî o bağ ne günâh işledi kim, onun sırtından bu hulleler soyuldu.
983. Çünkü o kendini gördü, beğendi. Ey imtihân gören kimse! Kendini görmek öldürücü zehirdir.
984. Aşkıyla dünyâyı ağlatan güzeli bugün 'âlem yanından kovuyor. Onun günâhı nedir?
985. Günâhı odur ki eğreti süsle süslenip, bu süsler benimdir diye iddi'â eylemiştir.
986. Harman bizimdir, onlar döküntü dâneleri toplayıcılardır, bunu bilsinler diye o süsleri geri alıyoruz.
987. Bilsin ki o süsler 'ârîyet idi. O vârlık 'âlemi güneşinin ışığı idi.
988. O güzellik, o kûdret, o fazîlet, o hüner cümlesi bu fânî 'âleme güzellik güneşinden geldi.
989. Kıvılcımlar gibi yine o güneşin nûru bu bu dîvârlardan geri gidecektir.
990. Güneşin nûrı kendi yerine gitti, her dîvâr kapkaranlık ve siyâh bir şekilde kaldı.
991. O güzellik yüzünde seni hayrân eden nesne üç renkli şîşeden 'akseden güneş nûrudur.
992. Renk renk şîşeler o nûru işte böyle renkli bir şekilde gösterir.
993. Renk renk şîşeler kaldırılıverince renksiz bir renk sana hayretle görünür.

[185] [5] Kur'ân-ı Kerîm, Tîn, 95/6. (Ancak iman edip iyi dünya ve âhiret için yararı işler yapanlar başka; onlar için kesintisiz bir ödül vardır.)ancak bildiğimiz 'İbâdetler olmayıp belki hayâtta hep değerli işlere şâmildir.

994. Sen nûru şîşe olmayarak görme seni ‘âdet eden de şîşe kırılıverince a‘mâ gibi kalmayasın.

995. Sen öğrenilmiş ‘ilme kanâ‘at etmişsin. Başkasının çerâğıyla gözünü parlatıyorsun.

996. O senden çerâğını onun için kapıp götürüyor ki sen bunu ‘ârîyet aldığını, yoksa onun sahibi bir yiğit olmadığını bilesin.

997. Sen şükür edip çalışarak da sa‘i edersen esef etme onun yüz mislini verir.

998. Ama şükrünü edâ etmezsen öyle ise kan ağla kim küfrânı-ı ni‘metten dolayı senden o güzellik gitmiştir.

999. Küfrân-ı ni‘met edenlerin **[3ª]** ‘amelleri hebâ olmuştur îmân-ı kâmil sâhipleri ise salih hâle mâlik olmuşlardır [1][186].

1000. Şükrân ni‘meti olmayanlardan bütün güzellikler ve hünerler gâ’ib olmuştur bir hâlde kim artık o hünerden hîç eser göremez.

1001. Hısımlık veyâ kimsesizlik ve şükrân ve sevişme gibi şeyler ondan o derece zâ’il olur kim onu hâtıra bile getirmez.

1002. Ey kâfirler! (Tanrı onların ‘amellerini bâtıl kıldı) kavli şerîfinin ma‘nâsını erbâb-ı ni‘met elinden ni‘metin zevâlîdir.

1003. Ama ehl-i şükür ve ashâbı-ı vefâ böyle değildir, devlet ve sa‘âdet onların ardıncadır [Onları ta‘kip eder].

1004. Giden devlet ne kuvvet verir gelen [ta‘kip eden] devlettir ki dâ’imâ çeşme gibi akar.

1005. (Karz veriniz) fermân-ı İlâhîne uyarak bu devletinizden karz veriniz kim kat kat daha iki yüz devlet göresiniz [2][187].

1006. Kendi menfa‘atin için bugünkü içmeni biraz eksilt kim yarın huzûruna havz-ı kevser gelsin [3][188].

1007. Vefâkârlık toprağına cür‘a dökenden hîç devlet avı kaçabilir mi? [4][189]

---

[186] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Muhammed, 47/4-5. Kâfirlerle savaşa girdiğinizde hemen öldürücü darbeyi vurun, nihayet onları çökertince esirleri sağlam bağlayın (kaçmamaları için tedbir alın). Sonra ya karşılıksız bırakırsınız yahut bedel alarak; ta ki savaş ağır yüklerini indirsin (sona ersin). İşte böyle; Allah dileseydi onları bizzat cezalandırırdı, fakat sizleri birbirinizle denemek istiyor. Allah, yolunda öldürülenlerin amellerini asla boşa çıkarmayacaktır. (Dünyada) onlara doğru yolu gösterecek, durumlarını düzeltecektir = Kâfir olup da hak yolundan sapanların Tanrı ‘amellerini de azdırdı bâtıl kıldı. İnanıp da değerli işler yapanlar ve Hazreti Muhammed’e inenlere inanlar ki o inenler Tanrı cânından gelen Hak şeylerdir. Tanrı o inânanların günâhlarını örttü ve hâllerini de ıslah eyledi.

[187] [2] Kur’ân-ı Kerîm, Hadîd, 57/18. Allah’a (O’nun muhtaç kullarına) güzel bir ödünç verenlere bu fazlasıyla ödenecektir.=Tanrı’ya güzel borç cihetinden, borç veriniz)Âyet-i kerîmesine işârettir, kullara verilen (karz-ı hasen) fâ’iz almamak şartıyla verilen borçtur. Tanrı uğruna verilen karz buna kıyâs olununca bu dîn- i ‘âlînin her türlü te‘âlisine edilen hidmetten ‘ibâret olur.

[188] [3] İçmek ve yâhût yemek – bir misâldir. Maksat bu ‘âlemde elde ettiğin şeyleri hemân kendi hevây-ı nefsânînin uğruna sarf etmeyip biraz da Hak yoluna sarf eyle de Tanrı yarın sana na‘im cennet ten, kevser ırmağı suyundan bol bol hisse ayırsın.

1008. (Hâllerini ıslah eyledi) [5][190] kavli şerîfince onların gönüllerini hoş eder.
1009. Mahv olan zahirelerini de geri verir. Ey ecel, ey köyün yağmacı Türk'ü! [6][191] Bu zarîf kimselerden ne aldınsa geri ver.
1010. O verir ama onlar artık o eşyâyı kabûl etmezler çünkü onlar cân 'âlemi eşyâsından servet ve saman sâhibi olmuşlardır.
1011. Biz sûfîleriz hırkaları atmışız, Hak uğrunda fedâ eylediklerimizi geri almayız [7][192]. **[4ª]**
1012. Zâten biz karşılığını gördük hem de ne karşılık bizde hep ihtiyâç, hırs vesâire garâz kalmamıştır.
1013. Tuzlu, bulanık sudan çıktık, sâf şarâba ve kevser çeşmesine yüklendik.
1014. Ey cihân, vefâsızlık, kurnazlık ile nâz ve şîve kabilinden, bu 'âlemde halka her ne yaptınsa,
1015. Bizde cezâ olarak onları hep başından aşağı devirelim. Çünkü biz gazâdan 'avdet eden şehîdleriz.
1016. Bilmelisin kim pak olan Tanrı'nın hasma saldıran kulları vardır.
1017. Dünyâ tezvîrâtçılarının sakalını yolar gâlibiyet kal'esi üzerine çadırlarını kurarlar.
1018. Bu şehîdler tekrâr gâzî oldular bu esîrler bekleyen hasımlarına galebe çaldılar.
1019. Yokluk 'âleminden yeniden başkaldırıp (eğer talîb-i İlâhî isen gel, gör) diyorlar.
1020. Bilesin ki yokluk 'âleminde güneşler vardır. Burada güneş olanlar orada Sühâ yıldızıdır.[8][193]
1021. Ey yârân! 'Adem 'âleminde varlık nasıl olur? Zıd zıd içine nasıl gizlenir?
1022. (Ölüden diri çıkarır) [9][194] âyet-i kerîmesinden istidlâl eyle kim 'âbidlerin ümîdi 'adem 'âlemindedir.

---

[189] [4] Eski 'ayin ve nûş erbâbı kadehten şarâbı nûş ettiklerinde kadeh dibinde kalan cür'ayı yere dökerlermiş; şâ'irin(شربنا وا هرقنا على الارض جرعا وللا رض من كاسى الكرام نصيب) içtik cür'ayı da yere döktük kerîm ve sehî olan erlerin gıdâsından yerin de nasîbi vardır demektir. Eskiden beri 'Arab ve 'Acem şi'irlerinde bu 'âdete istisâl edildiği görülür. Mesnevi-yi Şerîf'ten anlaşılan yere cür'a dökülünce ava veyâ eğlenceye çıkmış olanların âmâli her ne ise hâsıl olurmuş. Bu muhabbet tahkîk ister.

[190] [5]] Kur'ân-ı Kerîm, Muhammed, 47/2. (İman edip din ve dünyaya yararlı işler yapanların, rablerinden gelmiş bir gerçek olarak Muhammed'e indirilene inananların ise günahlarını affetmiş ve durumlarını düzeltmiştir) âyet-i kerîmesi yukarıda geçti.

[191] [6]Türklerin dağa çıkmış hâydûtları önce meşrû' bir sebepten dolayı 'isyân bayrağını açtığı gibi, dağda bile halka iyilik eder. Köroğlu babasına edilen zulümden dolayı dağa çıktı, bizim zamanımızda Çakırcalı (Çakıcı da derlerdi) yine böyle dağa kalkmış. O da kızlara, delikanlılara evlenme parası verirdi. Köyünün câmi'ine, çeşmesine yardım ederdi.

[192] [7] Sûfîler semâ' esnasında vecde gelerek hırkalarını mutrîblere atarlarmış. Hazreti Pîr'in menâkıbında bu kabîl 'atiyyeler görülür.

[193] [8] (Sühâ) en uzakta en ufak yıldızdır.

[194] [9] Kur'ân-ı Kerîm, En'âm, 6/95. (O, ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarmaktadır) âyet-i kerîmesidir.

1023. Anbarı yok olan rençber, yok olan şeye ümîdvâr olması hasebiyle pür neş'e ve hoş hâl değil midir?
1024. (Benim zahirem yokluk cihetinden husûle gelecektir) diyor. Eğer ma'nâya vâkıf isen bunu anla.
1025. Her anda yokluk 'âleminde intizârdasın (anlayış, zevk, istirâhat-i kalb, füyûzât bulurum) dersin.
1026. Bu esrârın keşfine destûr yoktur. Yoksa Ebhâz'ı Bağdâd hâline koyarım [10][195] .
1027. İmdi Tanrı işlerinin hazînesi yokluktur. Her anda Tanrı 'atiyeleri hep dâ'îmâ o yokluk 'âleminden gelir.
1028. Esmâ-yı İlâhtan biri de (Mübdi') dir (Mübdi') bir aslı, istinâdgâhı olmayan hiçlik 'âleminden eşyâyı vücûda getirir, demektir.

[5ª]

YOK GÖRÜNEN VARLIK 'ÂLEMİ VE VAR GÖRÜLEN YOKLUK 'ÂLEMİ HAKKINDADIR.

1029. Yoku neş'eli ve muhteşem gösterdi varı da yok şeklinde gösterdi.
1030. Denizi örtüp üstündeki köpüğü âşikâr eyledi. Rüzgârı örtüp tozu sana gösterdi.
1031. Havadaki şeytân minaresi gibidir. Hâlbûki toz kendi kendine yüksekliğe çıkar mı?
1032. Ey 'alîl, tozu havada görürsün ama rüzgârı ancak bir rakım tariflerle ve delîl irâdıyla anlayabilirsin!
1033. [Deniz üstünde] köpüğün her tarafa aktığını görürsün, köpük ise deniz olmadıkça bir tarafa gidemez.
1034. Köpüğü his ile göz ile görürsün. Altındaki denizi ise delîl ve îzâh ile anlarsın. [yine böyle insânda] fikir gizlidir ama dedikodu âşikârdır.
1035. 'Ayıplı bir göze mâlik olduğumuzdan dolayı hep menfîleri [yokları] müspet [var] sandık.
1036. Bir gözde uyuklama başlayınca, hayâlden ve yoktan başka bir şeyi görebilir mi?
1037. Bittabî' azgınlıktan başımız döndü. Hakîkat gizlenince hayâl meydâna çıkar.
1038. Bu yokluğu göze oturunca o hakîkati gözden nasıl gizledi.
1039. Âferîn ey sihir dokuyan üstât, sen muhâliflere tortuyu sâf gösterdin!
1040. Sihirbâzlar bezirgânın önünde mehtâbı [bez gibi] devirir bükerler, onlardan altın alıp istifâde ederler.

[195] [10] (Ebhâz) İran'ın hücrî mahalinde ufak bir kasabadır. Bağdad ise o zamanda İstanbul gibi mu'azzam şehir idi. Yan i en hücrî bir kasabayı gâyet büyük bir diyâr yaparım.

1041. Bu büklüm büklüm nesneye karşı gümüş para alırlar. Tüccârın parası elinden gider hâlbûki aldığı bez hiçten ‘ibârettir.
1042. Bu ‘âlem bir câdıdır biz de ondan sarmalanmış mehtâp satın alan tüccârlarız.
1043. O câdı sahirâne bir sûrette mehtâbın nûrunu beş yüz arşın kadar ‘alel‘acele ölçer.
1044. Ey yolcu vaktâ ki senin ‘ömrün nakdini alınca nakit gider, bez yok kesen de bomboştur.
1045. Sen o vakit (kul e‘ûzü) okumalısın yani ya Rabbî düğüm düğümleyip ona üfleyenler elinden sana sığınırım demelisin!
1046. O sâhirler düğümlere üflerler. Ey sığınacağımız Tanrı, bu kazanıp kaybetme oyunundan sana sığındık!
1047. Fakat bu istimdâdı fi‘liyât dilinden de yapmalısın çünkü böyle ağızdan istimdâd çok gevşektir.
1048. Bu ‘âlemde senin üç yoldâşın var. Biri vefâkâr öbür ikisi gaddârdırlar.
1049. O birinci dostlardır, diğer ikinci mâl ve mülktür. Vefâkâr olan üçüncü ise senin yaptığın iyiliklerdir.
1050. Malın seninle **[6ª]** evden dışarı bile çıkamaz. Dostların da anacak kabrinin başına kadar gelir.
1051. Ecel günü gözünün önüne gelince hâl dili ile dostların şöyle söylerler:
1052. “İşte buraya kadar bundan ilerisine yoldâş değilim, kabrin üzerinde de biraz otururum.
1053. Ama iyiliklerin sana vefâkârdır. Sen ona sarıl o seninle kabrin içine gider.”

HAZRETİ PEYGAMBER EFENDİMİZ’İN ŞU KELÂM–I ‘ALÎLERİ TEFSÎRİDİR Kİ BUYURURLAR: “ MUTLAKÂ DİRİ OLDUĞU HÂLDE SENİNLE BERABER DEFNOLUNAN BİR ARKADAŞIN VAR. EĞER KEREMKÂR İSE SANA DA İKRÂM EDER. EĞER FENÂ İSE SENİ ÖYLECE BIRAKIVERİR. O ARKADAŞ SENİN HAYÂTTA YAPTIĞIN İŞLERDİR. ELİNDEN GELDİĞİ KADAR BUNU ‘ÂLEMDE ISLÂHA ÇALIŞ [1][196].

1054. Onun için Hazreti Peygamber Efendimiz bu yolda buyurdular ki : “ Sana ‘amellerin kadar vefâkâr nesne yoktur.”
1055. ‘Amelin iyi ise sana ebedî arkadaş olur. Kötü olursa mezârda sana bir yılan olur.
1056. Bu ‘ameli ve doğru yolda bu kazancı â babam bir ustâ olmadıkça nasıl yapabilirsin?

[196] [1] Hadis-i Şerîf. “Ölen kişiyi üç kişi mezarına götürür; ikisi döner, biri onunla kalır. Bu üç kişi, onun ehlidir, malıdır, amelidir. Ehli ile malı, onu bırakıp döner, ameli onunla kalır.”

1057. Bu ‘âlemde yapılan en ‘âdî kazancı bile bir üstâdın öğretmesi olmadıkça yapılabilir mi?
1058. Önce ‘ilim sonra ‘amel denilmiştir. Bir zaman sonra bu ‘amel tâ ecelin hulûluna kadar fâ’ide verir.
1059. Ey ‘akıllı kimseler! San‘at öğretmekte keremkâr ve işin ehli kimselerden yardım dileyiniz.
1060. Kardeşim, inciyi sadef ortasında ara san‘at ve feni dahi iş erbâbından iste.
1061. [Bir ma‘lûmât husûsunda] size nasihat eden olursa insâfla kabul ediniz, hemen öğrenmeye girişiniz. Geri durmayınız.
1062. Bir (debbâğ) tabak esnâfı çalışırken eski bir elbise giyerse halk arasında onun şerefi eksilmez.
1063. 1059 numaralı beyit ile bu beyit bir arada verilmiştir.
1064. İmdi öğrenmek esnâsında kibir ve ‘azamet elbisesini çıkarıp mütevâzı‘âne iş elbisesi giyin.
1065. ‘İlim öğrenmenin yolu sözden ‘ibârettir. **[7ª]** san‘at kazanmanın yolu da iş yapmaktır.
1066. Ama dervîş olmak istersen o ancak sohbetle olur. Senin elinden, dilinden bir şey gelmez.
1067. Onun tahsîli bir câna diğer bir cân tarafından telkîn ile müyesser olur. Yoksa öyle kitaplar yoluyla takdîr ve beyânla olmaz.
1068. Eğer sâlik kendi kendine (ben bu rumûzu anlıyorum) diye bir varlığa düşerse sâlikte henüz o kâbiliyet olmadığı anlaşılır.
1069. Meğerki nûr-ı İlâhi onun gönlünde inşirâh hâsıl eyleye, Hazreti peygambere bile Cenâb-ı Hak (biz senin sîneni açmadık mı?) buyuruyor [1][197].
1070. Yani [ey sâlik] senin sînen içine şerh ve vüs‘at bahşeyledik. Sînendeki mücmel ve mukmir ma‘ânayı genişlettik.
1071. Sen hâlâ o şerhe hâriçten tâlipsin. Sütün menba‘ı sensin. Hâlbûki sen niçin başkasından süt istersin.
1072. Ucu bucağı bulunmayan süt pınarı sendedir. Sen niye hâlâ süt kabından süt istersin.
1073. Ey su çukuru! Senin bir ucun denize bitişiktir. Artık gölden su istemeye utan.

[197] [1] Yani Hazreti Peygamber kendisi peygamber olduğu hâlde hatta sultanu’l enbiyâ iken yine Tanrı Te‘âla onun sînesini küşâd eylemiştir ve daha nice füyûzât ve imdâd- Rabbânî bahşeylemiştir.(Elem neşrah) sûresi kâmilen bu sır ve süluku beyân eyler.

1074. (Elem neşrah) yani şerhasında hâsıl değil mi? Sen yine niçin inşirâh istersin ve ona tâlipsin.
1075. Sen kendi derûnundaki inşirâh kaydında ol kim (görmüyor musunuz kendi nefsinizde mevcûddur) ihtârına düçâr olmayasınız [2][198].

(TANRI SİZİNLEDİR) ÂYETİ TEFSÎRİDİR.

1076. Tepende ekmek dolu bir sepet, sen kapı kapı dolaşıp bir lokma ekmek dileniyorsun.
1077. Sersemliği bırak da tependeki sepet etrâfını dolan [ondan iste]. Hâydi gönül kapısını çal, her kapıda ne gezersin!
1078. Dizlerine kadar ırmağın suyuna batmışsın sen. Hâlinden haberdâr olmayarak ondan bundan su istersin.
1079. Önünde ve ardındaki sular birbirini tamamlamaktadır. Hâlbûki bunlar ke-enne-hu birbirine sed ve mani'a oluyorlar.

[8ª]

1080. At uyluğunda, binici ise at arar. Bu nedir diyorsun? (at ama hani at?) diyor.
1081. "Cânım şu altında gördüğümüz at değil mi?" diyoruz. "Evet, at ama benim atım nerede?" diyor.
1082. Boynun 'aşkıyla sermest olmuş hâlbûki o karşındadır. Kendi su içinde, aynı akarsudan haberi yok.
1083. İnci denizde (hani deniz) diyor. Sadef gibi hayâlatı ona bir divâr kesiliyor.
1084. [Suyu görmüyor] onun [hani] sözü ona perde oluyor [o şüphe] onun güneşi önüne bulut kesiliyor.
1085. Onun fenâ nazarı yine kendi gözüne perde oluyor. Karşındaki seddi kaldırma fikri, onun için bir sed kesiliyor.
1086. Onun kendi 'aklı kendi kulağına tıkaç oluyor. Ey evhâmın divânesi! Fikrini Tanrı cânına çevir.

[198] [2] Bâlâda tasrîh eyledikleri vechile bu inşirâh-ı sadr mes'elesi (dervîş olabilmek ancak mürşid-i kâmil sohbetiyle müyesserdir) kelâm-ı 'âlîsi ve onun îzâhâtı mütemmimdir. Sâlikin inşirâh-ı sadrı ancak yine kendisinden müyesser olacaktır. Her şey kendinde iken gâfil sâlik hâriçten arıyor. Cenâb-ı Pîr onları irşâd buyuruyorlar. Mürşid-i kâmil de ona bu sırrı ona bildirecek ve onun sadr-ı şerhasını anlatacaktır. Kur'ân-ı Kerîm 'umûma hitâp eylediği cihetle meselâ Hazreti Peygamber Efendimize veya enbiyâ-yı sâlideye hitâben sâdır olan âyât-ı celîle yine bizlere de hitâptır. Bütün ahkâmda insânlar kendi mertebelerine göre muhatâptır ve fermân-ı İlâhîyi icrâya me'mûrdurlar.

KİM Kİ BÜTÜN ENDİŞEYİ BİR ENDİŞE YAPARSA TANRI SÂ'İR ENDİŞESİNİN İCÂBINA BAKAR, KİMİN Kİ ENDİŞELERİ DAĞILIRSA ARTIK ONUN HANGİ VÂDİDE HELÂK OLACAĞINI TANRI VAZÎFE BİLE ETMEZ HADÎSİ TEFSÎRİDİR [1][199].

1087. Sen fikrini her cihete dağıttın hâlbûki senin bu türrehâtın Bir tere yaprağına bile değmez.
1088. Her diken kökü, fikir suyunu her tarafa çeker. Senin fikir suyun yemişler cihetine artık nasıl erişir.
1089. Hâydi o kötü nebâtlara tepesinden vurup kır bu yemiş dallarını da sulayıp tâzele.
1090. Şu anda her ikisi de yeşildir fakat artık bak bir kere bu dikenlik telef oluyor, öbüründen yemiş oluyor.
1091. Bağa akan su bana helâl ona harâmdır. Aradaki farkı artık sen görüver vesselâm.
1092. 'Adâlet yemiş ağacına su vermektir. Zulm dahi dikeni sulamaktır.
1093. 'Adâlet bir ni'meti kendi yerine koymaktır yoksa her su içen kökü sulamak değildir.
1094. Zulüm nedir? Bir şeyi yeri olmayan mahale koymaktır. Çünkü o belâ menba'ından başka bir şey olamaz.
1095. Ni'met-i İlâhîyi cânına 'aklına sarf eyle. Birçok dertli karmakarışık endişeli nefsine verme.
1096. Gam ve endişe muhârebesini cismine **[9ª]** yüklet o mühlik endişeyi gönlüne cânına havâle kılma.
1097. 'İsâ'nın tepesine yük çuvalı konulmuş eşek ise çayırlıkta kıç atıyor.
1098. Kulağa sürme çekmek usûlden değildir. Cisimden gönül vazîfesi aramak muvafık değildir.
1099. Gönül oldunsa haydi nazlan hakâret görme. Eğer cisim isen şeker yeme zehir ye.
1100. Cisme zehir fâydalıdır, şeker iyi gelmez. Cisme kimsesizlik daha uygun düşer.
1101. Cisim cehennem odunu olacaktır onu azalt yeniden sürerse onu sen kökünden sök odun yap.
1102. Yoksa odun hamâlı olursun. İki 'âlemde de Ebû Leheb'in eşi gibi olursun.
1103. Ey yiğit her ne kadar her ikisi de yeşil ağaçtır ama odunla sidre ağacını tefrîk eyle.

[199] [1] Hadis-i Şerîf. "Dertlerini, sıkıntılarını bir dert, bir sıkıntı haline getiren kişinin bütün dünya dertlerini, sıkıntılarını, Tanrı bir tek dert, bir tek sıkıntı hâline getirir. Dertlerini, sıkıntılaarını darmadağan eden kimseyi dünya hangi ovada öldürürse öldürsün, Allah kayırmaz.

1104. Bu ağacın esâsı yedi kat göktedir. Bu ağacın aslı ise ateş ve dumandır.
1105. Hayât önünde sûretâ birbirlerine benzerler ama hayât meşrebinin gözü yanlış görücüdür.
1106. O, gönül gözü önünde görünür. Çalış elinden geldiği kadar gönül cihetine gel.
1107. Ayağın yoksa kendi kendine yuvarlan tâ kim azı çoğu müşâhade eyleyesin.

(YOLA GİDERSEN YOLU ÖNÜNE AÇIVERİRLER, YOK OLURSAN SENİ HAYÂT VE VÜCÛDA MÜTEVECCİH KILARLAR) BEYİTİNİN MA'NÂSIDIR.

1108. Zelîhâ her taraftan kapıları kapadıysa Yûsuf da harekâtıyla çıkacak bir yol buldu.
1109. Yûsuf tevekkül eyleyerek sıçrayınca kapının kilidi söküldü, yol zâhir oldu.
1110. Gerçi herkese yarık görünmez ama Yûsuf misâli şaşkın bir sûrette koşmak gerekir.
1111. Tâ ki kilit söküle kapı peydâ ola sana lâmekân cihetinden bir [çıkmak] yolu zuhûr eyleye.
1112. Ey imtihân gören, sen bu cihâna geldin, geldiğin yolu biliyor mu idin?
1113. Sen bir yerden, bir vatandan geldin ama geldiğin yolu biliyor musun? Hiç bilmiyorsun.
1114. Bilmezsen de yine yol yoktur deme. İşte biz bu yolsuz yoldan yine gideceğiz.
1115. Rü'yâda neş'e ile sağa sola gidersin. O meydânın yolu neresi olduğunu bilir misin?
1116. Öyle ise bu gözünü yumup kendini teslîm eyle. Kendini o eski memlekette gör.
1117. Ama sen gözünü nasıl kapatabilirsin ki seni aldatan yüz mestâne göz, senin gözlerine kapak oluyor.
1118. Re'islik ve büyük adamlık ümîdiyle ve müşterîye olan 'aşk ve şevkinle dört göz kesilmişsin.
1119. Uyuyunca rü'yâda da **[10ª]** müşterî görürsün. Pis baykuş rü'yâda harâbeden başka ne görür.
1120. Her dem türlü türlü müşterî dilersin ama ona ne satmak istersin hîç, hîç.
1121. Eğer torbanda senin ekmeğin olsaydı müşterîlerden gönlün fârîğ olurdu.

O KİMSE KISSASIDIR Kİ PEYGAMBERLİK DA‘VÂ EYLEDİ "(AKŞAMDAN NELER YEDİN Kİ BÖYLE KARMAKARIŞIK RÜ'YÂLAR GÖRDÜN?)" DEDİLER. O DA (EĞER BİR ŞEY BULUP DA YİYEBİLSEYDİM NE SERSEM OLURDUM HEZEYÂN SÖYLERDİM) DEDİ. BİR KİMSE NÂ-EHLE GÜZEL SÖZ DAHİ SÖYLESE HEZEYÂN SÖYLEMİŞ OLUR. İSTERSE O HEZEYÂN –DEDİKLERİ SÖZÜ-SÖYLEMEYE ME'MÛR OLSA DAHİ.

1122. Birisi (ben peygamberim hem de bütün peygamberlerden efdâlim dedi.)
1123. Boğazından bağlayıp pâdişâha götürdüler. "(Bu herîf ben Tanrı tarafından peygamberim diyor)" dediler.
1124. (Bu ne hîlekârlık ne tezvîrât ne tuzaktır) diye halk karınca ve çekirge gibi etrâfına toplanırlar.
1125. (Eğer bu herîf o 'âlem-i 'ademden gelen peygamber ise bizde hem muhteşem bir sûrette bir peygamberiz) dediler.
1126. Bizde o 'âlemden buraya yabancı olarak geldik. Ey edip, bu hâl niçin sana mahsûs olsun?
1127. O hoş meşrep rasûl onlara cevâp verip dedi ki: "Ey fuzûlî millet! Yalnız şunu bilmediniz ki siz bu 'âleme uykuda bir çocuk gibi geldiniz yoldan haberdâr olmadığınız hâlde menzile eriştiniz.
1128. Siz menzillerden de uyumuş ve sarhoş ve 'aklı başında olmayarak ve aşağıya yukarıya 'aklı ermeyerek geçmiş gitmişsiniz.
1129. Biz bu beş altıdan tâ bu beş altının arkasına kadar uyanık olduğumuz hâlde pür neş'e geçtik [1][200].
1130. Kılavuzlar gibi haberdâr ve yoldan anlar olmak üzere, asıl ve esâsından yolları görmüşüz.
1131. Pâdişâha (buna işkence yap da bir daha bu kabîl söz söylemesin) dediler.
1132. Pâdişâh gördü ki gâyet za'îf ve nahîf bir hâlde ki za'îfinden bir şamarla ölür.
1133. Pâdişâh dedi ki: " Bunun cismi şîşe gibi olmuş, tazyîk etmek veya dökmek olamaz. **[11ª]**
1134. Lakin ben ona (niçin böyle terbiyesizce hezeyân söylüyorsun) diye güzellikle sorayım.
1135. Sertlik burada hîç fâ'ide etmez. Yumuşaklıkla yılan bile deliğinden başını çıkarır.

[200] [1] (Beş) dediği (havâss-ı hamse) dir ki insânlardaki işitme, görme, koklama, tatma, yapışarak sezmeden 'ibârettir ki (sami'a, basîra, şâmme, zâ'ika, lâmise) dir. (Altı) dediği de yukarı, aşağı, sağ, sol, ön, ard dır ki (fevk, taht, yemîn, yesâr, kabl dir).

1136. Etrâfından halkı def‘ etti. Pâdişâh pek latîf idi, meşrebi mülâyemet idi.
1137. Onu oturtup memleketini sordu. “Esbâb-ı ma‘îşetin ve ‘â’ile hayâtın nasıldır” dedi.
1138. “Pâdişâhım, ben Dârüsselâmdan’ım mesafeler kat‘ ederek, bu Dârulmelâma geldim” [1][201] dedi.
1139. Benim ne evim var ne arkadaşım var. Hîç ay yeryüzünde ev sâhibi olmuş mu?
1140. Pâdişâh latîf bir tarzda yine sorarak (akşâm ne yedin sabah kahvaltın nedir?)
1141. İştihân var mı? Sabahleyin ne yedin ki böyle mestâne hava ve hevesle lâf atıyorsun” dedi.
1142. O dedi ki: “ İster kuru, ister yumuşak eğer ekmeğim olsaydı hîç peygamberlik da‘vâsı eder miydim?”
1143. Böyle halka peygamberlik da‘va etmek ke-enne-hu dağda kalp aramak gibidir.
1144. Hîçbir kimse dağdan taştan ‘akıl ve gönül arar mı? Müşkül nükteleri onlardan anlayıp zabteylemek diler mi?
1145. Sen ne söylesen dağ da alaycılar gibi lâf olarak onu tekrâr eyler.
1146. Bu kavim nerede? Tanrı’dan onlara haber getirmek nerede? Câmid nesneden cân kim ümîd eyler?
1147. Eğer bir kadından veyâ paradan haber getirecek olursan hepsi paralarını, vücûdlarını uğruna bezl ederler.
1148. Yani filân yerde bir güzel seni çağırıyor, sana ‘âşık olmuş, o seni tanıyor dersin.
1149. Ama şeker gibi Tanrı haberi getirsen ve (ey ahdine sâdık kimse, hak yoluna gel!
1150. Bu ölüm ‘âleminden o ebedî sa‘âdet ‘âlemine gel. Mâdem ki bekâsı mümkün değildir beyhûde fânî olma) desen,
1151. Hamîyet-i dîniye ve şi‘arı islâmiye gösterek yerde onlar senin kanına başına kastederler.

[12ª]

KENDİLERİNİ HAKKA DA‘VET EDEN EVLİYÂULLÂHA KARŞI ‘AVÂM GÜRÛHUNUN ‘ADÂVETİ SEBEBİ VE ONLARA YABANCI BİR TARZDA YAŞAMALARI.

1152. Belki hânumânlarına yapıştıklarından dolayı onlara bu beyânâtı işitmek acı geliyor.

[201] [1](Dâru’s-selâm) Bağdat şehrinin lakabıdır fakat burada maksat “(âlem-i ma‘nâdan bu fânî dünyâya geldim)” demek ister.

1153. Bir eşeğin yarasına bez parçası şiddetli bir sûrette yapışmış. Sen onu parça parça çıkarmak istersen,
1154. O eşek eleminden hemân çifte atar onun çiftesinden sakınan ne mes‘ûddur.
1155. Husûsâ ki ellerinde para var ve her birinin üzerine iyice ıslatılarak bezler yapıştırılmış olursa,
1156. Altın, gümüş bez parçasıdır. Hırs da paradır. Kimin ki hırsı çoksa parası da çoktur.
1157. Baykuşun hânumânı vîrânedir, işte o kadar. O Bağdad ve Tabes şehrinin evsâfını dinlemez.
1158. Pâdişâhın şâhîni yoldan gelip de, bu baykuşlara pâdişâhtan yüz türlü haber getirse,
1159. Pâyitaht-ı saltanatı ve bahçeleri ve ırmakları tafsîl etse her düşmân baykuş ona hayıflanır.
1160. (Şâhîn ne eski masalları söylüyor, hep lâf u güzâftan dem vuruyor) derler.
1161. Hâlbûki asıl eski kendileridir ve ebedî porsuk şeylerdir yoksa o şâhînin nefesi eskiyi bile yeniler.
1162. Eski ölülere cân verir ‘akıl tâcı ve îmân nûru bahşeyler.
1163. Hayât bağışlayan dilberden gönül dirîğ etme. O seni güzide ata süvâr eyler.
1164. Tâç bağışlayan serfirâza baş dirîğ etme. O gönül ayağından yüz türlü bağları çözer.
1165. Kime söyleyeyim bütün köyde diri adam nerede? Âb-ı hayâta doğru koşan nerede?
1166. Sen bir eziyet görmekle ‘aşktan kaçarsın. Sen zâten ‘aşkın nâmından başka ne bilirsin?
1167. ‘Aşkın yüz türlü nâzı ‘azameti var. ‘Aşk yüz türlü nâzla elde edilebilir.
1168. ‘Aşk vefâkardır vefâlıları kabûl eder. Vefâsız dostun yüzüne dahi bakmaz.
1169. İnsânlar ağaç, ahd u vefâları da köküdür. Gayretli kökü beslemek gerektir.
1170. Çürük vefâ, porsuk kök gibidir. O ağaç yemiş vermekten, istifâde olunmaktan geri kalır.
1171. Her ne kadar ağacın dalı budağı bulunsa bile kök harâp olduktan sonra yeşillikten ne fâyda olur.
1172. Ama kökü sağlam olmakla berâber yeşilliği olmazsa; az zamanda yüz yerinden yeşillik çıkarır.
1173. Sen o dostun ‘ilmine bakma ahd u vefâsına bak. ‘İlim kabuk gibidir, vefâ da onun içidir.

2.3.3. Beşinci Cilt, Üçüncü Defter

BEŞİNCİ CİLT ÜÇÜNCÜ DEFTER

[1a]

KÖTÜ ADAM KÖTÜLÜKTE KARÂR KILIP DA İYİ ADAMLARIN DA SA‘ADETLERİ ESERÎNİ MÜŞÂHADE EDİNCE ŞEYTÂN KESİLİR. ŞEYTÂN GİBİ HAYRA MÂNİ‘ OLUR HÂRMÂNI BATAN KİMSE HERKESİN HÂRMÂNIN DA BATTIĞINI İSTER. (‘İBÂDET EDEN KULU ‘İBÂDETTEN MANİ ‘ EDENİ GÖRMEDİN Mİ?) BUYURULUR [1][202].

1174. ‘Ahde vefâ edenlerin istifâde ettiklerini görünce sen de şeytân gibi o anda hasûd kesilirsin.
1175. Kimin ki ahdi, mizâcı gevşek olursa o, hîç kimsenin vücûdu sağlam olduğunu istemez.
1176. Eğer sen şeytân olmak istemezsen, hâydi da‘vâ kapısından çekil, vefâ dergâhına gel.
1177. Eğer vefâkâr değilsen bari vefâdan dem vurma. Çünkü bu meselli sözler, ben senden ‘ibâret mücerred da‘vâdır.
1178. Bu sînedeki söz hâssası hayât mahsûlünün içidir ama sükût cân içini yüz misli nemâlandırır.
1179. O mahsûl, dil ucuna geldi mi iç harç oldu demektir. Onu az harç et kim kıymetdâr iç, artmış olur.
1180. Hâmlıktan kurtulmuş üç şeye bak kim ceviz, badem, fıstıktır.
1181. ‘Âsî adam şeytândır. Çünkü o âbî adamların, sa‘adetinin düşmânıdır.
1182. Çünkü o Tanrı ‘ahdine vefâ eylememiştir. Tanrı ise lütuf ve kereminden ahde vefâ eyler.
1183. Sen Tanrı’nın ahde vefâ eylemesini nerede eksik gördün? (Siz beni yâd ediniz ki ben de sizi anayım) kelâm-ı ‘alîsini işitmedin mi? [2][203]

[2ª]

1184. (Sen benim ‘ahdime vefâ eyle) kelâmını dinle tâ ki cânân tarafından (‘ahdinize vefâ eyleyim) cevâbını cânândan isteyesin.
1185. Ey mahzûn, bizim ‘ahdimiz, borcumuz ne olacak? Yere kuru dâne ekmek gibidir.
1186. Ne yer ondan güzellik, parlaklık kazanır ne de arzın sâhibi ondan müstefîd olur.

---

[202] [1] Kur’ân-ı Kerîm, ‘Alak, 96/9-10. (Gördün mü, bir kulu namaz kılarken engelleyen o adamı?) âyet-i kerîmesidir ki (kendisi ‘ibâdet etmediğinden dolayı başkasına da müslümâna yakışır iyiliklerde bulunduklarını istemezler) demektir.

[203] [2] Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/152. (Artık siz beni anın ki ben de sizi anayım.) Âyet-i kerîmesidir.

1187. Yalnız işâret edilmiş olur ki : (Yâ Rabbî zâten sen bu tohumun aslını yokluk ‘âleminden vermiştin. İşte bana bu lâzımdır denmiş olur.)
1188. Ni‘metini yedim ‘alâmet olarak da şu dâneyi getirdim. Sen bu ni‘metten yine bize ihsân eyle.
1189. Ancak ey bahtîyâr kimse mücerred du‘âyı bırak. Her kim yemiş ağacı sallamak isterse ona evvelâ ağaç lazımdır.
1190. Ama dânen olmayıp da yalnız du‘â edersen (ne güzel bir talebe koştu) buyurduğu cihetle o du‘âdan Tanrı sana ağaç ihsân eyler.
1191. Meryem gibi elinde dâne yoktu ama ciddî bir derdi vardı san‘atkâr Tanrı onun ağaçını yeşillendirdi.
1192. O büyük kadın vefâkâr olduğundan Tanrı ona murâdı olmadan yüz murâd ihsân eyledi.
1193. Vefâkâr cemâ‘atler, her zümreye fâ’ik olagelmişlerdir.
1194. Denizler, dağlar onlara musahhar olmuştur. Dört ‘anâsır o zümrenin kuludur.
1195. Münkirler onu ‘aynen görsün diye bu işte nişâne olarak tarik-i Hak’tan onlara bir ikrâmdır.
1196. Onlara gizlice kılınan ikrâmlara gelince o ne hissiyâta, ne de beyâna gelir.
1197. İşte asıl maksûd odur. Ebedî kalacak odur. Kim ne inkıtâ‘a uğrar, ne de geri alınır.

MÜNÂCÂT

1198. Ey rızık, temkîn, sebât ihsân eden Tanrı, halka şu sebâtsızlıktan necât ihsân eyle.
1199. Sebâtkâr olmak lâzım gelen her işte sebâtsız nefse istikâmet tevfîk eyle.
1200. Onlara sabır ver, mizânları gözü ağır olsun. Onları sûret yapanların hünerinden kurtar [1][204].
1201. Ey kerîm yine onları hasûdluktan kurtar kim hasedle şeytân racîm olmasınlar.
1202. Çünkü halk maldan ve cânlı hayvândan ‘ibâret dünyâ, fânî **[3ª]** ni‘meti uğrunda yanıyorlar.
1203. Pâdişâhlara bak ki ‘asker çekip, hasedlerinden dolayı kendi akrabalarını öldürüler.
1204. Murdâr fahişe ‘âşıkları birbirlerinin kanına cânına kasdedegelmişlerdir.
1205. Vîse ve Râmîn, Hüsrev ve Şîrîn hikâyelerini oku. Bak o ahmaklar hasedlerinden dolayı neler yaptılar.

[204] [1] Buradaki (hüner), hîle ve sani‘a madikçilik dedikleri halkı aldatıştır.

1206. İlanihâye ‘âşık da ma‘şûk da fânî oldular. Kendileri hîç oldukları gibi, ‘aşkları da hîçtir.
1207. Pâk Allahım, yokluk ‘âlemini harekete getirerek, bir yoku diğer yoka ‘âşık eyliyor.
1208. Perîşân fikirli bir kimsenin gönlünde hasedler baş gösterip yoğu [insânı] var [Tanrı] işte böyle maskara hâle getirir.
1209. Herkesten daha çok şefkatli olan şu kadınlardan iki organ, hasedle birbirlerini parçalarlar.
1210. Artık taş yürekli erkekler hasedden hangi dereceye düşerler [sen kıyâs et].
1211. Eğer şerî‘at latîf bir efsûn yapmasaydı herkes arkadaşının gözünü oyardı.
1212. Şer‘-i şerîf, şerri def‘ etmek için bir re’yde bulunuyor, dîvi fuzûli delîl şîşesine sokuyor [1][205].
1213. Terâzi gibi ki alayda da ciddiyette de iki zıddın rızâsını birleştirir.
1214. Şerî‘ati, kile ve terâzi gibi yakinen bil kim onların sâyesinde iki hasım mücâdeleden kurtulur.
1215. Terâzi olmasa o hasımlar kavgadan, vehimden, zulümden, hîleden nasıl kurtulurlardı?
1216. Bu murdâr, çirkin, vefâsız dünyâda böyle hep hased husûmet eziyet olursa;
1217. O devlet ve ikbâl ‘âlemi husûsunda hasûdluğa girişerek, insle cîn birbirlerine neler yapmazlar!
1218. O en eski hasûd olan şeytânlar bir zaman dahi yol vurmaktan hâlî değillerdir.
1219. ‘İsyânkâr olan âdemoğulları hasûdluklarından birer şeytân kesildiler.
1220. Kur’ân-ı Kerîm’de okursun ki insân şeytânları, Tanrı tarafından senh olarak şeytânla hem cins oldular [2][206].
1221. Fitne ve **[4ª]** fesâdda dîv ‘âciz kaldıysa, insân şeytânlarından yârdım diler.
1222. (Siz dostunuz bana, yârdım ediniz benden tarafasınız. Beni himâye eyleyiniz) derler.
1223. Dünyâda her kimin yolunu vuran olursa, bu iki nev‘i şeytân sevinirler.
1224. Eğer bir kimse hayâtını kurtarıp dîn ûlûlarından olursa, o iki hasûd dahi mâtem eylerler.

[205] [1]Güyâ Hazreti Süleymân zamanında ve eski zamanlarda sihirbâzlar, ‘âlimler dîvleri şîşeye koyup, ağzını kapatarak denize atar, halkı şerlerinden kurtarırlarmış. Ba‘zen bunlar bulunup şîşe kırılarak yakayı kurtarırlarmış. Eski masal kitaplarında hikâyeler çoktur.

[206] [1] Kur’ân-ı Kerîm, En‘âm, 6/112.-121. “Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar” -ve- “Gerçekten şeytanlar dostlarına, sizinle mücadele etmeleri için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız şüphesiz siz de Allah’a ortak koşmuş olursunuz.” âyet-i celîleleridir.

1225. Eğer bir kimseye bir mu‘allim ve mürşid ‘akıl öğretirse her ikisi de hasedlerinden ellerini ısırırlar.

HAKÎKİ PEYGAMBER OLDUĞU SÂBİT OLAN ZÂTTA NE OLUR Kİ ONU İNSÂNLARA İHSÂN EYLER? YÂHÛT LİSÂNLA SÖYLEDİĞİ MÜCERRED NASÎHATTEN BAŞKA ONUN NE GİBİ TA‘LÎMÂTI VE NEVBETİ OLUR? TARZINDA, O DA‘VÂ-YI NÜBÜVVET EYLEYEN ZÂTTAN SU’ÂL OLUNMASI.

1226. Pâdişâh o da’vâ-yı nübüvvet edene sordu: “Vahiy neden ‘ibârettir yâhût nebî olan neye mâlik bulunur.
1227. O dedi ki: “Onun elde edemediği ne olur yâhût hangi devlet vardır ki o erişmemiş bulunur. Farz edelim ki peygamber vahyi bir define gibi değildir.
1228. Her hâlde arının kalbine olan vahiyden aşağı değil â.
1229. O (Tanrı arıya vahiy etti) [1][207] sa‘âdetine erişince onun vahiy-hânesi tatlılarla doldu.
1230. O Tanrı’nın nûr-ı vahyi ile cihânı bal ile mum ile doldurdu.
1231. Tanrı kerâmetine mazhar olan insân [2][208] daha ‘âlîdir. Hiç onun vahyi arıdan aşağı kaldı mı?
1232. Sen (Biz sana Kevser ihsân eyledik) [2][209] fermânını okudun. İmdi niye kurulukta, sussuzlukta kaldın?
1233. Ey ‘alîl, yâhût sana da Fir‘avun gibi Kevser Irmağı, Nil Irmağı meselli kan kesildi ve nâhoş oldu.
1234. Tövbe kıl, Kevser Suyu içmeğe kâbiliyetli boğaza mâlik olmayan her düşmândan bîzâr ol.
1235. Kevser içmekle yanakları kızarmış kimi görürsen o Muhammed meşreptir.
1236. Onun ahlâkıyla ahlâklan. Tâ kim (Hak için sever) [4][210] zümresiyle hesâba katılasın. İşte şeçere-yi nübüvvetten onlar elma yemiştir.

[5ª]

1237. Her kimi Kevser şarâbından susuz kalmış görürsen onu ölüm ve sıtma gibi kendine düşmân bil.
1238. Atan baban dahi olsa o hakîkatte senin kanını içenlerdendir.

---

[207] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Nahl, 16/68. (Ve rabbin bal arısına şöyle ilham etti) âyet-i kerîmesi.
[208] [2] Kur’ân-ı Kerîm, İsrâ, 17/70. (Andolsun biz insanoğluna şan, şeref ve nimetler verdik) âyet-i kerîmesi.
[209] [3] Kur’ân-ı Kerîm, Kevser, 108/1. (Şüphesiz biz sana bitip tükenmez nimetler verdik.) âyet-i kerîmesi.
[210] [4] Bâlâda mürûr eylediği cihetle hakîki mü’min Allâh için sever, Allâh için lafz eder. Her işini Tanrı rızâsına muvâfık yapar.

1239. Bu ahlâkı sen Halîlullâh'tan al kim o evvelâ babasından bîzâr oldu.

1240. Tâ ki 'ind-i İlâhî de (Allâh için buğz eder) [1][211] zümresinden olasın. Tâ ki muhabbet-i İlâhîye sana ta'n ve ta'rîz eylemeye.

1241. (Tanrı'dan başka ma'bûd yoktur) [2][212] kelime-i mukaddesesini okumadıkça bu yolun emîn cihetini bulamazsın.

O 'ÂŞIĞIN DESTÂNIDIR Kİ MA'ŞÛKUNA HİDMETLERİNİ VE VEFÂKÂRLIKLARINI SAYDI DÖKTÜ. UZUN GECELERDE (OTURAK YERLERİNDE YANLARI AĞRIDI) [3][213] ÂYETİ VECHİYLE, MÜCÂHEDELERİ VE MAHRÛMİYETLERİ VE UZUN GÜNLERDE ÇEKTİKLERİ SUSUZLUKLA YANMASINI SÖYLEDİ VE DEDİ Kİ: "BEN BUNDAN BAŞKA HİDMET BİLMİYORUM. EĞER BAŞKA HİDMET VARSA BENİ İRŞÂD EYLE, HER NE BUYURURSAN İTÂ'AT EDERİM. İSTERSE HAZRETİ İBRÂHÎM HALÎL GİBİ ATEŞE ATILMAK OLSUN. DİLERSE YÛNUS 'ALEYHİSSELÂM GİBİ DENİZ EJDERİNİN AĞZINA DÜŞMEK OLSUN YÂHÛT CERCÎS PEYGAMBER GİBİ YETMİŞ KERE ÖLEREK OLSUN. YÂHÛT ŞU'ÂYB PEYGAMBER GİBİ A'MÂLIK OLSUN. ENBİYÂNIN BU KABÎL VEFÂKÂRLIĞININ FEDÂKÂRLIĞININ HADD Ü PÂYÂNI YOKTUR VE MA'ŞÛKASININ ONA CEVÂBI.

1242. 'Aşığın biri sevgilisi huzûrunda hidmetlerinden, işlerinden muhabbet eyledi.

1243. Dedi kim : "Senin için şöyle yaptım, böyle yaptım. Cenk ve cidâlde nice oklar yedim.

1244. Malım da gitti kudretim de gitti nâmım da gitti. 'Aşkın benim başımdan çok mahrûmâne geçti.

1245. Hiç bir sabâhım uyku veya neş'e **[6ª]** ile geçmedi. Hiçbir gecem dört başı ma'mûr olmadı."

1246. Acılı tortulu ne kadar şeyler içmişse tafsîlâtıyla birim birim saydı.

1247. Bunları minnet olarak saymıyordu belki muhabettin dürüstlüğüyle yüzlerce şâhid getiriyordu.

1248. 'Âkıllılara bir işâret kâfîdir. Bunlarla 'âşıkların susuzlukları nasıl geçer.

1249. Usanmadan sözlerini boyuna tekrâr ediyordu. Hiç balık işâretle âb-ı zülâlden iktifâ eyler mi?

---

[211] [1] Bu da üst taraftaki me'ali tâbîr eyler.

[212] [2] (Lâ ilahe illallâh) kelime-i celîlesi Tanrı'dan başka, kendisinden müstakılen bir fâ'ide bir yârdım beklenilmeyeceğini ve dîn ûlûlarının 'inâyetleri de ancak Cenâb-ı Hakk'ın ihsânıyla olacağını hâsılı şân ûlûhiyet her ne şekilde olursa olsun aslâ şerîk kabûl etmediğini Hazret-i Muhammed bile Tanrı'nın kulu ve rasûlü olduğunu beyân eyler.

[213] [3] Kur'ân-ı Kerîm, Secde, 32/16. "Korku ve ümit içinde rablerine ibadet ve dua etmek üzere vücûdları yatak görmez" âyet-i kerîmesidir.

1250. O eski dertten şikâyet tarzıyla yüz türlü söz söyledi kim ben onun birini dahi söylemedim.
1251. Onda bir ateş vardır ama ne olduğunu bilmiyordu. Ama onun harâretinden şem‘a gibi yandı.
1252. Ma‘şûka (peki bunların hepsini yaptın ama kulağını genişce aç ve iyi dinle.
1253. Asılların aslı ‘aşktır ve kulluktan sen onu yapmadın bu yaptıkların fer‘îdir) dedi.
1254. O ‘âşık ona dedi kim “o asıl nedir? Ma‘şûka, asıl ölmek ve yok olmaktır.” dedi
1255. “Sen hepsini yaptın ama henüz ölmedin, dirisin. Eğer fedâ-yı hayât eder ‘âşık isen, hemân öl” dedi
1256. ‘Âşık o anda uzanıverip cânını teslîm etti. Gül gibi gülerek, sevinerek başını fedâ eyledi.
1257. ‘Âriflerin kedersiz cânları ‘akılları gibi bunda da o gülme ebedî bâkî kaldı.
1258. Nûr, her iyiye de kötüye de dokunsa bile ayın nûru bulâşık olur mu?
1259. O her şeyden pak olarak yine aya ‘avdet eder nasıl ki ‘akıl ve cân nûru da huzûru Hakk’a öyle gider.
1260. Yol ortasındaki pislik üstüne doğsa bile temîzlik ayın nûru üstünde dâ’imâ tevkif eder.
1261. O yolun necâsetlerinden, bulaşıklarından ay nûruna aslâ kötülük ‘âraz olmaz.
1262. Güneşin nûru (Rabbine ‘avdet et) [1][214] fermânını işitti koşarak aslına ‘avdet etti.
1263. Ne ona külhanlardan ötürü utanmak kaldı ne de gülşenlerden ondan bir te’sîr kaldı.
1264. Göz nûru, nûru görüp ‘avdet etti. Kırlar, ovalar onun muhabbetini taşıdılar durdular.

[7ª]

BİRİSİ ‘ÂLİM VE ‘ÂRİF BİR ZÂTTAN SORDU EĞER BİR KİMSE NAMÂZDA AVÂZLA AĞLARSA ÂH U FERYÂD EYLESE NAMÂZI BATIL OLUR MU? CEVÂP VERDİ Kİ ONUN ADI (ÂB-I DÎDE: GÖREN GÖZÜN SUYU) DUR. ‘ACABÂ O AĞLAYAN NE GÖRMÜŞTÜR. [1][215] EĞER ŞEVK-İ İLÂHI GÖRMÜŞSE VE GÜNÂHINDAN PİŞMÂN OLDUĞUNDAN DOLAYI AĞLIYORSA NAMÂZI BOZULMAZ. BELKİ KEŞF-İ KEMÂL EYLER.(NAMÂZ, HUZÛR U KALB İLE KÂ’İMDİR)[2][216] BUYRULMUŞTUR. EĞER VÜCÛDUNUN HASTALIĞINDAN YÂHÛT OĞLUNUN AYRILIĞINDAN DOLAYI AĞLAMIŞSA NAMÂZI BOZULUR. ÇÜNKÜ

[214] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Fecr, 89/28. (Sen O’ndan razı, O da senden hoşnut olarak rabbine dön.) âyet-i kerîmesidir.
[215] [1] Farisî’nde (dîde) göz hem de görmüş ma‘nâsına olduğundan cinâs yaılıyor. Yani göze(dide- görmüş) deniliyor. Acabâ ne görmüş de cevâbını yazıyor ilh.
[216] [2] (Namaz, ancak gönül huzuruyla makbuldür.)hadîsi şerîfidir.

NAMÂZDA ESÂS, VÜCÛDU VE EVLÂDI VE EMSÂLİNİ TERK EYLEMEKTİR. HAZRETİ İBRÂHİM GİBİ OLMALIDIR Kİ NAMÂZININ KEMÂL BULMASI İÇİN OĞLU KURBÂN ETMEYE KALKIŞTI. VÜCÛDUNU ATEŞE ATTI. HAZRETİ PEYGAMBER EFENDİMİZ DE (İBRÂHÎM MİLLETİNE İDİ) VE (SİZE HAZRETİ İBRÂHÎM'DEN GÜZEL ÖRNEKLER VARDIR)[3][217] BUYURULDU.

1265. Birisi müftüye [şu mes'elenin] esrârını soruyor. Eğer bir kimse bağırarak namâzda ağlarsa;
1266. 'Acabâ onun namâzı bâtıl mı olur yoksa câ'iz ve mümkün mü olur?
1267. Müftü dedi kim niçin ona (dîde = gören göz) suyu denildi bak bir kere o 'acabâ ne gördü de ağladı.
1268. O göz ne gördü gizli olarak ki o sebeple göz çeşmeleri aktı.
1269. O ehl-i niyâz eğer öbür 'âlemi görmüşse o ağlayıp inlemeden namâzı revnak bulur.
1270. Eğer o ağlaması hastalıktan ve bir dertten dolayı ise ip koptu ipin kırıldı [namâzı fâsid oldu].

[8ª]

BİR MÜRÎD BİR ŞEYH HİDMETİNE GELMİŞTİ. BEN (ŞEYH)DEN YAŞINDAN DOLAYI İHTİYÂRLANMIŞ MURÂD ETMİYORUM BİL Kİ 'AKILDA, MA'RİFETTE PÎR OLANI KASTEDİYORUM, İSTERSE BEŞİKTEKİ 'ÎSÂ OLSUN, İSTERSE ÇOCUKLAR MEKTEBİNDEKİ YAHYÂ OLSUN. MÜRÎD, ŞEYHİ AĞLAR GÖRDÜ. O DA ŞEYHE MUVÂFAKATLE AĞLADI. AĞLAMASI BİTİP DIŞARI ÇIKTIĞINDA ŞEYHİN HÂL MAKÂMINI DAHA İYİ BİLEN BAŞKA BİR MÜRÎD GAYRETE GELİP ARDINCA ÇIKARAK ONA SORDU: " KARDEŞİM! SANA SÖYLEYEYİM AMA SAKIN HA (ŞEYH NASIL AĞLADIYSA BEN DE AĞLADIM) DEME. OTUZ SENE RİYÂZAT ÇEKMELİ NİCE 'UKBALAR, EJDERHÂ DOLU DENİZLER, ASLAN- KAPLANLA DOLU DAĞLAR AŞMALI KİM ŞEYHİN AĞLAMASINA ERİŞEBİLESİN. EĞER ERİŞEBİLİRSEN TEŞEKKÜR ET. BİRÇOK ZAMAN (BANA ARZ DÜRÜLDÜ) [1][218] DERSİN."

1271. Bir mürîd şeyh huzûruna geldi. Şeyh ağlayıp inliyordu.

[217] [3] Kur'ân-ı Kerîm, Nahl, 16/123.(İbrâhim'in dinine uy) âyet-i kerîmesidir.

[218] [1] Bana yeryüzü, doğuları, batılarıyla, tamamiyle gösterildi; gösterilen yerlerin tamamı da ümmetimin olacak= Arz bana dürüldü, büküldü bana bütün şark cihetleri de mağrip cihetleri de gösterildi. Yakın zamanda ümmetimin saltanatı bana bükülüp de gösterilen cihetlere kadar erişecektir. Sadık Rasûllulâh böylece de ölmüştür.

1272. O mürîd şeyhi ağlar görünce o da ağladı gözünden yaşlar aktı.
1273. Bir arkadaş bir arkadaşa latîfe ettiğinde işiten bir kere, sağır iki kere güler.
1274. Sağır birincisinde taklîtle ve zorla güler çünkü bakar ki **[9a]** halk gülüyor [o da güler].
1275. Sağır birincisinde gülenlerin ne için güldüklerinin farkında olmayarak güler.
1276. Sonra ne için güldüklerini sorar sebebini anlayınca ikince def'a yine güler.
1277. Bu dînde mukallitler de sağır gibidirler kendilerinde hâsıl olan neş'e mukallitânedir.
1278. Ona şeyhin nûru 'aksetmiştir, menba'ı şeyhtendir. Neş'esi feyzi mürîdlerden değil şeyhtendir.
1279. Suya sarkıtılan sepet gibi veyâ sırçada parlayan nûr gibidir. Eğer onlar yolu kendilerinden bilirlerse bu cevrliktir.
1280. Sepet sudan çıkınca o 'inâtçı bilir ki ondaki o latîf su ırmağındır.
1281. Gün batınca şîşe de bilir ki o parıltı güzel, parlak aydan gelmiştir.
1282. "Kalk" fermânı sâdır olarak; o şîşenin gözünü açınca ikinci def'a seher vakti gibi handân olur.
1283. Hem de birinci taklît sûretiyle gülmesine de tekrar güler.
1284. Ve der ki: " Uzun yollar ve mesâfeler kat' ettikten sonra o gizli sırlar, hakîkat oldu.
1285. Ben o vâdîde uzaktan nasıl körükörüne neş'elenerek izhâr-ı mert etmişimdir.
1286. Ben ne düşünmüşüm o ne oldu ki gevşek idrâkim bana gevşek, noksân ve sûratli göstermiştir?
1287. Sokak çocuğunda arlar düşüncesi gezer ne de onun hayâli, nerede doğru hakîkat.
1288. Çocukların fikri ya dadı, ya süt, ya üzüm ve ceviz ya da ağlayıp inlemedir.
1289. Her ne kadar dakîk bahişler ve delîller îrâd eylese bile mukallit de 'alîl çocuk gibidir.
1290. Delîller de şüphelerde incelemeleri onu basîretkârlıktan mütekatti' eyler.
1291. Esrârı gözünde sürme olarak kazandığı ve mütekellimler gibi şüphe îrâd eylemesi **[10ª]** kendine bir sermâye oldu.
1292. Ey mukallit! [Şüpheler diyârı olan] Buhara'dan 'avdetle hakâret ve tevâzu'a 'avdet kıl kim aslan adam olasın.

1293. Ve başka bir Buhara göresin ki onun içindeki mukallit de fıkıhtan anlamaz kumandanlar görürsün [1].[219]
1294. Tatar her ne kadar yeryüzünde sür‘atle koşarsa da denize erişince onun damarı kopar.
1295. O ancak (yerde taşıdık) [2][220] der, o kadar, denizde taşınılan ise o başka adamdır.
1296. Ey evhâma ve tasvirâne merbût olan kimse padişâhın ona bahşîşleri gâyetle mütevellittir.
1297. O sâdedil mürîdde güzellik taklîtten nâşî o şeyh-i ‘azîze muvâfakatle ağladı.
1298. O da sağır adam gibi mukallitâne bir ağlama gördü ama esbâbından haberdâr değildir.
1299. Birçok ağlayıp sonra hidmet etti, gitti. Ardınca da hemân bir mürîd-i hâs gitti.
1300. Dedi ki: “Ey şeyhe muvâfakatle, nazarı olarak ve ağlayan bulut gibi bîhaberâne ağlayan derviş!
1301. Aman sakın hâ ey vefâkâr mürîd, her ne kadar şeyhi taklîd etmekten de istifâde eylersen de,
1302. Sakın (ben o sultânı ağlar gördüm ben de onun gibi ağladım) deme ki; merdûddur.
1303. Câhilâne ve mukallitâne zan sâikasıyla olan ağlayış o emînullâh olan şeyhin ağlaması gibi değildir.
1304. Her ağlayışı birbirine **[11ª]** kıyâs etme bu ağlamadan o ağlamaya uzun yol vardır.
1305. O ağlayış otuz sene mücâhededen sonra hâsıl olmuştur. ‘Akıl onun sırrına erişemez.
1306. ‘Akıl cihetinden o, yüz merhale uzaktır. Hele ‘akla burada hiç i‘timât eyleme.
1307. Onun ağlaması ne gamdandır, ne de ferahtandır. Câzibeli gözün ağlamasını rûh bilir.
1308. Onun ağlaması da gülmesi de öbür ‘âlemdendir. ‘Aklın evhâmında bulunan ondan biridir.
1309. Onun gözünün yaşı da gözü gibidir. Görmez göz hiç göz olur mu?
1310. Onun gördükleri kıyâsa gelmez. Ne ‘aklın kıyâsıyla ne de esâsı bir tarîkle olamaz.
1311. Uzaktan nûr gelince gece kaçar. Zâten karanlık, nûrun hâlinden ne anlar?
1312. Sivrisinek hünerli rüzgârdan kaçar. Sivrisinek rüzgâr zevkinden ne anlar?
1313. Kadîm gelince hâdis abes gibi olur. İmdi hâdis kadîmi nasıl bilir?

[219][1] Metn-i şerîfte (lâ yefkahûne) buyurulmuş ki (anlamayanlar) ma‘nâsınadır, Mevlâna zamanında Buhara’da çok Hanefî fakîhleri var idi. Ancak onların öğretisi ma‘ârif-i Rabbânî’ye ile meşgul olmayıp zâhir şer‘i şerîfle uğraşırlardı. Onun için fıkıh (lâ yefkahûne)’ yi, bildiğimiz ‘ilm-i fıkhı anlamayanlardı; tercüme ettim.
[220] [2] Bu dipnotun açıklaması verilmemiştir.

1314. Kadîm hâdise uğrayınca onu sersem eder. O kendisini fâni eylediğinden dolayı onu da kendi rengine döndürür.
1315. İstesen sen buna yüz türlü nazîr bulursun. Lakin ey fakîri ben onun pervâsında değilim!
1316. Bu (Elif lâm mîm, hâ mîm) gibi hurûf-ı mukatta‘ ehlivukufa göre ‘asâ-yı Mûsâ gibidir.
1317. Hurûf-ı mukatta‘da zâhirâ bu harflere benzer lakin [harfler] bunun sıfâtında zebûndur.
1318. Birisi imtihân olarak eline bir ‘asâ alsa icrâât vaktinde ‘asâ-yı Mûsâ gibi olur mu?
1319. Bu ‘İsâ nefesidir. Öyle her nefes gibi değildir. O nefes ya ferahtan gelir yahut da kederden hâsıl olur.
1320. Ey peder! Bu (elif lâm mîm) ve(hâ mîm) biz Hazreti Mevlâ’ül-beşerden gelmiştir.
1321. Her elif lâm mîm buna benzer mi? Eğer câna mâlik isen sen bu gözle görme.
1322. Ey büyük adam! Gerçi terkîb-i hurûf hecedir ama aslâ halkın hurûf-ı terkîbine benzemez.
1323. Hazreti Muhammed’in terkîb-i vücûdu etle, deridir. Her cismin terkîbi de bu cinstendir.
1324. Onun da eti, kemiği, derisi var. Fakat [cism-i Muhammedî] hiç buna benzer mi?
1325. Bu terkîpde **[12ª]** olan [cism-i Muhammedî’de] mu‘cizât sad vesâyetdi. Öbür insânlar terkîbi ise mât oldu.
1326. Güzellik kelâm-ı İlâhîdeki (hâ mîm)’in terkîbi de böyle ‘âlî bir makâmdadır. Öbürleri ise pestîde kalmışlardır.
1327. Beşerînin ‘acz ve fenâsı hengâmına üfürülen sûr gibi bu terkîpten de hayât zuhûra gelir.
1328. İhsân-ı Bârî’den (hâ mîm) lafz-ı şerîfi ‘asâ gibi olup denizi yarar.
1329. Zâhiri başka zâhirlere benzer ama ekmeğin kursu ayın kursundan çok uzaktadır.
1330. O şeyh-i kâmilin ağlaması, gülmesi söylemesi kendinden değildir. Hak cânındandır.
1331. Çünkü ahmaklar zâhiri iltizâm etmişler o dakîkalar onlardan gâyetle gizli kalmıştır.
1332. Bittabî‘î maksat bunlara kapalı kalmıştır. Mes’elede en ince noktayı onlar kaybetmişlerdir.

O HALAYIK HİKÂYESİDİR Kİ HANIMININ EŞEĞİYLE ŞEHVETİNİ İZÂLE EDİYORDU. ONA KEÇİ VE MAYMUN ÖĞRETİR GİBİ İNSÂNLA ÇİFTLEŞMEYİ ÖĞRETMİŞTİ. HUDÛDU TECÂVÜZ ETMEMEK ÜZERE EŞEĞİN AVADANLIĞINA KABAK GEÇİRMİŞTİ. HÂNIMI BUNA VÂKIF OLDU. YALNIZ İNCELİĞİNİ GÖRMEMİŞTİ. HALAYIĞI BİR BAHÂNE İLE UZAK BİR YERE GÖNDERDİ VE KABAĞI TAKMAKSIZIN EŞEKLE ÇİFTLEŞTİ VE REZÂLETLE HELÂK OLDU. HALAYIK NEDEN SONRA GELDİ ŞÖYLE MÂTEM TUTTU: ÂH HANIMIM, Â GÖZÜMÜN NÛRU AVADANLIĞI GÖRDÜN AMA KABAĞI GÖRMEDİN (HER NÂKIS MEL'ÛNDUR) YANİ HER NÂKIS GÖRÜŞ VE ANLAYIŞ MEL'ÛNDUR DEMEK. YOKSA SÛRÎ NÂKISLAR MEL'ÛN DEĞİL ŞÂYÂN-I MERHAMETTİR. (A'MÂYA GÜÇLÜK YOKTUR) BUYURULDU. BUNLARDAN LA'NETİ 'İTÂBI 'AZABI DEF' EYLEDİ.

[13ª]

1333. Şehvet çokluğundan ziyâde tahammülsüzlüğünden dolayı bir halayık bir eşeği üstüne çekti.
1334. O erkek eşeği kendine alıştırmış idi. Eşek insân gibi çiftleşmeyi öğrenmişti.
1335. O hîlekar halayığın bir kabağı vardı. Dereceyi muhâfaza için onu eşeğin avadanlığına geçirirdi.
1336. Tâ kim yerleştirdiği vakit yarısı girsin onunla da halayığın ateşi ve yanması geçsin.
1337. Çünkü eğer avadanlık kâmilen girecek olursa halayığın rahmi de bağırsakları da harâp olur.
1338. Eşek zayıflamıştı. Sâhibesi hânım da (bu eşek niçin böyle kıl gibi oldu) diye hayrân kalmıştı.
1339. Bu eşeğin hastalığı nedir ki böyle zayıfladı, diye eşeği na'lbantlara götürdü.
1340. Hîç bir 'illeti anlaşılmadı. Hiç kimse onun hastalığını haber vermedi.
1341. Kadın ciddiyetle tahkîkâta girişti. Dâ'imâ araştırmakla meşgul oluyordu.
1342. İnsânın cânı ciddiyetin bendesi olmalıdır. Çünkü ciddiyetle arayan bulur.
1343. Kadın eşeğin ahvâlini ciddiyetle araştırınca halayığın altta, eşeğin de onun üstünde olduğunu gördü.
1344. Bu hâli kapı yarığından görmüştü. O kadının bu işine hayran da kalmıştı.
1345. Erkekler kadınları 'akıl ve tedbîrle nasıl ararlarsa eşek de halayığı cândan arıyordu.
1346. Kadın hased etti. Dedi ki: "Mâdemki bu mümkündür bana daha evlâdır çünkü eşek benim malımdır."

1347. Eşek zâten terbiye görmüş, alışmıştı. Sofra kurulmuş, şamdânlar da yanmıştı. Görmemişe vurup kapıyı çaldı.
1348. "Â kız daha ne vakte kadar evi süpüreceksin" dedi.
1349. Bu sözü bilmemezlikten gelmek için söylemişti. **[14ª]** ke-enne-hu (kız ben geldim kapıyı aç) diyordu.
1350. Susup halayığa bir şey söylemedi. Bir maksattan dolayı esrârını gizledi.
1351. İmdi halayık bütün âlât-ı fesâdı gizledikten sonra kapıyı açtı.
1352. Yüzünü ekşitmişti ve gözleri de nemli idi. Sûrâtını da asmıştı. Sanki oruçluyum demek istiyordu.
1353. Elinde bez parçası gûyâ evi temizlemek için toz alıyorum diyordu.
1354. Elinde bezle kapıyı açınca hânım ağzının içinden şöyle söylendi. Behey ustâ!
1355. Sûrâtın ekşi, elinde bez, a'lâ ancak şu eşek gıda husûsunda niye zayıfladı?
1356. İşi yarım, kızgın, avadanlığı sallanıyor seni bekleyerek, iki gözü kapıda.
1357. Bunu ağzı içinden söyledi. Halayıktan gizledi. O anda onu kusûrsuzlar gibi muhterem tuttu.
1358. Ondan sonra dedi ki: "Çarşafı başına koy, falan eve git. Benden haber götür.
1359. Şöyle söyle, böyle söyle, öyle söyle. Ben kadınların dedikodusunu kısa kestim.
1360. Maksat ne ise sen onun içini al. O çarşaflı halayığı yolladı.
1361. Şehvet sarhoşluğundan seviniyordu. Kapıyı kapayıp şöyle söyleniyordu:
1362. "Şimdi yalnız kaldım, şükürle haykırayım. Dört denkten de iki denkten de kurtuldum[1][221].
1363. Neş'eden kadının keçileri bine bâliğ oldu[2][222]. Eşeğe karşı şehvetinden dolayı karârsız idi.
1364. Ne keçilere mâlikiyet, şehvet onu keçi yerine kodu. **[15ª]** Ahmağı keçi yerine koymak ba'id bir şey değildir.
1365. Şehvânî arzu gönlü sağır da eder, kör de eder. Eşek Yûsuf gibi görünür, acı tatlı olur.
1366. Ateş sarhoşu olup da ateş arayan nice kimseler var ki kendini nûr-ı mutlak sanır.
1367. Meğer bende-i İlâhî olursa yahut cezbe-i İlâhî onu yola getirip sahîfeyi çevirirse o başka.

[221] [1] Denk: O zamanlarda ufak bir paradır (dört denk iki denk)dediği hesâptan, kitaptan, türlü fikir ve muhâkemeden kurtuldum demek ister.

[222] [2] 'Avâm köylerin serveti keçileriyle ölçülür âhâd ve esnâfın zenginliği de keçi ile yâd olunur. Âlây olsun diye mal olarak keçiyi gösterirler. Çünkü çârpâ nev'inin en kıymetsizidir. (Neme lâzım benim halkın beş keçisi) derler.

1368. O görür ki o ateşin hayâli tarîkatte ‘ârîyetten başka bir şey değildir.
1369. Hırs çirkinleri güzel gösterir tarîkat âfakî içinde şehvet gibisi yoktur.
1370. Yüzbinlerce iyi nâmları ‘âre tebdîl etti. Yüz binlerce ‘akıllıları sersem eyledi
1371. Eşeği Mısır’ın Yûsuf’u gibi gösterirse; o Yahûdî, Yûsuf’u nasıl göstermez?
1372. Onun hîleleri sana fışkıyı bal gösterirse, mücâdele olarak balı ne hâle sokmaz.
1373. Şehvet yemekten hâsıl olur. Yemeyi azalt yahut evlen. Şerden fesâttan kurtul.
1374. Bol bol yiyince o seni harama doğru çeker. Tabî‘i her kazancın sarfı olur.
1375. İmdi nikâh (Lâ havle) çekmek gibidir ki o sebeple şeytân seni bir belâya düşüremez.
1376. Yemeğe harîs isen hemân evlen yoksa kedi gelir kuyruğu kapar.
1377. Eşek [yük altında] zıplarsa yükü de vermeden evvelâ taştan dengi hafîf terkine koy.
1378. Mâdemki ateşin te’sîrâtına tahammül edemezsin bu ma‘lûmâtla ateş etrâfında gezinme.
1379. Eğer sen de ateş ve yemek tenceresine ‘âit ma‘lûmât yoksa alevden ne tencere kalır ne zerzevât.
1380. Su da hâzır olmalı, ma‘lûmât da bulunmalı ki sâlim bir sûrette kaynayarak yemek pişmelidir.
1381. Sen de demir çelik ma‘lûmâtı olmazsa, sen oradan geçerken bile saçın, sakalın yanar.
1382. O kadın kapıyı kapayıp eşeği çekti memnûniyetle. Tabî‘î olarak neticenin tadını tattı!

[16ª]

1383. Eşeği çekip odanın ortasına getirdi. Arkası üstü eşeğin altına yattı.
1384. Kezâlik halayıktan gördüğü vechile o iskemleye uzandı kim o hîlekârın mühûd mahaline denk gelsin.
1385. Ayağını kaldırıp eşek ona bir yerleştirdi kim eşeğin avadanlığından çıkan ateş orasını alevlendirdi.
1386. Ma‘lûmât hâsıl etmiş eşek, hânıma tâ yumurtalarına kadar öyle bir yerleştirince hânım derhâl öldü.
1387. Eşeğin avadanlığı rahminden çıktı. Parçalandı bağırsakları da kopup birbirinden ayrıldı.
1388. Kadın hîç ses bile çıkarmayarak derhâl cân verdi. Kadın bir tarafa iskemle bir taraf yıkıldı.
1389. Odanın ortası kanla doldu. Kadın tepesi aşağı yıkılıp îcâp hâl uğruna cân verdi.

1390. Murdâr bir sûrette ölmek rezâlettir. Sen hîç eşek avadanlığından ölüp de şehît olanı gördün mü?
1391. Kur'ân- Kerîm'den (hakâret 'azâbı) [1][223]'nı işit böyle bir 'âr uğruna fedâ-yı hayât eyleme.
1392. Bil kim bu hayvân terbîyesi gören nefîs, erkek eşektir. Bunun altında ölmek ötekinden daha utançtır.
1393. Eğer kendini beğenip nefis uğrunda ölürsen hakîkat olarak bil ki sen işte tıpkı o kadınsın.
1394. Tanrı bizim nefsimize eşek şekli verir çünkü sûretler ahlâka göre temessül eyler.
1395. Kıyâmet sırrının izhârı işte budur. Aman sakın hâ eşek gibi olan tenden kaçın [2].[224] **[17ª]**
1396. Tanrı kâfirleri ateşle korkuttu. Kâfirler de nâr olsun da 'âr olmasın dediler [3][225].
1397. Tanrı buyurdu ki: "Hayır asıl 'âr o nârdır." Şu kadını helâk eden nâr işte odur.
1398. Birisi hırsından yemeği miktarından fazla yedi. Çirkin ölümü mûcip lokma boğazında kaldı.
1399. Ey harîs adam! Lokmayı derecesine göre ye. İsterse lokma helva ve pâlûde olsun.
1400. Hak Te'âlâ tartıya dîl verdi. Kur'ân-ı Kerîm'de Sûre-i Rahmân'da oku [4][226].
1401. Hırsınızdan dolayı sakın tartıyı bırakma çünkü hırs seni azdıran bir hasımdır.
1402. Hırs hepsini ister, hepsinden mahrûm olur. Ey kânî gönüllü murdâr hırsa tapınma.
1403. O halayık gidip [görerek] âh eyledi. (Ustâyı buradan niye gönderdin?) dedi.
1404. Ustâsız iş yapmak istersin, cahilâne cânını fedâ eylersin.
1405. Ey bir 'ilmi benden yarım bir sûrette çalan! Tuzak mes'elesini sormak kibrine mi geldi?
1406. Tâ kim kuş dâneyi asıl harmandan toplayaydı da ip boğazına geçmeseydi.

---

[223] "[1] ve[2] yazısı bunun sonraki sahîfede" denilmiştir. [1] Cenâb-ı Hak kâfirlere ayrılan 'azâbı ('azâbu'l-hazzi) diye tavsîf buyurdu kim hem şedîd 'azâp olacak hem de hakâretkâr olacak. O 'azametli kâfirler 'azâbın hem şiddetinden hem de iğrençlikten ve çirkin hakâreti mutezammım bulunduğundan dolayı kat kat üzüleceklerdir.

[224] [2] Kıyâmet mes'elesi halk elindeki kitaplar beyânâtının 'aynı değildir. O müthiş yılanlar, 'akrepler ateşten zincirler ve sâ'ire hep emr-i ma'nevîdir. Cenâb-ı Pîr'in bu eşek altında ölen hânım hikâyesi gibi müthiş ve iğrenç ve hakâret âmîz tasvîr edemeyeceğimiz cezâ ve cefâlardır

[225] [3] Cenâb-ı Peygamber kâfirleri cehennem 'azâbıyla korkuttukça onlar (en'nâr velâ el-'âr) dediler. Yani varsın nârın şiddetli 'azâbı olsunda 'âru mûcip ve hakâreti müstelzim nesne olmasın dediler. Cenâb-ı Pîr bize anlayacağımız bu vâzı' misâli gösterdi yani Cenâb-ı Hakk'ın mücrimlere gerek burada gerek ahirette 'atâyı bunun gibi 'akla gelmedik hakâreti ve nefreti mûcip şeyler olacak bir sûrette ki biz onu tasvîr bile edemeyiz.

[226] [4] Kur'ân-ı Kerîm, Rahman, 55/17-8. "Göğü O yükseltti, denge ve ölçüyü O koydu ki dengeden sapmayasınız." =Tanrı semâyı yükseltip ölçü, terâzi koydu. Sakın ölçüde az veya çok şekilde tecâvüz etmeyiniz. Bu gök ölçü üzere kurulması bütün eşyâ ölçülü olması bize ölçülü hareket tavsîyesi ne hakimâne fermân-ı ilâhîdir.

1407. Dâneyi biraz az ye de bu kadar [seksen yere] yama vurma, (yiyin) emri **[18ª]** ‘akabinde (isrâf etmeyin) fermânını da okur [1][227].
1408. Tâ kim hem dâneyi yiyip hem de tuzağa düşmeyesin işte ‘alem-i kanâ‘at bunu yapar.
1409. ‘Akıllılar dünyâda ni‘met yerler gam yemezler. Câhiller ise nedâmetler içinde mahrûm kalırlar.
1410. Boğazlara tuzak ipi takılınca dâne yemek herkese harâm olur.
1411. Tuzakta kuş dâne yer mi? Eğer toplamaya kalkışırsa tuzakta dâne zehirdir.
1412. Bu dünyâ tuzağındaki ‘avâm takımı gibi gâfil kuş da tuzakta dâne yer.
1413. Ama bilgili ‘akıllı kuşlar ise tuzaktaki dâneye ağızlarını kördüğüm yapmışlardır.
1414. Çünkü tuzaktaki dâne zehirli yemektir. Tuzakta dâne arayan kuş kördür.
1415. Tuzak sâhibi ahmak kuşların başını keser [yemek yapar]
1416. Ama zarîf kuşların ise dikten, pesden nağmeleri istenilir.
1417. İmdi halayık gelip kapı yarığından hânımın eşek altında öldüğünü gördü.
1418. Dedi ki: “Ey ahmak hânım bu nedir? Farz et ki sana bir ustâ bir şeyin soru şeklini gösterdi.
1419. Zâhîrini gördün ama esrârı senden gizli idi. Henüz ustâ olmadan dükkân açtın.
1420. Bal gibi pâlûde gibi avadanlığı gördün ama ey harîs o kabağı niye görmedin?
1421. Yâhût eşeğin ‘aşkına o kadar müstağrik oldun ki o kabak gözüne gizli kaldı.
1422. San‘atın zâhirini ustâdan öğrendin mesrûr ve şâdân ustâ kesildin.
1423. Çok ahmak ve kofsuz mürâ’îler vardır ki merdân-ı İlâhî tarîki olan sûfilikte softan başka bir şeyi görmemiştir.
1424. Nice hevâyîler vardır ki san‘at husûsunda sultânlardan, sözden ve lâftan başka bir şey öğrenmemişlerdir
1425. Her birerleri ellerine birer ‘asâ alıp ben Mûsâ’yım dedi **[19ª]** ahmaklara da nefes ederek ben ‘Îsâ’yım dedi.
1426. Âh o günden ki sadıkların sıdkı senden imtihân taşını ister ve alır [1][228].
1427. Mutlakâ ustâdan ‘ilmin bâkîsini de sor, harîsler hep körler ve dilsizlerdir.
1428. Hep ‘ilimlere tâlip oldun hepsinden de geri kaldın. Bu ahmak sürüsü kurtların avıdırlar.

[227] [1] Kur’ân-ı Kerîm, A‘râf, 7/31. (Yiyin için fakat israf etmeyin) âyet-i kerîmesidir.
[228] [1] Sarrâflarda bir siyâh taş vardır ki altın, gümüş ona sürtmekle belli olur. Kalıp olan çıkmaz ve yahut da başta bir eser gösterir.

1429. Tûtîler gibi ne söylediğini bilmeyerek ‘ilmin zâhirini ustâdan dinleyip tercümân oldun [2][229].

HAKKIN TELKÎNİNE TÂKAT GETİREMEYEN VE HAKLA ÜLFET ETMEYEN KİMSELERE; MESELÂ ŞEYHİN BU KABÎL MÜRÎDLERE, PEYGAMBERLERİN BU YOLDA ÜMMETLERE TELKÎNLERİ, TIPKI İNSÂN SÛRETİYLE ÜLFETİ OLMAYAN TÛTÎNİN, ONDAN TELKÎN ALMASI GİBİDİR. CENÂB-I HAK ŞEYHİ, MÜRÎD ÖNÜNE ÂYÎNE GİBİ KOYAR. MÜRÎD DE TÛTÎ GİBİDİR. ŞEYH ÂYÎNE ARKASINDAN ONA TELKÎN EDER “(LÂ TUHARRİK BİHÎ LİSÂNEKE- VAHYİ ÇARÇABUK ALMAK İÇİN DİLİNİ KIMILDATMA.)”[230] VE “(İN HÜVE İLLÂ VAHYUN YÛHA- KUR’ÂN ANCAK KENDİSİNE BİLDİRİLEN BİR VAHİYDİR)”[231][3][232] İŞTE BUDUR. MES’ELE-İ İBTİDÂSI SONSUZDUR. HAYÂL DEDİĞİN ÂYÎNE İÇİNDEKİ TÛTÎNİN GAGASINI OYNATMASI O TÛTÎNİN İHTİYÂR VE TASARRUFU HARÎCİNDEDİR. O, GÛYA ÖĞRENECEK OLAN TÛTÎNİN SÖYLEMESİ ONA ÖĞRETENİN TASARRUFUNDAN ‘İBÂRETTİR. İMDİ BU BİR MİSÂLDİR, MES’ELENİN ‘AYNI DEĞİLDİR ‘AZÎZİM.

1430. Bir tûtî âyînede kendi ‘aksinin kendi önünde, kendine müteveccih olduğunu görür.
1431. Ustâ asıl âyîne ardında gizlidir. O tatlı dilli üstât söz söylüyor.
1432. Tûtîcik ise **[20ª]** öyle sanırsa, bu yavaşça söylenen söz âyîne içindeki tûtînin sözüdür.
1433. O vakit kendi cinsinden insân kelâmı söylemeyi öğrenir. O eski kurdun hîlesinden haberi yok.
1434. O [insân] ona âyîne ardından öğretir yoksa kendi cinsinden başkasından ta‘âlüm etmez.
1435. O hünerli kimse tûtîye [insân kelâmı]’nı öğretti. Lakin tûtî sözün ma‘nâsından da esrârından da haberdâr değildir.

[229] [2] Tâ Mevlanâ zamanından başlayıp bizim zamanımızda mütederrisi olan medrese ‘ilimleri ki okuyan softâlar tefsîr ve hadîse [zâten Türkiye’de ‘ilm-i hadîs yoktu yâ] kadar sûrî bir şekilde okurlar ne dîn ne ‘irfân-ı Muhammedî hâsıl ederler ne de bu ‘ilmin şekil sûrîsin bile kendilerine mâl edebilirlerdi.
[230] Kur’ân-ı Kerîm, Kıyâmet, 75/16.
[231] Kur’ân-ı Kerîm, Necm, 53/4.
[232] [3] Bu âyet-i kerîmeler için tefsîre mürâca‘at buyurulsun.

1436. Konuşmayı birim birim insânlardan öğrendi. Zâten tûtîceğiz insânlardan bundan başka ne öğrenir?
1437. İşte bunun gibi dolgun mürid de veliullâhın vücûdu âyînesinde kendini görür.
1438. Konuşulduğu esnâda o mürîd âyîne arkasındaki ‘akl-ı küllü nasıl görebilecek?
1439. O, insân söylüyor zanneder. Çünkü öbürü, sırdır, ondan bir haberdir.
1440. Lakırdı öğrenir ama [öğrenen] sırr-ı kadîmdir. O ne bilsin, bîçâre tûtîdir. Nedîm evliyâ değildir ki.
1441. Ba‘zı insânlarda kuşun ötmesini taklît ederler. Bu bir boğaz ve gırtlak mes’elesidir.
1442. Ama o insân kuşların ötmesinin ma‘nâsından haberdâr değildir. Onu zamanın derîn görüşlü Süleymân’ı bilir.
1443. [Ba‘zı kimseler] dervîşân sohbetini öğrenip minberleri, mahfelleri o sözlerle tenevvîr eylemişlerdir.
1444. Yâ o nakil edenlerin kelâm-ı evliyâullâh’ın zâhirinden başka nasipleri yok yâhût da sonunda rahmet-i İlâh’a gelip onlara yol gösterir.

EHL-İ DİLLERDEN BİRİ GİBİ GELİP KÖPEĞİN KARNINDAKİ ENİKLERİN BAĞIRDIKLARINI İŞİTİP TA‘ACCÜB DE KALDI. ENİKLERİN BAĞIRMASININ SEBEBİ NEDİR? KÖPEK BEKÇİLİK EDER BAĞIRIR ANA KARNINDA BEKÇİLİK OLMAZ YÂHÛT DA YÂRDIM İSTEMEK VEYA BUNA BENZER BİR SEBEPTEN BAĞIRIR, BUNLAR DA YOK. DERVÎŞ KENDİNE GELDİĞİNDE CENÂB-I HAKK’A MÜNÂCÂT EYLEDİ. [21ª] CEVÂP GELDİ Kİ BU, OKUMAK SÛRET HÂLİDİR Kİ HENÜZ MAHCÛBLUKTAN KURTULAMAMIŞLARDAN, KALP GÖZLERİ DE AÇILMAMIŞ ‘ÂRİFÂNE SOHBET EYLEMEKLE VE MUTASARRIFÂNE NÜKTELER İRÂDINA KALKIŞIRLAR. HÂLBÛKİ ONLARA ‘ÂLEM-İ MA‘NÂDAN BİR KUVVET VE İMDÂD ERİŞİR NE DE İŞİTENLERE BİR HİDÂYET VE İRŞÂD HÂSIL OLUR.

1445. Bir dervîş çile esnâsında [1][233] rü’yâda yolda gider bir köpek gördü.
1446. Ansızın köpeğin karnından eniklerin sesini işitti. Hâlbûki enikler görünmüyorlardı.
1447. Ona bu sesler pek ‘acayip geldi. Enikler ana karnında hâykırırlar mı?

[233] [1] Çile- (erba‘în) de derler. Baz‘ı tarîkatta dervîşin bir hücreye çekilip riyâzatla kırk gün ‘ibâdet etmesidir. Hâlbûki sonradan tarîkatlarda miktârı değişmiş. meselâ Mevlevîlikte bin bir gün (1001) matbah-ı şerîfte hidmet etmekten ‘ibârettir. O günlerde kendisine nûrlu hidmetler tevdî‘ ederler.

1448. Karında eniklerin bağırmasını dünyâda kim görmüş.
1449. Rü'yâyı görüp kendine geldiğinde hayreti gittikçe arttı.
1450. Çilede kimse yok ki bu doğru mu çözsün [Rü'yâyı ta'bîr eylesin]? Ancak dergâh-ı ilâhîye ilticâ eyledi.
1451. "Yâ Rabbî, bu köpeklerden, bağırmalarından çile esnâsında esbâbını düşünmekle 'âciz kaldım.
1452. Kanadımı çöz, uçayım. Zikrullâh bahçesinde ve yemişliklerinde cevelân eyleyeyim."
1453. O anda ona hâtiften [2][234] nidâ geldi ki: "O sesler tıpkı câhillerin lâfları gibidir.
1454. Henüz kalpleri kapalı, beşeriyetten, perdesinden sıyrılmamışlar, gözleri kapalı olduğu hâlde lâf atarlar.
1455. Ana karnında eniklerin bağırması boştur. Ne av kaldırmaya yarar ne gece bekçiliği yapar.
1456. Kurt görmemiş ki onu **[22ª]** def ' etsin. Hırsız görmemiş ki onu men' eylesin.
1457. Harîslikten ve riyâset meylinden dolayı görüş kesmez bıçak gibi ama lâf atmakta ağzı kayar mı?
1458. Müşteri ve harâretli tâlip 'aşkıyla dikkat etmeksizin bâtıl cihetine dalıyor.
1459. Ay görmediği hâlde ma'lûmât satıyor. Zavâllı köyülüyü ters harekete düçâr ediyor.
1460. Muhip kazanmak için ayın vasfında görmeden mevkı' kazanmak şevkiyle yüz nişân gösterir.
1461. Bu vasıf ve ta'rîften istifâde eden müşteri topu bir dânedir. Ama diğerlerinin de ondan vehmi ve şüphesi vardır.
1462. Heybetsiz müşteri 'aşkıyla bu kere de müşteriyi boş lâfla aldattılar.
1463. Bizim müşterimiz (Tanrı satın aldı) [1][235] âyet-i kerîmesi mazmûnudur. Sen artık her müşteriye 'â'id halâs ol.
1464. Sen senin tâlibin olan ve başlangıcınla sonunu bilen müşteriyi ara.
1465. Sakın her müşterinin elini tutma. İki sevgiliyle bile 'âşıkdâşlık etmek fenâdır.
1466. Sen ondan fâ'ide ve sermâye elde edemezsin. O satın alacak olsa bile onca 'aklın fikrin kıymeti yoktur.
1467. Sen ona yâkût ve la'l 'arz edersin. Hâlbûki onun yanında nal parçası kadar değeri yoktur.

[234] [2] Hâtif - Bir kimseye gâ'ipten bir ses gelip bir şeyler söylemektir.
[235] [1] Kur'ân-ı Kerîm, Tevbe, 9/111.(Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır.) âyet-i kerîmesidir ki Tanrı ba'zen mü 'minlerin kulluklarına bedel onlara cennette türlü makâmlar ihsân eyleyecektir.

1468. Hırs seni kör etti. Mahrûm da edecektir diye seni de kendi gibi taşlanmışlardan kılacaktır.
1469. Fil Ashâbı, Lût Kavmi gibi kindâr olan şeytân onları da kendisi gibi taşlattırdı [2][236]
1470. Müşteriyi sabırlı **[23ª]** gördüler. Her müşteriye doğru niye koşmadılar?
1471. O müşteriden kim yüz çevirdiyse baht ve tâlih de ondan beri oldu.
1472. (Darvân) Kavmi'nin beşeri hırsları gibi harîslere de hasret tâ ebed bâkî kaldı.

DARVÂN HALKI KISSASI VE ONLARIN, FUKARÂ VE DERVİŞÂNE HASEDLERİ KİM DİYORLARDI KİM: "BABALARIMIZ SÂFLIKLARINDAN BAHÇE MAHSÛLLERİNİN EKSERİNİ MİSKİNLERE VERİYORLARDI. ÜZÜM OLUNCA, PEKMEZ, DÛŞÂB OLUNCA 'ÖŞR VERİRLERDİ. SAP YIĞININDAN 'ÖŞR VERİRLERDİ, HARMANDA SAP OLUNCA ONDAN DA 'ÖŞR VERİRLERDİ. DÂNE SAMANDAN AYRILINCA 'ÖŞR VERİRLERDİ. HAMURDAN 'ÖŞR VERİRLERDİ. EKMEKTEN 'ÖŞR VERİRLERDİ. Bİ'TTABİ' HAK TE'ÂLA HAZRETLERİ DE O BAĞA, O EKİNE BEREKET İHSÂN EYLERDİ. HERKES BAĞ SAHİPLERİNE MUHTÂÇ OLUYORDU. ONLAR KİMSEYE MUHTÂÇ OLMUYORLARDI. EVLÂTLARI VERİLEN 'ÖŞRÜN MEKR OLDUĞUNU GÖRDÜLER. AMA ONA İHSÂN BUYURULAN BEREKETİ GÖRMEDİLER. EŞEĞİ GÖRÜP DE KABAĞI GÖRMEYEN KADIN GİBİ.

1473. Ehlullâhtan sâlih bir adam var idi. 'Akl-ı kâmile ve her 'âkıbetini görmek hâssasına mâlik idi.
1474. Yemen'e yakın Darvân Köyünde sadaka dağıtmakla ve hoş ahlâkla meşhûr idi.
1475. Köyü dervîşlerin ka'besi idi. Muhtâçlar hep ona gelirlerdi riyâsız.
1476. Hem başaktan 'öşr verirdi hem de dâne samandan ayrılınca yine verirdi.
1477. O sahî zât, bütün evlâdına şöyle vasîyetler ederdi.
1478. Aman sakın hâ, hırsınızdan nâşî benden sonra fukarâ hassasını geri bırakmayınız.
1479. Tâ kim, **[24ª]** Tanrı'ya itâ'atiniz sâyesinde ekinler, yemişler bâkî kalsın.
1480. Zahirelerin meyvelerin hepsini ve endişe fevkinde olarak Tanrı göndermiştir.

[236] [2] Ashâb-ı Fil Ebrehe nâmında Yemen Emiri, Mekke'Yİ fethe geldi. Tanrı Mekke'yi korudu. Mekke'ye girdiklerinde Tanrı onların üzerine ebâbil kuşları ağzında cehennem taşıları serptirdi. Mütehezzim oldular (Elemtera keyfe fe'ale Rabbuke) sûresi bu fi'li haber verir.

1481. Eğer ithâlât mukâbilinde ihrâcâtta yaparsın, Tanrı istifâde kapısından müstefîd olursun.
1482. Türk mahsûlâtının birçoğunu tarlaya onun için eker kim hâsılatın esâsı ekip dikmektir.
1483. Azını yer çoğunu eker. Çünkü o ektiğinin çıkacağında aslâ şüphesi yoktur.
1484. Ekerken Türk onun için elini sallar kim o elindeki tohumda yerden hâsıl olmuştur [1][237].
1485. Pabuççu da yiyecekten artırdığıyla deri, gön, sahtiyân satın alır.
1486. Ke-enne-hu hâsılâtımın esâsı bunlardır. Rızkımın düğümleri bunlarla çözülür demek ister.
1487. Çünkü hâsılâtın oradan gelmiştir bit'tabi' oraya masraf yapmak gerektir.
1488. Bu 'arâzi veya bu sahtiyân birer perdedir işte o kadar asıl rızık, her nefes Hak'tan gelir.
1489. Eğer sen asıl olan olan zemîne [Rızâ-yı İlâhi mahlûka sadaka ve i'âne gibi] en kim birbirine yüz binin mahsûl versin.
1490. Farz edelim kim sen asıl sebep saydığın arâziye tohumu saçtın.
1491. İki üç sene hâsılat olmayıverirse el açıp yalvarmaktan başka ne yapabilirsin?
1492. Huzûr-ı Bârî'de elini başına çalıp niyâz edersin. Bu muâmelen rızkı veren Tanrı olduğuna delîldir.
1493. İmdi bilmelisin ki rızkın aslının asılları odur. Rızık isteyen işte asıl onu ister.
1494. Rızkı ondan iste **[25ª]** Zeyd'den 'Amr'dan isteme neş'eyi ondan dile afyondan, şarâptan dileme.
1495. Hâydi, serveti ondan iste. Defîneden, mâldan değil. Gâlibiyeti ondan ara 'amcandan dayından değil.
1496. 'Âkıbet bu 'amca, dayıdan mahrûm kalacaksın. O zaman kimden yardım dileyeceksin.
1497. Bu anda onu ara. Bâkîsini bırak tâ ki cihân-ı saltanatın vârisi olasın.
1498. Çünkü (insân babasından, zevcesinden, çocuklarından kaçtığı gün) buyurulan günde [1][238].

[237][1] El sallamak- Lisân-ı Farsîde (fedâ olsun) demek bir şeyin elden gittiğine ehemmiyet vermemek makâmındadır. Tohumu ekerken elini sallamak ma'lûmdur ki dâneyi muvâzaneli sûrette yere serpmek içindir. Hâlbûki şâ'irâne bir nükte olmak için bu el sallamayı (adam sende dâneyi yere atmadan pervâm yoktur. Zâten olmadan topladım) şeklinde gösteriyor.

[238] [1] Kur'ân-ı Kerîm, 'Abese, 80/34-36. (İşte o gün kişi kardeşinden, annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından kaçar.) âyet-i kerîmesidir.

1499. Ondan dolayı o sâ‘atte dostların düşmân kesilecektir ki zâten onlar sana put idiler ve tarîkında sana mâni‘ idiler.
1500. Sûrî nakışlardan zevk aldığından dolayı Rûmî nâkkaştan yüz çevirmiştin [2][239].
1501. Eğer bugün dostların sana zıt olup senden yüz çevirerek husûmet cihetine gidecek olurlar ise;
1502. Hâydi, sen “günüm gün oldu, yarın olacak şey bugünden oldu” de.
1503. “Bu cihân halkı hep bana düşmân kesildiler. Kıyâmet peşîn olarak benim başıma koptu” de.
1504. Zamanımı zâyi‘ edip ‘ömrümü bunlarla sona eriştirmeden öl.
1505. [Göreceğimi gördüm] kusûrlu kumaş almış olacaktım. Şükür kim dikkatinde ‘ayıbını görmüş oldum.
1506. O zamandan evvel kim sermâyem olmadan gidecekti.
1507. Metâ‘m kusurlu ve değersiz kalacaktı.
1508. Ey akrabam mâl gitmiş, ‘ömür gitmiş olacaktı.
1509. Mâlımı da cânımı da kusûrlu kumaşa vermiş olacaktım.
1510. Eşyâmı verip kâlp para alacaktım. Sevinerek evime ‘avdet edecektim.

[26ª]

1511. Şükür kim kâlp altın bu günden anlaşıldı. Daha ziyâde ‘ömrüm geçmeden anlamış oldum.
1512. Yoksa kâlp para ebediyyen boynumda kalacaktı. Zâyi‘ ettiğim ‘ömrüme ben hayıflanacaktım.
1513. Vaktiyle kalplığı anlaşıldı anlaşıldı. Ben çabuk çabuk ayağımı çekeyim.
1514. Eğer dostun düşmânlığını izhâr edip o ‘adâvet ve hasedini ortaya atarsa,
1515. Onun yüz çevirmesinden elem gösterme kendini ahmak ve nâdân eyleme.
1516. Belki Hakk’a şükür edip fukarâya ekmek dağıt çünkü onun koyduğu cevvâlde çok durmadın.
1517. Onun cevvâlinden çabuk çıktın. İmdi sâdık bir dost aramaya bak.
1518. Kıymetli dost odur kim sen öldükten sonra onun dostluk ipi üç katlı olur.
1519. O dost isterse sultân ve pâdişâh-ı zîşân, olsun. Yâhût makbûl pâdişâhı şefâ‘âtkâr zât bulunsun.

[239] [2] Bâlâda kimi Çinî ve Rûmî nâkkaşlar hikâyesine işârettir ki, Çinî nâkkaşlar aylarca hezârân teklifâtla dîvâra nakş yapmışlar. Rûmî nâkkaşlar ise ancak dîvârı billûr gibi mücellâ eylemişler aradan perde kaldırılınca o resimler ve meyler dîvârına daha nûrânî bir şekilde ‘aksetmiş, bunların biri kaba sofûlar biri de ashâb-ı kulûp olan dervîşlerdir.

1520. Onların ‘ayıbını da asıldan önce görmüş olmaklığın hasebiyle hîle ve hada‘adan kurtulmuş olursun.
1521. Halkın ‘âlemde sana bu cefâsı eğer bilirsen gizli altın hazînesidir.
1522. Halkı sana karşı onun için hûysuz kılarlar ki çâresiz olarak senin yüzünü öbür ‘âleme çevireler.
1523. Bunu yakınen bil kim zâten sonunda cümlesi hâsım ve düşmân ve ‘âsî kesileceklerdir.
1524. Sen mezârında yapayalnız (Yâ Rabbî beni yalnız bırakma) [1][240] diye feryâd edeceksin.
1525. Ey cefâsı vefâkârların ‘ahdinden iyi olan, zâten sîne-i sâf dostların ‘ahdi de senin ihsânındır diyeceksin.
1526. Ey anbar dolu zahîre sâhibi ‘aklından şu sözü işit: “Buğdayını Tanrı arâzîne ısmarla.
1527. Tâ kim hırsızdan buğday bitinden emîn ola şeytânı buğday bitiyle beraber çabucak gebert.
1528. Çünkü o seni dâ’imâ fakîrlikle tehdît **[27ª]** eyler. Ey erkek şâhîn sen onu keklik gibi avla.
1529. Ne ‘ayıptır ki pâdişâhın muhterem ve bahtiyâr şâhîni kekliğe şikâr olsun.
1530. Çok vasîyet edip nasîhat tohumunu saçtı. Onların toprakları çorak idi fâ’ide vermedi.
1531. Nasîhatçinin yüz türlü vesîlesi olsa bile nasîhata kabûl edecek kulak gerektir.
1532. Sen ona yüz türlü taltîfâtla nasîhat versen o senin nasîhatini dinlemez.
1533. Endîşeli, kavgalı olan ve bunun için nasîhat dinlemeyen bir kişi yüz dâne hîtabı susturur.
1534. Enbiyâ-yı kirâmdan daha nasîhatçi ve güzel sîmâlı kim olabilir ki?
1535. Onların nefesleri taşa bile te’sîr eylemiştir. Dağların, taşların istifâde eylediği nasîhat bedbahtlara te’sîr edip de düğümlerini çözemedi.
1536. Onların sen benden ‘ibâret olan gönüllerinin vasfı (taştan daha katıdır) [1][241] âyet-i kerîmesi mazmûnudur.

[240] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Enbiyâ, 21/89. (Rabbim! Geride kalanların en hayırlısı sensin, yine de sen beni yalnız (çocuksuz) bırakma!) Sûre-i Enbîyâ’daki âyet-i kerîmedir.
[241] [1]Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/74.(Artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır) âyet-i kerîmesidir.

TANRI'NIN İHSÂNI BE KUDRETİ KÂBÎLİYETE MEVKÛF DEĞİLDİR. HALKIN VERGİLERİ GİBİ KÂBÎLİYETE LÜZÛM GÖSTERMEZ ME'ALİNDEDİR.

1537. Onun çâresi eşyâyı tebdîl eden Hakk'ın ihsânıdır. İhsân-ı İlâhi'ye kâbîliyet şart değildir.
1538. Belki kâbîliyetin şartı Tanrı'nın ihsânıdır. İhsân-ı İlâhî asıl içtir. Kâbîliyet ise kabuktur.
1539. Meselâ Mûsâ'nın 'asâsının ejder olması, elinin güneş gibi parlaması,
1540. Bizim 'akıl ve fikrimize sığmayan yüz binlerce enbiyâ mu'cizâtı,
1541. Esbâbtan hâsıl olmamış belki Hakk'ın tasrifâtından ileri gelmiştir. Yok olan şeylere kâbîliyet ne gezer.
1542. Tanrı işleri için kâbîliyet şart olsaydı, bu yoktan var olanlar nasıl vücûda gelirdi. **[28ª]**
1543. Tanrı bu yeşil perde altında tâlipler için yüz türlü kâ'ide ve esbâb ve tarîk vücûda getirmiştir.
1544. Önce ahvâl, usûl üzere ceryân eder. Kudret-i İlâhî ta'aluk edince o usûlü yırtar.
1545. Bir takım makbûl kâ'ide ve 'âdet koydu. Sonra da mu'cize o 'âdeti parçaladı.
1546. Gark ve sa'âdet eğer bize sebepsiz erişmese bile kudret-i İlâh sebebi izâle etmek kudretinden geri bırakılmış değildir ki.
1547. Ey sebebe bağlanan! İleri, doğru uçma fakat sebebi yaratanı da 'azle kalkışma.
1548. O sebebi yaratan her ne isterse vücûda getirir. Kudret-i Mutlâk sebepleri yırtar.
1549. Fakat ekseriyâ eşyâ sebebe müsnenid olur. O vesîle ile tâlip murâdını aramak yolunu bilir.
1550. Sebep olmazsa tâlip hangi tarîki arar? İmdi tarîk-i hayâtta sebep gerektir.
1551. Bu sebepler nazarlara perdedir çünkü her görüş Tanrı işlerine lâyık ve muvâfık değildir.
1552. Sebebi deler göz gerektir ki perdeleri kökünden, dibinden koparıp atsın.
1553. O vakit lâmekân 'âlemindeki sebep, yaratanını görür. Çalışma, kazanma, dükkân, vesâ'irenin herze olduğunu anlar.
1554. Hep hayrı da şerri de sebebi yaratandan bilir. Sebeplerde, vâsıtalarda hîç bir te'sîr olmadığını görür.
1555. Ancak hayât caddesine kurulan hayâlât ve gaflet zamanı bir müddet daha devâm eder.

ÂDEM ‘ALEYHİSSELÂM’IN VÜCÛDUNUN YARADILIŞI HAKKINDADIR Kİ TANRI CEBRÂ’ÎLE FERMÂN EYLEDİ KİM ARZDAN BİR ÂVÛÇ TOPRAK AL. BAŞKA BİR RİVÂYETE GÖRE ARZIN HER KÖŞESİNDEN TUTAM TUTAM BİRER PARÇA AL BUYURDU.
[29ª]

1556. Yaratan Allah, benî beşerî hayra şerre müptelâ olmak üzere yaratmak dilediğinde,
1557. Sâdık Cebrâ’îl’e “(yerden bir tutam toprağı rehin olarak al)” dedi.
1558. O bel bağlayıp Rabbü’l-‘âlemin’in emrini yerine getirmek üzere yeryüzüne indi.
1559. O me’mûr elini toprağa uzatınca, toprak hemân çekindi ve ihtirâz gösterdi.
1560. Arz ağız açıp yalvardı “tek ve bî-nazîr yaratıcı hürmetine olsun,
1561. Beni bırak cânımı bağışla. Yorga atının yularını benden geri çek.”
1562. Bir takım teklîfler ve muhâtaralar içine “Allâh ‘aşkına olsun beni bırak beraber götürme” dedi.
1563. O taltifât ki Tanrı seni mazhar eyledi. Levh dil ‘ilmini sende izhâr eyledi.
1564. Meleklerin hocâsı oldu, dâ’imâ Tanrı ile konuşursun.
1565. İleride peygamberlerin elçisi olacaksın. Sen vahy-i İlâhî cânına hayât bahşedersin, bedene değil.
1566. Senin İsrâfîl’den eftâliyetin şudur ki: O cisimlere cân verecek, sen câna hayât bağışlarsın.
1567. Onun sûrunun sesi cânların zuhûruna sebeptir. Senin nefhan bî-nazîr gönüller zuhûruna bâdîdir.
1568. Ten rûhunun lübbü, içi; gönül hayâtıdır. Onun ihsânından senin ihsânın tabî‘î eftâldir.
1569. Yine Mikâ’îl cismin rızkını verir senin sa‘yın ise nûrânî kalbin rızkını verir.
1570. O eteğini doldurup kilelerle verir. Senin rızkının vergisi, öyle kileye sığmaz.
1571. Kahır ev şiddet sâhîbi ‘Azrâ’îl’e rahmet-i İlâhiye’nin gazabına fâ’ik olması gibi sen fâ’iksin.
1572. ‘Arşı yüklenen bu dört zâttır, sen onların re’isisin. Vukûf ve intibâh cihetinden sen onların dördünden eftalsin.
1573. Mahşer gününde hamle-i ‘arşı sekiz görürsün. O zamanda da sen o sekizin eftali olacaksın.
1574. Bu yolda sayıp, döküp, ağladı bundan maksat ne olduğuna dâ’ir koku almıştı.
[30ª]

1575. Cebrâ'îl utanma ve hayânın ma'deni idi. Yerin ettiği yemînleri kendine vesîle kılmıştı.
1576. Arz o kadar yalvardı, öyle yemînler verdi kim Cebrâ'îl geri dönüp dedi ki: "Yâ Rabbu'l-'ibâd!
1577. Ben senin hîç bir hidmetinde serseri olmadım fakat ceryân eden muhâvereyi sen daha iyi bilirsin.
1578. Öyle bir ism-i İlâhî'den bahsetti kim ey hüdâvend-basîr onun heybetinden yedi kat gökler hareketten geri kalırdı.
1579. Utandım nâm-ı İlâhî'nden hayâ ettim yoksa bir tutam toprak getirmek çok kolaydı.
1580. Sen meleklere öyle bir kuvvet verdin ki isterlerse bu gökleri parça ederler.

İNSÂNLAR ATASI, TANRI HALÎFESİ, MELEKLER SECDEGÂHI VE MA'LUMU OLAN ÂDEM ATANIN MÜBÂREK CİSMİNİ VÜCÛDA GETİRMEK İÇİN, YERDEN BİR TUTAM TOPRAK ALMASI HUSÛSUNDA TANRI TE'ÂLÂ'NIN MÎKÂ'ÎL 'ALEYHİSSELÂM'I GÖNDERMESİ.

1581. Mîkâ'île buyurdu kim : " Sen aşağı in, yerden aslan gibi bir tutam toprak al."
1582. Mîkâ'îl yere inip de oradan toprak almak üzere ona el uzatınca,
1583. Toprak titreyip, kaçmaya kalkıştı, gözyaşı dökerek yalvarmaya başladı.
1584. Yüreği yanarak ve çalışarak yalvarıp kan yaşlarıyla and verdi.
1585. Seni 'arş-ı İlâhî hâmili yapan bî-nazîr hüdâvend-i latîf 'aşkına kim,
1586. Sen cihânın rüzgârını ölçmeye me'mûrsun. Fazîlet susuzlarını kandıran sensin.
1587. Çünkü Mîkâ'îl kelimesi (kile) lütfûndan müstağrık halkın rızkını kilelerle ölçer.
1588. Sen bana amân ver beni âzât et. Bakınız kanla bulanmış söz söylüyorum.
1589. Melek merhamet-i İlâhî'ye **[31ª]** ma'denîdir. Mikâ'îl (ben bu yaraya nasıl tuza saçayım)" dedi.
1590. Şeytân kahr-ı İlâhî ma'denîdir, Âdemoğluna dâ'imâ feryâd ettirir.
1591. Ey yiğit! Merhamet-i İlâhîye, gazaba sebkat etmiştir. San'ât-ı İlâhîye'de lutuf gâliptir.
1592. Kullar tabî'î Tanrı hûyuna hâ'iz olurlar. Onların tulumları Tanrı ırmağından dolmuştur.
1593. O Rasûl-i İlâhi ve seyr u sülûk kılavuzu (insânlar pâdişâhlarının dîni üzere haraket ederler) buyurdu.
1594. Mîkâ'îl huzûru İlâhî'ye gidip garzdan hâllî iki elleri ve etekleri ile,

1595. Dedi ki: “ Ey ‘âlemü’l- esrâr ve sultân-ı bî-nâzır, toprak ağlayıp inleyerek beni bağladı.
1596. ‘İnd-i İlâhîde yaşlı gözün çok kadri vardır. Ben işitmezlikten gelmeye kâdir olamadım.
1597. ‘İnd-i İlâhî’nde ağlayıp, inlemenin kadri vardır. Ben onun hakkını iptâl edemedim.
1598. ‘İnd-i İlâhî’nden yaşlı gözün çok kadri vardır. Ben onunla nasıl çekişebilirdim?
1599. Kulların günde beş def‘a namâzda inleyerek, ağlamalı du‘aları vardır.
1600. Mü’ezzinin ezânda (Hayye‘ale’l-Felâh) diye na‘rası vardır. O felâh bu ağlama ve tazarru‘ ve niyâzdır.
1601. Sen kimi gâmınla hasta etmek istersen ağlayıp inlemeyi kalbinde kararlaştırırsın.
1602. Çünkü tazarru‘ ve niyâzdan şefâ ‘atçi olmazsa nüzûl eden belâ müdâfa‘asız kalır.
1603. Bir kulunu belâdan kurtarmak istersen onun cânını tazarru‘ ve niyâza meylettirirsin.
1604. Kur’ân-ı Kerîm’de buyurdu kim “o ümmetler üzerine ağır kahr-ı İlâhî geldi.
1605. O anda onlar yalvarıp yakarmadıklarından onlardan belâ def‘ olmadı.
1606. Onların gönülleri katılaşmış olmakla günâhları onlara ibâdet gibi göründü.
1607. ‘İnâtçı kimse kendini günâhkâr bilmedikçe hîç gözlerinden yaş coşar mı?

[32ª]

YÛNUS ‘ALEYHİSSELÂM’IN KISSASIDIR KİM AĞLAYIP İNLEME GÖKTEN GELMİŞ BELÂYI DEF‘ EYLEDİĞİNİ BEYÂN EYLER.

1608. Yûnus kavmine belâ zuhûr eylediğinde gökten ateşli bulutlar zuhûra geldi.
1609. Yıldırımlar fırlayıp taşları yaktı. Bulut gürleyip çehrelerde renk bırakmadı.
1610. Âsumândan o belâ-yı İlâhî geldiğinde hepsi gece damlarda idiler.
1611. O anda derhâl damlardan atılıp baş açık sahrâ cihetine koşmaya başladılar.
1612. Ana yavrularını taşra fırlattılar. Hepsi de nâle ve feryâda başladılar.
1613. Akşâm namâzı vaktinden seher zamanına kadar o kimseler başlarına toprak saçtılar.
1614. Hepsinin de avazları tıkandı. O inatçı kavme merhamet-i İlâhîye sâdır oldu.
1615. Ümîtleri kesilip sabırsız âhlardan sonra bulut azar azar çekilmeye başladı.
1616. Yunûs Kıssa’sı enli ve uzundur. Şimdi toprağın işitilen hikâyesinin zamanıdır.
1617. ‘İnd-i İlâhî’de mâdemki yalvarmanın kadri vardır. İnlemenin oradaki bahâsı nerededir.
1618. İşte şimdi ümît zuhûra geldi. Belini sür‘atle bağla. Ey ağlayan, kalk ve dâ’imâ gül.
1619. Rabb-i Mecîd gözyaşını fazîlette şehidin kanıyla beraber tutmuştur.

İSRÂFÎL ‘ALEYHİSSELÂM’IN YERYÜZÜNE GÖNDERİLMESİ VE ÂDEM ‘ALEYHİSSELÂM’IN CİSMİNİN YOĞURULMASI İÇİN YERDEN BİR ÂVÛÇ TOPRAK AL BUYURULMASI

1620. Tanrımız İsrâfîl’e buyurdu ki: “ Git ve o topraktan bir âvûç al gel.
1621. İsrâfîl de yeryüzüne gelip toprak yine feryâda başladı.
1622. Ey sûr üfüren melek, ey hayât deryâsının nefeslerinden ölüler hayât bulur.
1623. Sûrla ‘azîm bir tarzda **[33ª]** üflersin, çürük kemiklerden vücûd bulan halkla mahşer yeri dolar.
1624. Sûru üfleyip, es-salâ ey dünyâ kerbelâ’sında ölenler, fırlayınız. Kalkınız, dersin.
1625. Ey ölüm kılıcından helâka erişenler ağaç dalları ve yaprakları gibi sizde topraktan başkaldırınız.
1626. Senin merhametinden, senin mü’esser nefesinden cihân, senin bahşettiğin hayât sebebiyle dolarlar.
1627. Sen rahmet-i İlâhîye meleğisin, merhamet göster. ‘Arşı yüklenenlerdensin ve ihsân kıblegâhısın.
1628. ‘Arş hüküm ve ‘adâlet ma‘denidir. O mağfiretle dolu makâm altında dört ırmak akar idi.
1629. Süt ırmağı, bal ırmağı, şarâp ırmağı birde akarsu diclesidir.
1630. ‘Arş altından cennetlere gider. Ondan bir parçacığı da dünyâda zâhir olur.
1631. Ancak bu ‘âlemde bu dört ırmak fânîlik ve hazımsızlık zehriyle karışıktır.
1632. O ‘âlemden bu kasâvetli toprağa cür’a döküp fitneler izhâr eylediler.
1633. Maksat bu ‘âdî insânların bunların aslını aramaları idi. Bu nâkıslar ise buna kanâ‘at eylediler.
1634. Çocukları beslemek için süt ihsân eyledi. Her kadının sînesini bir çeşme yaptı.
1635. Gussa ve endîşei def‘ etmek için şarâbı üzümden akıtıp çeşme kıldı.
1636. Arının karnından çeşma yaparak hastalara ‘ilâç için bal ihsân eyledi.
1637. Bütün mevcûdâtın aslının da fer‘inin de içmesi ve temîzlenmesi için su ihsân etti.
1638. Maksat sen bunların asılllarına yol bulacaktın. Ey fuzûlî kimse sen buna kanâ‘at kıldın.
1639. İmdi, şimdi toprağın macerâsını dinle. Bu mes’eleyi tahrîk için ne sözler söyledi.
1640. İsrâfîl Hazrete de ayak olup yüz türlü şekillerde yaltaklanmalar yaptı.
1641. Dedi ki: “ Zât-ı pâk-ı zü’l-celâl! Hak için bu kahrı bana helâl görme.

[34ª]

1642. Ben bu mes'eleden koku alıyorum. Başımdan fenâ endîşeler geçiyor.
1643. Sen merhamet ma'denisin, merhamet eyle. Hümâ kuşu 'âciz bir kuşcağızı incitmez.
1644. Ey dertlilere şifâ ve merhamet olan, öbür hasen mu'âmele edenlerin yaptığını sen de yap.
1645. İsrâfîl hemân yola düzülüp toprağın ma'zeretini macerâsını, huzûr-ı İlâhîye arz eyledi.
1646. Sen zâhirde fermân buyurup toprak al dedin, gönlüme de onun 'aksini ilhâm eyledin.
1647. Kulak tarîkiyle, toprak almayı emrettin. Katılık yapmak husûsunda fikr-i nehy eyledin.
1648. Ey işleri müstesnâ güzel, hep iyilik yapan Tanrı merhamet-i İlâhîyen gazabını sebkat etmiştir.

'AZÎMET VE İHTİYÂT SÂHÎBİ 'AZRÂ'ÎL ALEYHİSSELÂM'IN ÂDEM ATANIN VÜCÛDU YOĞURULMAK ÜZERE YERDEN BİR ÂVÛÇ TOPRAK ALMAK ÜZERE GÖNDERİLMESİ.

1649. Cenâb-ı Hak 'Azrâ'îl'e dedi ki: "O hayât sâhîbi toprağa çabucak bak.
1650. O za'îf zâlim yer anasını bulup hemân 'ale'l-'acele bir âvûç toprak getir" dedi.
1651. Kazâ-yı İlâhî çavuşu 'Azrâ'îl, vazîfesini îfâ eylemek üzere küre-i arza gitti.
1652. 'Âdeti vechiyle toprak yine feryâda başladı. Yanıp yakılarak çok yemînler verdi.
1653. "Ey hâs kul, ey 'arşın sâhîbi, ey 'arşta da ferşte de emrine itâ'at edilen,
1654. Misli olmayan Rahmân'ın rahmeti için, vazgeç seni lütuflarına müstağrik eyleyenin hakkı için vazgeç.
1655. O pâdişâh hakkı için ki ondan başka ma'bûd yoktur. Onun huzûrunda **[35ª]** hîç kimsenin sızlanması redd olunmaz."
1656. 'Azrâ'îl dedi ki: " Ben böyle lâflarla gizli ve aşikâr emirden baş çevirmem."
1657. Yer dedi ki: " Tanrı halimle mu'âmele hususûnda da emretti. İkisi de emirdir. Sen toprak 'ilminden hâlimi iltizâm eyle."
1658. 'Azrâ'îl dedi ki: " O yâ te'vîl ve kıyâs olur. Sarîh emre karşı iltibâs tarîkını arma arama.
1659. Bu hîç şüphe götürmez fermâna karşı sen kendi fikrini te'vîl edersen daha iyi edersin.

1660. Senin yalvarmandan benim içim yanar, yanıp tutuşmaktan yüreğim kan kesilir.
1661. Ben merhametsiz değilim. Belki o üç temîz zâttan merhametim ziyâdedir ve daha dertliyim.
1662. Ben bir yetime şamar indirsem öbür halîmde eli ile ona helva verirse,
1663. Bu tokat o helvadan çok iyidir. Eğer o helvaya mağrûr olursa vây ona.
1664. Senin feryâdına benim ciğerim yanar ama Tanrı bana başka türlü lütufkârlık ta'lîm buyurur.
1665. Kahırlar arasında lütuf gizlidir. Paha biçilmez akîk süprüntü arasında saklıdır.
1666. Tanrı'nın kahrı benim yüz lütfumdan daha iyidir. Hak'tan cânı sakınmak, cânı söküp çıkarmak gibi elîmdir.
1667. Tanrı'nın en şiddetli kahrı, iki cihânın lütfundan, haliminden daha iyidir. Rabbü'l-'âlemîn ne güzel yaratıcıdır. Onun kahrında lütuflar saklıdır.
1668. Onun uğrunda cân fedâ eylemek, cânlar arttırır.
1669. Kötü düşünceyi azgınlığı bırak. Sana (te'âl: gel) derse, sen başını ayak yapıp koş.
1670. Çünü onun (te'âl)'i te'âliler bahşeyler. Müzâheret ve beraberlik verip hâliler döşer.
1671. Öyle yüksek bir emre aslâ aslâ öyle karmakarışık gevşeklik gösteremem!"

[36ª]

1672. O perîşân toprak hep bunları işitti. O fenâ fikirlerinden kulağında küpe hâsıl oldu.
1673. O sefîl toprak başka bir cihetten yine sızlanarak sarhoşlar gibi secdeye kapandı.
1674. 'Azrâ'îl dedi ki: "Hayır hayır olmaz bundan ziyân gelmez ben onun uğrunda cânımı başımı rehin bırakırım.
1675. Artık yalvarmayı düşünme, o merhametli 'âdil pâdişâhtan başkasına da yalvarma.
1676. Ben emir kuluyum. Eğer deniz dibinden toz duman kalksa dahi ben onun emrini terk edemem.
1677. O gözü, kulağı, başı yaratan Hallâktan başka, kendi cânımdan bile hayır, şer dinlemem.
1678. Benim kulağım, O'nun kelâmından başkasına sağırdır. Onun emri tatlı cândan daha cândır.
1679. Cân ondan gelmiştir, O cândan gelmedi. O besbedeva yüzbinlerce cân ihsân eder.
1680. Cân ne olur ki ben onu Hüdâvend-i Kerîm'e tercîh edeyim? Pire nedir ki ben onun için kilimi yakayım?
1681. Ben onun hayrından başka hayır bilmem. O'ndan başkası bence sağır, dilsiz, kördür.

1682. Ben onun elinde kargı gibi [siyâset silâhı]'yım. Benim kulağım ağlayıp inleyenlere karşı sağırdır."

KENDİSİNDEN SANA ZULÜM ERİŞEN BİR MAHLÛK, HAKÎKAT DE O ÂLET GİBİDİR. 'ÂRİF ONA DERLER Kİ, O HAK'A RÜCÛ' EDER, ÂLETE DEĞİL. EĞER ZÂHİRDE ÂLETE RÜCÛ' ETSE BİLE CEHLİNDEN DOLAYI DEĞİL BELKİ BERÂ-YI MASLAHAT ÖYLE YAPAR. NASIL Kİ BÂYEZÎD BİSTÂMÎ HAZRETLERİ BUYURMUŞLAR Kİ SENELER VAR Kİ BEN HALKA SÖZ SÖYLEMEM VE HİÇ BİR MAHLÛKTAN SÖZ DİNLEMEM [37ª] LAKİN HALK ÖYLE SANIR Kİ BEN ONLARA SÖYLÜYORUM, ONLARDAN İŞİTİYORUM. ZÎRÂ ONLAR ASIL MUHÂTAB-I EKBERİ GÖRMEZLER. ONLAR BENİM HÂLİME TESBÎTLE MUHÂTAB-I EKBERİN SADÂSI GİBİDİR. DİNLEYEN O SADÂYA, SES 'AKSİNE İLTİFÂT ETMEZ. MESELDİR Kİ: "DÎVÂR MIHA NİYE BENİ YARIYORSUN DEMİŞ, MIH DA BAŞIMA TOKMAĞI VURANA BAK DİYE CEVÂP VERMİŞ."

1683. Ahmakcasına kargıdan [silâhtan] merhamet dileme cevgân [silâh] elinde olan şâhtan dile.
1684. Kargıya kılıca ne yalvarırsın, o zâten o büyük zât elinde esîrdir.
1685. O san'at husûsunda [İbrâhim babası] Âzer, ben de heykelim. O ne resmi yaparsa ben olurum.
1686. O beni çeşme yaparsa su akıtırım eğer beni ateş yaparsa harâret veririm.
1687. Beni sağır yaparsa sağır olurum, hançer yaparsa hançer olurum.
1688. Bana yağmur verirse hârmân veririm, eğer beni ok yaparsa vücûda saplanırım.
1689. Beni yılan yaparsa zehir saçarım. Beni arkadaş yaparsa bezl-i muhabbet eylerim.
1690. Ben iki parmak arasında kalem gibiyim. İtâ'at husûsunda ikisi arası değilim.
1691. 'Azrâ'îl toprağı meşgûl edip o eski topraktan bir âvûç kaptı.
1692. Toprak dalgın bir hâlde sözle meşgûl iken o sihrâne toprağı âvûçladı.
1693. 'Akılsız toprağı huzûr-ı Hakk'a götürdü. O mektep kaçığını mektebe îsâl etti.
1694. Tanrı buyurdu ki: " Nûrânî 'âlem îcâbı olarak, ben seni bu halkın cellâdı yaparım."
1695. 'Azrâ'îl dedi ki : "Yâ Rabbî halkın ölümle gırtlaklarını sıkarsam onlar bana düşmân olur.

[38ª]

1696. Ey ‘âlî Tanrım! Sen lâyık görür müsün ki beni buğza düçâr edip halk nazarında düşmân çehreli kılasın?”
1697. Tanrı dedi ki: “ Sûretâ bir tâkım sebepler izhâr ederim. Sıtma, kulunç, baş dönmesi, silâhlarla yaralanması gibi.
1698. Onların nazarlarını üç katlı sebeplerden ötürü senden hastalıklar cihaetine çeviririm.”
1699. ‘Azrâ’îl dedi ki: “ Yâ Rabbî kezalik öyle kullar var ki ‘azîz Tanrı bu sebepleri yırtıp ileri geçerler.
1700. Tanrı ihsânıyla onların gözleri sebepten ve hicâblardan geçer.
1701. Ehl-i hâl olanlar sürmeciden tevhît sürmesini çekip hastalıktan, hastalanmaktan kurtulmuşlardır.
1702. Öyle sıtmaya, kulunca, vereme bakmazlar. Böyle sebeplere kalplerine doğru yol vermez.
1703. Çünkü bu hastalıkların hepsinin ‘ilâcı vardır. ‘İlâç kabûl etmezse o kazâ-yı İlâhî’dir.
1704. Yakınen bil ki her hastalığın ‘ilâcı vardır. Meselâ kışın üşüme ‘ilâcı kürktür.
1705. Tanrı bir kulun donmasını murâd edince, birbiri üzerine yüz kürk olsa yine soğuk geçer.
1706. Vücûdunda ‘alenen öyle bir titreme peydâ eyler ki, o ne elbise ile geçer ne de ateşle geçer.
1707. Kazâ-yı İlâhî gelince hekim ahmak kesilir. O ‘ilâçlarda tedâvi husûsunda te’sîrini şaşırır.
1708. Görüşlü bir zâtın idrâki hîç bu perde olan sebepler ve ‘ilâçlardan örtülü olur mu?
1709. Göz mükemmel olunca aslı görür. Ama insân şaşı olursa fer‘i görür”

[39ª]

HAK TARAFINDAN CEVÂP GELDİ Kİ: “NAZARÎ SEBEPLERE, HASTALIKLARA, KILIÇ YARASINA ERİŞMEYEN KİMSE, EY AZRÂ’ÎL SENİN YAPTIĞINI DA GÖREMEZ. ÇÜNKÜ SEN BU SEBEPLERDEN DAHA ÇOK GİZLİ SEBEPSİN. AMA MÜMKÜNDÜR Kİ (TANRI SİZE SİZDEN DAHA YAKINDIR AMA SİZ GÖREMİYORSUNUZ) ÂYET-İ KERÎMESİ SIRRINA MAZHAR OLAN HASTAYA GİZLİ OLAMAZ.[1][242]

[242] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Vâkı‘a, 96/85. (Biz ona sizden yakınız, fakat göremezsiniz.) âyet-i kerîmesidir.

1710. Tanrı buyurdu ki aslı bilen kimse artık o seni ortada görür mü?[243]
1711. Sen gerçi kendini ‘âmadan gizledin ama parlak gözlüler önünde de perdesin.
1712. Ama kendilerine ecel şeker gibi olanların nazarları nasıl ikbâl ve saltanatın sarhoşu olur?
1713. Onlar kuyudan [2][244] zindândan çemenistâna gidince artık onlara cismin ölmesi acı gelmez.
1714. Bu dolambaçlı cihândan kurtulan kimse, hîç oğlu hîçi fevt ettiklerinden dolayı ağlamazlar.
1715. Ehl-i san‘at bir mecûsî, zindân burcunu kırarsa, zindân halkının gönlü hîç ondan incinir mi?
1716. Eyvâh bu mermer taşı kırdı da benim cânım, hayâtım hapisten kurtuldu der mi?
1717. O güzel mermer, o latîf taş ki zindân burcunun **[40ª]** güzelliği idi ve uygun idi.
1718. O taş kırıldı da mahpûs kurtuldu. Bu cürmünden dolayı onun elini kırmalıdır.
1719. Hîç bir zindan mahpûsu bunu söyler mi? Meğerki hapisten dâr ağacına götürülecek kimse söylese gerek.
1720. Yılan zehirlerinden şekerler cihetine götürülen kimseye bu mu‘âmele acı gelir mi?
1721. Ten kavgasından kurtulan cân, ten ayağı olmaksızın gönül kanadıyla uçar.
1722. O mecûsî gibi ki gece gğndüz ölür ve rü’yâda bahçeler görür.
1723. Der ki: “Yâ Rabbî beni cismâniyet ‘âlemine getirme, bu bahçede güzelce dönüp dolaşayım.”
1724. Cenâb-ı Hak da der ki : “ Du‘ân kabûl oldu, gitme.” Vâllahü ‘âlem bi’s-savâb
1725. Bak bir kere böyle rü’yâ ne kadar hoş olur, ölümü görmeden cennete gider.
1726. Hîç o hapis kuyusu dibinde zincirli vücûduyla uyanmaya hasret çeker mi?
1727. Artık sen mü’mînsin mücâdele sınıfına gel çünkü senin meclîsin göklerdedir.
1728. Ey yiğit mihrâp! Önündeki şem‘a gibi ‘âlem-i bâlâya gitmek için kıyâm eyle.
1729. Bütün gece fitili kesilen mum gibi gözyaşı dök, yan yakıl.
1730. Yemekten, içmekten ağzını kapayıp, göklerdeki sofraya koş.
1731. Gökler ‘aşkıyla sükût dalı gibi oynayarak her ân göklere çıkmaya ümîtvâr ol.
1732. Sana her ânda gökten su ve ateş gelip, rızkın muttasıl artar.
1733. Seni oraya götürürlerse ‘acayip değildir. Sen ‘âcizliğine bakma, talebine bak.

[243] Çalıştığımız metinde 1710 olarak bu sayfanın başındabeyit numarası verilmiştir.
[244] [2] Eski zamanda hapishânelerde kuyu ta‘bîr olunur bostân kuyusundan geniş, çukurlar olurdu ki cürmü çok ağır olanlar oraya indirilir yiyecekleri oraya sarkıtılırdı.

1734. Bu talep sende emânet-i İlâhî'dir çünkü her talep bir matlûba lâyıktır.
1735. Çalış da bu talep sende artsın. Gönlün de **[41ª]** bu ten kuyusundan taşra çıksın.
1736. Halk (falan zâvâllı öldü) derler. Sen de dersin ki: " Ölmedim ey gâfiller,
1737. Benim cismim de başka cisimler gibi uyuyorsa da gönlümde sekiz cennet gizlidir.
1738. Cân, güller, nesrinler içinde uyuduktan sonra bu vücûdun gübreler içinde olmasında ne be'is var?
1739. Uyuyan cân gülşende mi uyuyor yoksa külhanda mı uyuyor? Nereden haberi olacak?"
1740. Cân, mâ'î gökler 'âleminde (âh keşke kavmim bileydi?)[245] na'râsını urur.
1741. Cân eğer bundan ölmeksizin yaşamazsa imdi gökler kimin sarâyı olacaktır?
1742. Eğer cânın, bedensiz yaşayamazsa (sizin rızkınız göktedir.) [2][246] buyurulan kimin rızkıdır?

DÜNYÂNIN YAĞLI, TATLI GIDALARININ VEHÂMETİ VE ONLARIN TA'ÂM-I İLÂHÎ'YE MÂNİ' OLMALARI KİM (AÇLIK TANRI TA'ÂMIDIR. ONUNLA SIDDIKLARIN BEDENLERİNİ İHYÂ EDER[3][247]) VE TANRI'NIN YANINDA GECELERİM BENİ YEDİRİR, İÇİRİR.[4][248] VE (FERAHNÂK BİR HÂLDE ONLARA RIZIK İHSÂN BUYURULUR[5][249]) BUYURULMUŞTUR. [42ª]

1743. Bu ezik, bulanık rızıktan kurtulursun, kıymetli yemekle, gıdaya erişirsin.
1744. Eğer binlerce batman yemeğini yesen, peri gibi temîz ve hafîf gezersin.
1745. Seni ne yel ne kulunca hapseder ne de mi'de karmakarışıklığı seni tazyîk eyler.
1746. Az yersen karga gibi, aç kalırsın. Çok yersen damağını geğirmek tutar.
1747. Az yersen hırçınlık, kuruluk, sıtma çok yersen imtilâya mübtelâ olursun.
1748. Ta'âm-ı İlâhî ile hazmı sehîl gıda eyle. Öyle bir deryâya gemi gibi bin.
1749. Her ân da gıdâ-yı İlâhî'ye mütenazır olarak oruca sabırlı ve akşâma mütenazır ol.
1750. Ey Halîm ve her işi güzel Tanrı diye yalvar. Tanrı intizârlığa mükâfat, hediyeler verir.
1751. Tok adam gıdası çabuk gelmiş veya geç gelmiş olsun, ekmeğe intizâr etmez.
1752. Ama gıdası olmaysan dâ'imâ hani der. O açlıkla gıdaya müntazır kalmıştır.

---

[245] [1]Kur'ân-ı Kerîm, Yâsîn, 36/26.(Rabbimin beni bağışladığını ve güzel biçimde ağırlananlardan eylediğini keşke kavmim bilseydi!" dedi.) âyet-i kerîmesidir.
[246] [2] Kur'ân-ı Kerîm, Zâriyât, 51/22. (Rızkınız göktedir.) âyet-i kerîmesine işârettir.
[247] [3] (Açlık Tanrı ta'âmıdır. Onunla sıddıkların bedenlerini ihyâ eder) hadîs-i şerîfidir.
[248] [4] (O beni doyurur, suya kandırır; siz tâkatınızca ibadette bulunun) hadîs-i şerîfidir.
[249] [5] Kur'ân-ı Kerîm, Âli İmrân, 3/169-170.. (Allah'ın, lutuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir halde rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar.) âyet-i kerîmesidir.

1753. Sen intizâr etemezsen o yetmiş kat devlet gıdası, sana gelmez.
1754. Ey peder, erler gibi ‘âlem-i bâlâ nevâlesini bekle, muttasıl bekle.
1755. Her aç, âkıbet bir gıda bulmuştur. Devlet güneşi onun üzerine doğmuştur.
1756. Himmetli misâfir, eğer bir yemeği az yerse ziyâfet sâhibi daha iyi yemek getirir.
1757. Ziyâfet sâhibi aşağılık bir fakîr değildir. Rezzâk-ı Kerîme su’-i zan etme.
1758. Ey mu‘temet kimse dağ gibi başkaldır kim güneş nûru en evvel sana düşşün.
1759. O temeli yüksek dağ tepesi, seher güneşini beklemektedir.

[43ª]

EĞER ÖLÜM OLMASAYDI DÜNYÂ NE İYİ İDİ. EĞER ZEVÂLLİ OLMASAYDI DÜNYÂ, MÂLI MÜLKÜ NE HOŞ İDİ. DAHA BUNA BENZER HEZEYÂNLARI SÖYLEYEN GÂFİLİN BU SÖZLERİNİN CEVÂPLARI.

1760. Birisi “eğer araya ölümün ayağı girmeseydi dünyâ hoş olurdu ” diyordu.
1761. Öbürü de dedi ki: “Eğer ölüm hîç olmasaydı bu dolambaç dünyâ hîçe değmezdi.”
1762. Kırda yayılmış, mühmel, döğülmemiş bir hâlde bırakılıvermiş bir harmân olurdu.
1763. Sen ölümü yaşayış zannettin de tohumu çorak toprağa saçtın.
1764. Yalancı ‘akıl zâten ters görücüdür. Ey aldanmış kimse, O ‘akıl, sağlığı ölüm görür.
1765. Yâ Rabbî bu hîle sarâyında hakîkatte nasılsa Sen her şey’i, öylece göster.
1766. Hîç bir ölü, ölümden dolayı pür hasret değildir. Hasreti odur ki götürdüğüm azık az oldu der.
1767. Yoksa bir kuyudan sahrâya çıktı devlet, ‘işret, açıklık ‘âlemine düştü.
1768. Bu mâtemli ve daracık bir mahalleden geniş sahrâya intikâl eyledi.
1769. Yalancıktan bir köşk değil dosdoğru bir makâm, ayrandan sarhoş değil en hâs şarâptır.
1770. Küçük makâmda Tanrı ile oturup kalkarak bu ateşlik ‘âleminin suyundan, toprağından kurtulmuştur.
1771. Eğer nûrânî bir hayât geçiremedinse zâten birkaç nefeslik hayât kalmıştır, merdâne öl.
1772. Hadîs-i şerîfte vârid olmuştur ki kıyâmet gününde herkese kalk, diye emir sâdır olacak.

HAKETMEZDEN ÖNCE Nİ‘METLERİ VEREN TANRI, RAHMETİNDEN NİYÂZ OLUNANLARDANDIR Kİ; (ÜMÎTLERİ KESİLDİKTEN SONRA O TANRI YAĞMUR YAĞDIRDI), NÎCE UZAKLIK VAR Kİ YAKINLIK MÎRÂS BIRAKIR, NÎCE MÜBÂREK GÜNÂH VARDIR. NÎCE SA‘ÂDET VAR KİM İNTİKÂM UMULAN CİHETTEN GELİR. ONLARIN KÖTÜLÜKLERİNİ CENÂB-I HAK İYİLİKLERE TEBDÎL KILDIĞI BİLİNMESİ İÇİNDİR.

[44ª]

1773. Sûr üflenmesi pâk Tanrı tarafından “(ey zerreler topraktan başkaldırın)” diye emirdir.
1774. Sabah vakti ‘akıl yerine nasıl ‘avdet ederse herkesin cânı da bedenlerine ‘avdet eder.
1775. Cân sabahleyin tenini bilir, parlak bir şekilde ten libâsına geri gelir.
1776. Kendi cismini anlar ve ona gider. Kuyumcunun cânı terziye gider mi?
1777. ‘Âlimin cânı ‘âlime gider. Zâlimin cânı zâlime gider.
1778. Sabahleyin koyun kuzu nasıl tanışırsa ‘âlem-i İlâhî onları da tanıştırdı.
1779. Ayak karanlıkta kendi pabucunu tanır. Ey güzel, cân, tenini bilmez mi?
1780. Ey komşu, sabah küçük mahşerdir, büyük mahşeri ondan kıyâs eyle.
1781. Nasıl ki cân şu çamurdan vücûda uçarsa herkesin defter-i a‘mâli de sola veya sağa uçar.
1782. Hasîslik, bencillik, fâsıklık, sâlihlik hâsılı dün hayâtta hangi hûya hâ’iz isen işte onun defterini eline vereceklerdir.
1783. Seherde uyanınca o hayır veya şer ona doğru ‘avdet edecektir.
1784. Eğer hûyunu iyi terbîye eylemişse uyandığında önüne ‘aynen o gelir.
1785. Eğer dalâlet içinde hâm, çirkin bir terbîye vermişse defteri, mâtem kâğıdı gibi sol eline gelecektir.
1786. Takvâ ile dîndârlık ile temîz bir terbîye vermişse uyanınca pahalı inciyi alacaktır.
1787. Bizim uykumuz uyanıklığımız, ölümün, mahşerin iki şâhididirler.
1788. Küçük haşr oluş büyük haşr oluşu gösterdi. Küçük ölüm büyük ölümü tenevvîr eyledi.
1789. Fakat bu defter hayâldir ve gizlidir. O büyük haşr oluşta meydâna çıkacaktır.
1790. Bu hayâl burada gizli ve fakat eseri peydâdır. Orada bu hayâlden sûretler doğrulacaktır.
1791. Mühendis de bir evin hayâlini görür onun gönlünde yere saçılmış dâne gibidir.
1792. O hayâl derûndaki tohumu doğuran yer gibi derûndan hârice gelir.

1793. Gönüle yerleşen her bir hayâl, mahşer günü birer sûret olacaktır.
1794. Mühendisin gönlündeki hayâl gibi **[45ª]** dâne gizlenen yerdeki nebât meselli.
1795. Bu her iki mahşerden maksadım bir hikâyedir. Bunun beyânında mü'minlere hisse vardır.
1796. Mahşer güneşi doğunca çirkin, güzel hepsi topraktan fırlayacaklardır.
1797. Mahkeme-i İlâhî divânına koşacaklardır. Hâlis altınla, fenâsı potaya gidecektir.
1798. Hâlis altın neş'eli ve nâzlı olacak, kalp para dainleyerek yanıp yakılacaktır.
1799. Her ânda türlü tecrübeler erişir hased insânda gönüllerin esrârı görünür.
1800. Kandildeki su ve yağ esrârı fâş olup aydınlanması yâhût ki toparağın esrârını fâş ederek nebâtâtın meydâna çıkmasıdır.
1801. Soğan, safran, haşhaş meselli baharın eli, güzün ekilenlerin sırrını peydâ eyler.
1802. Birisi yeşillere bürünür biz müttakîleriz, der öbürü de menekşe gibi baş aşağı eylemiştir.
1803. Gözler muhâtara korkusuna hârice fırlamış varacağı karârgâh korkusundan gözü on misli olmuştur.
1804. Defterlerimiz sol taraftan gelmesin diye gözler intizârda kalmıştır
1805. Defter tâli'miz takas olmasın diye gözler gâh sola gâh sağa dönmektedir.
1806. Üstüne siyâh hata çekilmiş, cürüm ve fısk ile dolmuş bir defter de bir kul eline gelecektir.
1807. O defterde bir haber bir muvaffakıyet yoktur. Sıddîkların gönlünü incitmekten başka bir şey yoktur.
1808. Baştan ayağa kadar hep çirkinlikler ve mücrimliklerden ve ehl-i tarîkı alaya alıp onlara ıslık çalmaktan 'ibârettir.
1809. Onun o hîlekârlıkları, o hayırlıksızlıkları ve fir'avunlar gibi (ben) ve (biz) demeleri,
1810. O sefîl herîf defterini okuyunca zindâna doğru yolculuk göründüğünü anlar.
1811. İmdi hırsızlar gibi darağacına doğru yollanır kabâhati meydânda, 'özür dileme yolu da kapanmıştır.
1812. O binlerce delîl getirmeleri o kötü kötü sözleri ağzına kötü bir demir çivi olup çakıldı.
1813. Hırsızlık âletleri üzerinde, evinde bulundu. Artık söyleyecek mârtavâlı kalmadı.
1814. Artık cehennem zindânına yollanır çünkü dikene ateşten başka çâre yoktur.
1815. Önünde ardında me'mûr olan **[46ª]** melekler gizli idi. Şimdi polis gibi meydâna çıktılar.
1816. Onu önlerine katıp "(hâydî köpek mekânın olan samanlığa)" diye dürttüler.

1817. O kuyu zindânından kurtulmak ümît ile her yol başında ayağını geri geri alır.
1818. Mütenazır olarak durur, dinlenir bir ümît sâ'ikası ile yüzünü geri çevirir.
1819. Hazân yağmuru gibi gözyaşı döker. Artık ümîdi kurumuş kimsenin elinde ondan başka ne kalır?
1820. Her zamânda gözünü geri çevirir. Yüzünü Tanrı'nın mukaddes dergâhına döndürür.
1821. Sonra iklim-i nûrdan emr-i İlâhî geldi kim, ona söyleyiniz: "Ey 'üryân battâl herîf!
1822. Ey şer menba'ı ne bekliyorsun? Ey sersem, niçin başını geri çevirirsin?
1823. Ey Mevlâ'yı gücendiren! Ey şeytâna tapan! Senin defterin işte şu eline verilendir.
1824. Mademki hayâtta harekâtın defterini gördün imdi ardına ne bakarsın?
1825. Ef'âlinin cezâsını gör. Beyhûde ne sokranır dursun? Böyle bir kuyuda aydınlık ümîdi ne gezer?
1826. Senin ne sûret-i zâhirde tâ'atin var ne de içinde, bâtınında bir hüsn-i nîyet var.
1827. Ne senin geceleri kıyâmın ve münâcâtın var ne de senin gündüzün riyâzatın ve orucun var.
1828. Ne kimseyi inciltmemek için dilini tutarsın ne sağına soluna 'ibret gözüle bakarsın.
1829. Ön nedir ölümü, hâlet-i nez'î düşünmektir. Arka ne oluyor önünden eşin, dostun gitmesidir.
1830. Ne de senin ağlayıp inleyerek tövben vardır ey hîlekâr, sen buğdayı gösterip de arpa sorarsın.
1831. Ey hîlekâr, çünkü kendi terâzîn eğri idi. Şimdi cezânın terâzîsini ne hakla doğru istersin?
1832. Kusûr ve ma'zerette dâ'îmâ sol ayak vazîyetinde idin. Defter-i a'mâlin şimdi sağ eline verilir mi?
1833. Ey beli eğri kimse! **[47ª]** Mademki cezâ gölge mesâbesindedir tabî'î gölgen de önüne eğri düşecektir.
1834. Bu tarzda öyle sert hitâplar varid olacaktır ondan dağın beli bile bükülür.
1835. Kûl (ne beyân buyurdunsa onun yüzlü misli fenâyım, yüz misli fenâyım) der.
1836. Sen bunların daha beterlerini hilm ve merhametinle örttün. Yoksa ezelî 'ilminde kabâhatlari hep bilirsin.
1837. Lakin o hayrın, şerrin, küfrün milletin mâverâsında ve benim içtihât ve ef'âlimden hâriçtir.
1838. Yine benim niyâz-ı 'âcizânemden ve benim hatta yüz mislimin hayâl ve vehminden hâriçtir.

1839. Yâhût doğrunun veya ‘inâtçılığın hâricinde olarak senin mahs lütfuna ümîtvâr idim.
1840. Ey hîç garazı olmayan Kerîm, karşılığınla Senin mücerret ihsânından sırf bahşîşine ümîdim var idi.
1841. İşte O Kerem mahsına ikide bir de başımı çeviriyordum. Yoksa kendi ef‘âlime bakmıyordum.
1842. Sen bana ezel-i âzâlde vücûd verdin diye yüzümü o ümîde çeviriyordum.
1843. Bâd-ı hevâ vücûd hilkatini giydirdin ben dâ‘imâ ona i‘timât ediyordum.
1844. O böyle kendi cürüm ve hatâsını sayınca mahs ihsân-ı İlâhî vergisi harekete gelir.
1845. Buyurur ki: “Ey melekler o kulumu bana getiriniz çünkü onun gönül gözü benden ümîtvârlığa çevrilmiştir.
1846. Ben onu pervâsızca âzât edivereyim. Hatâlarına hep ‘Afüvv çizgisi çekeyim.”
1847. Lâubâliyâne mu‘âmele o kimse için mübâh olur ki gerek ‘özür dilemekten gerek salâh bulmaktan hîç ziyânı olmaz.
1848. Kerem-i İlâhîyemden ona bir ateş vurayım ki az çok cürüm günâhı kalmasın.
1849. Öyle bir ateş ki onun en az bir kıvılcımı günâhı, cebri ihtiyârî hep yakar.
1850. Bütün insânîyet temellerine kıvılcım vurayım dikenlikleri rûhânî gülistân kılayım.
1851. Biz yedinci kat gökten (‘amellerinizi ıslâh) eyler [1][250]. Kavl-i şerîfince kîmyâ gönderdik.

[48ª]

1852. Zâten teferrüd eylemiş nûrun huzûrunda ebû’l-beşer kerrü ve ferrî ve ihtiyârının ne kıymeti olur?
1853. Bir et parçası onun söyleme âletidir. Yağ parçası da gören gözüdür.
1854. İki parça kemik de onun işitme âletidir. İdrâk âleti iki katre kan yani kalptir.
1855. Bir kurtcağız pisliğe bulanmış [yani ana rahminde ki cisim parçası] dünyâya tumturak salıveriyor.
1856. Sen meniden yaratıldın. Artık yenikliği terk et. Ey Âyâz, o kürkünü hâtırla.

ÂYÂZ’IN ÇARIĞI VE KÜRKÜ İÇİN BİR HÜCRE TAHSÎS EYLEMESİ VE KAPI YOLDÂŞLARININ (ONUN HÜCRESİNDE DEFÎNE VAR, KAPININ SAĞLAMLIĞI VE KİLİDİN AĞIRLIĞI ONA DELÂLET EDER) DİYE KONUŞMALARI.

[250] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Ahzâb 33/71. (Allah sizin işlerinizi düzeltsin) âyet-i kerîmesidir.

1857. Zekâsıyla şöhret olan Âyâz, bir hücreye kürkünü, çarığını asmıştı.
1858. Hergün tenhâca hücreye gidip "(işte kürkün işte çarığın, gözün yükseklerde olmasın)" derdi.
1859. [251]
1860. Oraya girmeye kimseye yol vermez, dâ'imâ o kapıyı kapalı tutar.
1861. Pâdişâh diyordu ki: " 'Acabâ o bendemizin bizden gizli kapaklı nesi var?"
1862. İmdi beylerden birine gizlice emretti ki: " Hâydî geceleyin hücreyi aç gir" dedi.
1863. Ne bulursan senindir, yağma et. Onun sırrını bütün nedîmlere fâş eyle.
1864. Böyle ikrâmım, böyle pâyânsız eltâfımla beraber 'âdîliğinden dolayı altın, gümüş saklıyor.
1865. Zâhirde fart muhabbet vefâkârlık, çoşkunluk gösteriyor ama o buğdayı gösterip de arpa satanlardandır.
1866. 'Aşk içinde hayât geçirenlere karşı onun huzûrunda bendelik göstermekten gayrısı mahz küfürdür.
1867. O bey bir gece yarısı otuz tane mu'temet adamlarıyla Âyâz'ın hücresini açmayı kararlaştırdı.

[49[a]]

1868. Bu kadar pehlivân ellerine meş'aleler alıp Âyaz'ın hücresini açmaya doğru revân oldular.
1869. "Sultândan emir var, hücre kapısını kırıp her birerlerimiz, bellerimize altın kemer bağlayacağız." dediler.
1870. Öbürü diyordu ki: " Hey bana bak! Altın dediğin nedir? 'Akîkten, la'lden, yâkûttan, elmâstan dem vur."
1871. O pâdişâhın hâssu'l-hâs bendesi, belki şimdi onun cânı, ciğeridir.
1872. Bu kadar 'aşk ve şevkle sevilen bende yanında la'lin, yâkûtun, zümrüdün, 'âkîkin sözü mü olur?
1873. Pâdişâhın ona asla sû-i zânı yoktur. Onu imtihân için alây yapıyor.
1874. Onu bütün gıll ü gıştan pâk tutardı yine de evhâmdan yüreği titriyordu.
1875. Diyordu ki: "Sakın o bir hastalıkla ma'lûl olmasın. Ona karşı mahcûb düşmemizi hîç istemem.

[251] 49 numaralı sayfanın başında verilen beyit numarası 1868 olduğundan dolayı 48. sayfada bir beyitin eksik olduğu düşünülmüş ve tercümede verilen beyit numarasının tutması açısından bu beyit boş bırakılmıştır. 1859 numaralı beyit Abdülbâki Gölpınarlı'da "Padişaha onun bir odası var dediler, oraya biriktirdiği altınları, gümüşleri altın küplerini koymuş" şeklindedir. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Mevlâna, Mesnevî I - VI , çev. Veled Çelebi İzbudak, (önsöz ve gözden geçiren: Abdülbaki Gölpınarlı), Şark İslam Klasikleri, MEGSB Yay., İstanbul 1988, C. V, s. 153.

1876. O böyle ‘âdîlik yapmaz, böyle birşeyi yapsa bile varsın yapsın. O bizim sevgilimizdir, dilediğini yapabilir.
1877. Sevdiğim ne yaparsa ben yaptım demektir. Ben arada bir perde gibi isem de nefsü’l emrde ben oyum o bendir.”
1878. Yine diyordu ki: “ Öyle ahlâk ve terbîyeden çok uzaktır. Böyle haltıyyât hezeyândır, hayâldir.
1879. Âyaz’dan ise bunlar muhâldir. Uzaktan o dibi, bucağı bulunmaz bir denizdir.
1880. Yedi deryâ onda bir katredir. Bütün mevcûdât onun dalgasından bir damladır.
1881. Bütün temîzlikleri o denizden alırlar. Onun katreleri onları birere birer süsler.
1882. Pâdişâhlar pâdişâhıdır ve pâdişâh bayıcıdır. Nazar değmesin diye adına Âyaz denilmiştir.
1883. Hüsnünün hadd ü pâyânı olmaması kıskanılacağı hasebiyle iyi gözler bile ona nispetle fenâdır.
1884. Gökler genişliğince bir ağız isterim ki o meleklerin gıpta ettiği güzeli tavsîf edebileyim.
1885. Eğer böyle ve bunun yüz misli ağıza mâlik olsam bile bu feryâd ve figâna o dar gelir.
1886. Ey dayanıcım, bu kadar söylenmekliğim bile za‘îfliğinden nâşî yürek şîşesini kırar. **[50ª]**
1887. Yürek şîşesini za‘îf gördüğümden onu teskîn için fâhr cübbe yırtmışım.
1888. Ey güzel! Ben her ayın üç gününde hîç şüphesiz divâne olurum.
1889. Dikkat et ki bugün, o üç günün birincisidir. Mukaddes bir gündür. Fîrûze kadar değerli değildir.
1890. Her gönüldeki sultân endîşesi olursa, ona her gün ayın ilk günü olur.
1891. Muhammed’in kıssası, Âyâz’ın evsâfı, ben divâne olunca artık intizâmından çıktı.

SÖYLENENLER HEP KISSANIN SÛRETİDİR, SÛRET OLAN İSE O SÛRETE MÜNÂSİP OLANA UYAR VE ONLARIN TASVÎRİNE LÂYIKTIR. O KISSANIN HAKÎKATİ OLAN KUDDÜSLÜK Kİ ONUN DERECESİNİ İNDİRMEKTEN DOLAYI NÂTIKAYA, UTANMA ‘ÂRZ OLUR VE MAHCÛBÎYETİNDEN DOLAYI SAÇI SAKALI KAYBEDER.

1892. Çünkü filim rü'yâda Hindistân'ı gördü [1][252]. Harâçtan ümîdi kes, köy harâp oldu.
1893. 'Âkıbet esâsları zâyi' olduktan sonra fikrime nazım ve kâfiye gelir mi?
1894. Bu kederli hâlimde bende bir mecnûnluk yok belki cünûn içindeki cünûn içinde cünûn vardır.
1895. Bâkîliği fânîlik içinde mu'âyene eylediğimden beri cismim kifâyet işâretlerinden eridi.
1896. Ey Âyâz senin derdinden kıl gibi oldum. Kıssa söylemekten kaldım. Sen benim kıssamı söyle.
1897. Senin, 'aşkının hikâyesini cândan pek çok okudum. Şimdi ben hikâye oldum, sen beni oku.
1898. Ey iktidâ eylediğim zât, ben değil sen beni oku! Ben Tûr Dağı'yım sen Mûsâ'sın; şu sözlere sadâ ver.

[51ª]

1899. Bîçâre dağ ne bilir ki söylesin? Mûsâ dağın bomboş, sessiz olduğunu bilir.
1900. Dağ kendi hâlini bilir. Rûhun 'inâyetinden bir miktarı hâ'izdir.
1901. Ten hesâpça usturlâb gibidir [1][253]. Güneş gibi rûhtan bir âyet bir nişânedir.
1902. Müneccim keskin görüşlü olmazsa usturlâb yapana ba'zı vazîfe düşer.
1903. Onun için öyle bir usturlâb yapmalı ki o güneşin ahvâlinden koku sezmelidir.
1904. Cân usturlâbtan doğruyu öğrenmek istemekle göğü, güneşi ne kadar tanıyabilir?
1905. Eğer sen göz usturlâbıyla nazar eylesen cihânı görmekte çok nâkıs sayılırsın.
1906. Sen cihânı gözün derecesinde görürsün. Hâlbûki cihânda da ne sakalını karıştırıyorsun?
1907. 'Âriflerin sürmesi vardır, sen onu iste. Tâ kim şu ırmak gibi gözün, deniz olsun.
1908. Bende 'aklın, fikrin zerresi olsa bu ne sevdâdır, ne perişân söz söyleyiştir?
1909. Benim dimâğım 'akıldan, fikirden hâlî olunca bu lâfı karıştırmada benim günâhım nedir?
1910. Hayır. Asıl günâh, 'aklımı alandadır. 'Akıllıların 'aklı, onun karşısında helâk olmuştur.
1911. Ey 'aklı hayrân eden! Ey fikre fitneler salan! 'Akıllıların senden başka ilticâgâhı yoktur.

[252] [1] Fil rü'yâsında Hindistân'ı görünce herhangi memlekette olursa olsun ona artık zincirler mâni' olamazmış, gidermiş.
[253] [1] (Usturlâb – göklerin hâlini, yıldızların sırrını gösterir, yarım müdevvir tahtadır.)

1912. Sen beni mecnûn edeliden beri, ben ‘aklı hîç arzû etmedim. Sen beni süsleyeli beri, ben güzelliğe hased etmedim.
1913. Senin ‘aşkında divânelik hoş mudur? Evet de, Tanrı sana sevâbını versin.
1914. O ister Arapça söylesin, dilerse Farsî söylesin. Hani âkıl, fikir ki onu anlayabilsin?
1915. Onun şarâbı her ‘akla münâsip şekilde değildir. Onun halkası, her kulağa uygun değildir.
1916. Yine be-tekrâr divânevârî geldim. Ey cân hâydî çabuk bir zincir getir.
1917. Sevgilimin zülfü zincirinden başka eğer iki yüz zincir getirsen kırarım!

2.3.4. Beşinci Cilt, Dördüncü Defter

BEŞİNCİ CİLT DÖRDÜNCÜ DEFTER

21 Kanûn-i sâni 1941

[1ª]

(İNSÂNLAR BAKSINLAR NEDEN YARATILDILAR) ME'ALİNDEKİ ÂYET-İ KERÎME[1][254] HÜKMÜNCE ÇARIĞI VE KÜRKÜNÜ ZİYÂRET ETMENİN HİKMETİ HAKKINDA.

1918. Âyâz'ın 'aşığı kıssası yaprağını çevir. Çünkü o esrâr ile dopdolu bir defînedir.
1919. Çarığı kürk ile berâber görmek için [2][255] bu sebeple her gün hücreye giderdi.
1920. Çünkü vârlık insânı gayetle sarhoş eder. 'Aklı baştan, utanmayı yüzden giderir.
1921. Yüzbinlerce geçmiş 'asır insânlarının benlik sarhoşluğu bu pusudan yolunu vurmuştur.
1922. Âdem bana neden re'îs olsun diye 'Azâzîl bu sarhoşluğu sebebiyle İblîs olmuştur.
1923. Ben efendiyim, efendizâdeyim; yüzlerce hünere kabîliyetli ve müheyyâyım.
1924. Ben hünerde kimseden aşağı değilim ki düşman huzûrunda hidmetçi gibi ayakta durayım.
1925. Ben ateşten yaratıldım o çamurdan, ateş huzûrunda çamurun sözü mü olur?
1926. Ben 'âlemin sadrı ve zamânın medâr-ı iftihârı iken o günlerde o nerede idi? [3][256]

"TANRI CİNLERİ ATEŞ KIVILCIMINDAN YARATTI- O İBLÎS HAKKINDA DA- O CİNLERDEN İDİ RABBÎNİN EMRİNE KARŞI FÂSIK OLDU" ÂYET-İ KERÎMELERİ MÜFÂDIDIR.[4][257]

1927. Sefîh cân ateşi parladı çünkü ateşten yaratılmıştı kim (o oğul atanın sırrıdır denilmiştir) [5][258].

---

[254] [1] Kur'ân-ı Kerîm, Târık, 86/ 5. (İnsan neden yaratıldığına bir baksın) âyet-i kerîmesidir.

[255] [2] Kerrâtla geçtiği vechile Âyâz pâdişâh sevgilisi ve sözü bütün vezîrler fevkinde mü'esser iken sarâya satıldığında sırtında olan koyun derisinden kürkü ile çarığını bir hücreye saklamıştı. Dâ'imâ onları ziyâret ederdi ve (ey Âyâz sen sırtında şu kürk, ayağında şu çarık olduğu hâlde satılan bir kölesin. Kendini unutma ey Türk kölesi!) derdi.

[256] [3]Eskiden büyük 'âlimlere (sadru'd-dîn, sadru'z-zamân, fahr'ud-dîn, fahru'l-İslâm) gibi türlü 'ünvânlar verilirdi.

[257] [4] Kur'ân-ı Kerîm, Rahmân, 55/ 14-15. (Cinleri de yalın ateşten yarattı.) ve Kur'ân-ı Kerîm, Kehf, 18/ 50. (O cinlerdendi, rabbinin emrinden dışarı çıktı.) âyet-i kerîmeleridir.

[258] [5] (El-vekedü sırru ebîhi- Çoçuk babasının srrıdır) eseridir.

1928. Hayır, yanlış söyledim. O zâten kahr-ı İlâhî idi. Sebebi ileri sürmekte ne ma‘nâ var.
1929. Tanrı işi sebepsizdir, sebeplerden beridir tâ ezelden beri devamlı ve karârlaşmıştır.
1930. Tanrı’nın mergûb, kemâl-i sani‘ pâkına, sonradan zuhûr eden veya herhangi bir zuhûrât sığar mı?
1931. Babanın sır olmasına der: “Bizim babamız onun sun‘udur. Sani‘-i İlâhî içtir. Sûr-ı baba ise kabuktur.
1932. Ey ten fındığı bil ki **[2ª]** dostun, ‘aşktan cânın içi isteyince kabuğunu kırar.
1933. Kabuk, deri dostu olan cehennem ehline, Tanrı deri olmak üzere (derilerini değiştirin) hükmünü verdi [1][259].
1934. İçinin ma‘nâsı ateşe hâkimdir ama kabuğun, derin ateşin odunudur [2][260].
1935. İçinde su dolu olan ağaçtan destiye karşı ateşin kudreti ancak kabına[ağaca]’dır.
1936. İnsânın ma‘nevîyatı ateşe mâliktir. Cehennemin Mâlik’i [3][261] onu öldürebilir mi?
1937. Öyle ise bedenini besleme ma‘nevîyâtını besle kim sen de (Mâlik) gibi ateşin efendisi olasın.
1938. Post post üzerine koyduğundan ötürü sen de deri içinde kurt gibi oldun.
1939. Çünkü ateşin ‘alevi, gıdası kabuktur. Kahr-ı İlâhî o kâfirin [postun] gördüğünü vuracaktır.
1940. Bu tekebbür o postun netîcesidir. Onun için mâl, mansıb o kâfirin dostudur.
1941. Tekebbür dediğimiz nedir? İçten (ma‘nevîyâttan) haberdâr olmamaktır, buzun güneşten gâfil olarak don olmasıdır.
1942. Güneşten haberi olur olmaz buz kalmaz, yumuşar, ısınır, sür‘âtle kaçar.
1943. İçi görmeklikle bütün vücûd tama‘ kesilmiştir. (Tama‘kâr zelîl oldu) [4][262] hükmünce âşık ve hakîr oldu.
1944. İçi görmeyip de post kanâ‘at ederse (kanâ‘at eden ‘azîz oldu) [5][263] bend kelâmı ona zindân oldu.

[3ª]

1945. ‘Azîzlik burada kâfirliktir, zelîllikte dîndir. Taş (ma‘dende pişip) katı olmadıkça, yüzün olmadı.
1946. Hem taşlık hâlindesin hem de nebîlik da‘vâsındasın, hâlbûki senin miskîn ve fânî olmak zamânındır.

---

[259] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Nisâ, 4/56. (Derilerini başka yenisiyle değiştiririz ki acıyı duysunlar ilh.) âyet-i kerîmesidir.
[260] [2] Burada (kabuk, post, kışr, hâriç, sûret, ten, dış) hepsi birdir. (Bâtın, ma‘nâ, mağz, derûn) mukâbilidir.
[261] [3] (Mâlik) Cehennemin re’isi olan bir melektir.
[262] [4, 5] (“Tamah eden alçaldı. Kanaat eden yüceldi”) eser-i meşhûrudur.
[263] [5] Bir üstteki dipnota bakınız.

1947. Kâfir mülk ve mâlı onun için ister ki külhanın kemâli gübreden hâsıl olur [1][264] .
1948. Bu iki dadı (mülk ve mâl) postu artırır. Cisme yağ, et, kibir ve ‘azamet doldurur.
1949. İnsânlar gözlerini, için içini göremeye açmadıklarından, kabuğu o sebeple iç sandılar.
1950. Bu yolun re’isi İblîs idi. Çünkü o mansıb tuzağına av olmuştu.
1951. Mâl yılan, masıb ejerhâdır. Merdân-ı İlâhî’nin sâyesi bu ikisine karşı zümrüt olmuştur.
1952. Çünkü zümrüt, yılanın gözünü dışına fırlatır. Yılan kör olur, yolcu da şerrinden kurtulur.
1953. O re’is olan şeytân, bu yola diken serptiği için kime batarsa (la‘net şeytâna)’dır.
1954. Bendeki şu gam onun ‘özr-i eseridir. O re’is olan şeytân gaddarlıkta en ileri gitmiştir.
1955. Ondan sonra ‘asır üzere ‘asır geçmiştir. Hepsi de onun hareketi sûretinde yürüdüler.
1956. Ey yiğit! Her kim kötü bir ‘âdet bırakırsa halkı körlükten dolayı o çukura düşürmek isterse
1957. O fenâlıkların günâhı hep onun üzerinde toplanır. Çünkü o baş oldu diğer insânlar hep onun kuyruk sokumu oldular.
1958. Ama Âdem çarıkla, kürkü dâ’imâ ileri sürdü. (Ben çamurdan yaratıldım) dedi ve,
1959. Âyâz gibi çarığını göz önünde tuttuğundan bi’t-tâbi‘ ‘âkıbeti hayırlı oldu.
1960. Mücerred varlık, yokluğu vücûda getirir. Var yapan tezgâh yoktan başka ne olur?
1961. Hîç insân yazılı satır üzerine tekrâr yazar mı? Ağaç dikilmiş mahale bir fidân daha diker mi?
1962. Eline yazılmamış bir kağıt arar. Ekilmemiş mahale tohum saçar.
1963. Birâder sen ekilmemiş mevzû‘ olmaya bak. Hîç yazılmamış temîz kâğıt ol.

[4ª]

1964. Tâ ki (nun ve kalem) [1][265] şerîfine mazhar olasın. Bir ehl-i kerem, senin ‘arsana tohum serpsin.
1965. Sen bu pâlûdeyi yalamadın farz eyle. Gördüğün matbahı görmedin say.

---

[264] [1]Eski zamânlarda hamâmların gülhanı gübre ile ısıtılırdı belki hâlâ uzaklarda vardır. Kezâlik inek pisliğini değirmi şekilde yapıp dîvâra yapıştırarak kuruturlar (yapma) derler. Ekmek tandırında ocakta yakarlar, Diğer hayvân gübreleri de türlü şekilde ateş vazîfesini görür.

[265] [1] Kur’ân-ı Kerîm, Kalem, 68/1. (Nûn. Kaleme ve –yazanların- onunla yazdıklarına andolsun ki)= Nuna ve kaleme ve yazdıklarıma yemîn ederim) me’âlindeki âyet-i kerîmedir ki erbâb-ı tahkîk nundan, kalemden onlarla yazılandan murât olak üzere nice ma‘nâ vermişlerdir ki hakîkaten bu mu‘ciz kelâm çok ihâtalıdır. Ezcümle ‘Abd-i ‘âcizin hâtırına şu ma‘nâ gelmiştir. Bu hurûf-ı ‘âliyeni levh-i dehre nakış için Âdem’e verdi, kalem bahşeyledi. Mazhar-ı teklîf olan insânı tevellîd ettiler. Zâhir oldu hikmet. Nun v’el kalemi ve mâ yesterûn.- Veled Çelebi-.

1966. Çünkü bu pâlûdeden sarhoşluklar hâsıl olur. Kürkle çarık hâtırından gider.
1967. Ölüme hâlet-i nez‘a gelince âh edersin. O vakit kürkü, çarığı hâtırlarsın.
1968. Yâhût çirkinlik dalgasına gark olmuş bir hâlde kalırsın. Bir hâldeki hîç bir arkanI sığınacağın bulunmaz.
1969. Dürüst bir gemiyi hâtırlamazsın. Çarığa, kürke iltifât eylemezsin.
1970. Felâket girdâbı içinde kalınca ‘alenen (Yâ Rabbî biz nefsimize zulum eyledik) [2][266] niyâzını dilinde vird edersin.
1971. Dîv der ki: “ Bakınız, şu hâm adama bu vakitsiz öten kuşun başını kesiniz.
1972. Bu gibi hûylar Âyâz’ın zekâsından çok uzaktır kim namâzı beynamâz görsün.
1973. O takdîmden gökteki horoz idi ötmeleri hep vaktinde idi [3][267].

(YÂ RABBÎ EŞYÂYI BANA OLDUĞU GİBİ GÖSTER) ESERİ VE (PERDE AÇILIRSA BENİM YAKINIM ARTMIŞ OLMAZ) KELÂMI VE (HER NEYE Kİ FENÂ NAZARLA BAKARSAN KENDİ VÜCÛDUNUN DÂ’İRESİNDEN BAKARSIN) BEYTİ VE (EĞRİ AYAĞIN GÖLGESİ DE EĞRİ OLUR) MISRA‘I HAKKINDADIR.

1974. Ey horozlar ötmeyi siz ondan öğreniniz. O Allâh için öter menfa‘at için değil.
[5ª]
1975. Subh-ı kâzib gelir [1][268] onu aldatamaz. Subh-ı kâzib onun iyilik, fenâlık ‘âleminden kinâyedir.
1976. Ehl-i dünyânın ‘aklı noksân olduğundan onu subh- sâdık sandılar.
1977. Subh-ı kâzib bir kervânı [hâydûtlara] vurdurdu çünkü o kervân sabâh oldu zannıyla yola çıkmıştı.
1978. Subh-ı kâzib halkın yol göstericisi olmasın çünkü o nice kervânların menfa‘atini bile vermişti.
1979. Ey subh-ı kâzibe bağlanıp kalmış olan kimse sen subh-ı sâdıkı da kâzib sanma!
1980. Sen kendin o kötü münâfıklıktan âmân bulamıyorsan niçin öbür kardeşine de kötü zanda bulunuyorsun.

[266] [2] Kur’ân-ı Kerîm, A‘râf, 7/23. (“Ey rabbimiz! Biz kendimize zulmettik.”) âyet-i kerîmesidir.
[267] [3] ‘Arş altında bir horoz varmış. Tâm namâz vaktinde oradan ötermiş. Yerdeki bütün horozlar da onun sesine öterek halkı sabâh namazına uyandırırlarmış.
[268] [1] Sabâh vakti ortalık bir ağarır bir müddet devâm eder. Sonra kararır, be tekrâr bir daha ağarır ve fakat ağarması gittikçe artarak ennihâye gündüz olur. Güneş doğar o birinci ağarıp kapanana (subh-i kâzib) derler. Çok yolcu aldanır yola çıkar. Az zamân sonra karanlıkta kalır. Hâydûtlar bundan istifâde ile yolcuyu soyarlar. İkincisi (subh-ı sâdık)’dır.

1981. Su'-i zan sâhip her işi kötü olur. Kendi hakkındaki kâğıdı diğer dostu hakkında okur.
1982. Bütün hayâtlarında terslikte kalanlar peygamberlere de ters, sihirbâz dediler.
1983. O kalpazan 'âdî beklerde Âyâz'ın hücresi hakkında böyle su'-i zanda bulundular.
1984. Onun hücresinde defîne ve hazîne var dediler. Sen başkalarına da kendi âyînenden bakma.
1985. Pâdişâh o Âyâz'ın temîzliğini bilirdi. O arayıp tarama mes'elesini bekler için yaptı.
1986. Ey emîrler gece yarısı onun haberi olmaksızın o hücre kapısını açınız.
1987. Onun fenâ fikirleri meydâna çıksın. Ondan sonra onun terbîyesini bana bırakınız.
1988. O altınları mücevherâtı hep size verdim. Ben o servetten ancak ma'lûmâttan başka bir şey istemem.
1989. Pâdişâh böyle söyledi fakat o emsâlsiz sevdiği için yine yüreği çarpıyordu.
1990. Diyordu ki: "Bu sözler benim ağzımdan çıkıyor, benim bu cefâkârlığımı o işitecek olursa ne olur?"
1991. Yine diyordu ki: "Onun dîni, îmânı hakkı için onun temkîni bu kabîl imtihândan daha ileridedir."
1992. Şöyle ki benim gizli maksadımdan gâfil olup da şöyle söylediklerimden dolayı hiddetlensin. [Bu aslâ ondan ma'mûl değildir].
1993. Bir mübtelâ fenâlığın te'vîlâtını görünce dâ'imâ oyun kazancını görür, ona mât olmaz.
1994. Bu te'vîl sâhibi sabırlı Âyâz idi çünkü o dâ'imâ âkıbetler deryâsına nâzır idi.

[6ª]

1995. Hazreti Yûsuf gibi ki bu zindân halkının rü'yâsı, ta'bîri onun 'indinde 'ayândır.
1996. Başkası rü'yâsının esrârını bilen ehl-i hayır kimse kendi rü'yâsını nasıl bilmez.
1997. Ben ona tecrübe için yüz kılıç vursam dahi o mecnûn visâli ittisâli kesilmez ve eksilmez.
1998. O bilir ki ben o kılıcı kendime vurursam hakîkatte ben oyum, o bendir [1][269].

[269] [1] Bu kılıç vurma hikâyesi yukarıda geçti, Bâyezîd Bistâmî Hazretleri zikir ederken cezbelenir. Ağzından (en'allâh: ben Allâh'ım) sözü çıkar. Dervîşleri bunu kendisine söylemişler (öyle ise o vakit bana kılıç uşurun bunu söyleyen kâfirdir) demiş, bir vakit o esnâda mürîtler kılıç vurmuşlar, kaç dânesi şeyhin neresine kılıç vurduysa bir zamân sonra kendinin oradan yaralandığını görmüş.

‘ÂŞIK VE MA‘ŞÛK HAKÎKAT CİHETİNDEN BİR OLDUKLARI HAKKINDADIR. VAKI‘Â NİYÂZ, BÎ-NİYÂZLIĞIN ZIDDI OLDUĞUNA GÖRE BUNLARDA BİRBİRİNE ZIDDIRLAR. NASIL Kİ ÂYÎNE SÛRETSİZDİR, SÛRETSİZLİKTE SÛRETİN ZIDDIDIR. LAKİN ARALARINDA BİRLİK VARDIR. BUNUN ŞERHİ UZUNDUR. ‘ÂKLA İŞÂRET YETİŞİR.

1999. Sevgilisinden uzak düştüğünden dolayı Mecnûn’un vücûduna ateşsiz bir hastalık geldi.
2000. İştiyâkı alevlenip coşunca Mecnûn’un boğazında hannâk zuhûr eyledi.
2001. Tedâvî etmek için hekim geldi, kan almaktan başka çâre yoktur dedi.
2002. Boğaza hücûm eden kanı def‘ etmek için kan almak lâzım geldi. Çok ma‘lûmâtlı bir kan alıcı getirdiler.
2003. Kolunu bağlayıp, neşteri hazırladı. O zamân Mecnûn ‘âşık bir feryâd kopardı.
2004. (Ücretini al kan almaktan vazgeç. Ölürsem bu eskimiş kalıp varsın ölsün) dedi.
2005. Hekim (sen haykırıcı aslandan korkmadığın hâlde bundan korkuyor musun?)dedi.
2006. Aslan, kurt, maymun, yaban eşeği sa’ir vahşîler geceleri halka olup etrâfına toplanırlar.

[7ª]

2007. ‘Aşkın galeyânından içindeki şevk ve vecdin çokluğundan dolayı onlar sende beşer kokusu duymazlar.
2008. Kurt, maymun, aslan ‘aşkın ne olduğunu biliyorlar. ‘âşkı bilmeyen köpekten daha aşağıdır.
2009. Köpekte ‘aşktan bir damar olmasaydı merdân-ı İlâhî’ye [Ashâb-ı Kehf’e] yoldâş olur muydu?
2010. Yine o Kıtmir cinsinden, köpek şeklinde vakı‘â şöhret olmamış ama dünyâda pek çok vardır.
2011. Şu kendi cinsinden bile kalp kokusu alamadığın hâlde, kurttan koyundan o kokuyu nereden alacaksın?
2012. ‘Aşk olmayaydı varlık olur muydu? Ekmek sana ilhâk ederek; (sen) olur muydu?
2013. Ekmek meyl-i şedîd ve ‘aşk ve iştihâ şevkiyle (sen) oldu. Yoksa ekmek tâ câna kadar nasıl yol bulabilirdi?
2014. ‘Aşk ölü ekmeğe cân verir. Fânî olan cânı ebedîleştirir.

2015. Mecnûn dedi ki: “Ben neşterden korkmam. Benim sabrım dağdan daha ziyâde katıdır.
2016. Ben tembelim, yaralanmadıkça vücûdum râhat etmez ‘âşığım; yara etrâfında dolaşırım.
2017. Lakin vücûdum Leylâ ile dolmuştur. Bu sedef vücûd, o Leylâ ‘aşkı incisiyle doludur.
2018. Ey kan alıcı, eğer benim kanımı almak istersen, korkarım ki neşreti ansızın Leylâ’ya vurmuş olursun.
2019. Kalbi tenevvir etmiş olan, bilir ki benimle Leylâ arasında fark yoktur.

BİR MA‘ŞÛK ‘ÂŞIĞINA SORDU Kİ: “KENDİNİ Mİ SEVERSİN BENİ Mİ?” DEDİ Kİ: “ BEN KENDİ VARLIĞIMDAN ÖLMÜŞÜM, SENİNLE YAŞIYORUM. KENDİMDEN, KENDİ VASIFLARIMDAN YOK OLDUM. SENİNLE VAR OLDUM. KENDİ BİLGİMİ UNUTTUM, SENİN BİLGİNLE ‘ÂLİM OLDUM. KENDİ KUDRETİM HÂTIRIMDAN ÇIKIP SENİN KUDRETİNLE KÂDİR OLDUM. EĞER KENDİMİ SEVİYORSAM SENİ SEVMİŞ OLUYORUM. BİR KİMSE BAKIŞ ÂYÎNESİNE MÂLİK OLURSA NEFSİNİ GÖRÜR OLSA BİLE [8ª] O HAKK’I GÖRMÜŞ SAYILIR (MAHLÛKÂTIMA BENİM SIFATLARIMLA ÇIK, SENİ GÖREN BENİ GÖRMÜŞ OLUR İLÂ ÂHİRE)

2020. Bir sabâh keyfinde ma‘şûk ‘âşığına dedi ki: “Ey falân!
2021. Ey türlü meşakkatlerle cenkleşen ‘acabâ beni mi seversin yoksa kendini mi?”
2022. Âşık dedi ki: “ Ben sende o kadar fânî olurum ki baştan ayağa kadar seninle doluyum.
2023. Bize benim varlığımdan ancak bir nâm vardır. Ey hoş merâmlı güzel, vücûdumda başka bir şey yoktur.
2024. Sen bal deryâsında şu ben sirke gibi işte bu sebepten dolayı sende fânî oldum.
2025. Külliyen sâf la‘l olan taş gibi güneşin bütün evsâfıyla dolmuş oluyorum.
2026. Onda o taşlık evsâfı kalmaz. Onun önü de ardı da güneş evsâfıyla dolar.
2027. Artık ondan sonra kendini sevmiş olsa bile o muhabbet – ey yiğit!- ‘aynen güneşe muhabbet olur.
2028. Kezalik o cândan güneşi sevse, hîç şüphesiz kendini sevmiş olur.
2029. Sâf la‘l hâ kendini sevsin hâ o güneşi sevsin,

2030. Bu iki sevgi arasında hîç fark yoktur. Her ikisi de şark ziyâsına müteveccihtir.
2031. Ama la‘l olmadıkça kendinin düşmânıdır çünkü o vakit bir ben değil iki bendir.
2032. Ey ehl-i huzûr, taş zulmânîdir. Zulmânî olan nûrun zıddı olur.
2033. O kendini severse kâfirdir [hodbîndir] çünkü o şems-i ekberden nefsini men‘ eyliyor.
2034. İmdi taşa (ben) ben demek lâyık değildir. O bütün zulumettedir ve fânîliktedir.
2035. Bir fir‘avun (ene’l-hakk) dedi, aşağılaştı. Bir mansûr (ene’l-hakk) dedi, necât buldu. **[9ª]**
2036. Çünkü o birinci benliğin ‘akıbetinde la‘netullâh var idi. Ey dostum bu diğerinin ‘akıbetinde ise (rahmetullâh) mütecellidir.
2037. Çünkü o kara taş idi. Bu ise akîk idi. Öbürü nûrun düşmânı diğeri ‘âşığı idi.
2038. Ey fuzûl kimse, hulûl cihetinden değil, nûrun birleşmesi yüzünden bu (ben) gizli bir tarzda (o) olur [1][270].
2039. Çalış da taşlık hassan azalıp la‘l olması sebebiyle taşın parlasın.
2040. Çalışıp zahmet çekerek sabreyle de her ân da bekâ içinde bekâ göresin.
2041. Her zamânda sendeki taşlık vasfı eksilip la‘llik vasfı ise daha sağlamlaşsın.
2042. O zamân çehrenden varlık evsâfı gider. Rûhunda sermestlik evsâfı artar.
2043. Kulak gibi sen de yek pâre sem‘a ol da la‘l halkadan küpeye mâlik olasın.
2044. [Vücûd toprağını] eğer insân isen kuyucular gibi sen de muttasıl kaz kim âb-ı hayâta erişirsin.
2045. Eğer sana cezbe-i İlâhî erişirse kuyuyu kazmaksızın da sâf su zemînden çoşmaya başlar.
2046. Çalış, sen ona intizâra kalkışma. Azar azar kuyu toprağını kazmaya bak.
2047. Zahmet çekene defîne zâhir olur. Ciddî uğraşan sa‘âdete erer.
2048. **[10ª]** Hazreti Peygamber buyurdu ki: “Rükû‘, secde [yânî namâz eşkâli] Tanrı kapısındaki halkayı çalmak demektir.”
2049. Her kim o kapının halkasını çalarsa ona sa‘âdet baş gösterir.

[270] [1] Bu hulûl, ittihât) ve emsâl-i ‘ilim kelâmın hâllolunamayan mesâ’ilindendir. Bunun basit ifâdesini Mevlâna söylemiştir. Bütün mevcûdât nûr hûyundan gelmiştir. Nûr ayrılamaz, eşyânın vücûdu nûrun tecellîyâtıyla görülür. Meselâ gündüz olup da eşyâ görünürse, gece olup da görünmezse ne nûr eşyâya yapışmış olur ne de ondan ayrılmış olur. Nûr nûrdur, eşyâ eşyâdır. Ancak eşyânın ‘âlem-i ezelde nûrun emriyle zuhûru bütün fikirler, nazarlar, hayâller vesâ’ire olmadan zuhûra geldiği cihetle fânî beşeriyyet lisânı onu anlamaya kâdir değildir. Çünkü o zamânda lisân yoktu. İnsân yoktu, bayân yoktu. Bu hâliyle bugünkü mevcûdât yoktu.

O MUZÛR EMÎRİN GECELEYİN MA‘İYETİNDEKİ ÇAVÛŞLARLA BERÂBER ÂYÂZ’IN HÜCRESİNİ AÇMAYA GELMESİ VE KÜRK İLE ÇARIĞI ASILI GÖRMESİ VE ŞÜPHEYE DÜŞMESİ VE KUYUCULAR GETİRİP DÎVÂRLARI DELDİRMESİ VE BİR ŞEY BULAMAYIP MAHCÛB OLMASI HAKKINDADIR. NASIL Kİ SU-İ ZAN ERBÂBI, HAYÂLÂT İLE UĞRAŞANLAR ENBİYÂ-YI KİRÂM HAKKINDA BÖYLE DÜŞÜNDÜLER. (SİHİRBÂZDIR, KENDİLERİNİ BÖYLE PEYGAMBER YAPTILAR. MAKSATLARI MİLLET RE’İSİ OLMAKTIR) DEDİLER. NİCE TAHKÎKÂTTAN SONRA MAHCÛB OLDULAR. AMA İŞ İŞTEN GEÇTİ.

2050. O mazhar-ı emniyet kimseler hücre kapısına gidip defîneye altın ve gümüş tâlip oldular.
2051. Birkaç kimse yüzlerce san‘at ve ma‘lûmât yardımıyla heves edip kilidi açtılar.
2052. Çünkü açılması güç ve dolambaçlı bir kilit idi. Nice kilitler arasından seçilmiş bulunuyordu.
2053. Hâm gümüş altın vesâ’ir mâl bencilliğinden değil, esrârı ‘avâmdan gizlemek için bunu böyle yapmıştı.
2054. Diyordu ki: “Bir gürûh fenâ şeyler düşünürler başka bir gürûh da benim mürâ’îliğime hüküm ederler.”
2055. Ashâb-ı himmet yanında cân sırları, ma‘dendeki la‘lden ziyâde ‘âdî adamlardan saklanması lâzımdır.

[11a]

2056. Ahmaklar yanında altın cândan kıymetlidir ama pâdişâhlar ‘indinde altın cân uğruna saçılır.
2057. Altın hırsıyla koşuyorlardı ‘akılları ise (vazgeç ‘acele etme) diyordu.
2058. Hırs beyhûde yere serâba doğru koşar. ‘Akıl (iyice bak kim o su değildir) der.
2059. Hırs gâlip idi, altın ise onlara cân misâli idi. O zamânda ‘aklın na‘re-i irşâdı duyulmaz hâle geldi.
2060. Onların hırsları, gürültüleri yüz kat arttı ‘aklın hikemâne irşâdı ve îmâsı kaldı.
2061. Bir kere gurur kuyusuna düşünce o vakit yapılan melâmetin hikmetini anlayacağı der-kârdır.
2062. Onun hırs tuzağı bağından hevâ ve hevesi kırılınca nefs-i levvâme [1][271] ona fırsat buldu.

[271] [1]Terbîye-i İslâmiye ‘ulemâsı, nefs-i insânîyi birkaç kısma ayırırlar. Biri (nefs-i levvâme)’dir ki insâna gittiği yolun yanlış ve fenâ olduğunu söylemek sûretiyle nasîhat eder. Bu hâşiyede bunların tafsîline imkân yoktur.

2063. Zâten felâket divârına başını vurmadıkça onun sağır kulağı, kalbin nasîhatini dinlemez.
2064. Badem ezmesi ve şeker hırsı çocukların iki kulağını nasîhatlere karşı sağır eder.
2065. Ama çıban ızdırâbı baş gösterince o vakit iki kulağı da nasîhatlere karşı açılır.
2066. Hücreyi hırsla ve yüz türlü hevesle o birkaç kişi o zamân açtılar.
2067. Kokmuş ayrana sineklerin üşüştükleri gibi kapıdan izdihâmla içeri daldılar.
2068. Sinek büyük bir şevkle kendini atar. Yemek imkânı yok kanatları da birbirine yapışmıştır.
2069. Sağa sola bakındılar yırtık bir çarık ile bir de postunu gördüler.
2070. Yine dediler ki " burası istifâdesiz olamaz kürk, **[12ª]** çarık burada göz boyamaktan başka bir şey değildir.
2071. Keskin şişler getirin; çukurları, oyukları hep mu'âyene ediniz" dediler.
2072. O gürûh her tarafı oydular ve araştırdılar. Geniş çukurlar, yarıklar vücûda getirdiler.
2073. O zamân çukurlar (ey kokmuş kimseler, biz boş oyuklarız) diye ses veriyorlardı.
2074. Bu sû-i zanlarından utanarak, kazdıkları yerleri doldurmaya kalkıştılar.
2075. Her sîneden hesâpsız (lâ havle) çıkıyordu. Hırs kuşları dânesiz kalmıştı.
2076. Onların hezeyâna koşan dalâletlerine dîvârlar da kapıdaki delik deşikler hep gâmmaz kovucu kesilmişlerdi.
2077. O dîvârları sıvamanın imkânı yoktu.
2078. Kendilerinin suçsuz olduklarına dâ'ir bir hîle düzecek olurlarsa dîvârların ortalığın delik deşiğini 'aleyhlerinde şikâyet eder.
2079. Pâdişâh huzûruna toz içinde sarı çehre ile utangaç bir hâlde 'avdet ettiler.

MUZÛRLAR ÂYÂZ'IN HÜCRESİNDEN PÂDİŞÂH HUZÛRUNA BOŞ TORBA İLE MAHCÛB BİR HÂLDE 'AVDET ETTİLER. NASIL Kİ ENBİYÂNIN PAKLIKLARINA 'Â'İD BERÂT-I İLÂHÎ ZUHÛR EDİP, SU-İ ZAN ASHÂBI MECNÛN OLMUŞLARDI KİM (YÜZLERİN AK VE KARA OLDUKLARI GÜN) VE (HAKK'A KARŞI YALAN İRTİKÂB EDENLERİN YÜZLERİ SİYÂH OLDUĞUNU GÖRÜRSÜN) BUYURULMUŞTUR.

2080. Pâdişâh kasten dedi ki: " Ahvâl ne merkezdedir niye koltuklarınız altından, çantadan hâlidir.
2081. Altın, gümüş paraları gizledinizse yüzünüz de çehreniz de **[13ª]** sevinç parıltısı hani?"
2082. Köklü şeylerin kökü, gizli olur ama (çehreleri, sîmâsı) mantûkunca yaprakları yeşildi.

2083. O kökün gerek zehir gerek şeker hep yedikleri yüksek dağdan nidâ eder.
2084. Eğer kök besili olmayıp kabîliyetsiz olursa idiyse ağacın tepesindeki yeşillikler nedir yâ?
2085. Kökün dilini çiçek mühürlese bile, el ayak olan dallar şehâdet ederler.
2086. O emîn bendeler hepsi pâdişâha ‘özür dilemek husûsunda ay karşısındaki gölgeler gibi oldular.
2087. O harâretli hareketlerin, ben, sen gibi yüksekten dem vurmaların ‘özrünü dilemek üzere kılıçla, kefenle pâdişâh huzûruna çıktılar.
2088. Mahcûbiyetten hepsinin yüzü kızıl ve sarı idi.
2089. Her birerleri dediler ki: “Ey emsâlsiz pâdişâh, kanımızı dökersen helâldir. Helâldir ama kusûrumuzu ‘affedersen en‘âm ve ihsân etmiş olursun.
2090. Bize düşen her ne ise biz onu yaptık, şimdi yüksek pâdişâh bakalım ne buyuracaklar?
2091. Ey gönül nûrlandıran sultân! Sen bizim kusûrumuzu afüv edersen gece geceliğini, gündüz de gündüzlüğünü yapmış olur.
2092. Günâhımızı bağışlarsan ümîtsizlikler neş’eye tebdîl olur. Değilse bizim gibi yüzlerce kullar pâdişâha fedâ olsun.
2093. Pâdişâh dedi ki: “Hayır, gerek mükâfât, gerek mücâzât; ben yapmayacağım. O Âyâz’a ‘â’ittir.

MUZÛRLARIN VE HÜCREYİ AÇANLARIN TEVBELERİNİ KABÛL VEYÂ CEZÂLARINI VERMEK HUSÛSUNU PÂDİŞÂHIN ÂYÂZ’A HAVÂLE ETMESİ HAKKINDADIR ÇÜNKÜ ONUN ‘IRZINA HIYÂNET EDİLMİŞTİR. [14ª]

2094. Bu hıyânet Âyâz’ın tenine ve ‘ırzına yapılmıştır. Bu yaralar o terbîyeli zâtın vücûduna açılmıştır.
2095. Gerçi cânlarımıza bakılırsa ikimiz biriz ama ziyân, kâr noktasından sûret zâhirde ayrı biriz.
2096. Pâdişâh için bir kuluna bir töhmet koymak ‘ârî değildir. Pâdişâhın hilmini ve ona yardımını gösterir.
2097. Pâdişâh suçluyu Kârûn [gibi zengin] yaparsa suçsuza -artık sen bak- ne yapmaz?
2098. Herkesin işinden pâdişâhı gâfil sanma. Onu meydâna çıkarmaya pâdişâhın hilmi mâni‘dir, işte o kadar.

2099. Onun ‘ilmine karşı lâubâliyâne kim şefâ‘at eder? [1][272] meğerki yine onun hilmi ola.
2100. O günâh önce onun hilminden ileri fırlar yoksa heybet-i şâhâne ona mecâl verir mi?
2101. Kâtil nefsin günâhı, diyeti hilmine ‘â’iddir. Çünkü diyet akrabaya düşer.
2102. Nefsimiz o hilmden sarhoş olup kendinden geçti. Şeytân da o sarhoşluğunda onun külâhını kaptı.
2103. Câm sâkîsi [Âdem’in kâsesine] şarâp dökecek olsydı şeytân Âdem’le hînleşir miydi?
2104. ‘İlim mebhasında Âdem meleklerin nesiydi? İlim hocası, ma‘ârif-i İlâhîye muhakkıkı idi.
2105. Âdem cennette hilim şarâbını içince şeytânın bir oyunu ile çehresi sarı oldu.
2106. Tanrı’nın ta‘lîm belâdûrları onu ‘akıllı, ‘âlim, kıvrak yapmıştı [1][273].
2107. Yine Tanrı’nın sert hilm afyonu onun eşyâsı cihetine, hırsızı [şeytânı] getirdi.
2108. ‘Akıl, hilm-i cihetine ilticâ eder ve (bana şarâbı su veren sensin tut elimi) der [2][274].

[15ª]

PÂDİŞÂHIN ÂYÂZ’A AFÜVV VE MÜKÂFÂTTAN DİLEDİĞİNİ İHTİYÂR İLE BU MAKÂMDA NE YAPARSAN DOĞRUDUR. HER BİRİNDE DE MASLAHAT VARDIR KİM ‘ADLDE NİCE LÜTUF DERC OLMUŞTUR. (KISÂSTA SİZE HAYÂT VARDIR) BUYURULMUŞTUR. KISÂSI MENFÛR GÖREN KİMSE KÂTİLİN BİRİCİK HAYÂTINA NAZAR EDER. HÂLBÛKİ SİYÂSET KORKUSUYLA MA‘SÛM VE MAHFÛZ KALACAK OLAN YÜZ BİNLERCE HAYÂTI GÖRMÜYOR YOLUNDA, BEYÂNÂTI.

2109. Ey Âyâz, ey yüz türlü ihtirâzlı Âyâz! Kabâhatliler arasında sen hükmeyle.
2110. Çalışmakta iki yüz kere coşsam bile senin coşma âvûcunda bir düzen parçası bulamam.
2111. Hesâpsız insânlar tecrübeden mahcûbdur. Hep tecrübeler de senden mahcûbdur.
2112. Bu yalnız ‘ilim değil, dibi bulunmaz bir denizdir. Bu yalnız hilim değil, dağdır ve yüzlerce dağdır.

---

[272] Metin içinde köşeli parantez içinde dipnot verilmiştir fakat bu dipnoyn açıklaması verilmemiştir.
[273] [1] belâdur: ‘Aklı artıran ‘ilâç.
[274] [2] Bu beyit-i şerîf kenârına Veled Çelebi de şu beyti yazmış:
همان منه تنها شها این مستجیر/ سر خوشم نو کردهٔ دستم بکر.

2113. Âyâz dedi ki: “Pâdişâhım ben bilirim ki bu senin ihsânındır yoksa ben o çarıktan ve kürkten ‘ibârettim.”
2114. Bunun için Hazreti Peygamber bunu şerh edip (kendini bilen Tanrı’sını da bildi) buyurdu.
2115. Çarığın nutfedir kürkün de kanındır. Bunun bâkîsi ihsân-ı İlâhî’dir.
2116. Bunları daha başkalarını da arayasın diye verdi. Bundan başka bir şey yoktur demeyesin.
2117. Bahçivân onun için birkaç elma gösterir ki bostândaki ağaçları, yemişleri bilesin.
2118. Birçok eşek yükünden **[16ª]** onun için bir âvûç buğday gösterir ki buğday ambarlarını bilesin.
2119. Üstâd bir mes’eleden bir nükteyi onun için şerh eyler ki onun ‘ilmini ma‘a-ziyâdetin bilesin.
2120. Eğer (işte ‘ilmi ancak bu kadardır) der isen sakaldan toz silker gibi seni ileri fırlatır.
2121. Ey Âyâz şimdi gel eltâfını bezl et. Dünyâda nâdir bir ‘inâyet ve iltifât temelini kur.
2122. Sana karşı günâh işleyenleri öldürmek müstahakdır ama tama‘larından afüvv ve hilmine ilticâ ediyorlar.
2123. Bakalım merhameti mi gâlip gelecek yoksa gazabı mı? Kevser suyumu gâlip gelecek yoksa cehennem alevi mi?
2124. Tâ elest bezminden beri hem hilim hem de hışım dalları insânları avlamak için mevcûttur.
2125. (Elest) lafzı bunun için beyân kılınmıştır. Bir lafızda birbirine yakın hem nefiy hem ispâttır [1][275].
2126. Bu istifhâm onu ispâttır. Fakat (leyse) lafzı da ona yakın gelmiştir.
2127. Bırak bu takrîr hâm kalsın. Hâslara mahsûs gıdâ kâsesini ‘avâm sofrasına koyma.
2128. Sabâ ile vebâ gibi [2][276] **[17ª]** kahırla lütuf biri demir kapan, biri çöp kapandır [1][277].
2129. Tanrı doğruları ‘irfâna çeker. Bâtıl kısımları da bâtıl cihetine çeker.
2130. Mi‘de tatlı sever, helvayı cezbeder. Mi‘de safralı olursa sirke sever.

---

[275] [1] (Elest) “değil miyim?” demektir. (أ = mi) su’âli hâvî ispâttır yânî bir şey’in sâbit ve vâkı’ olduğunu bildirir. (لست=değilim) takıyye olmamaya delâlet eder. İkisi berâber (değilim -mi) yânî değil miyim? olur. Bir sözde takıyye, ispât buluşmuş oluyor.

[276] [2] Sabâ= İnsâna hayât bahşeden seher yelidir. Vebâ= Müstevlî ölüm halk eden ağır sâm yelidir. (bâd-ı semûm) derler.

[277] [1] Demir kapan- Hâs çelik veyâ çelikten ma‘mûl çakı ve cımbız gibi şeylerdir ki yaklaştırınca iğne vesâ’ireyi cezbeder. Çöp kapan kehribârdır, çuha gibi bundan ma‘mûl bir yere sürtüp ısındırınca yakınına gelen çöp ve emsâlini kendine çeker (keh=çöp, rübâ=kapan) demektir.

2131. Sıcak minder oturanın soğukluğunu alır giderir. Soğuk döşeme de harâretini cezbeyler.
2132. Dostu görürsün senden merhamet çoşar. Hısmı görürsün içinden hiddet teper.
2133. Ey Âyâz bu işi çabucak bırak çünkü intizâr da bir nev‘i intikamdır.

PÂDİŞÂHIN ÂYÂZ’A (BUNU ÇABUCAK NETİCELENDİR İNTİZÂRDA BIRAKMA, GÜNLER ARAMIZDADIR DEME ÇÜNKÜ İNTİZÂR KIZIL ÖLÜMDÜR) GİBİ SÖZLER SÖYLEYEREK ONU ‘ACELEYE ETMESİ.[2][278]

2134. Âyâz dedi ki: “ Pâdişâhım bütün fermân senindir. Güneş var iken yıldızlar yok ve fânî olurlar.
2135. Zühre, utârit yâhût da şihâb nedir [3][279] ki güneş karşısında meydâna çıkabilsinler?
2136. O kürk ve çarıktan ‘alâkamı kesmiş olsaydım böyle melâmet tohumu eker miydim?
2137. Hasûdların yüz türlü hayâlâtı içinde hücre kapısını kilitlemek ne olurdu?
[18a]
2138. Meselâ her birerleri kuru kesek aramak için ellerini su içine sokuyorlar.
2139. İmdi su içinde kuru kesek nasıl olur? Meselâ balık suya ‘âsî olup [karada yaşayabilir mi]?
2140. Bende cefâkârlık zannıyla su, zannederler. Benden vefâkârlık bile hayâ eder.
2141. Eğer nâmahremler zahmetine uğramayacağımı bilseydim, vefâ bâbında birkaç harf söylerdim.
2142. Mâdemki bütün ‘âlem hep şüphe terbîyesinde derler, biz de kışr hâricinde söz söyleyelim.
2143. Sen kendi kabuğunu kırarsan, iç kalırsın. Nâzenin içe ‘â’it dâstân istersin.
2144. Cevizin kabuk içinde sesi olur ama için, yağın sesi olur mu?
2145. Onun da sesi var ama kulağa ‘â’it değil. Onun sesi zihin kulağından gizlidir.
2146. Eğer için ma‘nevî güzel sesi olmasaydı kabuğun ses hışırtısını kim dinler?
2147. Onun için onun hışırtısına tahammül edersin ki sessizce içe erişirsin.
2148. Bir zamân da dudaksız ve fikirsiz ol kim öylece dudak vasıtası olmayarak lezzetle dost ol.
2149. Bir zamân fâş olarak nazım ve nesir söyledin. Ey efendi! Bir gün de dilsizliği imtihân eyle.

[278] [2] الا يام بيننا و الا نتظار موت الا حمر – ta‘bir mahsûslardır.
[279] [3] Zühre, utârit – Seb‘a-i seyyâreden iki yıldızdır. (Şihâb) ateş parçası gibi gibi akıcı yıldızdır.

“BUNCA ZAMÂNDIR SÖYLEYİP TEKRÂR ETMEYİ TECRÜBE ETTİK. BİR MÜDDET DE SABIR VE SÜKÛTU TECRÜBE EDELİM” ME’ALİNDEKİ BEYÂNÂT HAKKINDADIR.

2150. Acıyı, keskin tu‘mluyu ve ekşi lezzetliyi birkaç def‘a pişirdin. Bir de tecrübe için tatlı pişir.
2151. Kıyâmette ‘aklı başına gelmek için **[19ª]** birisinin eline defter-i günâhı siyâh olarak verilir.
2152. Ta‘ziye mektûbu gibi üst başına siyâh çizilmiş defterin, içi de kenârı da ‘isyân sözleriyle doludur.
2153. Dâru’l-harb yânî kâfir diyârı nasıl ki kâfirle doluysa defter de baştanbaşa hep fısk ve cürüm ve ‘isyân ile doludur.
2154. Öyle fenâ kötülükler dolu bir defter sağ ele verilmez. Sol ele verilir.
2155. Sen burada iken nâmına, a‘mâlini tecrübe et. Sağ ele mi yakışır yoksa sol ele mi?
2156. Pabuççu dükkânında sol mesti sol pabucu, daha tecrübe etmeden bile elbette bilirsin.
2157. Doğru değilsen, bil ki eğrisin. Aslanla maymun seslerinden bile seçilirler.
2158. Toprağı ay çehreli güzel yapan Zâtın ‘inâyeti her solu da sağ yapar.
2159. Her sola sağlığını veren O’ dur. Taştan berrâk su çıkaran yine O’ dur.
2160. Sol isen Onun huzûrunda sağ ol kim Onun eltâfının dâ’imâ sebkatını göresin.
2161. Sen lâyık görür müsün ki bu ‘âdî defter solu geçsin de sağa gelsin?
2162. Zulum ve cefâ dolu bir defter hîç sağ ele lâyık olur mu?

BİR KİMSE BİR SÖZ SÖYLEYER Kİ ONUN HÂLİ O SÖZE O DA‘VÂYA MÜNÂSİP DEĞİLDİR. (YERİ, GÖĞÜ KİM YARATTI DİYE ONLARA SORACAK OLURSAN ONLAR, ALLÂH’DIR DERLER) BUYURULUYOR. TAŞTAN YAPILMIŞ PUTA HİDMET ETMEK, CÂNINI, MÂLINI ONUN UĞRUNDA FEDÂ EYLEMEK ‘AKÎDESİYLE; İŞİTİCİ, GÖRÜCÜ, GÖZETİCİ, İSTİLÂ EDİCİ, GÂYET HİMÂYE EYLEYİCİ TANRI’YI BİLMEK ARASINDA NE MÜNÂSEBET OLABİLİR? ME’ALİ BEYÂNINDADIR.

[20ª]

2163. Bir sofûnun çok kısknaç bir karısı vardı. Yine onun hûrî gibi bir de hâlâyığı vardı.
2164. Kadın kıskançlığından dâ’imâ kocasını gözetirdi. Onu hâlâyıkla yalnız bırakmazdı.
2165. Onlara tenhâda bir fırsat düşmesin diye kadın bir müddet her ikisini de gözetti.

2166. İlanihâye Allâh'ın hükmü ve takdîri erişti. Gözetici 'akıl sersem oldu, mahvoldu.
2167. Tanrı'nın hükmü ve takdîri bilâ-tevaffuk erişince 'akıl ne olabilir? Ay bile derhâl tutulur.
2168. O kadın hamâmda idi. Ansızın hamâm tası 'aklına geldi ki o da evde idi.
2169. Hâlâyığa dedi ki: "Hâydî koş ki git gümüş tası evimizden getir."
2170. Bunu işitince o hâlâyık cânlandı çünkü bu zamânda efendiye mülâkî olacaktı.
2171. Efendi evde idi ve bu zamân tenhâ idi. Sevinerek eve koştu.
2172. Bir ân böyle bir yalnızlığı bulabilmek için hâlâyıkta eskiden beri bir iştiyâk vardı.
2173. Koşarak eve doğru uçtu. Evde efendisini hoşça yapyalnız buldu.
2174. Şehvet her iki 'âşığı öyle kapmıştı ki kapıyı kilitlemek ihtiyâtı onlarda kalmadı.
2175. Neş'eden her ikisi birbirlerine sarıldılar. Bu ihtilâtlar bile cân câna kavuştu.
2176. O vakit (vây ben hâlâyığı eve nasıl gönderdim) diye kadının hâtırına geldi.
2177. "Ben kendim pamuğa ateş koydum. Erkek koçu, dişi koyun üstüne bindirdim" dedi.
2178. Başından kili yıkayıp eve doğru koştu. Başına çarşafını koyup ardınca gitti.
2179. Birisi cân iştiyâkıyla koşuyordu öbürü korkudan koşuyordu. İştiyâk nerede koru nerede? Aralarında 'azîm bir fark var.

[21ª]

2180. 'Ârif'in her dem de yürümesi taht-ı sultâna kadardır. Zâhidin yürümesi ise her ayda ancak bir günlük yoldur!
2181. Gerçi zâhidin nasîbi 'azîm ise de onun bir günü elli bin güne bedel olur mu?
2182. Çalışan kimsenin her bir gününün miktarı dünyâ senelerinden elli bin seneye bedeldir.
2183. 'Akıllar bu sırra ermek husûsunda kapı dışında kalırlar. Eğer onun ödünü koparsa da varsın koparsın.
2184. 'Aşk huzûrunda kıl kadar korkusu yoktur. Hepsi, mezheb-i 'aşkta kurbândırlar.
2185. 'Aşk sıfât-ı İlâhîyedendir ama korku, âvâdanlık ve kadın mübtelâsı kulların vasfıdır.
2186. Kur'ânda (O'nu severler)'i okuduğunda (O da onları sever) kelâmıyla matluba erişirsin.
2187. İmdi muhabbet sıfat-ı İlâhîdir, 'aşk da böyledir.
2188. Ey azîz! Korku sıfat-ı İlâhî değidir. Sıfat-ı İlâhî nerede, bir âvûç toprak sıfatı nerede? 'Âdî şeyler vasfı nerede, pâk Tanrı vasfı nerede?
2189. Eğer ben devâmlı sûrette 'aşkın evsâfını söyleyecek olursam, yüzlerce kıyâmet geçer ve yine o nâ-tamâm kalır.

2190. Çünkü kıyâmet tarihinin bir hudûdu vardır ama sıfat-ı İlâhîye yolunun hudûdu olamaz.
2191. ‘Aşkın yüz kanadı var. Her kanat ‘arş üzerinden yerin dibine kadardır.
2192. Korkak zâhit, ayağıyla koşar, ‘âşıklar ise yıldırımdan her ân daha koşuculardır.
2193. O korkaklar ‘aşk etrâfına nasıl erişirler? ‘Aşk derdi gökleri döşek yapar.
2194. Meğer nûr-ı İlâhî ‘inâyetleri gelip de (bir cihândan, bu gidişten bîzâr ol) diye,
2195. O şahbâz, şâh huzûruna yol bulunca artık sen dedikodularından kurtul.

[22ª]

2196. Bu dedikodudan murâd (cebir ve ihtiyât)’tır. Bu ikisinin ardında bir de cezbe-i Rabbânî vardır.
2197. Kadın eve gelip kapıyı açtı. Kapı sesi ikisinin de kulağına gitti.
2198. Hâlâyık şaşkın bir hâlde işinden fırladı, herîf de fırlayıp namâza durdu.
2199. Kadın hâlâyığı dağınık, karışık, perîşân, sersem, merdûd bir hâlde gördü.
2200. Kocasını da namâza durmuş gördü. Herîfin sarsılışları kadını şüphelendirdi.
2201. Tereddütsüz kocasının eteğini kaldırdı. Ötesini, berisini pislikle bulaşmış gördü.
2202. Âvâdânlığından erlik suyunun kalanları damlıyordu. Kasığı, dizi bulaşık, berbât bir hâlde idi.
2203. Başına bir tokat vurup dedi ki: “ Ey alçak bu namâz kılanların âvâdânlığına benzer mi?
2204. Bu âvâdânlık, ‘ibâdet ve namâz âvâdânlığına benzer mi? Böyle pislikli uyluk ve kasık olur mu?”
2205. Böyle zulumlu, fıskla, küfür ve kesîfle dolu defter-i a‘mâl insâf et, sağ ele verilir mi?
2206. Eğer gâvûra (bu gökleri, bu cihân-ı mahlûkâtını kim yarattı?) diye sorarsan,
2207. O der ki: “Bunlar o Tanrı’nın mahlûkâtıdır kim bütün yaratılmışlar onun Tanrılığına şâhittirler.
2208. O kimsenin kâfirliği fâsıklığı ve birçok kötülükleri onun böyle efrâdına lâyık mıdır? [Birbirine uyar mı?]
2209. Bu dosdoğru ikrâr ile o rüsvâylıklar, sonra o doğru hareketler lâyık mıdır?
2210. Onun fi‘iliyâtı, sözünü yallan çıkarıyor. Onun için o, korkunç ‘azâba lâyık olur.
2211. Mahşer günü her gizli olanlar meydâna çıkar. Her mücrimde kendiliğinden rezîl ve rüsvây olur.
2212. El ve ayak huzûr-ı İlâhî’de açık bir şekilde onun fesâdına ve bozukluğuna şehâdet eyler.

2213. El (ben şu yolda çaldı idim) der. Dudak (ben yakınen şöyle söyledim) der. **[23ª]**
2214. Ayak (ben maksûduma doğru yollanmıştım) der. ‘Avret mahali (ben zinâ işlemiştim) der.
2215. Göz (ben harâm bir şekilde göz kırpmıştım) der. Kulak da (ben şuradan buradan fenâ sözler toplamıştım) der.
2216. İmdi baştan ayağa kadar mücessim yalan kesildiğinden dolayı kendi a‘zâsı da onu yalan çıkarmıştır.
2217. Nasıl ki o nûrânî namâz [zâhîdin durduğu namâz] âvâdânlığının şehâdetiyle riyâ ve yalan oldu.
2218. İmdi ef‘âlini öyle bir tarzda yap kim o (eşhedü) demek fevtinde olsun ve ‘ayan beyân derecesinde bulunsun [1][280].
2219. Ey oğul, bütün vücûdun, a‘zâ a‘zâ gerek fâydan gerek zararın hakkında ke-enne-hu (eşhedü) demiş olsun.
2220. Kölenin, efendisi arkasından gitmesi şâhittir ki ke-enne-hu (ben esîrim, bu da benim efendimdir) demiş oluyor.
2221. Eğer ‘ömrünün defterini bütün karalamışsan geçmiş zamânlara yaptığın günâhlara tevbe eyle.
2222. ‘Ömür geçmiş olsa bile onun kökü senin şer nefesindir. ‘Ömrünün tarlası kuruduysa bile sen onu tevbe suyu ile sula.
2223. ‘Ömrünün köklerini âb-ı hayâtla sula kim ‘ömrünün ağacı yemiş versin.
2224. Bütün geçmişler bu andan ‘itibâren iyileşsinler, geçen seneye ‘â’it zehir şimdi şeker gibi olsun.
2225. Günâhlarını Cenâb-ı Hak değiştirdi. Onun için günâhlar hep tâ‘at ve ‘ibâdet olacaktır.
2226. Ey efendi! (Tevbe-i nasûhu) etrâfında güzelce dolan hem cânınla hem de teninle alabildiğine çalış.
2227. Bu (tevbe-i nasûh)’un şerhini sen benden dinle. Evvelce ‘alâkadâr olmuştun fakat yeniden yine bununla müfîd ol.

[280] [1]Ma‘lûmdur ki bir kimse (eşhedü enlâ ilahe illa’llâh ve eşhedü en muhammede’r-resûllullâh): (Ben Tanrı’dan başka hîç bir ma‘bûd olmadığına ve Hazreti Muhammed’in hak peygamberliğine şehâdet ederim) derse nasıl ki, kâfirlik gibi en alçak bir vasıftan kurtularak ve bütün Tanrı hakları afüvv olunarak tertemiz müslümân olur, işte insân hayâtta bütün ef ‘âlini o yolda yapmalıdır ki (ey hakîkat falân efendi şu işini hîlesiz had‘asız insâncasına, efendicesine yaptığına ben şehâdet ederim) diye gerek o yaptığı ‘ibâdet

[24ª]

TEVBE-İ NASÛHU BEYÂN EDER HİKÂYEDİR. ŞÖYLE Kİ MEMEDEN AKAN SÜT, TEKRÂR NASIL Kİ MEMEYE GİREMEZSE TEVBE-İ NASÛH EDENLERDE ARTIK O İŞLEDİĞİ GÜNÂHI ASLÂ ZİKRETMEZ VE RAĞBET YOLUNDA HÂTIRLAMAZ. BELKİ O GÜNÂHTAN NEFRETİ HER ÂN ARTAR. O NEFRETTE ONA DELÂLET EYLER Kİ O İŞTÂHA İLE İŞLEDİĞİ GÜNÂH ARTIK ONUN 'İNDİNDE LEZZETSİZ OLMUŞTUR. BU TEVBE LEZZETİ ONUN YERİNE OTURMUŞTUR ('AŞKI BAŞKA BİR 'AŞKIN GAYRI HİÇ BİRİSİ KESEMEZ. ÖYLE İSE O SEVDİĞİNDEN DAHA İYİSİNİ NİÇİN BULMUYORSUN?) DENİLMİŞTİR. EĞER GÖNLÜ YİNE O GÜNÂHA RAĞBET EDERSE 'ALÂMETİ ODUR Kİ O TEVBE KABÛL LEZETİNİ BULAMAMIŞTIR VE KABÛL LEZZETİ O GÜNÂH LEZZETİ YERİNE OTURMAMIŞTIR (BİZ O GÜNÂH LEZZETİNİ KOLAYLAŞTIRIRIZ) ÂYET-İ KERÎMESİ ME'ÂLİ HENÜZ ONDA BÂKÎDİR.

2228. Bundan evvel nasûh nâmında bir kimse vardı. Onun kazancı kadın dellâklığından açılmıştı.
2229. Onun yüzü kadınlar çehresi gibi idi. O dâ'imâ erkekliğini saklardı.
2230. O kadınlar hamâmında dellâk idi. Hîlede, tezvîrâtta gâyet kıvrak idi.
2231. Senelerce dellâklık etti de kimse merak edip de onun hâl ve esrârından bir koku alamadı.
2232. Çünkü onun sesi, çehresi kadın gibi idi. Ama şehveti mükemmel hem de uyanık idi.
2233. Çarşaf giyer ve başörtüsü ve peçe koyardı. Hâlbûki tam yiğitlik çağında şehvânî bir adam idi.
2234. O âşık bu tarîkle pâdişâh, sultân, efendilerini gâyet güzel ovar ve yıkardı.

[25ª]

2235. Nice def'alar tevbe edip geri çekilmişti. Fakat kâfir nefs onun tevbesini hur u hâş etmişti.
2236. Günâhkâr bir adam 'ârîflerden biri huzûruna gidip (beni de du'âdan unutmayınız) demişti.
2237. O mert, âzât, onun gönlünü biliyordu ama hilm-i İlâhî gibi o da meydâna vurmuyordu.

2238. Gönlünde nice esrâr var ama dudağına kilit vurulmuştur. Dudaklar sâkit hâlbûki gönül de sırlar doludur.
2239. Şarâb-ı İlâhî nûş eden ‘ârifler esrârı bilmişler ve gizlemişlerdir.
2240. Kime işin sırrını öğrettilerse ağızlarını dikip mühürlemişlerdir.
2241. O ‘ârif hafifce tebessüm edip o adama dedi ki: “ Ey yaradılışı fenâ kimse Tanrı sence ma‘lûm olan olan şeyden sana tevbe ihsân etsin.

O MEBHAS BEYÂNINDADIR Kİ VÂSLI İLALLÂH OLAN ZÂTIN DU‘ÂSI VE CENÂB-I HAK’TAN NİYÂZI TIPKI CENÂB-I HAKK’IN İSTEMESİ GİBİDİR Kİ (BEN ONUN İŞİTMESİ GÖRMESİ, DİLİ, ELİ OLDUM) VE (ATTIĞIN ESNÂDA ONU SEN ATMADIN LAKİN ALLAH U TE‘ÂLÂ ATTI) BUYURULMUŞTUR. BU HUSÛSTA ÂSÂR VE RİVÂYÂT VE İHBÂR ÇOKTUR. CENÂB-I HAKK’IN SEBEPLERİ YARATMASININ BURADA ŞERH VE ÎZÂHINDAN MAKSAT NASÛHUN KULAĞINDAN TUTARAK TEVBE CİHETİNE GETİRMEK İÇİNDİR.

2242. O du‘â yedi kat gökleri geçti. İlanihâye o miskinin işi güzelleşti.
2243. O şeyhin du‘âsı her du‘âya benzemez çünkü o şeyh Hakta fânîdir. Onun kelâmı Tanrı kelâmıdır.
2244. Cenâb-ı Hak kendisinden bir şeyi isterse imdi kendi du‘âsını yine kendisi nasıl reddeder?
2245. Sun‘ İlâhî bir sebep **[26ª]** çıkardı. Onu da la‘netten ve vebâlden kurtardı.
2246. Onun bulunduğu hamâmı tas gürültüsü doldurdu. Pâdişâhın kızının mücevherâtından biri kaybolmuştu.
2247. Sultânın kulağındaki küpenin biri kaybolmuştu. Hep kadınlar aranıp taranıyordu.
2248. Eşyâyı tâ dibinden arayıp taramak için hamâmın kapısını sımsıkı kapamışlardı.
2249. Bütün eşyâ-yı aradılar cevher meydâna çıkmadı, Cevherin hırsızı da rüsvây olmadı.
2250. İmdi esâslı araştırmaya kalkıştılar. Âlay olarak da herkesin ağzını, kulağını ve her yarığını aradılar.
2251. Güzel sedefin incisi için aşağı yukarı her taraf birbirine girdiler.
2252. “Yaşlı, genç ne olursanız olunuz soyununuz” diye bir ses zuhûr eyledi.
2253. O acayip mücevher dânesinin zuhûr eylemesi için kahyâ kadın herkesi aramaya başladı.
2254. O nasûh çehresi sarı, dudakları mosmor olarak korkusundan bir halvete çekilmişti.

2255. Ölümü gözü önünde görüyordu. Bir tarafa çekilip hazân yaprağı gibi titriyordu.
2256. Diyordu ki: "Yâ Rabbî, ben kerrâtla körlere mustağrık olarak nice tevbeleri, ahdleri kırdım.
2257. Ben bana lâyık olanın hepsini yaptım. İşte ilanihâye bu kara sel erişti.
2258. Arama nöbeti bana gelecek olursa eyvâh bu cân ve tenim ne müşkilâtlar çeker!
2259. Ciğerime yüzlerce kıvılcımlar döküldü münâcâtım esnâsında kokan şu ciğer kokusuna bak.

[27ª]

2260. Böyle bir felâket kâfirlerde dahi olmasın. Merhametin eteğine sarıldım. İmdât yâ Râbbî! İmdât!
2261. Keşke anam beni doğurmamış olaydı. Yâhût bir otlakta beni bir aslan yiyeydi.
2262. Yâ Rabbî sen şânına lâyık olanı icrâ eyle kim beni her delikten bir yılan sokuyor.
2263. Bereket versin cânım taştan, yüreğim demirdendir. Yoksa bu işkence ve feryâd esnâsında kalbim kan kesilirdi.
2264. Vaktim daraldı bana bir nefes pâdişâhlık ve keremkârlık edip
2265. Kusûrumu arttırsan ben bütün lâyıksız kabâhatlerime tevbe ederim.
2266. Bu seferde tevbe mi kabûl eyle kim ben de artık tevbekârlık için yüz dâne kemer [birbiri üzerine] bağlayayım.
2267. Eğer ben bu seferde taksîrâtında bulunursam artık bir daha du'â mı ve niyâzımı dinleme."
2268. Böyle sızlanıyordu ve cellât ve 'avâm eline düştüm diye yanaklarından yüzlerce yaş akıyordu.
2269. "Hiçbir ferdin bu ölümle ölmesin. Böyle bir felâket hîçbir mülhidin başına gelmesin" diyordu
2270. Kendi hayâtı için feryâdlar ediyordu. 'Azrâ'il' yüzünü karşı karşıya görüyordu.
2271. O kadar (ya Rabbî, ya Rabbî) dedi ki kapılar, dîvârlar da onunla berâber oldular.
2272. Onun öyle (ya Rabbî, ya Rabbî) diye feryâdı esnâsında idi ki arayıp tarayanlar içinden bir ses yükseldi.

[28ª]

ARAMA NÖBETİNİN NASÛHA GELMESİ VE (HERKESİ ARADIK ŞİMDİ NASÛH'U ARAYINIZ) DİYE BİR SES YÜKSELMESİ, BU SESİN HEYBETİNDEN VE SON DERECE KAPALI İKEN BU SIRRIN AÇILMASINDAN DOLAYI NASÛH'UN BAYILMASI KİM EFENDİMİZ

SALLÂLAHUALEYHİ VE'S-SELLEM BİR HASTALIK VEYÂ BİR KEDER 'ÂRIZ OLDUĞUNDA (EY FELÂKET SON ŞİDDETİNİ BUL Kİ SELÂMETE ERDİRESİN) BUYURURLARDI.

2273. Herkesi aradık, ey Nasûh gel önümüze denilince o zamân 'aklı başından gidip cânı uçtu.
2274. Çürük dîvâr gibi hemân yığılıverdi. 'Aklı, fikri giderek cemâdât gibi oldu.
2275. Âmânsız bir tarzda 'aklı başından gidince o zamân onun sırrı da Hakk'a kavuştu.
2276. İdrâkından hâli olup da mevcûdiyeti kalmayınca onun hayâtı, şâhînini Tanrı huzûruna da'vet etti.
2277. Murâddan mahrûm bir şekilde gemisi kırılınca rahmet-i İlâhîye denizi kenârına düştü.
2278. Cânı Hakk'a erişip bî-hoş oldu. O zamân rahmet dalgaları da çoşmaya başladı.
2279. Cânı ten külfetinden kurtulunca pür neş'e bir hâlde kendi aslına doğru koştu.
2280. Cân şâhîn gibidir. Ten de ayağında bağ gibidir. Ayağı bağlı, kanadı kırık bir esîrdir.
2281. 'Aklı gidip de ayağı çözülünce o şâhîn Keykubâda doğru [Cânib ulûhiyete] uçtu.
2282. Rahmet denizleri çoşmaya başlayınca **[29ª]** taşlar bile âb-ı hayât içtiler.
2283. Arık zerre iri ve şişman oldu. Toprağa 'âit döşeme atlas ve zerbeft oldu.
2284. Yüz senelik ölü mezârından dışarı fırladı. Şeytân melek oldu, körün gözü açıldı.
2285. Bu yeryüzü bütün yeşillendi. Kuru çöpler çiçeklenip tâze oldu. Kuzu kurtla berâber içki sofrasında ahbâp oldu.
2286. Ümîtsizlerin ümît damarları düzelip yola geldiler.

CEVHER BULUNUP SULTÂN EFENDİ KAHYÂ KADINI İLE HÂLÂYIKLARIN NASÛHTAN HELÂLLİK DİLEMELERİ

2287. (Endişeler zâ'il olup o azîm kahrından latif meserrete mübeddel oldu) diye bir ses işitildi.
2288. O cânların helâkını mûcip, korkuya mübeddel müjdeler olsun ki (işte kaybolan) denildi.
2289. Bulundu sürûra gark olduk müjdemizi verin ki mücevheri bulduk denildi.
2290. (Artık keder gitti) diye bağırma ve na'ra ve el şıkırdatma ile hamâm dopdolu oldu.
2291. O bî-hoş olan Nasûh'un 'aklı başına gelip yüz günün nûr-ı sürûrunu bir ânda karşısında gördü.

2292. Pek çok kimseler ellerini öperek ondan helâllik diliyorlardı.
2293. Su-i zan ettik bize helâl eyle bir takım dedikodu arasında seni çekiştirdik durduk.
2294. [Cevheri çalmakta] herkesin en çok zannı bunun üzerinde idi çünkü en ziyâde sultânın müsfirilerinden idi.
2295. Sultânın hâs dellâkı ve mahremi idi. Belki iki vücûdda bir rûh gibi idiler.
2296. Cevheri çaldıysa mutlakâ o çalmıştır çünkü sultâna en sık sık bulunan ancak odur.
2297. Bu hırsızlık mes'elesinde **[30ª]** en önce onu aramak istediler fakat kendisine hürmet olarak geri bırakılmış idi.
2298. Belki cevheri bir yere atar da bu mühlet esnâsında nefsini halâs eyler diye düşünüşmüştü.
2299. İmdi ondan helâllik dilediler ve 'özür dilemeye kıyâm eylediler.
2300. Nasûh dedi ki: " 'Âdil Tanrı'nın ihsânıdır bu, yoksa ben 'aleyhimdeki su-i zandan daha beterim.
2301. Benden ne helâllik dilenir ki ben zamâne halkının en günâhkârlarındanım.
2302. 'Aleyhimde söylenilenler kabâhatimin yüzde biridir. Başkası şüpheli olsa bile bu, bana âşikârdır.
2303. Herkes benim bir parça kusûrumdan başka ne bilebilir. Onlar binlerce günâhımdan ancak birini bilirler.
2304. Onu en iyi benimle benim kabâhatimi setreden Tanrım bütün günâhlarımı ve çirkin kusûrlarımı bilir.
2305. Önce şeytân benim üstâdım idi sonraları şeytân benim yanımda rüzgâr kabîlinden oldu.
2306. Cenâb-ı Hak hepsini gördüğü hâlde ben kabâhatimden dolayı sûrâtı sararmış olmayayım diye görmemezliğe vurdu.
2307. Yine merhamet-i İlâhîye yırtık kürkümü dikip cân kadar tatlı tevbeyi bana nasîp kıldı.
2308. Hep yaptıklarımı yapmamış yerine tuttu. Edâ etmediğim itâ'atleri yapmış gibi kıldı.
2309. Beni servi gibi süsen gibi âzâd etti. Beni baht ve devlet gibi sevince gark eyledi.
2310. Adımı temizler kitâbına yazdı. Ben cehennemlik iken bana cennet bağışladı.
2311. Ben âh eyledim o âhım ip gibi oldu beni kuyudan sarılıp çıkarmaya vesîle oldu.
2312. O ipe sarılıp tâşra çıktım. Pür neş'e besili, gül çehreli oldum.

[31ª]

2313. Kuyu dibinde muttasıl zebûn olmuştum şimdi iki cihâna sığamıyorum.
2314. Yâ Rabbî, sana âferînler olsun. Ansızın beni gamdan halâs eyledin.

2315. Eğer her kılımın başı birer dil olsa yine senin şükürlerini edâya kâdir değilim.
2316. Bu bahçede bu pınarlar yanında halka karşı (âh milletim benim sa‘âdetimi bilse) diye na‘ralar uruyorum.

TEVBE DEVLETİNE NÂ’İL OLUP DA TEVBESİ KABÛL OLDUKTAN SONRA PÂDİŞÂH KIZI SULTÂN EFENDİNİN, NASÛH’U YİNE TELLÂKLIĞA DA‘VET EYLEMESİ VE NASÛH BAHÂNELER İHDÂS EDEREK O DA‘VETİ REDDETMESİ.

2317. Ondan sonra bir kimse Nasûh’a gelip “sultânzâde lütuf ve merhametinden seni çağırıyor” dedi.
2318. “Pâdişâh kızı seni çağırıyor gel ey sûfî kimse şimdi başını yıkayacaksın.
2319. Ovalamak veyâ başını kil ile yıkamak için senden başkasını istemiyor.”
2320. Nasûh dedi ki: “Git git benim elim işe yaramaz oldu. O senin Nasûh’un şimdi hastalandı.
2321. Arkadaş hâydî çabucak başkasını ara. Vâllâhi benim elim artık işe yaramaz oldu.
2322. Kendi kendine dedi ki: “Günâhlarım haddini tecâvüz eyledi. O korku ve gam ve keder benim gönlümden gider mi?
2323. Ben birden bire öldüm ve yine hayâta ‘avdet eyledim. Ben ölümün, yokluğun acısını tattım.
2324. Ben Rabbîme hakîki olarak tevbe eyledim. Cânım tenimden çıkıncaya kadar o tevbeyi bozmam.
[32ª]
2325. O mihnetten sonra kim bir daha o muhâtaraya ‘avdet eder. Meğerki o kimse eşek ola.

O KİMSE HİKÂYESİDİR Kİ O TEVBE EDER VE PİŞMÂN OLUR. O PİŞMÂNLIĞI UNUTARAK TECRÜBE ETTİĞİNİ TEKRÂR TECRÜBE EYLER. TABÎ‘Î HASÂRA UĞRAR ÇÜNKÜ ONUN TEVBESİNE SEBÂT, KUVVET, MAHBÛLİYET HALÂVET, İMDÂT EYLEMEZ TA‘AVVÜZBİLLÂH KÖKSÜZ AĞAÇ GİBİ OLUR VESSELÂM.

2326. Bir çamaşırcı vardı onun da bir eşeği vardı. Sırtı yaralı, karnı aç ve za‘îf idi.

2327. Otsuz, taşlık mahalde, gündüz akşama kadar gıdâsız, kimsesiz vakit geçirirdi.
2328. Orada sudan başka bir gıdâ yoktu. Eşek gündüz akşâma kadar berbât ve perîşân bir hâlde idi.
2329. O civâr hep çalılık ve sazlık idi. Orada bir aslan vardı ki avlanmakla yaşardı.
2330. Nasılsa aslan bir fille cenge tutuşmuştu, yaralanıp av avlanmaktan kalmış idi.
2331. Za'îfinden nâşî bir müddet avdan kalmıştı. Cânâvârlar da o sebeple onun artığından mahrûm olmuşlardı.
2332. Çünkü onlar aslanın artığını yerlerdi. Aslan hastalanınca mahzûn oldular.
2333. Aslan bir tilkiye dedi ki: " Hâydi benim için bir eşek avla.
2334. Eğer otlak civârında bir eşek görürsen ona martaval okuyarak onu aldat.
2335. Eşeğin etinden ben kuvvet bulunca artık başka **[33ª]** avlar avlamaya başlarım.
2336. Ben bir parça yerim kalanı hep sizindir. Sizin rızkınıza ben sebep olurum.
2337. Yâ bir eşek yâhût bir öküz, benim için ara. Sen ona bildiğin hîleleri isti'mâl et.
2338. Masallardan, güzel sözlerden ne bilirsen, onu baştan çıkarıp buraya getir.

'ÂRİF VÂSIL OLAN KUTBUN KEMÂL, RAHMET VE MAĞFİRETLE CENÂB-I HAKK'IN İLHÂMI TARZINDA HALKIN ERZÂKINI TEVZİ' EYLEMESİ ASLANA TEŞBÎH EDİLMİŞTİR Kİ ONLAR ASLANA KURBİYETLERİ DERECESİNDE HİSSE ALIP ONUN ARTIĞINI YERLER. MAKSAT KURB MEKÂNI DEĞİL BELKİ EVSÂFI CİHETİYLE TAKRÎBİDİR. BUNUN TAFSÎLÂTI ÇOKTUR VE ALLÂH EL-HÂDÎ.

2339. Kutup aslandır. Onun işi avlanmaktır. Bâkî bu halk hep onun artığını yerler.
2340. Elinden geldiği kadar kutbun rızâsına çalış kim o kuvvetlensin ve avlamak husûsuna coşsun.
2341. O incinirse halk gıdâsız kalsın kalır çünkü halkın rızkı 'aklın [Kutbun] elindedir.
2342. Çünkü halkın bulacağı gıdâ onun artığıdır. Eğer gönlün ava tâlipse buna dikkât et.
2343. O 'akıl gibidir, halk vücûd ve a'zâ makâmındadır. Vücûdun irâdesi 'akla merbûttur.
2344. Kutbun za'fı tendendir, rûhtan değildir. Za'îf gemidedir, Nûh'da değildir.
2345. Kutup, kendi etrâfında devreyleyen zâttır. Gökler onun etrâfında devreylerler.
2346. Eğer sen onun hâs kulu ve kölesi isen onun gemiyi ta'mîr eylemesine yardım et.
2347. Yârdım etmekten o değil, sen istifâde edersin. Cenâb-ı Hak (Yârdım ederseniz, siz yârdım görürsünüz) buyurmuştur.

3. BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE BULGULAR

Veled Çelebi İzbudak'ın Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde nu. 5223'de kayıtlı tercümesi, Cumhuriyet döneminde yapılan bazı tercümeler ile kıyas edilmiş ve bazı farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Çalıştığımız tercümede var olup diğer tercümelerde olmayan beyitler yahut da çalıştığımız tercümede olmayıp diğerlerinde var olan beyitler vardır. Bazı beyitlere verdiğimiz numaralar diğer tercümelerde farklı numaralara karşılık gelmektedir. Dil özelliği ve cümle dizilişleri açısından farklılıklar hakkında bilgi vermesi açısından, seçilen bazı beyitler tablolar hâlinde gösterilmiştir. Farklılıkların tespiti için üzerinde çalıştığımız tercümenin bazı beyitleri, Adnan Karaismailoğlu'nun, Abdülbâki Gölpınarlı'nın ve Tahir'ül Mevlevî'nin tercümeleri ile birlikte tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 1:

Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde nu. 5223'de kayıtlı tercüme	**Abdülbâkî Gölpınarlı'nın gözden geçirdiği MEB tarafından basılan tercüme[281]**	**Adnan Karaismailoğlu Tercümesi[282]**	**Tahiru'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'si[283]**
463. Halkın 'akılları onun 'aklının 'aks eylemesinden müteneffir olmuştur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.
464. Asıl onun 'aklı misktir ve herkesin 'aklı koku müsâbesindedir.	Bu beyit bu tercümede yoktur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.
465. Merdân- ı İlâhî 'akl- ı küll ve nefs-i külldür. 'Arş-ı kürsîyi onlardan ayrı bilme.	Bu beyit bu tercümede yoktur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.

[281] Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî V*, çev. Veled Çelebi İzbudak, (önsöz ve gözden geçiren: Abdülbaki Gölpınarlı), Şark İslam Klasikleri, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı yay., İstanbul 1988.
[282] Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî V*, çev. Adnan Karaismailoğlu, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yay., Konya 2007.
[283] Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî*, terceme ve şerh. Tahi-ul Mevlevî, Şamil yay. İstanbul.

466. Onun zât-ı pâki, mazhar-ı haktır. Hâydi! Sen ondan Hakk'ı iste başkasından isteme.	Bu beyit bu tercümede yoktur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.
Bu beyit bu tercümede yoktur	50. "Başka bir düşman gelip de çuvalına kuru yaş, ne bulursa doldurmasını ister."	50. "Aman başka bir düşman gelir de çuvalına kuru ve yaş tıkar diye."	16263. "Başka bir yağmacı gelip de ortak olmasın diye yaş ve kuru her ne bulursa çuvalına doldurur."
Bu beyit bu tercümede yoktur.	160. "Atın kulağından tutar gibi kulaklarını tutup seni hırs ve kazanca çeker."	160. "O, atın kulağı gibi kulaklarını tutar, hırs ve kazanç tarafına sürükler."	16368. "Atın kulağından tutar gibi kulaklarını tutup, seni hırs ile kazanç tarafına doğru çeker."
Bu beyit bu tercümede yoktur.	161. "Şüphe etme ki ayağına nalı vurur, sende onun derdiyle yoldan kalakalırsın."	161. "Ayağına şüphelenme nalı çakar, sen bunun derdiyle yoldan geri kalırsın. "	16369. "Şüphe etme ki ayağına nalı vurur, sen de onun acısıyla yürüyemezsin ve yolda kalırsın."
Bu beyit bu tercümede yoktur.	333. "O koca denizin dibinden çıktılar mı iri ve değerli inci kimdeyse meydana çıkar."	333. "Derin denizin dibinden yukarı çıktıklarında büyük incinin sahibi belli olur."	16527. "O derin denizin dibinden çıktılar mı, iri ve değerli inci kimde ise meydana çıkar."
Bu beyit bu tercümede yoktur.	581. "Yine böyle o padişah "sabredin" buyurdu. Bir istek olmalı ki ondan yüz çeviresin."	581. "Aynı şekilde Hak "sabreden" buyurdu; kendisinden yüz çevireceğin bir istek olmalı."	16761. "Nasıl ki Mâlik'ül mülk Cenâb-ı Hak: (isbirû) yâni (sabrediniz) buyurdu. Bir istek olmalı ki ondan yüz çeviresin."
449. Şüphesiz kadın erkek Tanrı sihriyle ipsiz olarak mansıb kuyusuna asılmışlardır.	449. "Hâsılı, Tanrı büyüsüyle zaman zaman nice kişiler, karı gibi alta yatmışlardır."	449. "Şüphesiz Hakk'ın düzeniyle nice topluluklar kadın gibi yere serildiler."	Bu beyit bu tercümede yoktur.

Tablo 2:

Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'nde nu. 5223'de kayıtlı tercüme	**Abdülbâkî Gölpınarlı'nın gözden geçirdiği MEB tarafından basılan tercüme**	**Adnan Karaismailoğlu Tercümesi**	**Tahiru'l Mevlevî'nin Şerh-i Mesnevî'si**
78. O Ebu'l Kaht 'Üç Bin Oğuz, ekmeği, yemeği o yedi, keçinin sütünü hep göçürdü.	78. "O kıtlık babası Oğuz oğlu Uc, ekmeği de yedi, yemeği de. O yedi keçinin sütünü de sildi süpürdü."	78. "O obur Oğuz oğlu Ûc ekmeği, aşı yedi ve her yedi keçnin sütünü içti."	16289. "Kıtlık babası ve Oğuz oğlu Uc gibi olan o iri misafir, ekmeği de, yemeği de, o yedi keçinin sütünü de tamamiyle yedi ve içti."
223. Herkesi teyemmümden, kıble tâliplerini kıble aramaktan kurtarır.	227. "Herkesi teyemmüm kurtarır, kıble arıyanları aramaktan vazgeçirir, kıbleyi gösterir."	227. "Herkesi teyemmümden kurtarır; kıble arayanları da aramaktan."	16426. "Onlardan her biri Cenâb-ı İlâhiyyeden rahmet suyu gibi halkı teyemmümden ve kıble-i hakiki taliblerini aramaktan kurtarır."
363. Bu kötü herîflere göre sûfîlik hırkası, söküğünü dikmek ve yamamak ve boyun şalı gibi şeylerdir.	364. "Fakat bu alçak ve aşağılık kişilerce sofuluk, terizilik ve oğlancılıktan ibaretti."	364. "Sûfilik bu alçaklara göre terzilik ve livatadır; vesselâm."	16556. "Bu alçaklara göre sofilik hayyâte ve livâtadan ibarettir."
365.O safâ-yı kalp hayâliyle tâ aslına kadar gitmeliysen nâsıl ki kedi koku alarak, tâ ekmeğe kadar gider [ve ekmeği bulur]	366. "O hayalle asla kadar gitmek şartıyla. Kat kat hayale tapanlar gibi değil."	366. "Hayali üzere onun asılına kadar gidersen, kat kat hayale tapanlar gibi olmazsan."	16558. "O hayâl ile onun aslına kadar gitmelisin. Yoksa hayâle tapanlar gibi renkte ve şekilde kalırsın."

367. Hayâl sana gayret sopası oldu kademe kademe tâ cemâl ve visâl sarâyı perdesine eriştirdi.	367. “Hayal seni güzellik otağının çevresine sokulmaktan meneden gayret çavuşudur.”	367. “Hayal, güzellik çadırının çevresindeki kıskançlık çavuşudur.”	16560. “Hayal, seni cemal(güzellik) otağının çevresine sokulmaktan meneden gayret çavuşudur.”
470. O fir‘avunluktan dolayı suya esîr oldu. Sıbt-ı Benî İsrâ’îl ise esîrlikten çıkıp efendi oldular.	466. “O Firavunlukla suya tutsak olmuş, İsrailoğlu, tutsaklık yüzünden yüzlerce Suhrab kuvvetini elde etmiştir.”	466“O, Firavunlukla suyun tutsağı oldu; İsrailoğullarıysa tutsaklıkla yüz Sührab oldu.”	16653. “Cüz’î akıl sâhibi firavunluğundan suyun esiri olmuş,-yani suda boğulmuş-Benî İsrâil ise, esirlikten yüz Sührâb kadar kuvvet ve kudret bulmuştur.”
477.Lakin pervâne gibi ateş içinde koş, keseni ona arşı kapama, temîz harekette bulun.	473. “Fakat pervane gibi ateşe atıl, o ateşi kesene doldurup ağzını büzme, her şeyden kurtul.”	473. “Fakat kelebek gibi atele koş; ondan bir şey ümit etme; her şeyinle atıl.”	1660. “Lakin pervâne gibi ateşe saldır. O ateşi kesene doldurup ağzını büzme, herşeyden kurtul!”
366.Ey ‘aşk arayan! Koku kılavuzdur. Hazreti Ya‘kûb kokusuyla ‘aşktan görücü olmadı mı?	Bu beyit bu tercümede yoktur.	Bu beyit bu tercümede yoktur.	16559. “Ey aşk talibi; koku bir klavuzdur ki tâlibi, zuhur ettiği yere götürür. Yâkup Aleyhisselamın gözleri, Yusuf’un gömleğinin kokusuyla açılmadı mı?”
512.Güvercin avlar gibi bir kere deveye göz değdirir. Ondan sonra ardınca kölesini gönderir.	508. “Güclü deveye nazarı ile ölüm değdirir, sonra arkasından köleyi”	508. “Deveye ölüm gibi göz atar ve o anda ardından kölesini gönderir;”	16690. “Deveye ölüm gibi bir nazar eder, arkasından da kölesini gönderir.”

SONUÇ

Günümüze kadar Mesnevî'nin farklı kişilerce ve farklı zaman dilimlerinde birçok tercümesi yapılmıştır. Bu tercümelerden birini de Veled Çelebi İzbudak yapmıştır. Çalışmamıza söz konusu olan mensur tercüme Mesnevî' nin en eski nüshası olarak bilinen Mevlâna Müzesi'nde 51 numarada kayıtlı olan Veledî nüshaya dayanmaktadır. Bu tercüme 6. cilt, 30 defterden oluşan Mesnevî'nin tam ve mensur bir tercümesidir.

Çalıştığımız bu tercüme, daha önce Abdülbâki Gölpınarlı tarafından gözden geçirilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilk baskısı 1942-1946 yıllarında olmak üzere birçok kez basılmıştır. Fakat basılmış olan tercümenin orijinal metinden bazı farklılıklarının olduğu bilinmektedir. Zaten Gölpınarlı çalışmasının 1. cildinin ön sözünde, "*Türklüğü ve Türkçülüğü kendisine samimî bir inan haline getirmiş bulunan Veled Çelebi İzbudak, bir hayli uğraşarak Mesnevi'yi tercüme etmişti. Vekillik yüksek makamı tarafından bu tercümenin düzeltilmesine memur oldum.*" demiştir. Bu nedenle bu tercümenin yeni yazıya aktarılmasının bundan sonraki çalışmalara katkı sağlayacağı düşülmüş ve Osmanlı Türkçesiyle tercüme edilen Mevlana'nın Mesnevîsi'nin 5. cildinin 1.,2.,3., ve 4., defterleri, Latin alfabesine aktarılmıştır.

Bu tercümenin önemli özelliklerinden biri de günümüz dipnot sistemine benzer bir dipnot yöntemi kullanılmış olunmasıdır. Açıklama gerektiren durumların açıklamaları metin içinde köşeli parantez içinde numaralandırılmış, bu numaraların açıklaması da sayfanın en altında verilmiştir. Yine âyet ve hadîsler dipnotlar ile gösterilmiştir. Eserin bu özelliği anlaşılırlığını ve tercümenin değerini arttırmaktadır.

Bu tercümenin Cumhuriyet döneminde yapılan bazı tercümelerle farklılıkları olduğu çalışmamızda belirtilmiştir. İleride yapılacak mukayeseli bir çalışma ile bu farklılıkların tamamının tespit edilmesinin faydalı olacağı muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kafi Dönmez, Mustafa Çağırıcı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2007.

Akar, Metin, *Veled Çelebi İzbudak,* TDK yay. Ankara 1993.

Ceyhan, Semih "Mesnevî", Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 29, İstanbul 2004, s. 325-334,

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi yay., 25.Baskı, Ankara 2008.

Efendioğlu, Süleyman, Veled Çelebi İzbudak'ın Türk Diline Medhal Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme", A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.26, Erzurum 2004., s .23-41. http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/suleyman_efendioglu_veled_celebi_turk_dilinde_medhal.pdf Erişim Tarihi: 25.06.2020.

Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü,* Tdk yay., Ankara 2009.

Eflakî, Ahmed, *Âriflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986.

Firûzanfer, Bediuzzaman, *Mevlânâ Celâleddin*, çev. F.N.Uzluk, MEB. Yay., İstanbul, 1989.

Güllüce, Hüseyin, *Kur'ân Tefsiri Açısından Mesnevî,* Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum 1998.

İzbudak, Veled Çelebi, *Mesnevi Tercümesi*, Konya Mevlâna Müzesi Ktp. İhtisas nr, 5223.

Kabaklı, Ahmet, *Mevlâna*, Türk Edebiyat Vakfı yay., İstanbul 1984.

Kanar, Mehmet, *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010.

Kara, Mustafa, "İZBUDAK, Veled Çelebi" *DİA*, C. 23, İstanbul 2001, s. 503-505.

Karadağ, Selman, *Türk Edebiyatında Manzum Mesnevî Tercümeleri ve Mehmed Şâkir Efendi'nin Mesnevî Tercümesi (İnceleme-Metin),* Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Konya 2018.

Karaismailoğlu, Adnan, *Mevlâna'nın Hayatı ve Çevresi*, Konya'dan Dünyaya Mevlâna ve Mevlevilik, İstanbul 2002.

Kayaoğlu, İsmet, "Çağdaş Mevlevi Bilgin ve Edip Veled Çelebi İzbudak 1868-1953", *6. Milli Mevlana Kongresi*, (24-25 Mayıs 1992) Konya s. 51-60. Erişim Adresi: Erişim adresi: http://isamveri.org/pdfdrg/D030268_03/1993/1993_KAYAOGLUI.pdf

Korucuoğlu, Nevin, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 1994.

Kunt, İbrahim, Mehmet Emin Şen, "Veled Çelebi'nin Hayru'l Kelâm Adlı Eseri", *SEFAD*, 2016 (36), s.235-278) Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/267607

Mermer, Ahmet, Selahattin Hidayetoğlu, Mustafa Erdoğan, Neslihan Koç Keskin, *Osmanlı Şiirinde Mevlana Övgüleri ve Mevlevilik Unsurları,* TDV yay., Ankara 2009.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mecâlis-i Seb'a*, çev, Abdülbâki Gölpınarlı, Konya Turizm Derneği yay. Konya 1965,

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî I-VI*, çev. Veled Çelebi İzbudak, (önsöz ve gözden geçiren: Abdülbaki Gölpınarlı), Şark İslam Klasikleri, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı yay., İstanbul 1988.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî* I-VI, çev. Adnan Karaismailoğlu, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yay., Konya 2007.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, *Mesnevî ,* terceme ve şerh. Tahi-ul Mevlevî, Şamil yay. İstanbul.

Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı yay., 13. Baskı, İstanbul 2004.

Temizel, Ali, *Mevlâna, Çevresindekiler, Mevlevîlik ve Eserleriyle İlgili Eski Harfli Türkçe Eserler*, S.Ü. Mevlâna ve Uygulama Merkezi yay., Konya 2009, s.129.

Şafak, Yakup, "Mesnevi Tercüme ve Şerhlerinin Türk Kültüründeki Yeri", *Uluslararası Mevlâna Sempozyumu Bildirileri* C.2, 8-12 Mayıs 2000, s.212. http://yakupsafak.com/yazilar/45.pdf Erişim tarihi: 19.06.2020.

Şafak, Yakup, "Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Hz. Mevlâna ve Eserleri Üzerine Çalışma Yapanlar", *Konya'dan Dünya'ya Mevlana ve Mevlevilik*, FSF yay., Konya 2002, 2, s.249-268.

Şafak, Yakup, Yusuf Öz, *Tekke'den Meclis'e Sıra Dışı Bir Çelebi'nin Anılar*, Timaş yay., İstanbul 2009.

Yakup Şafak*, Hz. Mevlâna'nın Eserleri, Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî*, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya 2010.

Yakup Şafak, *Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, Bütün Eserleri (Seçmeler),* Karatay Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2013.

Şentürk, Ahmed, Atillâ, Kartal, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 2006.

Şimşekler, Nuri, Mevlevî Şeyhi Midhat Bahârî'nin Mektupları, İstanbul 2009.

Şimşekler, Nuri, "Midhat Bahari Beytur ve F. Nâfiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar" *10. Millî Mevlâna Kongresi-Tebliğler*- 2-3 Mayıs 2003 Konya, C.2 s.127-142.

Yazıcı, Tahsin, "Divan-ı Kebir", *DİA*, .C.9, İstanbul 1994, s.432.

Yeniterzi, Emine, *Mevlâna Celaleddin Rumî,* Ankara 1997.